

**DOM Biuro Urbanistyczne Kielb-Stańczuk,
Jaszczuk-Skolimowska Sp. j.**

ul. Chojnicka 61
83-200 Starogard Gdański
tel: **(058) 562-20-57**
e-mail: **pprdom@pprdom.pl**

Załącznik nr 1a
do Uchwały Nr.....
Rady Miejskiej w Skarszewach
z dnia .....

OBIEKT	<p style="text-align: center;">G M I N A</p> <p style="text-align: center;">S K A R S Z E W Y</p>
NAZWA OPRACOWANIA	<p style="text-align: center;">STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO ZMIANA - AKTUALIZACJA (dla obszaru w granicach administracyjnych)</p>
RODZAJ OPRACOWANIA	<p style="text-align: center;">CZĘŚĆ A -UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO</p>
ZLECENIODAWCA	<p style="text-align: center;">GMINA SKARSZEWY</p>
SKŁAD ZESPOŁU AUTORSKIEGO	<p>dr inż. arch. Barbara Jaszczuk-Skolimowska (uprawnienia urbanistyczne nr 1540) mgr Aleksandra Nowicka mgr inż. Andrzej Piotrkowski dr hab. Maciej Przewoźniak mgr Wojciech Kielb</p>
DATA OPRACOWANIA	<p>kwiecień 2022 r. – wyłożenie do publicznego wglądu</p>

Spis treści:

1. WSTĘP, CZĘŚĆ OGÓLNA	4
1.1. Wstęp.....	4
1.2. Podstawa opracowania, materiały wyjściowe	9
1.3. Zespół autorski projektu Studium	11
2. UWARUNKOWANIA PONADLOKALNE I STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY SKARSZEWY	12
2.1. Wnioski wynikające z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.	12
2.2. Uwarunkowania i wnioski z uwarunkowań wynikające z Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030	14
2.3. Uwarunkowania wynikające ze Strategii rozwoju województwa pomorskiego 2030	20
2.4. Uwarunkowania i wnioski wynikające z polityki przestrzennej gmin sąsiednich ..	21
2.5. Uwarunkowania i wnioski wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014-2022	22
3. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE (WG ART. 10 UST 1 USTAWY O PLANOWANIU I ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM Z 2003 R.).....	24
3.1. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania	24
3.1.1. Położenie i ogólna charakterystyka gminy	24
3.1.2. Użytkowanie terenu.....	26
3.1.3. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia terenów - miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	27
3.1.4. Charakter osadnictwa.....	39
3.1.5. Struktura demograficzna	41
3.2. Uwarunkowania wynikające ze stanu ładu przestrzennego oraz wymogów jego ochrony	50
3.2.1. Elementy naturalne środowiska wymagające ochrony.....	50
3.2.2. Elementy tożsamości kulturowej gminy wymagające ochrony	51
3.3. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogi ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego.....	52
3.3.1. Struktura środowiska - synteza.....	52
3.3.2. Powiązania przyrodnicze gminy z otoczeniem.....	57
3.3.3. Ustanowione formy ochrony przyrody.....	57
3.3.4. Źródła i stan zanieczyszczenia środowiska przyrodniczego	61
3.3.5. Użytkowanie terenu a środowisko przyrodnicze	65
3.4. Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.....	66
3.4.1. Charakterystyka osadnictwa – rys historyczny	66
3.4.2. Charakterystyka walorów kulturowych i historia poszczególnych miejscowości	69
3.4.3. Stan zachowania środowiska kulturowego gminy	101
3.4.4. Obiekty wpisane do rejestru zabytków.....	102
3.5. Uwarunkowania wynikające ze warunków i jakości życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia.....	107
3.5.1. Warunki zamieszkiwania	107
3.5.2. Stopień wyposażenia w infrastrukturę techniczną.....	108
3.5.3. Rynek pracy	109
3.5.4. Usługi	112
3.5.5. Oświata i wychowanie	113
3.5.6. Ochrona zdrowia	115

3.5.7.	Obiekty kultury	117
3.6.	Uwarunkowania wynikające z zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia...	119
3.6.1.	Zagrożenia przyrodnicze	119
3.6.2.	Zmiany antropogeniczne	121
3.7.	Uwarunkowania wynikające z potrzeb i możliwości rozwoju gminy	122
3.7.1.	Ocena warunków fizjograficznych dla zabudowy i działań inwestycyjnych ..	122
3.7.2.	Potencjał rekreacyjny	123
3.7.3.	Potencjał rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej	124
Według danych z Powiatowego Zespołu Doradztwa Rolniczego w Starogardzie Gdańskim struktura zasiewów na rok 2020/2021 przedstawia się następująco:		
3.7.4.	Zasoby wód podziemnych i powierzchniowych.....	128
3.7.5.	Zasoby surowców.....	129
3.7.6.	Potencjał odnawialnych źródeł energii.....	130
3.7.7.	Prognoza liczby ludności miasta i gminy Skarszewy do 2045 r.....	133
3.7.8.	Wnioski złożone do zmiany Studium	139
3.7.9.	Potrzeby gminy w zakresie nowych terenów inwestycyjnych – wnioski z analiz	139
3.8.	Uwarunkowania wynikające ze stanu prawnego gruntów	142
3.9.	Uwarunkowania wynikające z występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych.....	143
3.9.1.	Ustawa o ochronie przyrody	143
3.9.2.	Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	143
3.9.3.	Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych	143
3.9.4.	Ustawa o lasach.....	144
3.9.5.	Ustawa Prawo wodne.....	145
3.9.6.	Ustawa Prawo geologiczne i górnicze (tereny i obszary górnicze).....	145
3.10.	Uwarunkowania wynikające z występowania obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych.....	146
3.11.	Uwarunkowania wynikające z występowania udokumentowanych złóż kopalin oraz zasobów wód podziemnych	146
3.12.	Uwarunkowania wynikające z występowania terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych	146
3.13.	Stan systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopień uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami..	146
3.13.1.	Transport.....	146
3.13.2.	Gospodarka wodno-ściekowa	151
3.13.3.	Gospodarka odpadami	156
3.13.4.	Gospodarka energetyczna i elektroenergetyka.....	156
Spis rycin:		159
Spis tabel:.....		159

1. WSTĘP, CZĘŚĆ OGÓLNA

1.1. Wstęp

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Skarszewy **stanowi dokument własny samorządu** i jest sporządzany przez Burmistrza Skarszew na podstawie Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 r. (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 503) oraz Uchwały Nr XX/173/2020 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 8 kwietnia 2020 r.

Dotychczas obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla terenu miasta i gminy Skarszewy przyjęto Uchwałą Nr XLII/326/09 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 18 grudnia 2009 r. Od czasu sporządzenia dokument ten zmieniono kilkakrotnie we fragmentach:

- Uchwałą Nr XLI/328/2014 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 27 lutego 2014 r.;
- Uchwałą Nr VI/69/15 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 29 czerwca 2015 r.;
- Uchwałą Nr VII/73/15 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 30 lipca 2015 r.;
- Zarządzeniem zastępczym Wojewody Pomorskiego z dnia 30 października 2019 r.;
- Uchwałą Nr XVII/139/2019 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 19 grudnia 2019 r.

Niniejsze opracowanie stanowi zmianę – całościową aktualizację dokumentu Studium i opracowywane jest dla obszaru Gminy Skarszewy w granicach administracyjnych. Po uchwaleniu zastąpi dotychczasowy dokument.

Główne przesłanki do aktualizacji dokumentu Studium są związane ze zmianą uwarunkowań dotyczących szans i możliwości rozwojowych gminy, które mają wpływ na kierunki rozwoju i politykę przestrzenną gminy. Zasadna jest zatem weryfikacja dotychczasowych ustaleń Studium oraz wskazanie kierunków rozwojowych adekwatnych do aktualnych potrzeb gminy i możliwości jej rozwoju. Zmianie uległy także przepisy prawa związane z gospodarką przestrzenną, które należy uwzględnić przy planowaniu rozwoju przestrzennego gminy. Od czasu uchwalenia dokumentu Studium gmina sporządziła lub jest w trakcie sporządzania dokumentów własnych o strategicznym charakterze dotyczących polityk sektorowych, branżowych, które mogą i powinny mieć wpływ na politykę przestrzenną. Ważny jest także aspekt praktycznego korzystania z dokumentu Studium, które w obecnej formie, kilkakrotnie zmienianej dla fragmentów, może stwarzać trudności w użytkowaniu. Wskazane jest zatem ujednolicenie zarówno w części tekstowej, jak i graficznej.

Studium nie jest aktem prawa miejscowego i nie stanowi podstawy prawnej dla wydawanych decyzji administracyjnych. Jest to dokument obejmujący obszar gminy w jej granicach administracyjnych, stanowiący wykładnię polityki przestrzennej gminy. Obowiązuje Burmistrza oraz Radę Miejską, zwłaszcza w działaniach związanych ze sporządzaniem planów miejscowych, które w myśl ustawy nie mogą być sprzeczne z ustaleniami studium (nie mogą naruszać ustaleń studium). Jest to dokument sporządzany obligatoryjnie dla każdej gminy, na podstawie przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym .

Zakres rzeczowy opracowania oraz sposób i tryb formalny wynika z przepisów ustawowych. Forma opracowania, jego zakres w części tekstowej i graficznej muszą być zgodne z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004r. (Dz. U. Nr 118, poz. 1233).

Studium, zgodnie z art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, sporządza się uwzględniając zasady określone w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, ustalenia strategii rozwoju

przestrzennego i planu zagospodarowania województwa oraz strategii rozwoju gminy. W studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności z art. 9 i 10 ustawy:

Art. 9.

1. W celu określenia polityki przestrzennej gminy, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego, rada gminy podejmuje uchwałę o przystąpieniu do sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, zwanego dalej "studium".

2. Wójt, burmistrz albo prezydent miasta sporządza studium zawierające część tekstową i graficzną, uwzględniając zasady określone w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, ustalenia strategii rozwoju i planu zagospodarowania przestrzennego województwa, ramowego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego związku metropolitalnego oraz strategii rozwoju gminy, o ile gmina dysponuje takim opracowaniem.

3. Studium sporządza się dla obszaru w granicach administracyjnych gminy.

3a. Zmiana studium dla części obszaru gminy wymaga dokonania, zarówno w części tekstowej jak i graficznej studium, zmian w odniesieniu do wszystkich treści, które w wyniku wprowadzonej zmiany przestają być aktualne, w szczególności zmian w zakresie określonym w art. 10 ust. 1.

4. Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych.

5. Studium nie jest aktem prawa miejscowego.

Art. 10.

1. W studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności z:

- 1) dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu;
- 2) stanu ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony;
- 3) stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego;
- 4) stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- 4a) rekomendacji i wniosków zawartych w audycie krajobrazowym lub określenia przez audyt krajobrazowy granic krajobrazów priorytetowych;
- 5) warunków i jakości życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia;
- 6) zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia;
- 7) potrzeb i możliwości rozwoju gminy, uwzględniających w szczególności:
  - a) analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne,
  - b) prognozy demograficzne, w tym uwzględniające, tam gdzie to uzasadnione, migracje w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodka wojewódzkiego,
  - c) możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej, a także infrastruktury społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy,
  - d) bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę;
- 8) stanu prawnego gruntów;
- 9) występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych;
- 10) występowania obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych;
- 11) występowania udokumentowanych złóż kopalin, zasobów wód podziemnych oraz udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla;
- 12) występowania terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych;
- 13) stanu systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopnia uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami;
- 14) zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych;
- 15) wymagań dotyczących ochrony przeciwpowodziowej.

2. W studium określa się w szczególności:

- 1) uwzględniające bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę, o którym mowa w ust. 1 pkt 7 lit. d:

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy

Skarszewy

Część A UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

- a) kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów, w tym wynikające z audytu krajobrazowego,
  - b) kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny przeznaczone pod zabudowę oraz tereny wyłączone spod zabudowy;
- 2) (uchylony);
  - 3) obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego i uzdrowisk;
  - 4) obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
  - 5) kierunki rozwoju systemów komunikacji i infrastruktury technicznej;
  - 6) obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu lokalnym;
  - 7) obszary, na których rozmieszczone będą inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, zgodnie z ustaleniami planu zagospodarowania przestrzennego województwa i ustaleniami programów, o których mowa w art. 48 ust. 1;
  - 8) obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na podstawie przepisów odrębnych, w tym obszary wymagające przeprowadzenia scaleń i podziału nieruchomości, a także obszary przestrzeni publicznej;
  - 9) obszary, dla których gmina zamierza sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, w tym obszary wymagające zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne;
  - 10) kierunki i zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej;
  - 11) obszary szczególnego zagrożenia powodzią oraz obszary osuwania się mas ziemnych;
  - 12) obiekty lub obszary, dla których wyznacza się w złożu kopaliny filar ochronny;
  - 13) obszary pomników zagłady i ich stref ochronnych oraz obowiązujące na nich ograniczenia prowadzenia działalności gospodarczej, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r. poz. 2120.);
  - 14) obszary wymagające przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji;
  - 14a) obszary zdegradowane;
  - 15) granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych;
  - 16) obszary funkcjonalne o znaczeniu lokalnym, w zależności od uwarunkowań i potrzeb zagospodarowania występujących w gminie.

2a. Jeżeli na obszarze gminy przewiduje się wyznaczenie obszarów, na których rozmieszczone będą urządzenia wytwarzające energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW, a także ich stref ochronnych związanych z ograniczeniami w zabudowie oraz zagospodarowaniu i użytkowaniu terenu; w studium ustala się ich rozmieszczenie.

3. Obowiązek przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w przypadku, o którym mowa w ust. 2 pkt 8, powstaje po upływie 3 miesięcy od dnia ustanowienia tego obowiązku.

4. Minister właściwy do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej określi, w drodze rozporządzenia, wymagany zakres projektu studium w części tekstowej i graficznej, uwzględniając w szczególności wymogi dotyczące materiałów planistycznych, skali opracowań kartograficznych, stosowanych oznaczeń, nazewnictwa, standardów oraz sposobu dokumentowania prac planistycznych.

5. Dokonując bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę, kolejno:

- 1) formułuje się, na podstawie analiz ekonomicznych, środowiskowych, społecznych, prognoz demograficznych oraz możliwości finansowych gminy, o których mowa w ust. 1 pkt 7 lit. a-c, maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę, wyrażone w ilości powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy;
- 2) szacuje się chłonność, położonych na terenie gminy, obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej w rozumieniu art. 2 pkt 1

ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych, rozumianą jako możliwość lokalizowania na tych obszarach nowej zabudowy, wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy;

3) szacuje się chłonność, położonych na terenie gminy, obszarów przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę, innych niż wymienione w pkt 2, rozumianą jako możliwość lokalizowania na tych obszarach nowej zabudowy, wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy;

4) porównuje się maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę, o którym mowa w pkt 1, oraz sumę powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy, o której mowa w pkt 2 i 3, a następnie, gdy maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę, o którym mowa w pkt 1:

a) nie przekracza sumy powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy - nie przewiduje się lokalizacji nowej zabudowy poza obszarami, o których mowa w pkt 2 i 3,

b) przekracza sumę powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy - bilans terenów pod zabudowę uzupełnia się o różnicę tych wielkości wyrażoną w powierzchni użytkowej zabudowy, w podziale na funkcje zabudowy, i przewiduje się lokalizację nowej zabudowy poza obszarami, o których mowa w pkt 2 i 3, maksymalnie w ilości wynikającej z uzupełnionego bilansu;

5) określa się:

a) możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnych i infrastruktury technicznej oraz społecznej, służących realizacji zadań własnych gminy,

b) potrzeby inwestycyjne gminy wynikające z konieczności realizacji zadań własnych, związane z lokalizacją nowej zabudowy na obszarach, o których mowa w pkt 2 i 3, oraz w przypadku, o którym mowa w pkt 4 lit. a, poza tymi obszarami;

6) w przypadku gdy potrzeby inwestycyjne, o których mowa w pkt 5 lit. b, przekraczają możliwości finansowania, o których mowa w pkt 5 lit. a, dokonuje się zmian w celu dostosowania zapotrzebowania na nową zabudowę do możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnej i infrastruktury technicznej oraz społecznej.

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w art. 1 ust. 2 ustala też konieczność uwzględnienia w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym:

- wymagań ładu przestrzennego, w tym urbanistyki i architektury;
- walorów architektonicznych i krajobrazowych;
- wymagań ochrony środowiska, w tym gospodarowania wodami i ochrony gruntów rolnych i leśnych;
- wymagań ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- wymagań ochrony zdrowia oraz bezpieczeństwa ludzi i mienia, a także potrzeb osób niepełnosprawnych;
- walorów ekonomicznych przestrzeni;
- prawa własności;
- potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa;
- potrzeb interesu publicznego;
- potrzeb w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej, w szczególności sieci szerokopasmowych;
- zapewnienia udziału społeczeństwa w pracach nad studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego oraz planem zagospodarowania przestrzennego województwa, w tym przy użyciu środków komunikacji elektronicznej;

- zachowania jawności i przejrzystości procedur planistycznych;
- potrzeby zapewnienia odpowiedniej ilości i jakości wody, do celów zaopatrzenia ludności.

W rozporządzeniu¹ w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy sprecyzowane są wymagania co do zakresu projektu oraz rodzajów dokumentów obrazujących tok formalny jego sporządzania.

Zgodnie z wymogami ustawowymi niniejsze opracowanie zawiera Część A - *Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego* oraz w Części B - *Kierunki zagospodarowania przestrzennego*. Inne aspekty rozwoju społecznego i gospodarczego podejmowane są tylko w zakresie niezbędnym, bezpośrednio oddziałującym na problemy przestrzenne. Ustalenia studium koncentrują się na najważniejszych problemach gospodarki przestrzennej i nie rozwiązują wszystkich możliwych kwestii szczegółowych, te wskazane są do rozstrzygnięć w opracowaniach bardziej szczegółowych, np. planach miejscowych, studiach problemowych, koncepcyjnych, branżowych, operacyjno-realizacyjnych itd.

Na kształt proponowanych rozwiązań wpływ miały także przepisy innych ustaw obowiązujących, w tym szczególnie ustawy o ochronie środowiska, ochronie przyrody, ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawy Prawo wodne.

Część A elaboratu zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Skarszewy składa się z:

- części tekstowej (Zał. 1a) - *Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego*;
- załączników graficznych:
  - Zał. Nr 2a - *Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego* – w skali 1: 10 000;

---

¹ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 roku w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. Nr 118, poz. 1233)

1.2. Podstawa opracowania, materiały wyjściowe

- Umowa zawarta pomiędzy Gminą Skarszewy a DOM Biurem Urbanistycznym Kielb-Stańczuk, Jaszczuk-Skolimowska Sp. j. w Starogardzie Gdańskim, ul. Chojnicka 61.
- Uchwała nr XX/173/2020 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 8 kwietnia 2020 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Skarszewy.

Podstawowe przepisy prawne:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- Ustawa z dnia 03 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- Ustawa z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane;
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji;
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska;
- Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne;
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych;
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach;
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
- Ustawa z 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne;
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze;
- Ustawa z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych;
- Ustawa z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych;

Materiały wyjściowe:

1. Dotychczasowe Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla terenu miasta i gminy Skarszewy - Uchwała Nr XLII/326/09 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 18 grudnia 2009 r. wraz ze zmianami:
  - Uchwała Nr XLI/328/2014 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 27 lutego 2014 r.;
  - Uchwała Nr VI/69/15 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 29 czerwca 2015 r.;
  - Uchwała Nr VII/73/15 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 30 lipca 2015 r.;
  - Zarządzenie zastępcze Wojewody Pomorskiego z dnia 30 października 2019 r.;
  - Uchwała Nr XVI/139/2019 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 19 grudnia 2019 r.
2. Uchwały Rady Miejskiej w Skarszewach dotyczące miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
3. Druki statystyczne dla gminy dot. planowania przestrzennego;
4. Dane statystyczne własne Urzędu w Skarszewach oraz dane i informacje GUS oraz dane ze Starostwa Powiatowego w Starogardzie Gdańskim;
5. Informacje własne Gminy Skarszewy o wydanych decyzjach w ziti dot. obszaru gminy;
6. Strategia Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014-2022;
7. Opracowanie ekofizjograficzne podstawowe gminy Skarszewy dla potrzeb Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy- sporządzone przez Biuro Projektów i Wdrożeń Proekologicznych „Proeko” Gdańsk, kwiecień 2021 r.;
8. „Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe gminy Skarszewy na lata 2015-2030”, Skarszewy, 2015r.;
9. Gminny Program Rewitalizacji na lata 2015-2025 – przyjęty Uchwałą nr XIV/125/2019 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 28 października 2019 r.;
10. Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skarszewy na lata 2014-2018, Skarszewy 2014 r.;
11. Gminna Ewidencja Zabytków – karty adresowe zabytków dla obszaru miasta i gminy;
12. Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2022 (Uchwała Nr 321/XXX/16 Sejmiku Woj. Pomorskiego z 29 grudnia 2016 r.);
13. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 – przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. Monitor Polski 2012, poz. 252;
14. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030 – Uchwała Nr 318/XXX/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 grudnia 2016 roku;
15. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 – przyjęta Uchwałą Nr 376/XXXI/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2021 r.;
16. Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin sąsiednich;
17. „Sfera społeczno-demograficzna. Prognoza demograficzna dla gminy Skarszewy do roku 2045” opracowana na potrzeby studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Piotrkowski A., 2021 r.;
18. Rozpoznanie wartości środowiska kulturowego do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Skarszewy”, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Gdańsku, 1996 r.

19. Mapa topograficzna obszaru opracowania w skali 1:10000 z Państwowego Zasobu Geodezyjno-Kartograficznego;
20. Mapy ewidencyjne obszaru gminy;
21. Złożone wnioski do studium od instytucji i organów uprawnionych do uzgadniania i opiniowania projektu studium oraz od osób fizycznych, w tym wnioski własne gminy oraz wnioski archiwalne zebrane przez Urząd w Skarszewach w okresie od 2008 – 2020 r.;
22. Inwentaryzacja urbanistyczna.

1.3. Zespół autorski projektu Studium

DOM Biuro urbanistyczne Kielb-Stańczuk, Jaszczuk-Skolimowska Sp. J.

Projektant główny, prowadzenie tematu, urbanistyka:

- dr inż. arch. **Barbara Jaszczuk-Skolimowska** - uprawnienia urbanistyczne nr 1540

Urbanistyka, opracowania graficzne –

mgr Aleksandra Nowicka

Zagadnienia programowe, gospodarcze i społeczne - mgr inż. Andrzej Piotrkowski

Środowisko przyrodnicze – ekofizjografia - dr hab. Maciej Przewoźniak, mgr Wojciech Kielb, Biuro Projektów i Wdrożeń Proekologicznych „Proeko” z Gdańska

2. UWARUNKOWANIA PONADLOKALNE I STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY SKARSZEWY

2.1. Wnioski wynikające z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Opracowano na podstawie „Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju 2030”

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju określa zasady prowadzenia polityki przestrzennej przede wszystkim w oparciu o ustrojową zasadę zrównoważonego rozwoju i wynikające z niej zasady planowania publicznego:

- zasadę racjonalności ekonomicznej,
- zasadę preferencji regeneracji (odnowy) nad zajmowaniem nowych obszarów pod zabudowę,
- zasadę przezorności ekologicznej,
- zasadę kompensacji ekologicznej,
- zasadę hierarchiczności celów zapewniającą koordynację działalności wszystkich podmiotów podejmujących decyzję z poszanowaniem subsydiarności organizacji władz samorządowych,
- zasada dynamicznego strefowania i wyznaczania obszarów planistycznych,
- zasada partycypacji społecznej (szerokiej i aktywnej).

Cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju sformułowany jest następująco:

Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Osiągnięcie tego celu musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

W KPZK 2030 wskazano sześć ściśle powiązanych i dopełniających się wzajemnie celów. Spośród nich do obszaru powiatu starogardzkiego oraz miasta i gminy Skarszewy można odnieść następujące działania służące realizacji celów rozwoju określonych w KPZK 2030:

- Wspomaganie procesów koncentracji urbanizacji w miastach średnich i wybranych małych - rozwój lokalnych centrów rozwoju i powiązań między nimi a terenami wiejskimi, restrukturyzacja bazy społeczno-gospodarczej i optymalizacja dostarczania usług publicznych;
- Wspomaganie restrukturyzacji obszarów wiejskich poprzez wzmacnianie potencjału rozwojowego w wymiarze lokalnym, np. w zakresie ekologii, rozwoju turystyki, produkcji energii w oparciu o lokalne źródła surowców, inwestycji w infrastrukturę techniczną (energetyka niskich napięć), zwiększenie produktywności działalności rolniczej;
- Rozwój zintegrowanego transportu publicznego miasto-wieś oraz poprawa dostępności do dóbr i usług publicznych;
- Integracja przestrzenna i funkcjonalna obszarów wiejskich – dążenie do wzrostu konkurencyjności terenów wiejskich jako miejsca zamieszkania, pracy, wypoczynku oraz prowadzenia działalności gospodarczej, a także poprawa warunków życia mieszkańców, m.in. poprzez zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej,

rozwój infrastruktury i poprawa transportu zbiorowego, tworzenie warunków do zwiększenia inwestycji pozarolniczych;

- Wspomaganie rozwoju specjalizacji terytorialnej – wykorzystanie potencjału wewnętrznego danego obszaru;
- Przeciwdziałanie fragmentacji systemów przyrodniczych i dostosowanie struktur krajobrazu tworzących obszar korytarza ekologicznego do wymagań bytowych i migracyjnych grup gatunków chronionych o określonych potrzebach terytorialnych i powiększenie systemu o trasy przelotów ptaków, nietoperzy i migracji organizmów wodnych;
- Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (EKK) w tym objęcie ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów naturalnych i historycznych, w tym układów ruralistycznych oraz stanowisk archeologicznych;
- Racjonalizacja gospodarowania ograniczonymi zasobami wód powierzchniowych i podziemnych kraju, w tym zapobieganie występowaniu deficytu wody na potrzeby ludności i rozwoju gospodarczego. Wprowadzony zostanie wymóg lokalizowania przemysłów wodochłonnych wyłącznie na obszarach wyznaczonych w planach wojewódzkich;
- Zabezpieczenie cennych gospodarczo złóż kopalin i zwiększenie wykorzystania surowców wtórnych;
- Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego poprzez prowadzenie planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego zdolnego do efektywnej koordynacji działań podmiotów publicznych i polityk publicznych, a także wzmocnienie instytucjonalne i jakościowe planowania przestrzennego.

Przedmiotem polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest całe jego terytorium, a jej cele i instrumenty są różnicowane w zależności od specyfiki poszczególnych obszarów funkcjonalnych i ukierunkowane są na wykorzystanie ich specyficznego potencjału geograficznego dla osiągnięcia celów rozwojowych kraju.

Dla realizacji celów KPZK 2030 wyznaczono obszary funkcjonalne, które będą delimitowane na różnych poziomach zarządzania (krajowym, regionalnym, lokalnym).

Do obszaru powiatu starogardzkiego oraz miasta i gminy Skarszewy można odnieść następujące typy obszarów funkcjonalnych:

- **Ośrodki lokalne** – (w odniesieniu do miasta) Nie mają swojego zaplecza funkcjonalnego w postaci wyznaczonego obszaru funkcjonalnego, ale mają szansę na koncentrację funkcji gospodarczych oraz służą obszarom wiejskim swoim zapleczem usługowym; mają znaczenie jako centra tworzenia funkcji pozarolniczych oraz inkubatory przedsięwzięć aktywizujących obszary wiejskie; oferują dostęp do usług publicznych podstawowych i średniego rzędu;
- **Wiejskie obszary funkcjonalne** wymagające działań z zakresu efektywnego planowania inwestycji publicznych w warunkach zmniejszającego się zaludnienia i zagrożenia utratą funkcji, koordynacji działań prowadzonych na tych obszarach w ramach różnych polityk sektorowych, oraz działaniom restrukturyzacyjnym podejmowanym w ramach polityki rozwoju regionalnego, w tym polityki rozwoju obszarów wiejskich. Obszary te zostaną obowiązkowo ujęte w ramach wojewódzkich strategii rozwoju jako ustalenie wiążące. W planie zagospodarowania przestrzennego województwa zostaną uwzględnione dla rozwiązania wskazanych problemów

- **Obszary kształtowania potencjału rozwojowego** wymagające programowania działań ochronnych ze względu na ich wartość przyrodniczą, kulturową lub szczególne znaczenie dla ochrony zasobów naturalnych wymagające podjęcia niezbędnych działań zgodnych z przeznaczeniem każdego z tych obszarów;
- **Obszary cenne przyrodniczo** (w tym: obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, korytarze ekologiczne, obszary chronionego krajobrazu) powinny zachować funkcję przyrodniczą i ochronną. Na obszarach wyznaczonych dla ochrony krajobrazu ograniczeniu podlega przede wszystkim lokalizacja turbin wiatrowych, plantacji, jednolitych upraw wielkopowierzchniowych i obiektów kubaturowych niedostosowanych do otoczenia;
- **Obszary ochrony krajobrazów kulturowych** wymagają wprowadzenia do dokumentów planistycznych wszystkich szczebli zintegrowanej ochrony środowiska kulturowego, umożliwiającej gospodarowanie krajobrazem w celu podniesienia konkurencyjności regionów;
- **Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych** wymagają zapewnienia równowagi poboru i odtwarzania zasobów, przy jednoczesnym zapewnieniu odpowiednio wysokiego poziomu oczyszczania wód zużytych;
- **Obszary ochrony strategicznych złóż kopalin** wymagają określenia przestrzennego występowania złóż (delimitacji) należy także zdefiniować rodzaje działań możliwych do prowadzenia na tych terenach do czasu rozpoczęcia eksploatacji tych złóż;

Sformułowane wyżej cele i kierunki działań polityki przestrzennej wraz z typologią obszarów funkcjonalnych KPZK 2030 stanowią ustalenia i zalecenia wymagane do wprowadzenia do planów zagospodarowania województw oraz poprzez nie do uwzględnienia w planowaniu na szczeblu gminnym.

2.2. Uwarunkowania i wnioski z uwarunkowań wynikające z Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030

Od czasu sporządzenia dokumentu Studium uchwalony został nowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030 przyjęty Uchwałą Nr 318/XXXX/16 Sejmiku Woj. Pomorskiego z dnia 29 grudnia 2016 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Pom. 14 lutego 2016r poz. 603).

Plan zagospodarowania jako dokument określający politykę przestrzenną województwa wyznacza:

- wizję zagospodarowania przestrzennego w perspektywie długookresowej (do roku 2030) oraz sposób jej realizacji;
- zasady kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa;
- najważniejsze zmiany w przestrzeni w odniesieniu do głównych elementów istniejącego i planowanego zagospodarowania, ze wskazaniem instrumentów realizacyjnych (w perspektywie do roku 2020 i postulowane działania inwestycyjne po 2020).

W warstwie stanowiącej plan województwa zawiera zapisy mające charakter:

ustaleń – wiążących dla gminy przy sporządzaniu studium – dot. to m. in. inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym zgodnie z art. 39 ust 5 ustawy (tj. ustalone w dokumentach przyjętych przez Sejm RP, Radę Ministrów, właściwego ministra lub sejmik województwa);

wytycznych :

A – wymagających rozważenia (problem urbanistyczny) i zaproponowania właściwego indywidualnego rozwiązania planistycznego w trakcie prac nad studium

B – do stosowania (uwzględniania) w działaniach prowadzonych w strukturach SWP (samorząd województwa pomorskiego)

rekomendacji – zapisy nie będące ustaleniami i wytycznymi, których uwzględnianie jest wskazane, ale brak ich uwzględnienia nie może stanowić o odmowie uzgodnienia studium.

W PZPWP określone zostały cele i kierunki, dla których sprecyzowano zasady służące ich realizacji oraz konkretne działania. Poniżej przedstawiono zapisy odnoszące się do obszaru miasta i gminy Skarszewy, które mogą mieć wpływ na zapisy nowego dokumentu Studium. Kolorem szarym wyróżniono zapisy PZPWP będące ustaleniami, które są wiążące dla gminy przy sporządzaniu dokumentów planistycznych oraz przez zarząd województwa przy uzgodnieniu projektu dokumentu.

W hierarchii sieci osadniczej województwa miasto Skarszewy pełni rolę ośrodka lokalnego, krystalizującego sieć osadniczą na poziomie lokalnym.

Zasady i działania zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 1.1 Kształtowanie struktur sieci osadniczej zgodnie z wymogami ładu przestrzennego:

1.1.2. Zasada pierwszeństwa wykorzystania obszarów istniejącego zagospodarowania oraz ograniczania rozwoju osadnictwa na terenach otwartych, polegająca na:

- 1) regeneracji obszarów zdegradowanych, w szczególności poprzez rewitalizację oraz inne działania mające na celu przywrócenie im utraconych walorów lub/i nadanie nowych funkcji (modernizacja, rewaloryzacja, adaptacja, rekultywacja, remediacja itd.);*
- 2) uzupełnianiu i kontynuacji obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze przestrzennej, z zapewnieniem standardów uwzględniających aspekty użytkowe, kulturowe i ekologiczne środowiska zamieszkania i pracy;*
- 3) otwieraniu nowych terenów pod rozwój osadnictwa na podstawie uzasadnionej potrzeby.*

1.1.3. Zasada kształtowania zwartych przestrzennie jednostek osadniczych, minimalizująca terenochłonność oraz potrzeby związane z ich obsługą, ograniczająca ich negatywny wpływ na środowisko oraz sprzyjająca rozwijaniu więzi społecznych, polegająca na:

- 1) uwzględnianiu w zagospodarowaniu przestrzennym modelowych wzorców rozwojowych jednostek osadniczych, przeciwdziałających amorficznemu, niekontrolowanemu przyrostowi zagospodarowania;*
- 2) domykaniu granic zainwestowania, tzn. wyznaczaniu obszarów rozwojowych tak, aby ekspansja zainwestowania na każdym etapie kształtowała czytelną krawędź pomiędzy terenami zainwestowanymi i terenami otwartymi oraz zapewniała budowę całościowych, kompaktowych struktur;*
- 3) unikaniu pasmowego rozwoju zabudowy wzdłuż głównych, tranzytowych ciągów komunikacyjnych.*

1.1.5. Zasada etapowania kompleksowego rozwoju jednostek osadniczych dla konkretnej, docelowej liczby mieszkańców, dla której możliwe będzie zaprogramowanie i zapewnienie odpowiedniej obsługi, polegająca na koordynacji rozwoju osadnictwa z realnymi możliwościami:

- 1) wypełnienia zaplanowanych struktur przestrzennych w określonym czasie (szacowanymi na podstawie szczegółowej analizy trendów demograficznych, w tym migracyjnych);*
- 2) rozbudowy istniejącej infrastruktury (na podstawie analizy planów inwestycyjnych operatorów mediów i zdolności finansowych gminy), w zakresie:
  - a) infrastruktury technicznej (ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia dostaw energii elektrycznej oraz odprowadzenia ścieków w ramach zasięgu aglomeracji ściekowych),*
  - b) systemów transportowych (ze szczególnym uwzględnieniem transportu zbiorowego),**

c) podstawowych usług i przestrzeni publicznych (w tym terenów zieleni i przestrzeni otwartych).

Działania i przedsięwzięcia polityki przestrzennej służące realizacji kierunku 1.1:

- Ponowne wykorzystanie obszarów poprodukcyjnych, pokolejowych, powojkowych, które utraciły swoje dotychczasowe funkcje i/lub walory środowiskowe, a posiadają potencjał do rozwoju funkcji: mieszkaniowych, mieszkaniowo-usługowych, usługowych, rekreacyjnych, a także związanych z zieloną infrastrukturą, z uwzględnieniem koniecznych do przeprowadzenia przekształceń funkcjonalno-przestrzennych, rekultywacji oraz działań rewaloryzacyjnych, remontowych czy modernizacyjnych.
- Rozwój nowych i podnoszenie jakości istniejących przestrzeni publicznych.
- Rewitalizacja obszarów zdegradowanych, w których występuje szczególnie koncentracja negatywnych zjawisk społecznych, a także gospodarczych, środowiskowych, funkcjonalno-przestrzennych i technicznych – miasto Skarszewy.

Zasady zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 1.2. Kształtowanie wysokiej jakości środowiska mieszkaniowego

1.2.1. Zasada zapewnienia odpowiedniej dostępności terenów mieszkaniowych do:

- 1) podstawowych usług publicznych ;
- 2) transportu zbiorowego;
- 3) przestrzeni publicznych, w tym przestrzeni otwartych;

1.2.2. Zasada określania w planowaniu lokalnym standardów dostępności przestrzennej do podstawowych usług publicznych jako obowiązującego programu zagospodarowania terenów mieszkaniowych, określającego:

- 1) rezerwę terenową dla lokalizacji tych usług, proporcjonalną do liczby ludności w zasięgu ich obsługi;
- 2) maksymalne parametry dotyczące zasięgu ich obsługi (odległości liczone np. jako czas dojścia pieszo do miejsc świadczenia tych usług);
- 3) minimalny wskaźnik rezerwy terenowej z przeznaczeniem na zielen ogólnodostępną o funkcjach rekreacyjnych i ekologicznych.

1.2.3. Zasada zapewnienia odpowiedniej dostępności terenów mieszkaniowych do infrastruktury technicznej (w szczególności do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej oraz energetycznej), warunkującej poziom życia zgodny ze współczesnymi standardami cywilizacyjnymi, przy czym:

- 1) w zakresie zaopatrzenia w wodę i odprowadzenia ścieków należy uwzględnić:
  - a) budowę urządzeń służących do zaopatrzenia w wodę, realizowaną jednocześnie z rozwiązaniem spraw gospodarki ściekowej, w szczególności poprzez równoczesną budowę systemów kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków;(…)
  - c) dążenie do rozszerzenia zasięgu obsługi systemów zaopatrzenia w wodę, w celu objęcia nimi 100% mieszkańców jednostek osadniczych;
  - d) dążenie do objęcia systemami zbiorczej kanalizacji zakończonej oczyszczalnią ścieków: 100% mieszkańców obszarów miejskich, z wyłączeniem rolniczej przestrzeni produkcyjnej; 75% mieszkańców obszarów wiejskich oraz w rolniczej przestrzeni produkcyjnej zlokalizowanej w granicach miast.

Zasady zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 1.3. Racjonalizacja rozmieszczenia oraz poprawa dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych w tym zakresie

1.3.6. Zasada realizacji nowych oraz dostosowania istniejących obiektów i urządzeń usług publicznych z uwzględnieniem potrzeb wszystkich użytkowników, w tym osób o ograniczonej mobilności i percepcji, zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego

Zasady zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 1.4. Zapobieganie i ograniczanie skutków powodzi oraz innych zagrożeń naturalnych

1.4.7. Zasada uwzględniania i określania w lokalnych dokumentach planistycznych rozwiązań opartych na zintegrowanym gospodarowaniu zasobami wodnymi w obrębie zlewni - w oparciu o działy wodne (naturalne granice zlewni niezależnie od podziałów administracyjnych);

1.4.9. Zasada wskazywania w gminnych dokumentach planistycznych sposobów podnoszenia retencyjnej pojemności zlewni, jako elementów ochrony przed powodzią i suszą, a w szczególności:

- 1) zwiększenia retencji wodnej w drodze wyznaczania powierzchni pod budowę zbiorników retencyjnych, a także terenów mikroretencji obszarowej i przyobiektowej;
- 2) maksymalnego zatrzymywania i zagospodarowania wód opadowych i roztopowych w miejscu opadu;
- 3) przeciwdziałania nadmiernemu uszczelnianiu terenów zurbanizowanych

Zasady i działania zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 2.1 Efektywne i bezpieczne wykorzystanie zasobów przestrzeni przez gospodarkę

- Ponowne wykorzystanie terenów zdegradowanych i przemysłowych na funkcje i cele zgodne z lokalnymi uwarunkowaniami i potrzebami – z uwzględnieniem możliwości przywrócenia lub ukształtowania nowych funkcji, w tym także ekologicznych;
- Rekultywacja terenów pośladowiskowych, poeksploatacyjnych i powierzchniowo zdegradowanych, z uwzględnieniem możliwości przywrócenia lub ukształtowania nowych funkcji przyrodniczych.

Zasady i działania zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 2.2 Kształtowanie struktur przestrzennych umożliwiających tworzenie nowych i trwałych miejsc pracy

2.2.2 Zasada rozwoju terenów inwestycyjnych (pod działalność gospodarczą, w tym usługową):

1) wykorzystujących w pierwszej kolejności tereny zainwestowane gospodarczo (brown field), w tym przemysłowe, pokolejowe, powojenne oraz popegeerowskiej zabudowy gospodarczej;

Działania i przedsięwzięcia polityki przestrzennej służące realizacji kierunku 2.2:

- Dywersyfikacja struktur zatrudnienia poprzez wspieranie rozwoju usług rynkowych, zapewniających nowe i trwałe miejsca pracy zwłaszcza w miastach o dużym udziale zatrudnionych w sektorze przemysłowym – Skarszewy;

Zasady i działania zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 2.3. Wzmacnianie całorocznej i atrakcyjnej oferty turystycznej w oparciu o zasoby i walory przyrodniczo-kulturowe, krajobrazowe i funkcje metropolitalne

2.3.3. Zasada przeciwdziałania nadkoncentracji zainwestowania, prowadzącej do dewaloryzacji środowiska.

2.3.4. Zasada harmonijnego kształtowania zagospodarowania rekreacyjnego i wypoczynkowego, realizowana m.in. przez:

- 1) uzależnienie rozwoju nowych terenów budownictwa lotniskowego od ich wyposażenia w infrastrukturę ochrony środowiska
- 2) uwzględnianie naturalnych właściwości terenu i ograniczanie negatywnego zagospodarowania rekreacyjnego i jego następstw na zasoby przyrodnicze, kulturowe i krajobrazowe

2.3.8. Zasada kształtowania ponadregionalnych i regionalnych tras rowerowych, na które składają się:

- **międzyregionalne: trasa nr 12 (Trasa Zamków Polski Północnej):** woj. kujawsko-pomorskie - Łalkowo(gm. Smętowo Graniczne) - Gniew - Gniew (m.) - Korzeniewo (gm. Kwidzyn) – Ryjewo - Biała Góra (gm. Sztum) - Sztumskie Pole (gm. Sztum) - Malbork - Malbork (m.) - Lichnowy - Tczew (m.) - Tczew - Starogard Gdański - **Skarszewy - Skarszewy (m.) - Stara Kiszewa -**

Kościerzyna - Kościerzyna (m.) - Stężycza - Sulęcyno - Parchowo - Niezabyszewo (gm. Bytów) - Bytów (m.) - Lipnica - Konarzyny - Chojnice – Chojnice (m.) - Silno (gm. Chojnice) - woj. kujawsko-pomorskie oraz od Chojnice (m.) - Chojnice - Człuchów - Człuchów (m.) - Czarne - Czarne (m.) - woj. zachodniopomorskie;

- **regionalne: nr 117** - Gdańsk (m.) - Pruszcz Gdański (m.) - Pruszcz Gdański - Pszczółki – Trąbki Wielkie - Skarszewy - Skarszewy (m.) - Starogard Gdański - Starogard Gdański (m.) - Pelplin - Pelplin (m.) - Gniew - Gniew (m.),

2.3.9. Zasada kształtowania ponadregionalnych i regionalnych szlaków wodnych:

1) śródlądowych kajakowych na systemach rzecznych: Wierzyca: Wierzyca, Wietcisa i Czarna Woda.

- Rozwijanie zagospodarowania turystycznego szlaków kajakowych przez budowę i modernizację pól biwakowych (m.in. urządzenie i wyposażenie w sanitariaty, suszarnie dla kajaków, przyłącza energetyczne i oświetlenie), stanic oraz punktów etapowych, miejsc wodowania i wyjmowania kajaków, miejsc przenoski przy przeszkodach oraz kompleksowe oznakowanie szlaków i dojazdów do przystani (m.in. w ramach przedsięwzięcia Pomorskie Szlaki Kajakowe).

Działania i przedsięwzięcia polityki przestrzennej służące realizacji kierunku 2.3:

- Wykorzystanie turystyczne zasobów i walorów kulturowych regionu przez rozwój infrastruktury turystycznej w miejscowościach położonych na szlakach kulturowych: Pomorski Szlak Cysterski (Pogódki, gm. Skarszewy), Szlak zabytków hydrotechniki (Czarnocin, gm. Skarszewy).

Zasady zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 2.4.Kształtowanie racjonalnej struktury przestrzennej sieci transportowej

2.4.3 Infrastruktura drogowa szczególnie ważna dla dostępności wewnętrznej województwa – droga wojewódzka nr 222 (droga nr S6 (OZT) - Straszyn - Starogard Gdański – Skórcz) oraz droga wojewódzka nr 224 (droga nr 218-Kartuzy-Skarszewy-Tczew).

2.4.4. Zasada hierarchizacji sieci dróg ponadregionalnych i regionalnych według klas określających minimalne wymagania techniczne i przestrzenne usytuowania drogi, w tym **drogi główne (G) – droga wojewódzka nr 222 i 224 na odcinku na wschód od m. Godziszewo oraz i droga zbiorcza (Z) – droga wojewódzka 224 na odcinku na zachód od m. Godziszewo z zachowaniem zasad szczegółowych**

Zasady i działania zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 2.5.Zwiększanie stopnia bezpieczeństwa energetycznego i sprawności systemów produkcji, przesyłu i dystrybucji energii elektrycznej i ciepłej, gazu, ropy naftowej oraz produktów ropopochodnych

2.5.3. Zasada preferowania lokalizacji instalacji do wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych na obszarach i w miejscach o największym potencjale zasobowym, przy uwzględnieniu konieczności eliminowania lub maksymalnego ograniczania zagrożeń i negatywnego oddziaływania tej infrastruktury na środowisko, w tym na bioróżnorodność, powiązania przyrodnicze, walory krajobrazowe oraz zdrowie ludzi, w tym:

3) instalacji na biomasę i biogaz na terenach wiejskich, w tym: drewna odpadowego, słomy i siana odpadowego z rolnictw,; opadów z hodowli i przetwórstwa rolno-spożywczego, z plantacji roślin energetycznych.

5) instalacji słonecznych, w tym:

a)z kolektorów słonecznych - na terenach zabudowanych i zurbanizowanych na obszarze całego województwa,

b)z systemów fotowoltaicznych (farm) - w obrębie kompleksów najslabszych gruntów rolnych o powierzchni co najmniej 1 ha i gruntach zrehabilitowanych na cele inne niż rolnicze i leśne,

c)z systemów fotowoltaicznych (instalacje na budynkach) – na terenach zabudowanych i zurbanizowanych na obszarze całego województwa, na potrzeby własne;

2.5.4. Zasada rozmieszczenia obszarów pod lokalizację biogazowni (z wyłączeniem biogazowni rolniczych) o mocy powyżej 0,5 MW, z uwzględnieniem ich strefy ochronnej o szerokości nie mniejszej niż 300 metrów od istniejącej i planowanej zabudowy mieszkaniowej, z uwzględnieniem warunków wietrznych. Każde odstępstwo (in minus) od wyżej określonej odległości wymaga indywidualnego uzasadnienia w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Działania i przedsięwzięcia polityki przestrzennej służące realizacji kierunku 2.5:

- Budowa gazociągu wysokiego ciśnienia Kościerzyna – Olsztyn w przypadku uruchomienia wydobycia gazu z łupków.

Zasady i działania zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 3.1.Zachowanie i odtwarzanie zasobów środowiska przyrodniczego i jego spójności

3.1.1. Zasada zachowania i kształtowania spójności regionalnego systemu ekologicznego, w skład którego wchodzi istniejące obszary chronione oraz obszary potencjalne do objęcia ochroną (cenne przyrodniczo), a także system płatów i korytarzy ekologicznych, który tworzą:

- 1) korytarze regionalne: Doliny Wierzycy, Doliny Więcisy.

3.1.4. Zasada bezwzględnego zachowania trwałości gruntów leśnych oraz naturalnych cieków i zbiorników wodnych, w granicach korytarzy ekologicznych, przy zachowaniu ich dotychczasowego gospodarczego wykorzystania, z uwzględnieniem uzasadnionej potrzeby ich przeznaczenia na cele publiczne.

Zasady zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 3.2.Ochrona obszarów o charakterystycznym krajobrazie kulturowym lub znaczeniu historycznym

3.2.1. Zasada harmonijnego kształtowania zagospodarowania przestrzennego wokół obszarów i obiektów o wartościach kulturowych i krajobrazowych, w szczególności wpisanych do rejestru oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, uznanych za pomniki historii i parków kulturowych.

3.2.2. Zasada ochrony walorów widokowych, w tym panoram oraz przedpoli ekspozycyjnych zabytkowych wsi i miast, obiektów zabytkowych oraz dóbr kultury współczesnej, stanowiących dominanty architektoniczne.

3.2.4. Zasada kształtowania w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego sieci szlaków kulturowych, wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę towarzyszącą oraz rozpoznawalny w przestrzeni system identyfikacji wizualnej.

3.2.5. Zasada kształtowania otoczenia obiektów dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej w sposób kreujący przestrzeń publiczną integrującą mieszkańców, z uwzględnieniem i poszanowaniem wartości kulturowych i krajobrazowych.

3.2.7. Zasada zachowania wartościowych drewnianych obiektów dziedzictwa kulturowego in situ, a w sytuacjach, które tego wymagają, przenoszenia najwartościowszych obiektów do parków lub muzeów etnograficznych.

3.2.10. Zasada uwzględniania w gminnych dokumentach planistycznych programów opieki nad zabytkami, sporządzanych w oparciu o aktualne gminne ewidencje zabytków, a w przypadku braku programów opieki nad zabytkami i ewidencji gminnej, uwzględnianie ewidencji wojewódzkiej.

Zasady zagospodarowania przestrzennego określające sposób realizacji kierunku 3.3.Ograniczenie emisji zanieczyszczeń środowiska

3.3.1. Zasada ograniczania stosowania indywidualnych systemów zbierania i oczyszczania ścieków bytowych na obszarach aglomeracji ściekowych.

3.3.11. Zasada uwzględniania w dokumentach planistycznych gmin uwarunkowań wynikających z planu gospodarki odpadami dla województwa pomorskiego.

Działania i przedsięwzięcia polityki przestrzennej służące realizacji kierunku 3.3:

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Skarszewy

Część A UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

- do 2020 r. budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w ramach aglomeracji ściekowych powyżej 2000 RLM – Skarszewy;
- do 2020 r. budowa i modernizacja kanalizacji sanitarnej wraz z budową układów tłocznych i modernizacją przepompowni ścieków w ramach aglomeracji ściekowych powyżej 2000 RLM – Skarszewy.

Powyższe zapisy i ustalenia zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym powinny być uwzględnione przy formułowaniu zapisów dokumentu Studium.

2.3. Uwarunkowania wynikające ze Strategii rozwoju województwa pomorskiego 2030

Dokument Strategii został przyjęty Uchwałą Nr 376/XXXI/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2021 r.

W opracowaniu przedstawiono trzy scenariusze rozwoju województwa oraz określono strategiczne wyzwania rozwojowe (m.in. dotyczące zmian klimatycznych, spójności wewnętrznej regionu i mobilności mieszkańców, a także konkurencyjności gospodarczej), które stanowiły główną determinantę dla określenia celów strategicznych i operacyjnych. Cele ogólne sformułowane jako: **Trwałe bezpieczeństwo, Otwarta wspólnota regionalna, Odporna gospodarka**, są zoperacjonalizowane poprzez szereg celów i kierunków rozwoju, które znajdują swoje odzwierciedlenie w działaniach także o wymiarze przestrzennym.

Poniżej przedstawiono główne cele operacyjne odnoszące się do obszaru gminy Skarszewy:

Cel ogólny – Trwałe bezpieczeństwo:

- **Bezpieczeństwo środowiskowe** – ochrona i poprawa stanu zasobów przyrodniczo-krajobrazowych oraz różnorodności biologicznej, rozwój terenów zieleni (dot. w szczególności obszarów objętych formami ochrony przyrody, a także korytarzy ekologicznych); rozwój i unowocześnienie gospodarki ściekowej; redukcja presji działalności gospodarczej i osadniczej na środowisko; doskonalenie narzędzi monitorowania stanu środowiska, zagrożeń naturalnych i szybkiego alarmowania; zabezpieczenie przed powodzią i suszą, w tym ochrona terenów naturalnej retencji wód;
- **Bezpieczeństwo energetyczne** – transformacja energetyczna w kierunku neutralności klimatycznej – rozwój odnawialnych źródeł energii; likwidacja źródeł niskiej emisji, tworzenie wysp energetycznych, klastrów energii oraz spółdzielni energetycznych;

Cel ogólny – Otwarta wspólnota regionalna:

- **Kapitał społeczny** – zachowanie i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego; realizacja kompleksowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych; zagospodarowanie przestrzeni publicznych w sposób integrujący społeczności lokalne oraz podnoszenie świadomości w zakresie planowania przestrzennego i architektury;
- **Mobilność** – rozwój infrastruktury transportu zbiorowego, rozwój sieci dróg i poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego; upowszechnienie mobilności aktywnej;

Cel ogólny – Odporna gospodarka:

- **Pozycja konkurencyjna** – wzmacnianie zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych; gospodarcza marka regionu oraz marki produktów i przedsiębiorstw z nim związanych;
- **Oferta turystyczna i czasu wolnego** – poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty czasu wolnego, w tym turystycznej, sportowej i kulturalnej dla mieszkańców i turystów; zintegrowana informacja i kompleksowa promocja oferty czasu wolnego.

2.4. Uwarunkowania i wnioski wynikające z polityki przestrzennej gmin sąsiednich

Wszystkie gminy sąsiadujące z gminą Skarszewy posiadają studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, jednakże dokumenty te różnią się znacznie pod względem aktualności (także w odniesieniu do obowiązujących przepisów prawa), stopniem szczegółowości, a także formą graficzną.

Gmina Skarszewy sąsiaduje z następującymi gminami: Liniewo, Nowa Karczma, Przywidz, Stara Kiszewa, Starogard Gdański, Tczew, Trąbki Wielkie, Zblewo.

Aktualnie obowiązujące dokumenty Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin sąsiednich wskazano poniżej (stan na 09.2021 r.):

- **Gmina Liniewo** – Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Liniewo przyjęte Uchwałą Nr VIII/54/2003 Rady Gminy Liniewo z dnia 8 lipca 2003 r. wraz ze zmianą z 2013 r. – tereny przylegające do gminy Skarszewy stanowią głównie lasy oraz grunty rolne;
- **Gmina Nowa Karczma** - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Nowa Karczma przyjęte Uchwałą Nr VIII/33/2003 Rady Gminy Nowa Karczma z dnia 4 kwietnia 2003 r. – dokument nieaktualny;
- **Gmina Przywidz** - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Przywidz – przyjęte Uchwałą Nr XVIII/140/2004 Rady Gminy Przywidz z dnia 3 grudnia 2004 r., zmienione uchwałą nr XLVIII/294/2010 Rady Gminy Przywidz z dnia 17 marca 2010 r., zmienione uchwałą nr IX/56/2015 Rady Gminy Przywidz z dnia 23 września 2015 r oraz zmienione uchwałą nr XXXII/253/2018 z dnia 25 kwietnia 2018 r.
- **Gmina Stara Kiszewa** - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stara Kiszewa – przyjęte Uchwałą Nr XVIII/124/2004 Rady Gminy w Starej Kiszewie z dnia 23 czerwca 2004r. – dokument nieaktualny;
- **Gmina Starogard Gdański** – Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Starogard Gdański – przyjęte Uchwałą Nr XXXI/365/2021 Rady Gminy Starogard Gdański z dnia 6 maja 2021 r. – tereny przyległe stanowią przeważnie tereny leśne i rolnicze, zainwestowanie planowane jest w rejonie miejscowości Linowiec;
- **Gmina Tczew** - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tczew – przyjęte Uchwałą Nr XLII/367/2010 Rady Gminy Tczew z dnia 28 czerwca 2010 r., zmienione Uchwałą Nr XXX/188/2016 Rady Gminy Tczew z dnia 30 listopada 2016 r. – tereny przyległe stanowią grunty rolne oraz tereny inwestycyjne dla zabudowy mieszkaniowej wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 224 aż do granic gminy; bezpośrednio przy granicy zlokalizowane udokumentowane złoża kopalin;
- **Gmina Trąbki Wielkie** - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Trąbki Wielkie – przyjęte Uchwałą Nr 5/II/2004 Rady Gminy Trąbki Wielkie z dnia 27 lutego 2004 r, zmienione Uchwałą nr XVII/119/2015 Rady Gminy Trąbki Wielkie z dnia 10 listopada 2015 r.;
- **Gmina Zblewo** - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zblewo – przyjęte Uchwałą Nr XVIII/169/2012 Rady Gminy Zblewo z dnia 31 maja 2012 r. – na terenach położonych w sąsiedztwie gminy Skarszewy w Studium wskazuje się obszary predysponowane do lokalizacji elektrowni wiatrowych wraz z obszarem ich oddziaływania. Dotychczas nie sporządzono mpzp dla lokalizacji elektrowni wiatrowych.

Główne powiązania gminy Skarszewy z gminami sąsiednimi dotyczą systemu obszarów chronionych przyrodniczo, w tym ustanowionych obszarowych form ochrony przyrody i systemu korytarzy ekologicznych. Ponadto powiązania dotyczą głównych ciągów komunikacyjnych, przebiegu tras rowerowych i szlaków turystycznych, a także korytarzy infrastruktury technicznej, w tym infrastruktury ponadlokalnej.

2.5. Uwarunkowania i wnioski wynikające ze Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014-2022

Dokument Strategii Rozwoju Gminy Skarszewy na lata 2014-2022 został przyjęty Uchwałą Nr IV/38/15 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 23 marca 2015 r. Misją gminy Skarszewy jest: **„tworzenie warunków do dynamicznego rozwoju gospodarczego oraz zapewnienie mieszkańcom wysokiej jakości życia za pomocą spójnego zarządzania w sferze przestrzeni i infrastruktury, gospodarki i turystyki, sferze społecznej, a także zachowania wysokich walorów przyrodniczych”.**

Wizja gminy Skarszewy w 2022 r.:

Gmina Skarszewy miejscem o wysokich walorach estetycznych i funkcjonalnych przestrzeni publicznej, często odwiedzana przez przyjezdnych ze względu na bogactwo przyrodnicze, ciekawą historię i nowoczesną bazę turystyczną, wspierająca rozwój przedsiębiorstw lokalnych, ale również atrakcyjna dla inwestorów, wychodząca naprzeciw potrzebom mieszkańców wszystkich grup społecznych, dbająca o stan środowiska naturalnego dla dobra wszystkich.

Dla realizacji misji i wizji gminy w dokumencie Strategii wskazano Cel główny oraz cele strategiczne i operacyjne oraz proponowane działania i priorytety rozwojowe, służące realizacji celów przyjętych w Strategii.

Cel główny: Wysoka jakość życia i dynamiczny rozwój gospodarczy w gminie przy wykorzystaniu największych jej walorów: aktywnej i przedsiębiorczej społeczności lokalnej, atrakcyjnych terenów inwestycyjnych oraz wysokiego potencjału turystycznego.

Cele strategiczne:

- 1. Infrastruktura i przestrzeń publiczna odpowiadająca potrzebom mieszkańców, przedsiębiorców i turystów**
  - 1.1 Wysoka jakość infrastruktury drogowej
  - 1.2 Budowa nowoczesnej i ogólnodostępnej sieci infrastruktury technicznej
  - 1.3 Dobrze zagospodarowana przestrzeń publiczna i bezpieczeństwo
  - 1.4 Rozbudowa infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i bazy turystycznej
- 2. Wsparcie przedsiębiorczości lokalnej, bogata oferta inwestycyjna, rozwój turystyki**
  - 2.1 Lokalni przedsiębiorcy podstawą rozwoju gospodarczego
  - 2.2 Wsparcie lokalnej produkcji rolniczej
  - 2.3 Utworzenie atrakcyjnych terenów inwestycyjnych
  - 2.4 Kultura, historia i turystyka - flagowe produkty marki Skarszewy
- 3. Aktywizacja lokalnej społeczności i zapobieganie wszelkim formom wykluczenia**
  - 3.1 Oferta kulturalna o wysokim poziomie i łatwym dostępie
  - 3.2 Dogodne warunki do rozwoju sportu i rekreacji

3.3 Wspomaganie działalności organizacji pozarządowych

3.4 Przeciwdziałanie wykluczeniom i negatywnym zjawiskom społecznym

4. Zachowanie walorów przyrodniczych istotnym aspektem rozwoju

4.1 Budowanie świadomości ekologicznej

4.2. Wykorzystanie walorów przyrodniczych w sposób odpowiedzialny

4.3 Ograniczanie negatywnego wpływu działalności człowieka na środowisko

4.4 Źródła energii odnawialnej jako szansa na zrównoważony rozwój

Z punktu widzenia zapisów dokumentu Studium istotne są wskazane priorytety rozwojowe i proponowane działania:

- w ramach celu strategicznego 1:
  - rozbudowa sieci drogowej,
  - rozbudowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, budowa miejscowych oczyszczalni ścieków, rozbudowa sieci gazowej, rozdział kanalizacji ogólnospławnej na kanalizację sanitarną i deszczową;
  - przebudowa źle zagospodarowanych placów, skwerów, terenów zieleni,
  - tworzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
  - rozbudowa bazy turystycznej oraz atrakcji turystycznych w oparciu o walory przyrodnicze (pola namiotowe, kempingowe, ścieżki spacerowe), rozbudowa sieci szlaków rowerowych.
- w ramach celu strategicznego 2:
  - budowa i rozbudowa targowisk lokalnych,
  - wyznaczenie terenów pod inwestycje i opracowanie mpzp,
  - kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych,
  - opracowanie Strategii Rozwoju Turystyki, utworzenie propozycji szlaków turystycznych, spacerowych, historycznych, rowerowych.
- w ramach celu strategicznego 3:
  - rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz obszarów, które przestały pełnić swe dotychczasowe funkcje,
  - wspieranie budownictwa socjalnego, mieszkań tymczasowych, noclegowni dla bezdomnych.
- w ramach celu strategicznego 4:
  - poprawa estetyki przestrzeni publicznych gminy,
  - budowa infrastruktury pozwalającej na pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych.

Wskazane w Strategii działania służące realizacji celów strategicznych powinny znaleźć odzwierciedlenie w kierunkach rozwoju i polityce przestrzennej gminy zapisanej w Studium.

3. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE (WG ART. 10 UST 1 USTAWY O PLANOWANIU I ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM Z 2003 R.)

3.1. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania

3.1.1. Położenie i ogólna charakterystyka gminy

Gmina Skarszewy jest gminą miejsko-wiejską położoną w województwie pomorskim, w północnej części powiatu starogardzkiego. Gmina Skarszewy graniczy z powiatami – gdańskim, tczewskim i kościerskim.

Według regionalizacji fizycznogeograficznej województwa pomorskiego gmina Skarszewy położona jest na Pojezierzu Starogardzkim, a jej północno-zachodnie obrzeża znajdują się w zasięgu Pojezierza Kaszubskiego (Przewoźniak 2017).

Odległość miejscowości Skarszewy - siedziby władz gminnych od siedziby władz powiatu starogardzkiego – Starogardu Gdańskiego wynosi około 14 km. Od pozostałych większych ośrodków miejskich Skarszewy dzieli dystans:

- ok. 45 km do Gdańska,
- ok. 26 km do Tczewa,
- ok. 48 km do Kartuz,
- ok. 36 km do Kościerzyny,

Gmina Skarszewy graniczy z ośmioma gminami:

- od północy – Trąbki Wielkie, Przywidz,
- od wschodu – Tczew,
- od południa – Starogard Gdański, Zblewo,
- od zachodu – Stara Kiszewa, Liniewo, Nowa Karczma.

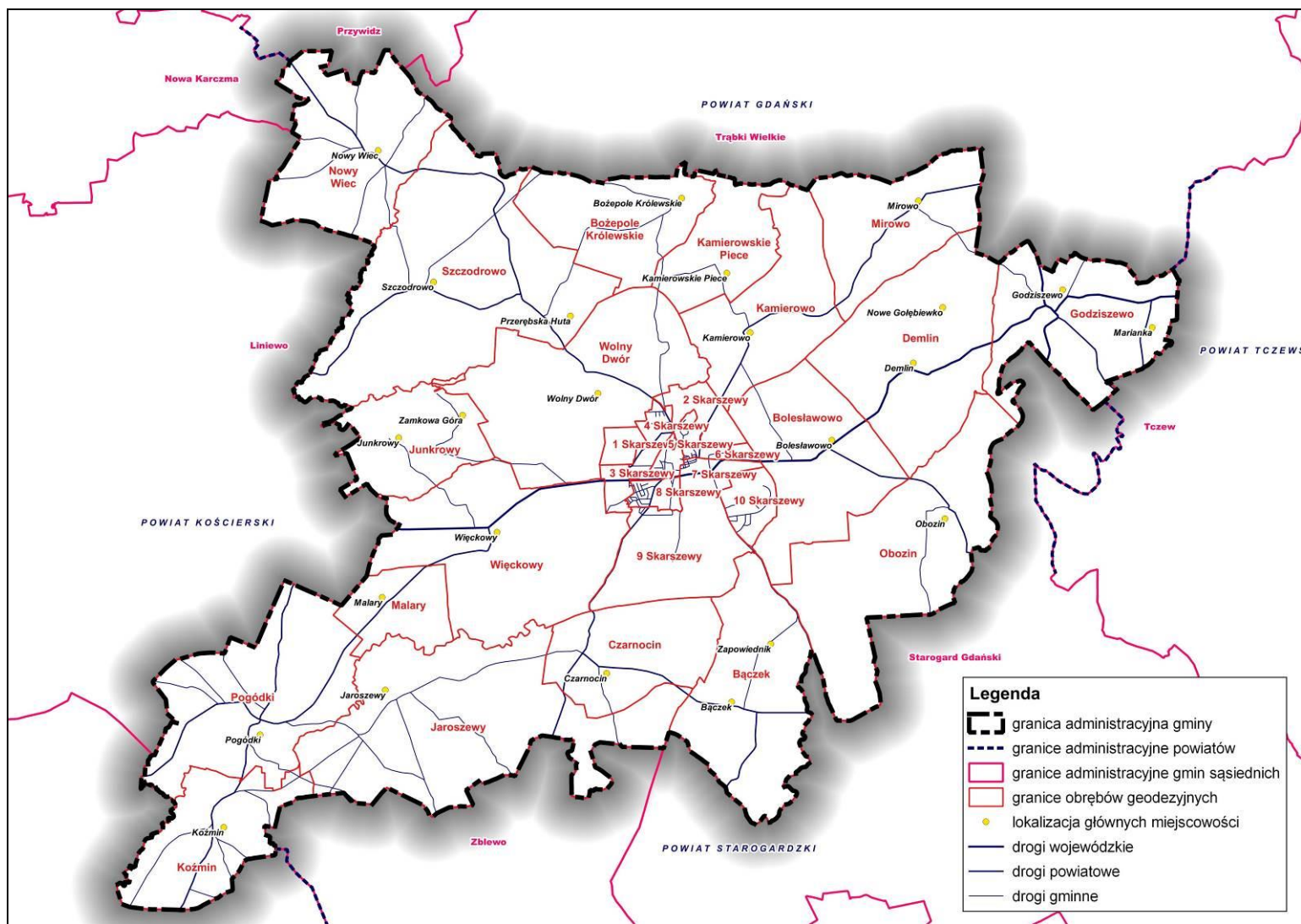
Powierzchnia gminy wynosi 169,6 km², natomiast powierzchnia miasta 1,08 km². Według Urzędu Miasta Skarszewy w dniu 31.12.2020 r. na jej terenie w 38 miejscowościach, w 19 sołectwach. zameldowanych było 14476 mieszkańców z czego. 14036 na pobyt stały i 440 na pobyt czasowy.

Gminę komunikacyjnie obsługują:

- w kierunku północ-południe - droga wojewódzka nr 222;
- w kierunku wschód-zachód droga wojewódzka nr 224;
- sieć dróg powiatowych i gminnych.

Sieć osadniczą gminy tworzy miasto Skarszewy oraz 38 miejscowości. W skład gminy wchodzi 19 sołectw: Bączek, Bolesławowo, Bożepole Królewskie, Czarnocin, Demlin, Godziszewo, Jaroszewy, Junkrowy, Kamierowo, Kamierowskie Piece, Koźmin, Malary, Mirowo Duże, Nowy Wiec, Obozin, Pogódki, Szczodrowo, Więtkowy i Wolny Dwór.

Ryc. 1 Schemat podziału administracyjnego gminy
Źródło: opracowanie własne

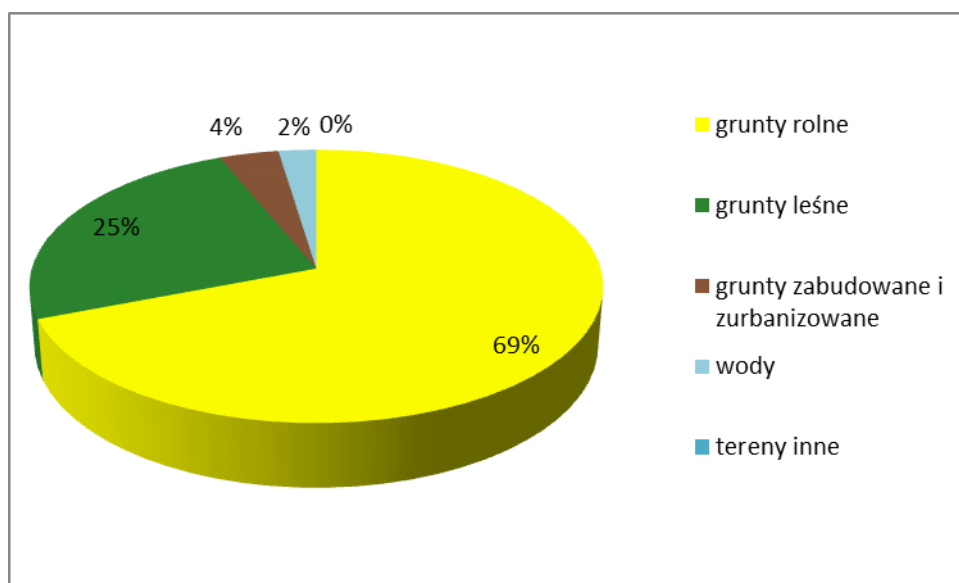
3.1.2. Użytkowanie terenu

Wg ewidencji gruntów użytkowanie terenu w obszarze wiejskim gminy i w mieście w podstawowych kategoriach przedstawiają poniższe tabele - stan na czerwiec 2021 r:

Tabl. 1 Użytkowanie gruntów na terenach wiejskich w czerwcu 2021 r. [ha]

grunty rolne, w tym:		grunty leśne	grunty zabudowane i zurbanizowane					wody	tereny inne:
całość	grunty orne		całość	zabudowane	niezabudowane	rekreacji i wypoczynku	komunikacyjne		tereny różne, użytki ekologiczne
10972	8653	3899	600	147	52	18	383	380	28
razem: powierzchnia geodezyjna - 15879 ha (w tym powierzchnia wyrównawcza 22 ha)									
69,1%	24,6%	3,8%	1,4%			2,4%	2,4%	0,01%	

Źródło: opracowanie własne wg danych Starostwa Powiatowego w Starogardzie Gdańskim

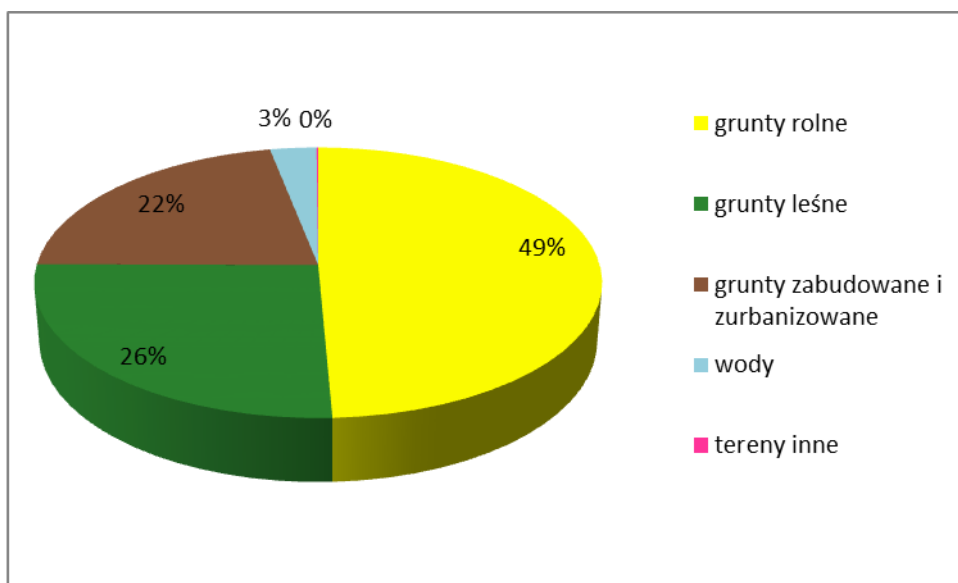
Ryc. 2 Struktura użytkowania gruntów na terenach wiejskich

Źródło: opracowanie własne wg danych Starostwa Powiatowego w Starogardzie Gdańskim

Tabl. 2 Użytkowanie gruntów w mieście w czerwcu 2021 r. [ha]

grunty rolne, w tym:		grunty leśne	grunty zabudowane i zurbanizowane					wody	tereny inne:
całość	grunty orne		całość	zabudowane	niezabudowane	rekreacji i wypoczynku	komunikacyjne		tereny różne, użytki ekologiczne
532	407	278	235	134	12	9	80	32	2
razem: powierzchnia geodezyjna - 1079 ha (w tym powierzchnia wyrównawcza 1 ha)									
49,3%		25,8%	21,8%	14,4%			7,4%	3,0%	0,1%

Źródło: opracowanie własne wg danych Starostwa Powiatowego w Starogardzie Gdańskim

Ryc. 3 Struktura użytkowania gruntów na terenie miasta

Źródło: opracowanie własne wg danych Starostwa Powiatowego w Starogardzie Gdańskim

3.1.3. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia terenów - miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Aktualnie na obszarze gminy Skarszewy obowiązuje 76 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego sporządzonych i uchwalonych po 1 stycznia 1995 r. Wykaz planów przedstawiono w tabeli poniżej (stan na wrzesień 2021 r.). Kolorem szarym wyróżniono plany miejscowe, które w całości lub w części dotyczą obszaru miasta Skarszewy.

Tabl. 3 Wykaz obowiązujących mpzp

Lp.	Nazwa	Nr Uchwały	Data uchwały	Data i miejsce publikacji	Pow. [ha]
1	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentów wsi: Bożepole Królewskie dz. nr 38/4, 130/12 (część), 131/2, 151/6 (część), 151/7 (część), 269, 136 (część), Demlin dz. nr 24/3, 24/4, 219/8 (część), 229/2 (część), Godziszewo dz. nr 15, 215/4 (część), Kamierowski Piec dz. nr 120/14-120/19, 120/22, 120/23, Koźmin dz. nr 355, 357, 358/1, 362/1, 362/2, 405/4, 405/5, 405/6, Mirowo dz. nr 16/12, 18/2, Nowy Wiec dz. nr 303, 305, 306, 308-325, 329-336, Obozin dz. nr 36/5 (część), 40, 90/1 (część), Pogódki dz. nr 142/1 (część), 248/7, 248/8, 248/12, Szczodrowo (104, 108/6 (część), 108/7, Wolny Dwór dz. nr 10/1, 12 na terenie gminy Skarszewy	V/98/99	1999-09-28	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 119 z dn. 15.11.1999, poz. 1059	106,1
2	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Skarszewy, dotyczącego obszarów: dz. 35 (część), 47, 62, 63, 21/8 (część), 272/3-272/13, 274/1, 274/2, 311/1-311/4, 292 (część), 209 (część), 213 (część), 119/13, 224-228, 230-232, 234, 235, 133/1, 65/3, 134/1	V/99/99	1999-09-28	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 199 z dn. 15.11.1999, poz. 1060	12,5
3	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentów wsi: Bożepole Królewskie dz. nr 130/23, 130/24, 130/25, 130/29 (część), 237/1, 236/4, Bolesławowo dz. nr 209, Czarnocin dz. nr 237/1, Kamierowskie Piec dz. nr 82/1, 83, 84, 85/3, 88/3 na terenie Gminy Skarszewy	XXIV/238/01	2001-03-06	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 30 z dn. 05.04.2001, poz. 317	11
4	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Skarszewy, dotyczącego obszarów: obręb 2, część dz. nr 281, obręb 4 dz. nr 54, obręb 5 dz. nr 13/2	XXIV/239/01	2001-03-06	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 30 z dn. 05.04.2001, poz. 316	1,5
5	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentów: miasta Skarszewy - dz. nr 224 obręb 2, wsi Bożepole Królewskie dz. nr 126/9, 126/7, 126/8, 159/4, Godziszewo dz. nr 209/1, Nowy Wiec dz. nr 222/53, Szczodrowo dz. nr 100 na terenie Gminy Skarszewy	XXVIII/260/01	2001-07-26	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 69 z dn. 21.08.2001, poz. 826	2,2
6	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi: Bolesławowo dz. nr 85/41 na terenie gminy Skarszewy	XXXVI/320/02	2002-03-25	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 26 z dn. 25.04.2002, poz. 649	18,2

7	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentów wsi: Demlin działki nr 10/26, 262/1, 262/3, 219/6, Godziszewo działka nr 53/2, Koźmin działki nr 354, 359/1, Nowy Wiec działki nr 304, 205/9, Pogódki działki nr 130/2, 240/3 znajdujących się na terenie gminy Skarszewy	XXXVIII/331/02	2002-05-29	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 65 z dn. 30.09.2002, poz. 1487	17,7
8	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentów: miasta Skarszewy i wsi: Bolesławowo, Bożepole Królewskie, Demlin	VI/44/03	2003-03-24	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 72 z dn. 30.05.2003, poz. 1155	6,8
9	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Godziszewo - cz. dz. geod. 145/21 w gminie Skarszewy	IX/69/2003	2003-06-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 96 z dn. 14.08.2003, poz. 1700	1,2
10	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Godziszewo - dz. geod. 145/5 oraz cz. dz. geod. 132/1 w gminie Skarszewy	IX/70/2003	2003-06-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 96 z dn. 14.08.2003, poz. 1701	0,6
11	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Kamierowskie Piece - dz. geod. 41, w gminie Skarszewy	IX/71/2003	2003-06-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 96 z dn. 14.08.2003, poz. 1702	3,8
12	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Koźmin - dz. geod. 450/3, w gminie Skarszewy	IX/72/2003	2003-06-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 124 z dn. 22.10.2003, poz. 2170	0,1
13	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Nowy Wiec - dz. geod. 216/8, w gminie Skarszewy	IX/73/2003	2003-06-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 124 z dn. 22.10.2003, poz. 2171	0,2
14	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Nowy Wiec - dz. geod. 216/9, w gminie Skarszewy	IX/74/2003	2003-06-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 124 z dn. 22.10.2003, poz. 2172	1,5
15	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Pogódki - dz. geod. 240/5, w gminie Skarszewy	IX/75/2003	2003-06-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 124 z dn. 22.10.2003, poz. 2173	0,1
16	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentów wsi: Bolesławowo	XVII/132/03	2003-12-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 9 z dn. 23.01.2004, poz. 163	0,6
17	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentów wsi: Godziszewo, Nowy Wiec, Szczodrowo, Wolny Dwór, Bolesławowo, Demlin, Bożepole Królewskie, Pogódki	XVII/133/03	2003-12-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 9 z dn. 23.01.2004, poz. 164	17,2

18	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Kamierowskie Piece, w gminie Skarszewy dotyczącego obszaru dz. nr 89	XXXVII/315/2005	2005-04-28	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 58 z dn. 15.06.2005, poz. 1090	4
19	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Wolny Dwór, w gminie Skarszewy dotyczącego obszaru dz. nr 370/4	XXXVII/316/2005	2005-04-28	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 58 z dn. 15.06.2005, poz. 1091	11,6
20	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Godziszewo, wsi Kamierowskie Piece, wsi Bożepole Królewskie, w gminie Skarszewy	XXXVIII/344/2005	2005-07-12	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 79 z dn. 17.08.2005, poz. 1590	3,4
21	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Godziszewo, w gminie Skarszewy dotyczącego obszaru dz. nr 1/2 (część) i 178 (część)	XLIV/403/2006	2006-03-16	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 57 z dn. 30.05.2006, poz. 1170	0,3
22	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Demlin, w gminie Skarszewy dotyczącego obszaru dz. nr 228/5, 220/7	XLIV/404/2006	2006-03-16	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 57 z dn. 30.05.2006, poz. 1171	2,9
23	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Demlin, w gminie Skarszewy dotyczącego obszaru dz. nr 407	XLIV/405/2006	2006-03-16	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 57 z dn. 30.05.2006, poz. 1172	0,4
24	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Pogódki, wsi Więckowy, wsi Nowy Wiec, wsi Demlin w gminie Skarszewy	XLVII/435/2006	2006-06-14	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 93 z dn. 04.09.2006, poz. 1943	10,5
25	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Kamierowskie Piece, Bolesławowo, Więckowy, Nowy Wiec, w gminie Skarszewy	VI/50/2007	2007-04-05	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 115 z dn. 28.06.2007, poz. 1968	11,6
26	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragment wsi Koźmin w gminie Skarszewy	XVII/142/2007	2007-12-05	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 9 z dn. 08.02.2008, poz. 241	4,4
27	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru części działki geodezyjnej o numerze 57/17 we wsi Bolesławowo w gminie Skarszewy	XXI/179/2008	2008-05-06	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 101 z dn. 11.09.2008, poz. 2545	1
28	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru części działki geodezyjnej o numerze 219/25 we wsi Demlin w gminie Skarszewy	XXI/180/2008	2008-05-06	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 101 z dn. 11.09.2008, poz. 2546	3

29	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentów wsi Demlin, Bolesławowo, Wolny Dwór, Nowy Wiec w gminie Skarszewy	XXI/181/2008	2008-05-06	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 82 z dn. 29.07.2008, poz. 2125	12,8
30	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentów miasta Skarszewy oraz fragmentu wsi Wolny Dwór w gminie Skarszewy	XXI/182/2008	2008-05-06	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 82 z dn. 29.07.2008, poz. 2126	2
31	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki geodezyjnej o numerze 145/33 we wsi Godziszewo w gminie Skarszewy	XXII/189/2008	2008-06-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 103 z dn. 22.09.2008, poz. 2566	2,3
32	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentów wsi Bączek w Gminie Skarszewy	XXIV/203/08	2008-08-07	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 112 z dn. 20.10.2008, poz. 2701	23,6
33	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działek geodezyjnych o numerach 179/2 (część) i 180/3 we wsi Godziszewo w gminie Skarszewy	XXV/210/2008	2008-09-30	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 52 z dn. 08.04.2009, poz. 1000	3
34	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Bolesławowo w gminie Skarszewy	XXXIX/307/2009	2009-10-08	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 160 z dn. 26.11.2009, poz.3015	1,6
35	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentów wsi Bożepole Królewskie w gminie Skarszewy	XXXIX/308/2009	2009-10-08	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 160 z dn. 26.11.2009, poz. 3016	0,2
36	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działek geodezyjnych o numerach 112/1, 112/2, 114/4, 114/5 i 14/6 we wsi Demlin w gminie Skarszewy	XLIV/339/2010	2010-02-01	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 70 z dn. 13.05.2010, poz. 1143	11,4
37	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu miasta Skarszewy	XLVIII/371/2010	2010-06-17	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 102 z dn. 10.08.2010, poz. 2004	1
38	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentów wsi Godziszewo, Demlin, Bączek i miasta Skarszewy w gminie Skarszewy	LI/399/2010	2010-09-29	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 135 z dn. 08.11.2010, poz. 2591	9,5
39	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Bożepole Królewskie w gminie Skarszewy	III/22/2010	2010-12-29	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 10 z dn. 27.01.2011, poz. 262	5,1

40	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działek geodezyjnych o numerach 408/1-408/11, 408/16, 408/18, 408/19, 408/30, 456 (uprzednio 408/28, 408/29) obręb 8 w mieście Skarszewy w gminie Skarszewy	III/23/2010	2010-10-29	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 31 z dn. 21.03.2011, poz. 677	0,7
41	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Bożepole Królewskie i miasta Skarszewy w gminie Skarszewy	XI/89/2011	2011-09-08	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 172 z dn. 21.12.2011, poz. 3984	3,7
42	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działek geodezyjnych nr 39/28, 39/29, 39/30, 39/31, 39/32, 39/33, 39/34, 39/35, 39/36, 39/37, 39/38, 39/39, 39/40, 39/41, 39/42, 39/43, 39/44, 39/45, 39/46, 39/47, 39/48, 39/49, 39/50, 39/51, 39/52 i 39/53 w obrębie Obozin gmina Skarszewy	XIII/117/2011	2011-11-18	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 178 z dn. 30.12.2011, poz. 4252	9,9
43	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu miasta Skarszewy	XIII/119/2011	2011-11-18	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 02.02.2012, poz. 473	0,9
44	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Demlin, część działki nr 120, gmina Skarszewy	XIII/121/2011	2011-11-18	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 10.01.2012, poz. 64	1,9
45	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru części działki nr 151/7 w obrębie Bożepole Królewskie, działek nr 82/1, 83, 84, 85/3, 88/3 w obrębie Kamierowskie Piece oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działek nr 258/6, 294, części działki nr 151/7 i działki nr 151/4 w obrębie Bożepole Królewskie i działki nr 85/2 w obrębie Kamierowskie Piece w gminie Skarszewy	XVII/148/2012	2012-03-01	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 07.05.2012, poz. 1607	14,9
46	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Szczodrowo w gminie Skarszewy	XVII/149/2012	2012-03-01	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 30.04.2012, poz. 1542	11,4
47	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki geodezyjnej nr 309/2 obręb 7 w Skarszewach	XVII/150/2012	2012-03-01	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 25.04.2012, poz. 1498	0,9
48	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działek geodezyjnych o numerach 230/3 i 230/4 we wsi Demlin w gminie Skarszewy	XVII/151/2012	2012-03-01	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 25.04.2012, poz. 1499	7,9
49	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki geodezyjnej nr 278/1 w obrębie Więckowy, gmina Skarszewy	XIX/161/2012	2012-04-26	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 08.06.2012, poz. 1983	2,9

50	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki nr geodezyjnej nr 22/5, w obrębie Bączek, gmina Skarszewy	XXI/185/2012	2012-06-28	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 18.07.2012, poz. 2491	1,1
51	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Obozin, obszar części działek geodezyjnych nr 36/8 i 36/9 oraz obszar działek geodezyjnych nr 99,100, 101, 102, 106/1, 106/2 i 118, gmina Skarszewy	XXI/186/2012	2012-06-28	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 03.08.2012, poz. 2614	2,9
52	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działki geodezyjnej nr 221 oraz części działki nr 220 w obrębie Godziszewo, gmina Skarszewy	XXI/187/2012	2012-06-28	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 03.08.2012, poz. 2613	6,1
53	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działek geodezyjnych nr 215/5 i 215/142 w obrębie Godziszewo, gmina Skarszewy.	XXIV/209/2012	2012-10-29	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 10.12.2012, poz. 4007	1,1
54	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru działek geodezyjnych nr 146 oraz 147/16 i 147/17 (dawna działka nr 147/15) w obrębie Szczodrowo, gmina Skarszewy	XXVII/242/2013	2013-01-30	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 08.02.2013, poz. 864	3,8
55	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Skarszewy, obręb 10	XXX/264/2013	2013-03-27	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 07.05.2013, poz. 2076	77,5
56	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Demlin w gminie Skarszewy	XXXV/287/2013	2013-09-06	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 15.10.2013, poz. 3550	27,9
57	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Skarszewy	XXXVI/296/2013	2013-10-29	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 14.11.2013, poz. 3890	5,2
58	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Szczodrowo w gminie Skarszewy	XXXVII/297/2013	2013-10-29	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 25.11.2013, poz. 4135	13,9
59	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu wsi Bożepole Królewskie, obszar działki geodezyjnej nr 133/9, gmina Skarszewy	XLIV/340/2014	2014-05-30	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 26.06.2014, poz. 2232	0,5
60	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu wsi Nowy Wiec, obszar działki geodezyjnej nr 205/1, gmina Skarszewy	XLV/353/14	2014-06-23	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 23.07.2014, poz. 2489	1,1
61	Zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Skarszewy obręb 4, działka geodezyjna nr 51/2 (obecnie dz. nr 51/3, 51/4, 51/5, 51/6, 51/7, 51/8, 51/9,51/10)	XLVI/364/14	2014-07-23	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 19.08.2014, poz. 2806	0,6

62	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu działek nr 66, 65/1 w obrębie geodezyjnym Mirowo oraz działek nr 235, 236, 238, 239 w obrębie geodezyjnym Demlin, gmina Skarszewy	XLVIII/374/14	2014-09-30	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 05.11.2014, poz. 3668	49
63	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu wsi Bolesławowo, obszar działki geodezyjnej nr 86/2, gmina Skarszewy	VI/67/15	2015-06-29	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 27.07.2015, poz. 2292	3,4
64	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla inwestycji celu publicznego - lokalizacji dwutorowej linii elektroenergetycznej 400 kV Grudziądz - Pelplin - Gdańsk Przyjaźń	XIII/129/16	2016-02-09	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 03.03.2016, poz. 888	428,6
65	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Szczodrowo w gminie Skarszewy, część działki nr 658/10	XVII/169/16	2016-06-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 15.07.2016, poz. 2486	7,9
66	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania fragmentu wsi Koźmin w gminie Skarszewy, w części dotyczącej działek nr 48/13, 48/17, 48/16 (cz. dawnej działki nr 48/7)	XVII/170/16	2016-06-02	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 01.08.2016, poz. 2810	2,7
67	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu miasta Skarszewy obręb 3 oraz fragmentu obrębu Wolny Dwór	XXV/253/17	2017-02-22	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 05.04.2017, poz. 1184	19,4
68	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu wsi Obozin w gminie Skarszewy, teren działek nr 39/26, 39/27	XXXVIII/352/18	2018-04-19	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 29.05.2018, poz. 2253	3,5
69	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu działki nr 62/1 w Skarszewach obręb 3, gmina Skarszewy oraz zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Skarszewy teren działek nr 133/1, 134/1 (obecnie dz. nr 134/2, 134/3, 134/5, 134/6, 134/7, 134/8) i 65/3	XXXIX/369/18	2018-06-28	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 02.08.2018, poz. 3141	3,1
70	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Skarszewy, gmina Skarszewy	XXXIX/370/18	2018-06-28	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 02.08.2018, poz. 3133	0,1
71	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu miasta Skarszewy obręb 3 oraz fragmentu obrębu Wolny Dwór	XII/106/2019	2019-09-12	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 22.10.2019, poz. 4621	3,9
72	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Skarszewy, obręb 10, obszar nr 9, gmina Skarszewy	XII/107/2019	2019-09-12	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 22.10.2019, poz. 4622	2,7
73	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu działek nr 39/6 i 42 we wsi Obozin w gminie Skarszewy	XXI/193/2020	2020-06-24	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 28.07.2020, poz. 3376	3,1

74	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentów wsi Wolny Dwór, gmina Skarszewy	XXIII/208/2020	2020-09-24	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 28.10.2020, poz. 4390	9,8
75	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla cmentarza wraz z infrastrukturą techniczną i komunikacyjną, obręb 2 Skarszewy w mieście Skarszewy, gmina Skarszewy	XXV/223/2020	2020-11-30	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 05.01.2021, poz. 5	10,2
76	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Starogardzkiej, Kościerskiej i Tczewskiej w mieście Skarszewy	XXV/224/2020	2020-11-30	Dz. Urz. Woj. Pomorskiego z dn. 04.01.2021, poz. 2	15,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Systemu informacji przestrzennej gminy Skarszewy <https://skarszewy.e-mapa.net/wykazplanow/>

Lokalizację obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego pokazano na zał. graf. Studium w skali 1: 10000.

Zgodnie z danymi GUS-u (druk PZP-1) na koniec 2020 r. w gminie miejsko-wiejskiej Skarszewy obowiązywały miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego o łącznej powierzchni 1032 ha, w tym ok. 97% terenów wyznaczonych w planach dotyczyła zmiany przeznaczenia z gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne. Największa powierzchnia przeznaczona pod zabudowę w mpzp dotyczyła terenów infrastruktury technicznej – 35%, co jest związane z uchwaleniem planu miejscowego dla realizacji dwutorowej napowietrznej linii elektroenergetycznej najwyższych napięć, która przebiega przez obszar gminy Skarszewy. Znaczący jest także udział terenów dla zabudowy mieszkaniowej – ok. 21%.

Duża część obowiązujących planów miejscowych dotyczyła niewielkich fragmentów gminy, sporządzanych dla kilku działek, stąd duże rozdrobnienie mpzp na terenie gminy. Znaczna część z nich została już zrealizowana. Dokumenty te uchwalane były jeszcze przed wejściem w życie narzędzia gospodarowania przestrzenią jakim są indywidualne decyzje o warunkach zabudowy.

Inny typ planów miejscowych stanowią opracowania dla realizacji zespołów nowej zabudowy, najczęściej mieszkaniowej jednorodzinnej i zabudowy rekreacji indywidualnej, w których proponowane były podziały geodezyjne oraz układ dróg wewnętrznych dla obsługi nowych zespołów. Plany te charakteryzują się monofunkcyjną strukturą, niekiedy zlokalizowane są w oddaleniu od istniejących, zwartych jednostek osadniczych.

Wskazane powyżej typy opracowań planistycznych dominują na obszarze gminy. Większe powierzchniowo plany zlokalizowane są w częściach rozwojowych miasta Skarszewy – część zachodnia oraz południowo wschodnia część miasta. Rejony te stanowią rozwojowe części miasta, w obrębie których poza dominującym udziałem funkcji mieszkaniowej zaprojektowano także tereny usługowe, czy tereny usług sportu i rekreacji.

W granicach gminy obowiązują także plany miejscowe dla funkcji gospodarczych, dla infrastruktury technicznej, a także dla funkcji specjalnych – rezerwy dla realizacji cmentarza komunalnego, czy tereny dla eksploatacji surowców naturalnych.

W związku ze zmianą stanu prawnego w 2003 r. wszelkie plany miejscowe sporządzone przed 01.01.1995 r. utraciły ważność. Nie straciły natomiast mocy uzyskane wówczas zgody na zmianę przeznaczenia gruntów rolniczych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne. Tereny te są potencjalnie łatwiejszymi obszarami do zainwestowania.

Aktualnie (wrzesień 2021 r.) toczą się procedury planistyczne dla następujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

- I. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu wsi Godziszewo, gmina Skarszewy – na podstawie Uchwały Nr XXVIII/237/17 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 1 czerwca 2017 r. – plan dla terenów o funkcji usług turystyki, rekreacji i wypoczynku;
- II. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w rejonie ulicy Kościerskiej, obręb 3 Skarszewy, w mieście Skarszewy, gmina Skarszewy – na podstawie Uchwały Nr XXV/225/2020 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 30 listopada 2020 r. – zmiana obowiązującego mpzp - plan miejscowy dla terenów usługowych, mieszkaniowo-usługowych i mieszkaniowych;
- III. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego nad jeziorem Godziszewskim, obręb Demlin, gmina Skarszewy –zmiana obowiązującego mpzp – plan miejscowy dla terenów usługowych i usług sportu i rekreacji związanych z kąpieliskiem;
- IV. zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla cmentarza wraz z infrastrukturą techniczną i komunikacyjną, obręb 2 Skarszewy w mieście Skarszewy, gmina Skarszewy – na podstawie Uchwały Nr XXIX/253/2021 - zmiana obowiązującego mpzp – plan dla terenów cmentarza;

Decyzje o warunkach zabudowy i o lokalizacji inwestycji celu publicznego

Pomimo stosunkowo dużej liczby obowiązujących planów miejscowych, ze względu na ich rozdrobnienie, znaczny obszar gminy, w tym w obrębie zwartych jednostek osadniczych, nie jest objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, a inwestowanie na tych terenach odbywa się na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu oraz decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego. Decyzje takie wydaje Burmistrz Miasta w oparciu o projekty przygotowane przez uprawnionych urbanistów i architektów.

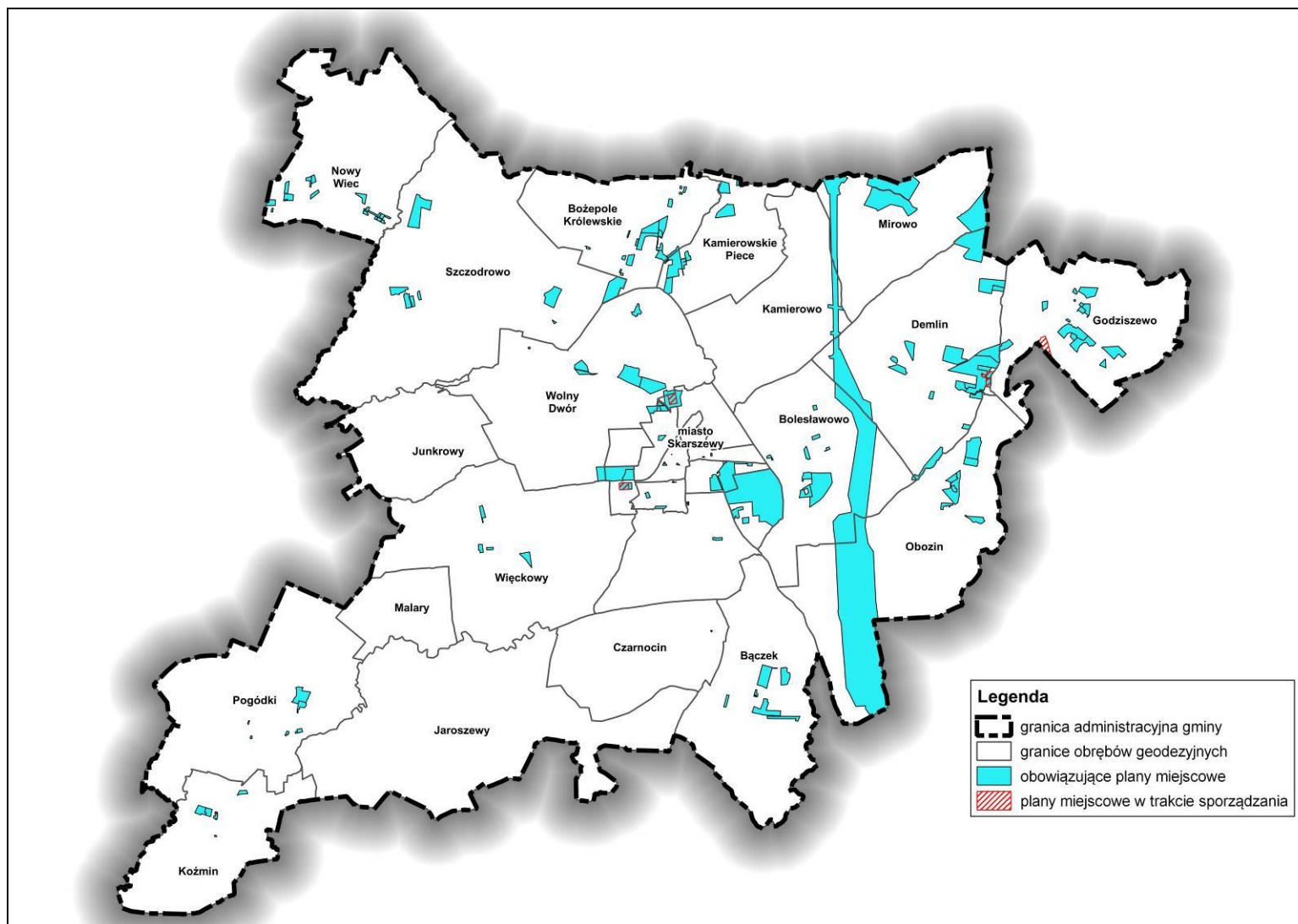
W tabeli poniżej przedstawiono zestawienie ilościowe wydawanych decyzji o wz w gminie Skarszewy w latach 2010-2021. W ostatnich latach zauważalny jest wzrost liczby nowych decyzji o warunkach zabudowy. Część z wydawanych decyzji dotyczyła lokalizacji zespołów nowej zabudowy, po kilkanaście nowych budynków, najczęściej zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, czy zespołów zabudowy rekreacji indywidualnej. Sytuacja ta prowadzi do nadmiernego rozpraszania zabudowy, a w konsekwencji wzrostu kosztów obsługi tych terenów infrastrukturą techniczną i społeczną. Niekontrolowana ekspansja zabudowy może w sposób negatywny wpłynąć na stan ładu przestrzennego w gminie.

Tabl. 4 Zestawienie wydanych decyzji wz w latach 2010-2021

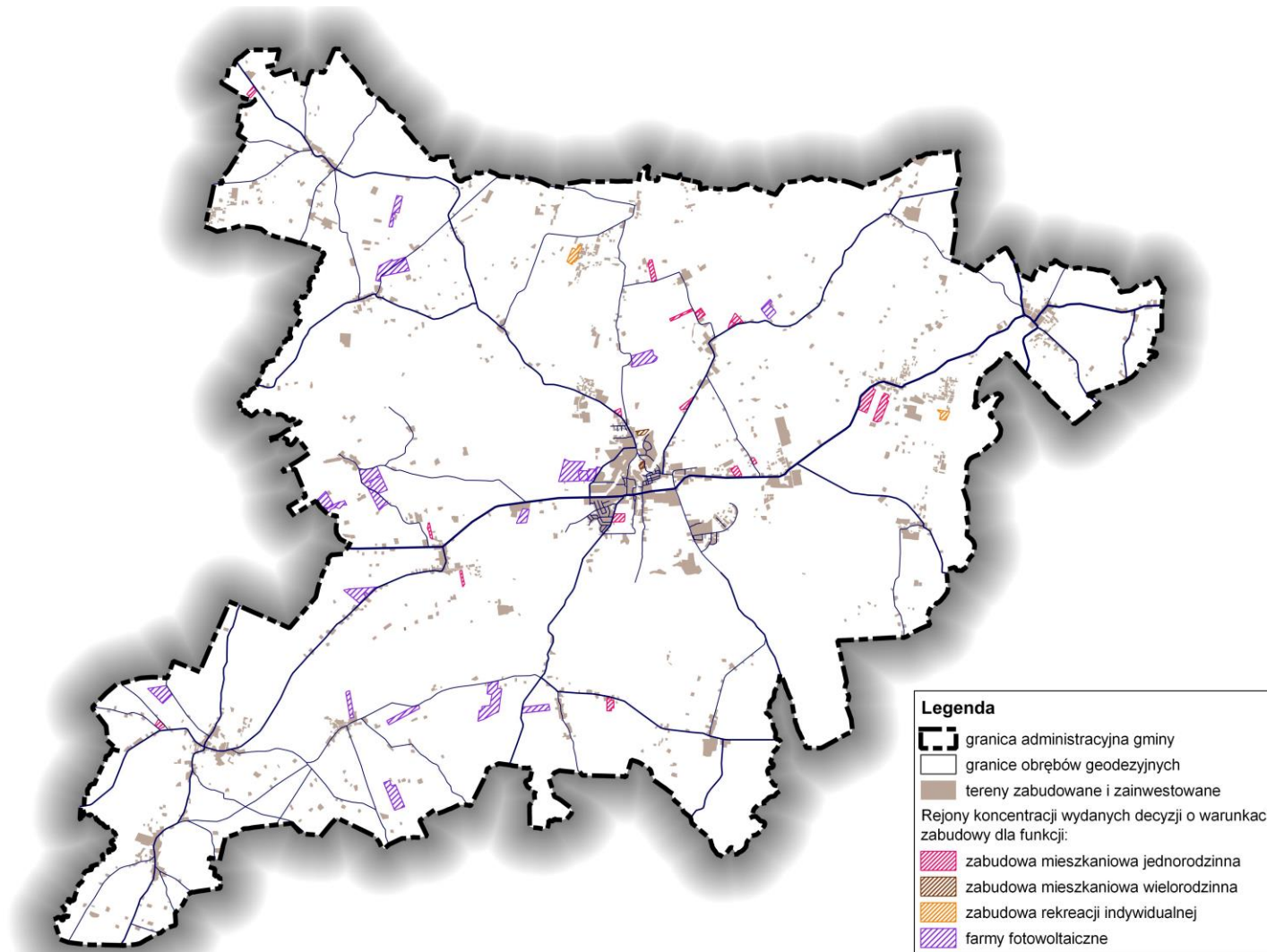
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Razem
Decyzje o warunkach zabudowy	143	134	88	123	79	100	92	106	160	168	154	142	1489
Decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego	19	21	12	21	22	27	19	39	31	35	36	13	295

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM Skarszewy

Rozmieszczenie rejonów koncentracji wydawanych decyzji wz dla nowej zabudowy oraz decyzji wz dla lokalizacji urządzeń fotowoltaicznych przedstawiono na Ryc.5.

Ryc. 4 Schemat pokrycia planistycznego gminy
Źródło: opracowanie własne

Ryc. 5 Schemat rozmieszczenia obszarów koncentracji wydawanych decyzji o warunkach zabudowy
Źródło: opracowanie własne

3.1.4. Charakter osadnictwa

m. Skarszewy

Miasto zlokalizowane jest w centralnej części obszaru gminy. Przez obszar miasta w kierunku wschód-zachód przebiega droga wojewódzka nr 224 – ul. Kościerska. Główne drogi łączące miasto z terenami zewnętrznymi stanowią ul. Starogardzka, ul. Kleszczewska, ul. Gdańska i ul. Kamierowska. Dla obsługi wewnątrz miasta istotne znaczenie mają także ul. Drogowców i ul. Dworcowa, a także szereg dróg miejskich publicznych i dróg wewnętrznych. Przez zachodnią część miasta przebiega nieczynna linia kolejowa.

Centralną część miasta stanowi Plac Hallera z zabudową mieszkaniowo-usługową kamienic. Zabudowa miejska jest ponadto charakterystyczna dla ulic znajdujących się w rejonie centrum miasta. Zlokalizowane są tu główne funkcje administracyjne gminy – Urząd Miasta, a także drobny handel i inne usługi. Zabudowa znajdująca się w tej części miasta jest w znacznej mierze objęta ochroną konserwatorską.

Nowa zabudowa mieszkaniowa rozwinęła się w wokół historycznego centrum w postaci osiedli zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej – blokowej, głównie na północ i wschód od centrum. Największe osiedle w mieście stanowi os. Sikorskiego. Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna rozwinęła się w południowo-zachodniej części miasta – na zachód od ul. Kleszczewskiej, a także na krańcach północno-zachodnich (w kierunku Wolnego Dworu). Znaczne rezerwy dla rozwoju funkcji mieszkaniowej jednorodzinnej zlokalizowane są w południowo-wschodniej części miasta na terenach objętych miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego.

Centrum usługowo-handlowe miasta wykształciło się w rejonie ul. Kościerskiej, gdzie zlokalizowane są duże powierzchniowo obiekty, w tym dyskonty obsługujące mieszkańców miasta i gminy. Istotne znaczenie w zakresie funkcji handlowej ma także targowisko miejskie znajdujące się w rejonie ul. Dworcowej. Funkcje gospodarcze, usługowo-produkcyjne zlokalizowane są przede wszystkim w zachodniej części miasta, w rejonie ul. Dworcowej i Drogowców, a także wzdłuż ul. Starogardzkiej w południowej części miasta.

Istotny element krajobrazu miasta stanowi dolina rzeki Wietcisy wraz z terenami przyległymi oraz zagospodarowanymi miejscami dla obsługi kajakarzy. W rejonie centralnym miasta, w sąsiedztwie rzeki zlokalizowany jest stadion miejski oraz tereny rekreacyjno-sportowe. Ważny obiekt sportowo-rekreacyjny stanowi także znajdująca się w rejonie ul. Kościerskiej hala sportowo-widowiskowa. Zieleń parkowa w mieście znajduje się w rejonie ul. Młyńskiej i Dworcowej, a ponadto tereny spacerowe, częściowo zagospodarowane, przebiegają wzdłuż rzeki. Tereny o funkcjach rekreacyjnych, place zabaw, mają zazwyczaj charakter lokalny, dla obsługi najbliższej zabudowy. Funkcja rekreacyjna związana jest także ze znajdującym się w południowej części miasta jeziorem Borówno Wielkie i terenem ośrodka wypoczynkowego, który nadal częściowo funkcjonuje.

Charakterystyczny obszar w mieście stanowi niezabudowane przedpole zabytkowego układu urbanistycznego miasta znajdujące się na północ od ul. Kościerskiej. W mieście znajdują się dwa cmentarze – w rejonie ul. Kamierowskiej oraz os. Sikorskiego.

Rozwój miasta w zakresie mieszkalnictwa odbywa się w kierunku wschodnim – w kierunku Bolesławowa, a także w kierunku północno-zachodnim – kierunek Wolny Dwór i na zachód, wzdłuż drogi wojewódzkiej. W rejonach tych rozwijają się struktury o charakterze podmiejskim, w tym przedsięwzięcia deweloperskie o funkcji mieszkaniowej wielorodzinnej.

Obszar wiejski gminy Skarszewy

Sieć osadniczą wiejskiej części gminy Skarszewy tworzy 38 miejscowości skupionych w 19 sołectwach gminy. Miejscowości są zróżnicowane pod względem funkcjonalnym, natomiast w większości jednostki osadnicze mają zwartą strukturę. Do miejscowości o charakterze rozproszonym zaliczyć można Malary, czy Nowe Gołębiewko.

Największe miejscowości o charakterze wielofunkcyjnym w gminie to Godziszewo i Pogódki, a także Więckowy i Szczodrowo. Zwartą zabudowę tych miejscowości tworzy głównie zabudowa zagrodowa i rozwijająca się zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna. Miejscowości są wyposażone w podstawowy zestaw usług dla ludności, w tym z zakresu oświaty. Rozwój nowej zabudowy w obrębie tych miejscowości jest najbardziej zauważalny we wsi Godziszewo położonej przy głównych szlakach komunikacyjnych w gminie.

Do większych miejscowości o przeważającej funkcji mieszkaniowej należą – Nowy Wiec, Koźmin, Demlin, Bolesławowo, Jaroszewy, Kamierowo. Mniejsze miejscowości o przewadze zabudowy zagrodowej lub zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej związanej z dawnymi gospodarstwami rolnymi to Wolny Dwór, Kamierowskie Piece, Mirowo Duże, Junkrowy, Czarnocin, Bączek, Obozin.

Usługi dla ludności zlokalizowane są w większych miejscowościach i są to przede wszystkim usługi podstawowe, takie jak: sklepy spożywcze, świetlice wiejskie, oddziały ochotniczej straży pożarnej, kościoły, szkoły podstawowe, zespół szkół rolniczych (Bolesławowo). W obrębie miejscowości znajdują się także urządzone tereny sportowo-rekreacyjne, miejsca spotkań sąsiedzkich z wiatami rekreacyjnymi, boiska, place zabaw, czy plaże. W kilku miejscowościach, w których znajdowały się zespoły dworsko-parkowe zachowały się tereny zieleni parkowej, choć częściowo parki te są zaniedbane bądź słabo czytelne w krajobrazie.

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej gminy Skarszewy charakterystyczny jest rozwój enklaw zabudowy – nowych zespołów realizowanych na podstawie planów miejscowych lub decyzji o warunkach zabudowy. Zespoły te często przylegają do historycznych układów ruralistycznych, ale także znajdują się w oderwaniu od zwartych, historycznych struktur przestrzennych miejscowości, np. w rejonie Wolnego Dworu, Szczodrowa, czy Bolesławowa. Na obszarach podmiejskich następuje intensywny rozwój zabudowy mieszkaniowej, także wielorodzinnej, stanowiącej niejako kontynuację struktur miejskich, co powoduje rozwój zurbanizowanych pasm osadniczych powiązanych funkcjonalnie z obszarem miasta.

Poza terenami zurbanizowanymi o funkcji mieszkalnictwa w kilku rejonach gminy rozwinęły się zwarte zespoły zabudowy rekreacji indywidualnej, najczęściej powiązane z występowaniem jezior (Jez. Godziszewskie, Jez. Krawusińskie, Jez. Mergiel Duży). Największe skupiska zabudowy rekreacji indywidualnej zlokalizowane są w rejonie Bożegopola Wielkiego, w paśmie Demlin-Obozin oraz na południe od miejscowości Nowy Wiec.

Charakterystyczny krajobraz gminy związany jest z terenami eksploatacji surowców naturalnych, w szczególności w północno-wschodniej części gminy – w paśmie Kamierowo-Mirowo – aż do granic gminy z gminą Trąbki Wielkie. W krajobrazie gminy wyróżniają się także pasma infrastrukturalne związane z przebiegiem napowietrznych linii elektroenergetycznych, zwłaszcza w kierunku północ-południe, związanego z przebiegiem dwutorowej linii elektroenergetycznej najwyższych napięć 2x400kV.

W obrębie miejscowości oraz na terenach rolniczych zlokalizowane są obiekty związane z produkcją rolniczą, w tym z chowem i hodowlą zwierząt. Największe tego typu obiekty znajdują się w rejonie Więcków, Szczodrowa, w Bożympolu Królewskim. Ponadto w wielu miejscowościach znajduje się zabudowa związana z dawnymi folwarkami i gospodarstwami

rolnymi, która jest aktualnie wykorzystywana jedynie częściowo, np. w Bączku, Mirowie, Wolnym Dworze.

3.1.5. Struktura demograficzna

Ludność

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) na terenie gminy miejsko-wiejskiej Skarszewy w końcu 2019 r. zamieszkiwało 14 924 osób z czego 7 012 w mieście a 7 912 na terenach wiejskich (wg. U.M. w Skarszewach 14530), co stanowiło:

- 0,64% ludności województwa pomorskiego,
- 11,6% ludności powiatu starogardzkiego.

Tabl. 5 Gęstość zaludnienia w gminie Skarszewy na tle woj. pomorskiego

Wyszczególnienie	Gęstość zaludnienia (osób na km ²) stan na 31.12.2019 r.
Województwo pomorskie	128
Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego	115
Powiat starogardzki	95
Gmina Skarszewy	88
Gmina Pelplin	115

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Gęstość zaludnienia gminy jest niższa od gęstości w powiecie starogardzkim oraz zdecydowanie niższa od w gmin miejsko-wiejskich województwa pomorskiego, w tym w porównywalnej gminie Pelplin.

Rozmieszczenie ludności

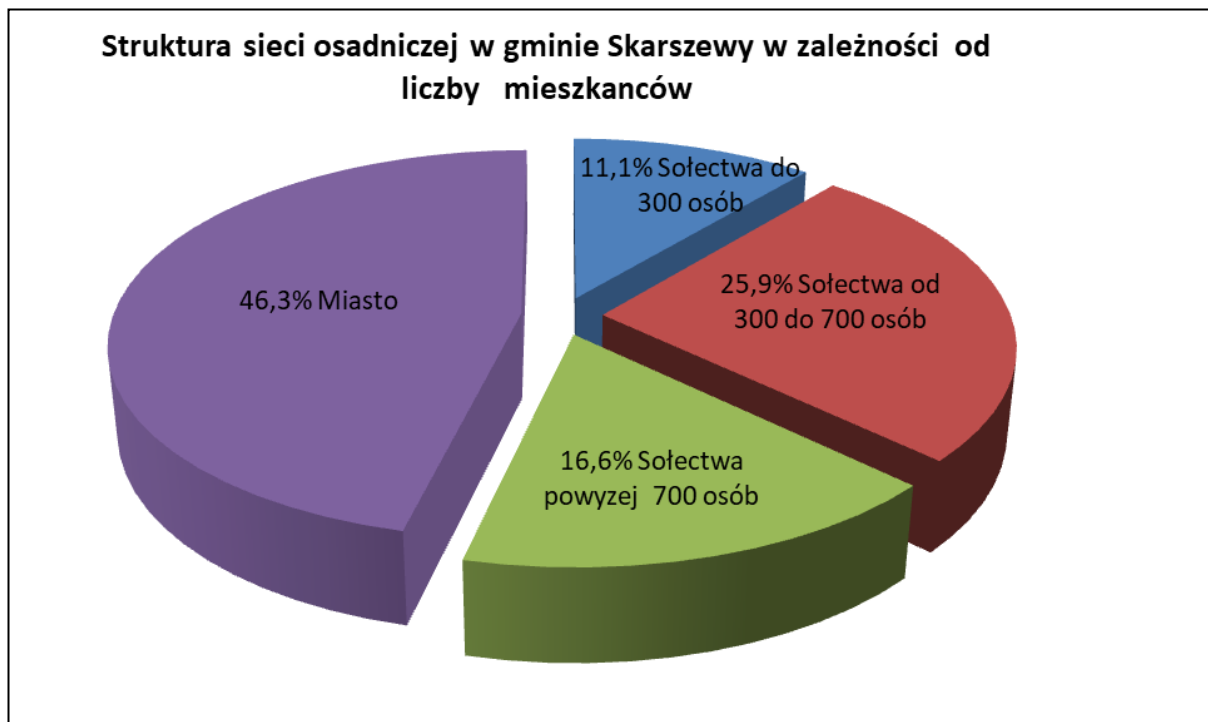
Według Urzędu Miasta Skarszewy w dniu 31.12.2020 r. na jej terenie w 38 miejscowościach, 19 sołectwach. zameldowanych było 14476 mieszkańców z czego. 14036 na pobyt stały i 440 na pobyt czasowy.

Tabl. 6 Ludność gminy Skarszewy w poszczególnych miejscowościach (stan na 31.12.2020 r.)

Sołectwo/Miasto	Miejscowości w sołectwie	Liczba mieszkańców			Liczba mieszkańców w sołectwie
		stałych	czasowych	razem	
Bączek	Bączek	416	3	419	428
	Zapowiednik	7	2	9	
Bolesławowo	Bolesławowo	603	247	850	877
	Nygut	26	1	27	
Bożepole Królewskie	Bożepole Królewskie	230	1	231	231
Czarnocin	Czarnocin	206	7	213	213
Demlin	Demlin	442	8	450	567
	Nowe Gołębiewko	117		117	
Godziszewo	Godziszewo	646	7	653	724

	Marianka	69	2	71	
Jaroszewy	Jaroszewy	461		461	469
	Barka	8		8	
Junkrowy	Junkrowy	97	1	98	112
	Zamkowa Góra	14		14	
Kamierowo	Kamierowo	293	3	296	296
Kamierowskie Piece	Kamierowskie Piece	207	3	210	239
	Trzcianka	28	1	29	
Koźmin	Koźmin	476	5	481	481
Malary	Malary	103		103	103
Mirowo Duże	Mirowo Duże	203	2	205	205
Nowy Wiec	Nowy Wiec	362	7	369	369
Obozin	Obozin	189	3	192	213
	Jastrzębie Skarszewskie	20	1	21	
Pogódki	Pogódki	797	9	806	808
	Jastrzębce	2		2	
Szczodrowo	Szczodrowo	380	1	381	466
	Szczodrowski Młyn	36		36	
	Przerębska Huta	47		47	
	Celmerostwo	2		2	
Więckowy	Więckowy	580	6	586	593
	Probostwo	7		7	
Wolny Dwór	Wolny Dwór	300		300	381
	Krabusin	9	1	10	
	Rusia	9		9	
	Wałachowo	5		5	
	Wilcze Góry	40		40	
	Wilki	17		17	
Skarszewy		6582	119	6701	

Źródło: wg danych Urzędu Miejskiego w Skarszewach

Ryc. 6 Struktura sieci osadniczej w gminie Skarszewy
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Skarszewach

Rozwój demograficzny gminy Skarszewy

Tabl. 7 Zmiany liczby ludności gminy Skarszewy w latach 2010-2019

Rok	Liczba ludności w gminie	Dynamika zmian w gminie	
		rok 2010 = 100	rok poprzedni = 100
2010	14556	100,0	
2011	14582	100,2	100,2
2012	14658	100,7	100,5
2013	14677	100,8	100,1
2014	14712	101,1	100,2
2015	14720	101,1	100,1
2016	14784	101,1	100,4
2017	14808	101,6	100,4
2018	14807	101,7	100,2
2019	14924	101,7	100,0

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Wg danych GUS liczba ludności w gminie Skarszewy w ostatnim dziesięcioleciu nie ulegała większym zmianom, wzrosła o około 2%.

Przyrost naturalny

Tabl. 8 Ruch naturalny i wędrówkowy w mieście Skarszewy w latach 2010-2019

Rok	Ruch naturalny						Saldo migracji
	Osób			Osób na 1000 ludności			
	urodzenia żywe	zgony	przyrost naturalny	urodzenia żywe	zgony	przyrost naturalny	
2010	84	43	41	11,7	6,0	5,7	-4
2011	74	67	7	10,3	9,4	1,0	-38
2012	98	53	45	13,8	7,5	6,3	-63
2013	79	57	22	11,2	8,0	3,1	-21
2014	101	56	23	11,2	7,9	3,3	-45
2015	123	61	40	14,2	8,6	5,6	0
2016	92	58	65	17,2	8,1	9,1	-26
2017	86	51	41	13,0	7,2	5,8	-53
2018	90	64	22	12,2	9,1	3,1	-78
2019	82	59	31	12,8	8,4	4,4	-56

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Tabl. 9 Ruch naturalny i wędrówkowy na terenach wiejskich w gminie Skarszewy w latach 2010-2019

Rok	Ruch naturalny						Saldo migracji
	Osób			Osób na 1000 ludności			
	urodzenia żywe	zgony	przyrost naturalny	urodzenia żywe	zgony	przyrost naturalny	
2010	104	63	41	14,1	8,5	5,6	-19
2011	120	78	42	16,2	10,5	5,7	15
2012	119	60	59	15,8	7,9	7,8	13
2013	87	54	33	11,5	7,1	4,3	-9
2014	104	76	28	13,6	9,9	3,7	-4
2015	75	65	10	9,9	8,5	1,3	0
2016	64	61	3	8,4	8,0	0,4	-11
2017	99	55	44	12,8	7,1	5,7	18
2018	112	75	37	14,4	9,6	4,8	21
2019	92	61	31	11,6	7,7	3,9	36

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Średnie wskaźniki ruchu naturalnego z lat 2015 - 2019 w gminie Skarszewy najbardziej zbliżone są do uśrednionych wskaźników w powiecie starogardzkim. Z zestawienia wynika, że są one zdecydowanie korzystniejsze od wskaźników w województwie pomorskim, gminach miejsko-wiejskich województwa pomorskiego czy porównywalnej gminie Pelplin i wskazują na relatywnie młodą strukturę wieku mieszkańców gminy (Tabl.9).

Tabl. 10 Uśrednione wskaźniki ruchu naturalnego w gminie Skarszewy na tle województwa pomorskiego oraz gmin miejsko-wiejskich woj. pomorskiego w latach 2010-2019

Wyszczególnienie	Małżeństwa	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny
	na 1000 ludności			
Województwo pomorskie	5,3	11,2	9,4	1,9
Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego	5,1	9,9	9,9	0,0
Powiat starogardzki	5,3	11,0	8,9	2,2
Gmina Skarszewy	5,8	12,6	8,3	4,4
Gmina Pelplin	4,9	10,9	11,1	-0,2

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Stosunek liczby urodzeń do liczby zgonów, zwany współczynnikiem dynamiki demograficznej, w gminie Skarszewy w 2019 r. był wyższy od współczynnika dla całego województwa pomorskiego oraz wyższy od współczynnika w gminach miejsko-wiejskich województwa (Tabl. 10). Współczynnik ten określa w jakim stopniu osoby zmarłe są zastępowane przez nowo narodzone.

Tabl. 11 Współczynniki dynamiki demograficznej w 2019 r.

Wyszczególnienie	Współczynnik dynamiki demograficznej
Województwo pomorskie	1,16
Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego	1,27
Powiat starogardzki	1,16
Gmina Skarszewy	1,52
Gmina Pelplin	0,95

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Ruch migracyjny

W ostatnich dziesięciu latach wg danych GUS w gminie Skarszewy występowało zdecydowanie ujemne saldo migracji. Uśredniając dane stwierdzić można, że roczny odpływ mieszkańców z gminy w tym czasie wynosił około 32 osoby. Część migrujących osób przenosiła się z miasta na tereny wiejskie gminy. Na terenach wiejskich saldo migracji z ostatnich 10 lat było dodatnie i wynosiło 6 osób, a w latach 2017 – 2019 nawet średnio 25 osób.

Tabl. 12 Migracje na pobyt stały w ruchu wewnętrznym i zagranicznym

Lata	Zameldowania w ruchu wewn.	Zameldowania z zagranicy	Wymeldowania w ruchu wewn.	Wymeldowania za granicę	Saldo migracji wewn.	Saldo migracji zagranicznych	Saldo migracji ogółem
2010	188	2	207	6	-19	-4	-23
2011	242	4	263	6	-21	-2	-23
2012	165	2	201	16	-36	-14	-50
2013	186	2	206	12	-20	-10	-30

2014	171	7	225	2	-54	5	-49
2015	141	0	163	0	-22	0	0
2016	135	1	173	0	-38	1	-37
2017	180	2	208	9	-28	-7	-35
2018	189	1	233	14	-44	-13	-57
2019	167	5	185	7	-18	-2	-20

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Tabl. 13 Migracje na pobyt stały wg kierunku (gmina, wieś)

Lata	Zameldowania ogółem	Zameldowania z miast	Zameldowania ze wsi.	Zameldowania z zagranicy	Wymeldowania ogółem	Wymeldowania do miast	Wymeldowania na wsi.	Wymeldowania za granicę
2010	190	94	94	2	213	103	104	6
2011	246	105	137	4	269	139	124	6
2012	167	88	77	2	217	93	108	16
2013	188	90	96	2	218	109	97	12
2014	178	73	98	7	227	126	99	2
2015	141	63	78	0	0	73	90	0
2016	136	62	73	1	173	90	83	0
2017	182	103	77	2	217	80	128	9
2018	190	99	90	1	247	90	143	-
2019	172	82	85	5	192	106	79	-

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Struktura wieku ludności

Struktura wieku ludności gminy Skarszewy jest zdecydowanie strukturą „młodą”. Widać to szczególnie gdy porównamy ze strukturami województwa, jak i gmin miejsko-wiejskich województwa pomorskiego (Tabl.13).

Tabl. 14 Ludność gminy Skarszewy w 2019 r. według funkcjonalnych grup wieku

Funkcjonalne grupy wieku	Wiek	Miasto		Tereny wiejskie	
		Liczba	%	Liczba	%
żłobkowa	0-2	255	3,6	305	3,9
przedszkolna, w tym:	3-5	298	4,3	256	3,2
	6	69	1,0	91	1,2
szkoły podstawowej	7-14	640	9,1	944	11,9
liceum profilowanego, szkoły zawodowej w tym:	15-18	292	4,2	513	6,5
	18	62	0,9	123	1,6
studencka	19-24	428	6,1	541	6,8

wieku przedprodukcyjnego	0-17	1492	21,3	1986	25,1
wieku produkcyjnego	18-59K/64M	4368	62,3	4777	60,4
wieku poprodukcyjnego	60K/65M i więcej	1152	16,4	1148	14,5

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Tabl. 15 Udział ludności w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym - stan na koniec 2019 roku

Wyszczególnienie	wiek		
	przedprodukcyjny	produkcyjny	poprodukcyjny
Województwo pomorskie	19,7	59,8	20,5
Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego	18,6	60,1	21,3
Powiat starogardzki	20,6	61,2	18,2
Gmina Skarszewy	23,3	61,3	15,4
Gmina Pelplin	20,0	62,0	18,0

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Analizując zmiany struktury wieku od 2010 r. stwierdzić można, że również w gminie Skarszewy, podobnie jak to się dzieje w całej Polsce, następuje proces starzenia się społeczeństwa, wyrażający się spadkiem udziału ludności wieku przedprodukcyjnego, a wzrostem udziału grupy wieku poprodukcyjnego (Tabl. 15). Jedną z przyczyn jest zbyt niski przyrost naturalny.

Tabl. 16 Udział ludności w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w gminie Skarszewy w latach 2010-2019

Wyszczególnienie	Udział w ludności ogółem w % w latach		
	2010	2015	2019
wiek przedprodukcyjny	24,0	23,4	23,3
wiek produkcyjny	64,3	63,4	61,3
wiek poprodukcyjny	11,7	13,2	15,4

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Odnosząc liczbę ludności w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym otrzymujemy wskaźnik obciążenia osobami nieprodukcyjnymi. Obciążenie to w gminie Skarszewy wynosi 63,2 osób w wieku nieprodukcyjnym przypadające na 100 osób w wieku produkcyjnym i jest niższe od wartości wskaźnika zarówno w gminach miejsko – wiejskich województwa, jak i w całym województwie (Tabl.16). Również współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w gminie jest zdecydowanie niższy od współczynnika w województwie gminach miejsko-wiejskich województwa czy w powiecie starogardzkim. Wysokie obciążenie nieprodukcyjnymi grupami wieku, a zwłaszcza przedprodukcyjnymi rzutuje na sytuację materialną rodzin.

Tabl. 17 Obciążenie ludności grupy produkcyjnej grupami nieprodukcyjnymi

Wyszczególnienie	Ludność w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Współczynnik obciążenia demograficznego o osobami starszymi
Województwo pomorskie	33,0	67,3	34,3	25,5
Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego	30,9	66,5	35,6	25,8
Powiat Starogardzki	33,7	63,4	29,7	21,9
Gmina Skarszewy	38,1	63,2	25,1	17,9
Gmina Pelplin	32,3	61,4	29,1	21,0

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Struktura płci

Współczynnik feminizacji w gminie (ilość kobiet przypadająca na 100 mężczyzn) wynosi 103 kobiety na 100 mężczyzn. Na terenach wiejskich na 100 mężczyzn przypada 100 kobiet, co jest zjawiskiem typowym w gminach o charakterze rolniczym. W większości tego typu gmin następuje ucieczka kobiet przed pracą na wsi do miasta. Współczynnik feminizacji dla woj. pomorskiego wynosi 105 kobiet na 100 mężczyzn.

Tabl. 18 Struktura płci mieszkańców gminy Skarszewy na tle struktury wojewódzkiej i gmin miejsko-wiejskich województwa w 2019 r.

Wyszczególnienie	Osób			%	
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety
Województwo pomorskie	2 343 928	1 141 225	1 202 703	48,7	51,3
Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego	317 791	157 263	160 528	49,5	50,5
Powiat starogardzki	128 186	63 204	64 982	49,3	50,7
Gmina Skarszewy	14 924	7 336	7 588	49,2	50,8
Gmina Pelplin	16 166	8 124	8 042	50,3	49,7

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Struktura wykształcenia

Informacje dostępne na temat wykształcenia mieszkańców pochodzą z Narodowych Spisów Powszechnych (NSP). Ponieważ ostatnio przeprowadzony NSP 2011 nie podaje takich danych, uwzględniono informacje pochodzące z NSP 2002. Strukturę wykształcenia ludności gminy Skarszewy w wieku 13 lat i starszej zaprezentowano w Tabeli nr 18.

Tabl. 19 Struktura wykształcenia wg NSP 2002

Wykształcenie	Gmina Skarszewy		Gmina Pelplin	Powiat starogardzki	Województwo pomorskie
	Osoby	%	%	%	%
Wyższe	438	4,0	3,9	6,0	11,2
Średnie (ogólnokształcące, zawodowe, policealne)	2128	19,6	21,7	25,3	32,4
Zasadnicze zawodowe	3963	36,4	31,5	30,1	24,4
Podstawowe ukończone	3963	36,4	38,8	35,5	29,2
Bez wykształcenia	385	3,5	4,2	3,0	2,8

Źródło: opracowanie własne wg danych NSP 2002

Spółeczność gminy w 2002 roku odznaczała się zbliżonym poziomem wykształcenia w stosunku do porównywalnej gminy Pelplin i niższy niż w całym województwie pomorskim. Około 40% ludności gminy w wieku powyżej 13 lat miało w czasie spisu co najwyżej ukończoną szkołę podstawową. Od tego czasu minęło prawie 20 lat, a sytuacja dotycząca wykształcenia ludności uległa zdecydowanej poprawie. Aktualną sytuację w tym zakresie przedstawiają wyniki NSP, który odbył się w 2021 r.

Tabl. 20 Struktura wykształcenia (%) w gminie Skarszewy

Wykształcenie	Mężczyźni	Kobiety
Wyższe	42,9	57,1
Średnie (ogólnokształcące, zawodowe, policealne)	37,9	62,1
Zasadnicze zawodowe	76,6	23,4
Podstawowe ukończone	43,7	56,3
Bez wykształcenia	48,6	51,4

Źródło: opracowanie własne wg danych NSP 2002

Kobiety w gminie Skarszewy posiadają wyższy poziom wykształcenia, czego przejawem jest znaczna przewaga kobiet wśród osób o średnim i wyższym wykształceniu.

Gospodarstwa domowe

W przypadku liczby gospodarstw domowych, na skutek braku danych z ostatniego NSP 2011, do analiz przyjęto dane pochodzące z NSP 2002, który wykazał, że łączna liczba gospodarstw domowych na terenie gminy Skarszewy wynosiła 4063, z czego 3266 (80,4%) stanowiły gospodarstwa rodzinne.

Przeciętna wielkość gospodarstwa domowego w czasie NSP 2002 w gminie wynosiła 3,34 osoby, w tym 2,33 osoby dorosłe. Gospodarstwa domowe z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego (działki rolnej) stanowiły 21,7%. Aktualne dane na temat gospodarstw domowych przedstawiają wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r.

Źródła utrzymania

W trakcie NSP 2002 jako główne źródło utrzymania wskazywano pracę – ok. 57% gospodarstw domowych. Pozostałe gospodarstwa w gminie utrzymywały się z innych źródeł: emerytur, rent i zasiłków.

Tabl. 21 Główne źródło utrzymania gospodarstw domowych wg NSP 2002

	Liczba	%
Ogółem gospodarstw	4063	100,0
Praca:	2306	56,8
w tym najemna	1 718	42,3
w tym na rachunek własny	588	14,5
W własnym gospodarstwie rolnym	308	7,6
Pozostałe źródła	1 672	41,2
w tym emerytury i renty	1349	33,2
Zasiłki	206	5,1
inne niezarobkowe źródło	117	2,9
Nieustalone i na utrzymaniu	78	1,9

Źródło: opracowanie własne wg danych NSP 2002

3.2. Uwarunkowania wynikające ze stanu ładu przestrzennego oraz wymogów jego ochrony

Rozpatrując stan ładu przestrzennego, zgodnie z definicją ustawową rozumianego jako „takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne,” należy przeanalizować sposób ukształtowania przestrzeni zarówno krajobrazu fizycznego, jak i poszczególnych elementów zagospodarowania – dziedzictwem kulturowym.

3.2.1. Elementy naturalne środowiska wymagające ochrony

Pojezierze Starogardzkie zwane jest niekiedy ze względów etnograficznych Kociwem lub Pojezierzem Kociwskim. Z punktu fizjograficznego dzieli się na część wysoczyznową i dolinną. Różnią się one między sobą typem genetycznym rzeźby. Wysoczyzna jest pochodzenia młodoglacjalnego, doliny (szczególnie środkowy bieg rzeki, Wierzycy i doliny Wietcisy) zaś flawialnego. Typową tu cechą jest wygaszenie, w dużym stopniu, deniwelacji gdyż brak tu jest dużego zagęszczenia wzniesień morenowych oraz generalny skłon tej wysoczyzny z zachodu na wschód. To zjawisko najlepiej ilustruje podane niżej zestawienie najwyższych i najniższych wysokości w poszczególnych miejscowościach gminy i świadczy o dużym wewnętrznym, lokalnym ale mającym swe walory krajoznawcze, zróżnicowaniu hipsometrycznym. Najwyższe wysokości bezwzględne występują na zachodzie (Nowy Wiec, Szczodrowo), najniższe (w Godziszewie i Obozinie) na wschodzie gminy; największe zaś różnice deniwelacyjne w Junkrowach, Szczodrowie i Mirowie.

Powszechnie panującą tu formą krajobrazu, będącą efektem działalności ostatnich zlodowaceń plejstoceńskich, jest falista i płaska morena denna. Zbudowana jest ona, przy powierzchni, z glin zwałowych oraz niewarstwowanych piasków i żwirów. Fragmentami występuje tu też (w środkowym biegu Wierzycy) równina sandrowa zbudowana ze żwirów i piasków. Obecnie są tu typowe dla rzeźby młodoglacjalnej obniżenia wytopiskowe często (dzisiaj) zanikające oraz niewielkie cieki, które zwykle tworzą rozlewiska bezodpływowe lub wpadają pośrednio (przez Wietcisę i Rutkownicę albo bezpośrednio do rz. Wierzycy. Ta zaś wpływa do Wisły. Rzeki te wraz z rz. Styną (wypływającą z jez. Godziszewskiego)

w połączeniu z jeziorami przepływowymi, stawami (bezodpływowymi) tworzą system odwadniający i nawadniający (oraz retencyjny) ten obszar. Rzeka Wierzycza w swoim środkowym biegu, obejmującym gm. Skarszewy, wykształciła typową dolinę rzeczną ze wszystkimi elementami morfologicznymi jak: dno z meandrującym silnie korytem, starorzecza, zbocza z czterema systemami teras i krawędziami. Na obszarze gminy przepływa przez następujące miejscowości: Koźmin, Pogódki, Malary, Czarnocin, Bączek. Rzeka Wietcisa, podobnie płynie wykształconą szeroką doliną jak rz. Wierzycza. Szczególnie w swym środkowym jak i dolnym biegu. Czytelne tam są terasy dolinne, meandry, starorzecza jak i przełomy. Na obszarze gm. Skarszewy przepływa przez: Szczodrowski Młyn, Skarszewy i w okolicach Czarnocina, Czystej wody łączy się z rz. Wierzycą. Rzeka Rutkownica (Rudkownica Struga) to niewielka rzeka jak wskazuje jedna z jej nazw: struga wypływa z jeziora pod Pawłowem w sąsiedniej gminie. Rzeka Styna jest prawym dopływem rzeki Kłodawy, która uchodzi do Motławy, dalej do Wisły. Jest w większej części gminną rzeką graniczną.

Innym ważnym elementem hydrografii tego terenu są jeziora pochodzenia polodowcowego, z których część jest rynnowo - przepływowa, które powstały w zagłębieniach wytworzonych przez wody płynące pod lodowcem np. jez. Godziszewskie. Inne zaś zastoiskowe, których geneza jest wynikiem, lub może być efektem działalności topniejącego lodowca, którego wody zostały zatamowane przez czoło lodowca lub późniejszych innych działań związanych ze zjawiskami flugioenetycznymi.

3.2.2. Elementy tożsamości kulturowej gminy wymagające ochrony

Teren gminy charakteryzuje się:

- dobrze zachowaną strukturą przestrzenną krajobrazu kulturowego, funkcjonującą w dobrych relacjach z naturalnym środowiskiem interesującym krajobrazowo środowiskiem naturalno - przyrodniczym, pradoliny rzek: Wierzycy, Wietcisy,
- panoramami miasta dobrze wpisującymi się w krajobraz przyrodniczy (zwłaszcza południowa);
- bogatą tradycją historyczną związaną z rolą i znaczeniem Skarszew za czasów panowania w Polsce Jagiellonów i Wazów - antykrzyżackie zjazdy przedstawicieli miast pruskich, siedziba starostwa, sąd grodzki, związki z Józefem Wybickim.
- powstałym w średniowieczu i zachowanym do dziś układem przestrzenny miasta, wraz z dobrze zachowaną tkanką miejską (sieć uliczek, jednorodna zabudowa mieszkalna pierzei rynku, charakterystyczne elementy zabudowy poszczególnych dzielnic)
- bogatą, sięgającą XII wieku, udokumentowaną historią osadnictwa najpierw książęcego, potem joannickiego, cysterskiego i krzyżackiego. wynikiem ich działalności jest zachowana w znacznym stopniu struktura wiejskich układów osadniczych, takich jak wsie ulicowe, ulicowo placowe, owalnicowe i wielodrożne.
- zachowanymi przykładami XVII i XVIII wiecznego osadnictwa związanego z kolonizacją pustek / wsie pohutnicze / a także z germanizacyjną kolonizacją rządu pruskiego po 1772 roku - Godziszewo
- zachowanymi przykładami osadnictwa realizowanego przez rząd polski w okresie międzywojennym - Obozin, Malary
- zespołami pałacowo - folwarcznymi, odzwierciedlającymi strukturę historycznie wykształconej własności, gospodarczą siłę i umiejętności a także aspiracje kulturowe i polityczne dawnych właścicieli

- zachowaną w większości z końca XIX wieku i początków XX wieku strukturą architektoniczną poszczególnych wsi, będącą wyrazem gospodarczej kondycji i miejscowego warsztatu budowlanego;
- zachowanymi kościołami katolickimi z różnych okresów historycznych, świadczącymi o trwaniu religii katolickiej na tym terenie, pomimo znacznych nieraz wpływów religii protestanckiej;
- licznie występującymi cmentarzami, pozostałymi po zamieszkujących ten teren do 1945 roku społecznościach protestanckich - ewangelicy, baptyści a także obecnością cmentarzy epidemicznych i kirkutu żydowskiego;
- bardzo licznymi miejscami pamięci narodowej związanymi z egzekucjami wojennymi z lat 1939 - 1945, dokonywanymi na Polakach przez hitlerowskiego okupanta.

3.3. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogi ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego

Na podstawie „Opracowania ekofizjograficznego podstawowego gminy Skarszewy dla potrzeb Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”, PROEKO, kwiecień 2021 r.

3.3.1. Struktura środowiska - synteza

Gmina Skarszewy położona jest w powiecie starogardzkim, w centralnej części województwa pomorskiego. W ujęciu regionalnym gmina Skarszewy prawie w całości położona jest na **Pojezierzu Starogardzkim**, tylko jej północno-zachodnie obrzeża znajdują się w zasięgu **Pojezierza Kaszubskiego** (Przewoźniak 2017).

Rzeźba terenu i budowa geologiczna

Budowa geologiczna obszaru gminy Skarszewy położona jest charakterystyczna dla terenów ukształtowanych w trakcie czwartorzędowych zlodowaceń, a w szczególności w trakcie ostatniego zlodowacenia bałtyckiego.

W ukształtowaniu terenu dominują duże, wglądnie jednorodne powierzchnie wysoczyzn morenowych falistych i równinnych, przeważnie zbudowanych z glin. Znaczne urozmaicenie struktury przyrodniczej wprowadza równoleżnikowy układ polodowcowych dolin wykorzystywanych przez Wierzycę i Wietcisę. Wierzyca wykształciła typową dolinę rzeczną ze wszystkimi jej elementami morfologicznymi, jak silnie meandrujące koryto, starorzecza, zbocza z systemami terasowymi (cztery poziomy), a nawet ostańcowe pagórki.

Najniższy punkt gminy Skarszewy znajduje się w jej północno-wschodniej części, na wschód od wsi Godziszewo, na wysokości ok. 64 m n.p.m. Teren położony najwyżej znajduje się w północno-zachodniej części gminy, w okolicach miejscowości Szczodrowo i wznosi się do 210 m n.p.m. Skrajna różnica wysokości na obszarze gminy wynosi 146 m.

Gleby

Na terenie gminy Skarszewy powierzchniowo przeważają gleby brunatne właściwe i współwystępujące gleby brunatne wylugowane i kwaśne. Zdecydowanie mniejszy jest udział tylko lokalnie występujących gleb hydrogenicznych - torfowych, mułowo-torfowych i murszowo-torfowych. Rzadkie są czarne ziemie właściwe i czarne ziemie zdegradowane oraz gleby szare. Najmniej jest mad (sporadycznie w dolinach rzek).

Klimat

Warunki klimatyczne na terenie gminy są typowe dla regionu klimatycznego Pojezierze Pomorskie, który charakteryzuje się: niską amplitudą roczną temperatury powietrza (ok. 21°C), średnimi opadami uzależnionymi od ekspozycji stoków (550-600 mm - gmina Skarszewy znajduje się w „cieniu opadowym” wzniesień czołowomorenowych Pojezierza Kaszubskiego) oraz dużą liczbą dni pochmurnych. Rozkład głównych kierunków wiatrów zdominowany jest przez wiatry z sektora zachodniego (SW, W i NW - prawie 45% występowań).

Warunki topoklimatyczne na obszarze gminy są zróżnicowane:

- wierzchowiny wysoczyzn morenowych – dobre przewietrzanie, równomierne nasłonecznienie,
- formy wklęsłe, zwłaszcza doliny rzeczne – słabsze przewietrzanie, występowanie inwersyjnych układów temperatury powietrza, zwiększona wilgotność powietrza i duża częstotliwość występowania mgieł,
- lasy – obszary o wyraźnej odrębności klimatycznej, zróżnicowanej w zależności od zwarcia i charakteru koron drzew.

Wody powierzchniowe

Większą, głównie zachodnią i centralną część obszaru gminy odwadnia Wierzyca i jej dopływ Wietcisa, wraz ze swoimi mniejszymi dopływami. Wschodnią część obszaru gminy położona jest w zlewni Motławy, głównie jej dopływu – Kłodawy.

Cieki Wierzyca i jej prawostronny dopływ Wietcisa oraz Styna. Mniejsze cieki to Ruktownica, Dopływ z Przerębskiej Huty i Dopływ z jeziora Krawusińskiego, mające źródła poza terenem gminy. Rzeki na terenie gminy zasilane są głównie poprzez drenaż wód gruntowych oraz wody opadowe.

Istotną cechą hydrograficzną obszaru gminy jest duża liczba małych, izolowanych zagłębień terenu, które wypełnione są oczkami wodnymi, torfowiskami lub innymi podmokłościami, a także występowanie dużych obszarów bezodpływowych o charakterze ewapotranspiracyjnym, czyli z przewagą parowania z gruntu i transpiracji roślinnej po stronie rozchodu wody. Odgrywa to istotną rolę w obiegu wody na terenie gminy.

Jeziora o powierzchni powyżej 10 ha, na terenie gminy Skarszewy to: Godziszewskie, Krawusińskie, Wielkie Borówno i Duży Mergiel.

Tabl. 22 Dane morfometryczne jezior o powierzchni ponad 10 ha w gminie Skarszewy

Nazwa jeziora	Powierzchnia [ha]	Głębokość maksymalna [m]	Głębokość średnia [m]	Długość maksymalna [m]	Rozwinięcie linii brzegowej
Godziszewskie	169,4	17,2	8,2	4745	2,53
Duży Mergiel	35,4	12,1	5,3	1400	1,51
Krawusińskie	28,1	12,3	5,3	1125	1,47
Borówno Wielkie	15,3	19,8	7,2	1030	2,1

Źródło: Atlas jezior Polski. Tom II.

Na obszarze gminy Skarszewy występują następujące jednolite części wód powierzchniowych:

- RW200017298469 Wietcisa do Rutkownicy z Rutkownicą;
- RW200017298472 Dopływ z Przerębskiej Huty;
- RW20001729848 Dopływ z jeziora Krawusińskiego;
- RW200019298499 Wietcisa od Rutkownicy do ujścia;
- RW200017486649 Kłodawa do Styny ze Styną z jeziorem Godziszewskim;
- RW2000174862 Motława z jeziorami Zduńskim i Damaszką do dopływu z Lubiszewa;
- RW20001929899 Wierzyca od Wietcisy do ujścia;
- RW20002429839 Wierzyca od Małej Wierzycy do Wietcisy;
- RW20001729834 Dopływ z Kobyla;
- RW20001729866 Piesienica z jeziorem Niedackim do dopływu z jeziora Semlińskiego.

Wody podziemne

Gmina Skarszewy położona jest w zasięgu dwóch jednolitych części wód podziemnych:

- PLGW 200013 – obejmuje wschodnią część gminy;
- PLGW 200028 – obejmuje centralną i zachodnią część gminy.

Na terenie gminy Skarszewy głównym użytkowym piętrzem wodonośnym jest piętro czwartorzędowe, którego zasoby dyspozycyjne wód podziemnych gwarantują pokrycie aktualnego i perspektywicznego zapotrzebowania. Na obszarze gminy występuje w jej północno-zachodniej części GZWP nr 116 „Gołębiewo”. Szacunkowe zasoby tego zbiornika wynoszą 30 tys. m³/dobę, natomiast średnia głębokość ujęć ok. 100 m.

Szata roślinna

Szate roślinną na terenie gminy Skarszewy tworzą przede wszystkim:

- agrocenozy gruntów ornych i użytki zielone (łąki i pastwiska gospodarcze) – użytki rolne zajmują **ok. 64%** powierzchni gminy (w tym zdecydowaną większość stanowią grunty orne);
- kompleksy leśne oraz zbiorowiska semileśne, w tym porastające tereny hydrogeniczne nadwodne oraz w lokalnych zagłębieniach terenu – lasy zajmują **24,3%** powierzchni gminy (wg danych GUS na rok 2019 – bdl.stat.gov.pl);
- śródpolne zadrzewienia i zakrzewienia oraz pojedyncze drzewa;
- szpalery i aleje drzew wzdłuż dróg oraz cieków;
- roślinność cmentarna i parkowa;
- roślinność ruderalna na terenach zainwestowania osadniczego;
- przydomowe ogrody.

Ekosystemy leśne

Kompleksy leśne na terenie gminy stanowią zwarte płaty. Porastają głównie centralno-południową, wschodnią i północno-wschodnią część gminy.

Część lasów na terenie gminy Skarszewy posiada status lasów ochronnych (wg danych Banku Danych o lasach):

- **lasy glebochronne** - są to najczęściej lasy położone na stromych zboczach nad jeziorami, porastają też jary, wąwozy i strome brzegi dolin rzecznych. Lasy te zwiększają

zdolności retencyjne gleb leśnych i chronią grunty przed erozją – występują na niewielkim obszarze w północno-zachodniej części gminy;

- **lasy wodochronne** – występują przede wszystkim na terenach źródłkowych oraz przylegających do rzek i jezior. Lasy tego typu pełnią funkcję wodochronną – zasobową i jakościową oraz utrzymują zdolności retencyjne gleb leśnych – występują na całym obszarze gminy;
- **lasy stanowiące ostoje zwierząt** (występują przede wszystkim w Dolinie Wierzycy oraz w północnej części gminy na obszarze Natura 2000) i **lasy ochrony miasta – Starogard Gdański** (lasy w południowo-wschodniej części gminy).

Główne funkcje pełnione przez zbiorowiska leśne:

- **funkcje fizjotaktyczne:**

- hydrologiczna (wzrost retencji, ograniczenie spływu, wyrównanie stanów wód);
- glebotwórcza i glebochronna (utrwalenie podłoża, ochrona przed erozją wodną i wietrzną);
- klimatotwórcza (specyficzne warunki klimatyczne wnętrza lasu i jego otoczenia);
- higieniczna (pochłanianie zanieczyszczeń atmosferycznych, dźwiękochłonność, ograniczenie spływu zanieczyszczeń do wód powierzchniowych).

- **funkcja ekologiczna** - tworzenie wartościowych nisz ekologicznych dla wielu gatunków zwierząt oraz stymulowanie migracji roślin i zwierząt w różnych skalach przestrzennych;

- **funkcja krajobrazowa** – istotne znaczenie dla kształtowania fizjonomii terenu.

Ekosystemy hydrogeniczne

Na terenie gminy najistotniejsze znaczenie dla funkcjonowania środowiska posiadają zbiorowiska:

- **Torfowiska** - przeważają torfowiska niskie, które zajmują niewielkie, zatorfione obniżenia terenu. Odgrywają one bardzo ważną rolę w obiegu materii. Torfowiska śródpolne – występujące w bezpośrednim sąsiedztwie agrocenoz są szczególnie silnie narażone są na antropopresję (nawożenie pól jako źródło eutrofizacji). Torfowiska wysokie – występują w mniejszości, porośnięte są zbiorowiskami roślinnymi oligotroficznymi, szczególnie cennymi pod względem gatunkowym (liczne gatunki mchów torfowych, żurawina błotna, modrzewnica europejska, wełnianka pochwowata, bagno zwyczajne, borówka bagienna, wrzos zwyczajny, wrzosiec bagienny, bażyna czarna, rosiczka okrągłolistna, widłaki).
- **Łąki i pastwiska** - reprezentowane są przez zbiorowiska roślinne łąk mokrych, wilgotnych i świeżych. Zajmują z reguły powierzchnie wzdłuż cieków i zbiorników wodnych lub lokalnych zagłębień na wierzchołkach wysoczyzny morenowej, wzdłuż brzegów oczek wodnych.
- **Zbiorowiska szuwarowe** - wykształciły się głównie na obrzeżach zbiorników wodnych oraz w obniżeniach terenu, na siedliskach eutroficznych, o wysokim, chociaż często zmienionym poziomie wód gruntowych.

Fauna

Z uwagi na występujące rozległe kompleksy leśne, inne zbiorowiska roślinne cenne przyrodniczo oraz liczne ciek i zbiorniki wodne, na terenie gminy Skarszewy można spotkać wiele rzadkich i chronionych gatunków zwierząt.

Na podstawie publikacji naukowych i materiałów archiwalnych stwierdzono występowanie następujących gatunków ryb w wodach rzeki Wierzycy:

Tabl. 23 Spis gatunkowy ichtiofauny Wierzycy

LP.	Gatunek (alfabetycznie wg nazw łacińskich)	
	Nazwa łacińska	Nazwa polska
1.	<i>Alburnoides bipunctatus</i>	piekielnica
2.	<i>Alburnus alburnus</i>	ukleja
3.	<i>Barbus carpathicus</i>	brzanka
4.	<i>Barbus barbus</i>	brzana
5.	<i>Cobitis taenia</i>	koza
6.	<i>Cottus gobio</i>	głowacz białopłetwy
7.	<i>Coregonus laveratus</i>	sieja
8.	<i>Esox lucius</i>	szczupak
9.	<i>Gasterosteus aculeatus</i>	ciernik
10.	<i>Gobio gobio</i>	kielb
11.	<i>Gymnocephalus cernua</i>	jazgarz
12.	<i>Lampetra flaviatilis</i>	minóg rzeczny
13.	<i>Lampetra planeri</i>	minóg strumieniowy
14.	<i>Leucaspis delineatus</i>	słonecznica
15.	<i>Leuciscus cephalus</i>	kleń
16.	<i>Leuciscus leuciscus</i>	jelec
17.	<i>Nisgurnus fossilis</i>	piskorz
18.	<i>Oncorhynchus mykiss</i>	pstrąg tęczowy
19.	<i>Perca fluviatilis</i>	okoń
20.	<i>Phoxinus phoxinus</i>	strzebla potokowa
21.	<i>Pungitius pungitius</i>	cierniczek
22.	<i>Rhodeus sericeus amarus</i>	różanka
23.	<i>Rutilus rutilus</i>	płoc
24.	<i>Salmo trutta fario</i>	pstrąg potokowy
25.	<i>Salmo trutta lacustris</i>	troć jeziorowa
26.	<i>Salmo trutta trutta</i>	troć wędrowna
27.	<i>Thymallus thymallus</i>	lipień

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Opracowanie ekofizjograficzne...”

Skład gatunkowy fauny na terenie gminy Skarszewy rozpoznano wybiórczo na obszarach Natura 2000 specjalnych obszarach ochrony siedlisk (obszary mające znaczenie dla Wspólnoty) – stwierdzono występowanie następujących gatunków zwierząt stanowiących przedmiot ochrony obszarów:

- PLH220065 „Zielenina”: strzelba błotna *Rhynchocypris percunurus*;
- PLH220094 „Dolina Wierzycy”: brzanka karpacka *Barbus carpathicus*; bóbr europejski *Castor fiber*; koza pospolita *Cobitis taenia*; głowacz białopłetwy *Cottus gobio*; minóg strumieniowy *Lampetra planeri*; wydra *Lutra lutra*; czerwończyk nieparek *Lycaena dis par*; piskorz *Misgurnus fossilis*; trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*; różanka europejska *Rhodeus amarus*; skójką gruboskorupowa *Unio crassus*.

Zgodnie z danymi udostępnionymi przed Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska w Gdańsku na obszarze gminy (w kompleksie leśnym w południowo zachodniej części gminy Skarszewy) znajduje się jedna strefa ochrony gatunkowej – bociana czarna *Ciconia nigra*.

Ponadto na obszarze gminy Skarszewy spotkać można:

- gady – wszystkie występujące w Polsce, z wyjątkiem węża Eskulapa, np. żółwie błotne, jaszczurki właściwe, padalcowate, położowate i żmijowate;
- płazy - 13 gatunków płazów, z czego najliczniejsze są żaby: trawna, moczarowa i jeziorowa;
- ptaki – najliczniejsza grupa kręgowców; popularne są gniazdujące czaple siwe, żurawie, kormorany; często obserwowane drapieżniki to myszołów i kania;
- ssaki - pospolite gatunki m. in. jeleń, sarna, łось oraz owadożerne kret, jeż wschodni, ryjówki; rzadziej występujące – bóbr, lis, borsuk, jenot, wilk.

3.3.2. Powiązania przyrodnicze gminy z otoczeniem

Podstawowymi elementami osnowy ekologicznej gminy Skarszewy i jej bliskiego otoczenia są korytarze ekologiczne wskazane w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego” (2016):

- **korytarz ekologiczny rangi regionalnej** – Korytarz ekologiczny Doliny Wierzycy;
- **korytarze rangi subregionalnej** – korytarze Doliny Wietcisy, Doliny Czerwonej i Doliny Rutkownicy – pełnią rolę łącznika pomiędzy korytarzami dolin Wierzycy oraz Raduni i Motławy.

Ponadto, osnowę ekologiczną gminy Skarszewy tworzą **elementy rangi lokalnej**:

- niewielkie płaty zbiorowisk leśnych i semileśnych, w tym porastające tereny hydrogeniczne nadwodne oraz w lokalnych zagłębieniach terenu;
- śródpolne zadrzewienia i zakrzewienia;
- szpalery i aleje drzew występujące wzdłuż dróg oraz cieków i rowów melioracyjnych;
- torfowiska, mokradła itp., z zaroślami i szuwarami;
- zbiorniki wodne i cieki;
- lokalne korytarze ekologiczne – linijne ciągi ww. terenów.

3.3.3. Ustanowione formy ochrony przyrody

W granicach gminy Skarszewy, spośród form ochrony przyrody, w rozumieniu Ustawy z dnia 16.04.2004 r. o ochronie przyrody i w jej bezpośrednim sąsiedztwie występują:

- **rezerwat przyrody „Brzęczek”** – w południowo-zachodniej części gminy Skarszewy (częściowo w granicach sąsiedniej gminy Liniewo);
- **Obszary Chronionego Krajobrazu:**
  - **Doliny Wierzycy** – obejmuje dolinę rzeki, lasy oraz rynną polodowcową z zespołem jezior w południowej i wschodniej części gminy;
  - **Doliny Wietcisy** - obejmuje dolinę rzeki oraz kompleksy leśne w jej sąsiedztwie w północno zachodniej części gminy;
- **obszary Natura 2000** obszary mające znaczenie dla Wspólnoty:
  - **PLH220065 Zielenina** – północno-zachodni skraj gminy;
  - **PLH220094 Dolina Wierzycy** – dolinne fragmenty południowej części gminy;
  - **PLH220101 Szczodrowo** – północny skraj gminy;

- **użytki ekologiczne:** „Borówianka” i „Jezioro Trzciniec” w centralnej części gminy;
- **pomniki przyrody.**

Ponadto w gminie, tak jak w całej Polsce, obowiązuje **ochrona gatunkowa roślin, grzybów i zwierząt**. Brak danych nt. stanowisk chronionych gatunków roślin, grzybów i zwierząt w gminie Skarszewy, poza wskazanymi dla podanych powyżej obszarowych form ochrony przyrody.

Rezerwat przyrody

Rezerwat przyrody „Brzęczek” ustanowiono w 1983 r.² Jest to rezerwat leśny, o powierzchni 25,49 ha. Rezerwat nie posiada otuliny. Dla rezerwatu ustanowiono plan ochrony. Zgodnie z Rozporządzeniem Nr 1/08 Wojewody Pomorskiego z dnia 9 stycznia 2008 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Brzęczek”: *Celem ochrony przyrody w rezerwacie jest zabezpieczenie rozwoju wszystkich składników ekosystemu, prowadzącego do odtworzenia ich naturalnej struktury wiekowej, warstwowej i gatunkowej oraz do ukształtowania się naturalnego, przestrzennego układu zbiorowisk, odpowiadającego zmienności warunków siedliskowych.* Działania ochronne na terenie rezerwatu obejmują głównie przebudowę drzewostanu żyźnej buczyny pomorskiej *Galio odorati-Fagetum*.

Obszary Chronionego Krajobrazu

(wg CRFOP - www.crfop.gdos.gov.pl)

- **Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Wierzycy** - zajmuje powierzchnię ponad 10 tys. ha. Został ustanowiony w 1994 roku; objęty ochroną ze względu na bardzo duże walory krajobrazowe i estetyczne związane z bogatą rzeźbą terenu oraz zgrupowanie interesujących gatunków flory i fauny; Dużą wartością przyrodniczą odznaczają się dobrze zachowane lasy bukowo-dębowe w pobliżu miejscowości Pogódki;
- **Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Więcisy** - zajmuje powierzchnię ponad 3 tys. ha. Został ustanowiony w 1994 roku; obejmuje środkowy odcinek doliny rzeki Więcisy i dolny odcinek doliny jej dopływu - Bukowiny wraz z przyległym zespołem leśnym; Charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem hipsometrycznym. Dobrze zachowane moreny czołowe rozcięte są dolinami rzek: Więcisy i Rutkownicy. Dna dolin są podmokłe i porośnięte cenną roślinnością.

Przepisy w obu OChK reguluje **Uchwała nr 259/XXIV/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 lipca 2016 r.** w sprawie obszarów chronionego krajobrazu w województwie pomorskim (Dz. Urz. Woj. Pom. 2016, poz. 2942).

Obszary Natura 2000 mające znaczenie dla Wspólnoty

- **Obszar Natura 2000 PLH220065 „Zielenina”** (opis wg SFD Natura 2000; crfop.gdos.gov.pl) zajmuje powierzchnię ok. 644 ha; obejmuje teren o urozmaiconej rzeźbie, przecięty fragmentem doliny Rutkownicy, z kilkoma zagłębieniami, zajętyymi przez oczka wodne, stanowiące głównie dawne wyrobiska po pozyskiwaniu torfu, a w których występuje strzebla błotna. Wyrobiska otoczone są przez pastwiska i pola oraz fragmenty kompleksu leśnego, z siedliskami buczyny żyźnej i kwaśnej, miejscami również grądu subatlantyckiego;

W obrębie obszaru Zielenina stwierdzono występowanie kilku typów siedlisk stanowiących przedmioty ochrony w obszarze Natura 2000: 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne; 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagenion*), 9130 Żyzne

---

² Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 24 listopada 1983 r. w sprawie uznania za rezerwaty przyrody (M. P. z 1983 r. Nr 39, poz. 230)

buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*), 9160 Grąd subatlantycki (*Stellario-Carpinetum*); oraz jeden gatunek ryby strzelba błotna *Rhynchocypris percunurus* objęty art. 4 dyrektywy 2009/147/WE.

- **Obszar Natura 2000 PLH220094 „Dolina Wierzycy”** (*opis wg crfop.gdos.gov.pl*) zajmuje powierzchnię ok. 4618,3 ha; obejmuje dolinę Wierzycy na odcinku od jazu w Czarnocińskich Piecach do mostu w ciągu drogi krajowej nr 22 w Starogardzie Gdańskim (ok. 21 km). Rzeka ma na tym odcinku charakter podgórski, a szerokość jej koryta wynosi od kilku do kilkunastu metrów. Na wielu odcinkach rzeka głęboko wcina się w otaczający teren tworząc wyraźne jary i wąwozy – dolina ma tu charakter przełomowy, na pozostałych odcinkach ma charakter basenów. W odcinkach przełomowych w dnie doliny występują pasy łągów, na stokach zaś – dobrze wykształcone fitocenozy grądu subatlantyckiego. Odcinki basenowe charakteryzują się obecnością torfowisk i łąk szuwarowych.

W obrębie obszaru Doliny Wierzycy stwierdzono występowanie kilku typów siedlisk stanowiących przedmioty ochrony w obszarze Natura 2000:

- siedlisko 3160 naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne;
- 7140 torfowiska przejściowe i trzęsawiska na niżu;
- 3260 nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników (*Ranunculon fluotantis*);
- 9160 grąd subatlantycki;
- 91E0 łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe;
- 91D0 bory i lasy bagienne.

Dla obszaru Natura 2000 obowiązuje zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 13 czerwca 2016 r. zmieniające **zarządzenie w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Dolina Wierzycy PLH220094** (Dz. Urz. Woj. Pom. z 2016 r. poz. 2166).

- **Obszar Natura 2000 PLH220101 „Szcudrowo”** (*opis wg crfop.gdos.gov.pl*) zajmuje powierzchnię ok. 223,6 ha; obejmuje rozległą nieckę torfowiskową o powierzchni przekraczającej 90 ha, wraz z otaczającymi ją przyległymi zboczami. Dawne torfowisko wysokie jest dość silnie, szczególnie w części południowej, wyeksploatowane. Pod względem siedlisk przyrodniczych w ostoi dominują rozległe płaty borów i brzezin bagiennych o relatywnie dobrym stanie zachowania. Otoczenie torfowiska oraz mineralne wyspy i półwyspy w jego obrębie zajmują płaty kwaśnych dąbrów i buczyn.

Przedmiotami jego ochrony są:

- siedliska przyrodnicze:
- 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*;
- 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne;
- 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*);
- 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*);
- 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagenion*);
- 9160 Grąd subatlantycki (*Stellario-Carpinetum*);

- 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi Pinetum*, *Pino mugo-Sphagnetum*, *Sphagno girgensohnii-Piceetum*) i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne;
- 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródliskowe;
- 7120 torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji;
- 9110 kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagenion*);
- 9190 kwaśne dąbrowy (*Quercion robori-petraeae*).

Użytki ekologiczne

(wg CRFOP - www.crfop.gdos.gov.pl)

- „**Jezioro Trzciniec**”, o powierzchni ok. 12,4 ha, ustanowiono w 2008 r. Rozporządzeniem Nr 25/08 Wojewody Pomorskiego z dnia 07 listopada 2008 r. w sprawie ustanowienia użytków ekologicznych (Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 123 poz. 2937 z dnia 19.11.2008 r.). Cel ochrony to: *zachowanie eutroficznego zbiornika wodnego wraz z kompleksem fitocenz szuwarowych, wodnych i łąkowych oraz cennymi gatunkami roślin i zwierząt*;
- „**Borówianka**”, o powierzchni ok. 14,6 ha, ustanowiono w 2009 r. Uchwałą Nr XXXIV/262/09 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 28 maja 2009 r. w sprawie utworzenia użytku ekologicznego „Borówianka” (Dz. Urz. Woj. Pomorskiego Nr 109 poz. 2149 z dnia 19.08.2009 r.). Celów ochrony to: *ochrona występujących na jego terenie gatunków roślin i zwierząt zagrożonych wyginięciem, a w szczególności unikatowych stanowisk sukcesji wtórnej następującej w przekształconym środowisku naturalnym*;

Pomniki przyrody

W gminie Skarszewy ustanowiono 17 pomników przyrody, w tym 10 pojedynczych drzew, 2 skupiska drzew (4 i 5 drzew) i 5 głazów narzutowych. Ich szczegółowy wykaz zawiera tabela poniżej.

Tabl. 24 Wykaz pomników przyrody na terenie gminy Skarszewy

Lp.	Data ustanowienia	Rodzaj pomnika	Gatunek drzewa	Położenie
1.	1955	głaz narzutowy	-	Leśnictwo Zapowiednik, obr. Mestwinowo, przy drodze do osady ALP
2.	1955	głaz narzutowy „Babunia”	-	Leśnictwo Jastrzębce, 300 m od zabudowań leśniczówki, przy drodze po lewej stronie
3.	1955	głaz narzutowy „Kamień skarbów”	-	Leśnictwo Zapowiednik, obr. Mestwinowo, pomiędzy jeziorem a drogą leśną
4.	1955	głaz narzutowy	-	Leśnictwo Orle, obr. Mestwinowo, o.190I
5.	1978	pojedyncze drzewo	Dąb szypułkowy - <i>Quercus robur</i>	L. Mestwinowo, obr. Mestwinowo, o.51a, przy drodze niedaleko pomnika myśliwych

6.	1978	wieloobiektowy	4 Buki pospolite (Buki zwyczajne) <i>Fagus sylvatica</i>	L. Mestwinowo, obr.Mestwinowo, o.56a, przy leśniczówce Mestwinowo
7.	1978	pojedyncze drzewo	Buk pospolity (Buk zwyczajny) - <i>Fagus sylvatica</i>	L. Zapowiednik, obr. Mestwinowo, o.10f, przy linii oddz. 9/10
8.	1978	pojedyncze drzewo	Dąb szypułkowy - <i>Quercus robur</i>	Boże Pole Królewskie, L. Mestwinowo, na stromej skarpie przy brukowej drodze
9.	1986	pojedyncze drzewo	Modrzew europejski - <i>Larix decidua</i>	Barka, przy dawnym dworku, przy drodze Jaroszewy - Skarszewy
10.	1989	głaz narzutowy	-	L. Zapowiednik, obr. Mestwinowo,o.12a
11.	1989	wieloobiektowy	grupa drzew 5 brzoź bradawkowych (<i>Betula pendula</i>)	Jaroszewy,b.cmentarz
12.	1989	pojedyncze drzewo	Kasztanowiec zwyczajny <i>Aesculus hippocastanum</i>	Godziszewo, przy kościele
13.	1993	pojedyncze drzewo	Buk pospolity (Buk zwyczajny) - <i>Fagus sylvatica</i>	Bolesławowo, teren Zespołu Szkół Rolniczych
14.	1993	pojedyncze drzewo	Buk pospolity (Buk zwyczajny) - <i>Fagus sylvatica</i>	Bolesławowo, teren Zespołu Szkół Rolniczych
15.	1993	pojedyncze drzewo	Buk pospolity (Buk zwyczajny) - <i>Fagus sylvatica</i>	Bolesławowo, teren Zespołu Szkół Rolniczych
16.	1993	pojedyncze drzewo	Buk pospolity (Buk zwyczajny) - <i>Fagus sylvatica</i>	Bolesławowo, teren Zespołu Szkół Rolniczych
17.	1993	pojedyncze drzewo	Buk pospolity (Buk zwyczajny) - <i>Fagus sylvatica</i>	Bolesławowo, teren Zespołu Szkół Rolniczych

Źródło: CRFOP – crfop.gdos.gov.pl

Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, tak jak w całej Polsce, obowiązuje ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

3.3.4. Źródła i stan zanieczyszczenia środowiska przyrodniczego

Warunki arosanitarne

Do głównych **źródeł zanieczyszczeń atmosfery** obszaru gminy należą:

- zanieczyszczenia komunikacyjne (emisja liniowa, wzdłuż ciągów komunikacji samochodowej przebiegających przez teren gminy);
- indywidualne źródła ciepła na terenach zabudowy mieszkaniowej i usługowej (emisja niska);
- lokalne kotłownie ogrzewające obiekty produkcyjne, użyteczności publicznej i usługowe;

- emitory obiektów produkcyjnych;
- emisja odorów z obiektów przemysłowej hodowli zwierząt oraz z komunalnych oczyszczalni ścieków we wsiach;
- emisja niezorganizowana pyłu z terenów pozbawionych roślinności i z terenów o utwardzonej nawierzchni;
- potencjalnie napływ zanieczyszczeń z terenów sąsiednich przy niesprzyjających warunkach atmosferycznych.

Stan czystości powietrza atmosferycznego w gminach województwa pomorskiego, w tym, w gminie Skarszewy jest badany przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Gdańsku. Według informacji zawartych w „Rocznej oceny jakości powietrza w województwie pomorskim. Raport za 2018 rok” (2019) Strefa pomorska wg „Rocznej oceny jakości powietrza w województwie pomorskim została oceniona następująco:

- klasyfikacja z uwzględnieniem parametrów kryterialnych pod kątem ochrony zdrowia – klasy A dla poszczególnych zanieczyszczeń na obszarze strefy, z wyjątkiem niedotrzymanych poziomów dopuszczalnych dla pyłu PM10, niedotrzymanych poziomów docelowych dla benzo(a)pirenu zawartego w pyle PM10 i dla ozonu w przypadku celów długoterminowych;
- klasyfikacja stref z uwzględnieniem parametrów kryterialnych pod kątem ochrony roślin – klasa A i zagrożone poziomy celów długoterminowych dla ozonu.

Uchwałą Nr 308/XXIV/20 z dnia 28 września 2020 r. Sejmik Województwa Pomorskiego przyjął „Program ochrony powietrza dla strefy pomorskiej, w której został przekroczony poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu”.

Głównym źródłem emisji pyłu zawieszonego PM10 i benzo(a)pirenu, a jednocześnie głównym odpowiedzialnym za stan jakości powietrza w strefie uznano **źródła powierzchniowe, czyli tzw. „niską emisję”**.

Warunki akustyczne

Na terenie gminy Skarszewy wyróżnić można następujące, główne typy uciążliwości akustycznej:

- hałas komunikacyjny (samochodowy) – zwłaszcza wzdłuż dróg wojewódzkich i w mniejszym stopniu dróg powiatowych; wpływ na wielkość i rozprzestrzenianie się hałasu komunikacyjnego mają: charakter ruchu samochodowego (osobowy, ciężarowy, autobusowy), natężenie ruchu, średnia prędkość pojazdów i płynność ich ruchu, charakter dróg i ich otoczenia,
- hałas pochodzący z zakładów produkcyjnych, rzemieślniczych i hodowlanych oraz hałas związany z działalnością rolniczą,
- hałas związany z eksploatacją surowców mineralnych na terenie gminy,
- hałas na terenach zainwestowania osadniczego terenów wiejskich i miasta Skarszewy.

Dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku reguluje Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (tekst jednolity Dz. U. z dnia 22 stycznia 2014 r., poz. 112), zawierające normy dopuszczalnego hałasu dla ludzi.

Promieniowanie elektromagnetyczne

Na terenie gminy Skarszewy występują obiekty stanowiące źródła niejonizującego pola elektromagnetycznego. Przez teren gminy Skarszewy przebiegają **linia najwyższych napięć 2 x 400 kV** relacji Pelplin - Gdańsk Przyjaźń, **linia NN 220 kV** relacji Jasiniec-Pelplin – Gdańsk I oraz linia wysokiego napięcia **WN 110 kV** relacji Kościerzyna – Starogard Gdański. Na terenie miasta od linii 110 kV znajduje się odnoga do Głównego Punktu Zasilania 110/15 kV.

Zasięg ponadnormatywnego oddziaływania pola elektromagnetycznego linii zamyka się w ich pasach technologicznych, a zasięg pola GPZ powinien zamykać się na terenie ogrodzonym stacji.

Źródłem pola elektromagnetycznego są także stacje telefonii komórkowej - dwie w Skarszewach i jedna we wsi Nowy Wiec, ale pole emitowane jest znacznych wysokościach, w miejscach niedostępnych dla ludzi.

Zgodnie z „Raportem o stanie środowiska w województwie pomorskim w 2017 roku (2018) w miejscowości Skarszewy wykonano pomiar natężenia pola elektromagnetycznego. W punkcie kontrolnym zlokalizowanym przy ul. Jana III Sobieskiego zmierzono średnią wartość PEM równą 0,21 V/m mieszczącą się w normach zapisanych w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2019 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku.

Stan zanieczyszczenia wody

Źródłem zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych mogą być nawozy, zarówno sztuczne jak i organiczne oraz chemiczne środki ochrony roślin stosowane w rolnictwie. Przy nieprawidłowym składowaniu następuje zanieczyszczenie wód gruntowych znacznie stężonymi składnikami nawozu, oddziałującymi na środowisko przez dłuższy czas. Poza tym stanowią potencjalne źródło zanieczyszczenia sanitarnego organizmami chorobotwórczymi.

Potencjalne zagrożenie dla wód powierzchniowych i podziemnych stanowić może niedostateczny rozwój sieci kanalizacyjnej oraz ścieki gromadzone w zbiornikach bezodpływowych, tzw. szambach, w przypadku ich nieszczelności, co jak wykazuje praktyka jest częstym zjawiskiem i/lub wylewanie ścieków w przypadkowe miejsca.

WODY POWIERZCHNIOWE

Stan zanieczyszczenia wód powierzchniowych kontrolowany jest przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Gdańsku, który wyniki badań publikuje w postaci corocznych „Raportów o stanie środowiska województwa pomorskiego”.

Zgodnie z „Raportem o stanie środowiska w województwie pomorskim w 2017 roku” (2018) oceniono wody powierzchniowe **Wierzycy** w punkcie pomiarowo-kontrolnym Wierzycy-Gniew (przy ujściu do Wisły):

- klasa elementów fizykochemicznych (gr. 3.1.-3.5.) – II klasa;
- klasa elementów fizykochemicznych (gr. 3.6.) – II klasa;
- stan/potencjał ekologiczny – brak oceny;
- stan chemiczny – poniżej dobrego;
- stan ogólny: **zły**.

Zgodnie z „Raportem o stanie środowiska w województwie pomorskim w 2017 roku” (2018) oceniono wody powierzchniowe **Wietcisy** w punkcie pomiarowo-kontrolnym Wietcisa-Lubieszyn (w odległości ok. 5 km od obszaru gminy Skarszewy):

- stan/potencjał ekologiczny – brak oceny;
- stan chemiczny – poniżej dobrego;
- stan ogólny: **zły**.

Zgodnie z „Raportem o stanie środowiska w województwie pomorskim w 2016 roku” (2017) oceniono wody powierzchniowe **Wietcisy** w punkcie pomiarowo-kontrolnym Wietcisa-ujście (na terenie gminy Skarszewy):

- klasa elementów biologicznych – II klasa (dobra);
- klasa elementów hydromorfologicznych – I klasa (bardzo dobra);
- klasa elementów fizykochemicznych (gr. 3.1.-3.5.) – II klasa;
- klasa elementów fizykochemicznych (gr. 3.6.) – II klasa;
- stan/potencjał ekologiczny – dobry ;
- stan chemiczny – poniżej dobrego;
- stan ogólny: **zły**.

Zgodnie z „Raportem o stanie środowiska w województwie pomorskim w 2015 roku” (2016) oceniono także wody powierzchniowe **Jez. Godziszewskiego** PLLW20956:

- klasa elementów biologicznych – II klasa (dobra);
- klasa elementów hydromorfologicznych – poniżej stanu dobrego;
- substancje syntetyczne i niesyntetyczne – dobry stan ekologiczny;
- stan/potencjał ekologiczny – umiarkowany;
- stan chemiczny – dobry;
- stan ogólny JCPW: **zły**.

WODY PODZIEMNE

W odniesieniu do wód podziemnych stan zanieczyszczeń określono dla poszczególnych jednolitych części wód podziemnych, w obrębie których położona jest gmina Skarszewy:

- dla ujęć JCWPd nr 13 – punkty pomiarowe najbliższej położone – Tczew i Pszczółki - zakwalifikowane odpowiednio do dobrej i umiarkowanej klasy w przekroju pomiarowym;
- dla ujęć JCWPd nr 28 – wody zakwalifikowane do II klasy (dobrej) jakości w przekroju pomiarowym.

Stan wyżej wymienionych wód podziemnych w „Planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły” (2016) oceniono jako **dobry**, a osiągnięcie celów środowiskowych uznano za niezagrażone.

Przekształcenia litosfery

Do podstawowych przejawów przekształceń litosfery na obszarze gminy Skarszewy należą:

- skutki rolniczego użytkowania ziemi – w wyniku rolniczego użytkowania terenów nastąpiło znaczne zintensyfikowanie procesów erozyjnych szczególnie w obrębie zboczy dolinnych prowadzące do degradacji gleb; z gospodarką rolną związana jest również degradacja gleb w wyniku nadmiernego osuszania terenów rolniczych oraz przekształceń fizykochemicznych gleb (m.in. związanych ze stosowaniem nawozów sztucznych i środków ochrony roślin);
- zniszczenia geomechaniczne spowodowane odkrywkowym wydobyciem kopalin, w tym stare wyrobiska poeksploatacyjne;
- zniszczenia geomechaniczne spowodowane realizacją liniowych elementów infrastruktury technicznej (tereny komunikacyjne);
- przekształcenia w obrębie i w sąsiedztwie miasta oraz wsi (realizacja różnych form zainwestowania);
- nieczynne, zrehabilitowane składowisko odpadów w północnej części Skarszew.

Obiekty stwarzające możliwości wystąpienia poważnych awarii

Na obszarze gminy Skarszewy nie znajdują się:

- zakłady o zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej;
- zakłady o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej;

w rozumieniu Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie rodzajów i ilości substancji niebezpiecznych, których znajdowanie się w zakładzie decyduje o zaliczeniu go do zakładu o zwiększonym ryzyku albo zakładu o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej z późniejszymi zmianami. (Dz. U. z 2002 r. Nr 58, poz. 535 i Dz. U. z 2006 r. Nr 30, poz. 208). Nie występują tu także zakłady przetwarzające, wytwarzające lub magazynujące substancje niebezpieczne.

Niebezpieczeństwo wystąpienia awarii stwarza transport samochodowy substancji niebezpiecznych. Na obszarze gminy może to dotyczyć w szczególności odcinków dróg wojewódzkich. Ponadto do obiektów stwarzających zagrożenia (chemiczno-ekologiczne i pożarowe) należy zaliczyć m.in.: stacje paliw.

3.3.5. Użytkowanie terenu a środowisko przyrodnicze

Na obszarze gminy Skarszewy występują aktualnie następujące, podstawowe rodzaje użytkowania terenu:

- osadnicze – mieszkaniowo-usługowe, w tym rekreacyjne;
- gospodarcze (obiekty przemysłowe, związane z obsługą rolnictwa itp.);
- infrastrukturalne;
- rolnicze;
- leśne.

W gminie Skarszewy w użytkowaniu terenu przeważają tereny rolne i leśne. Tereny leśne znajdują się głównie w południowej (dolinnej – dolina Wierzycy) i zachodniej części gminy. Tereny użytkowane rolniczo koncentrują się na wierzchołkach wysoczyzn morenowych. Przeważają umiarkowane i słabe warunki agroekologiczne. Zainwestowanie osadnicze skupione jest w mieście Skarszewy i w kilkunastu wsiach na terenie całej gminy.

Użytkowanie terenu w ogólnej ocenie jest zgodne z uwarunkowaniami przyrodniczymi. Lokalnie zasadne są zmiany użytkowania, np. przez zalesienie najsłabszych gleb, wystromionych stoków itp.

Środowisko przyrodnicze obszaru gminy Skarszewy wykazuje istotne zróżnicowanie struktury i w efekcie odporności na obciążenie antropogeniczne i zdolności do regeneracji.

Najmniej odporne na bodźce kinetyczne są tereny o największym nachyleniu - bezleśne zbocza lokalnych kulminacji terenu (zagrożenie powierzchnią i linią erozją wodną oraz ruchami masowymi), a także koryta cieków (erozja boczna). Szczególnie istotne jest zachowanie roślinności na stromych stokach, gdyż jej zniszczenie spowodowałoby ewolucję środowiska w kierunku denudowanych stoków, o znacznej dynamice procesów rzeźbotwórczych.

Rynny subglacialne i doliny rzeczne odznaczają się zbilansowaną odpornością. Są to miejsca, do których trafiają zanieczyszczenia z terenu zlewni i z jednej strony narażone są na ich kumulację, a z drugiej strony płynące w dolinach cieków pełnią funkcje transportującą i oczyszczającą. Im większy spadek cieków i bardziej wartki jego nurt, tym szybciej następuje samooczyszczenie jego wad.

Występujące w obrębie obszaru gminy małe zbiorniki wodne (tzw. oczka) oraz pozostałe zagłębienia terenu są jednymi z najbardziej narażonych na degradację elementów przyrodniczych. Zazwyczaj są to niewielkie powierzchniowo i płytkie zbiorniki, często otoczone użytkami rolnymi, zagrożone stosowaniem środków ochrony roślin i nawozów, powodujących eutrofizację zbiorników oraz niekorzystne zmiany w biocenozach wodnych. Pozostałe zagrożenia związane są z zaśmiecaniem obrzeży oczek oraz niszczeniem pasów roślinności przybrzeżnej.

Środowisko przyrodnicze obszaru gminy Skarszewy jest umiarkowanie odporne na obciążenie antropogeniczne oraz posiada ograniczoną zdolność do regeneracji. Do obniżenia potencjału samoregulacyjno-odpornościowego środowiska przyrodniczego na terenie gminy przyczynia się jego przekształcenie antropogeniczne – przede wszystkim użytkowanie rolnicze i zainwestowanie osadnicze.

3.4. Uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Na podstawie opracowania: „Rozpoznanie wartości środowiska kulturowego do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Skarszewy”, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Gdańsku, 1996 r.

3.4.1. Charakterystyka osadnictwa – rys historyczny

Krajobraz obszaru Pojezierza Starogardzkiego, którego częścią jest teren gminy Skarszewy budują trzy podstawowe zespoły form morfologicznych: wysoczyzna, zbocza dolin oraz dna dolin. Obszary wysoczyzn dla osadnictwa pradziejowego nie były preferowane i jak się wydaje zarejestrowane stanowiska archeologiczne w tej strefie powiązane są z lokalnymi źródłiskami. Większość stanowisk archeologicznych (95%) zajmuje obszary krawędzi i zboczy dolin a szczególnie teras nadzalewowych wcinających się w dna dolin. Wykorzystanie w tym zakresie den dolinnych w zasadzie ogranicza się do zasiedlenia niewielkich izolowanych wyniesień (kępy, łachy). Potwierdzają to dokumenty historyczne gdzie najstarsze miejscowości wymieniane w tych źródłach położone są (były) przede wszystkim na zboczach i w dolinach rzek Więcisa i Wierzyca.

Osadnictwo w kształcie zbliżonym do rozmieszczenia współczesnych miejscowości rozpoczęło się w wiekach średnich. Rozwój wielkiej własności feudalnej na Pomorzu przypada na okres od XI do XII wieku i wiąże się z akcją kolonizacyjną książąt pomorskich. Najstarsze znane z dokumentów nadania książęce na obszarze gminy dotyczą zakonu rycerskiego Joannitów i klasztoru cystersów. Joannici zostali sprowadzeni na Pomorze przez księcia Grzymisława świeckiego w 1198 roku i obdarzeni Starogardem oraz rozległymi ziemiami nad Wierzycą, na północ i na północny zachód od Starogardu aż po Skarszewy.

W 1258 roku książę lubiszewsko-tczewski Sambor II sprowadził do Pogódek, leżących na starym szlaku handlowym, cystersów Doberanu W Meklemburgii. Dokument fundacyjny mówi o 600 włokach ziemi nadanej klasztorowi. W skład klucza pogódzkiego wchodziły oprócz Pogódek jako siedziby opata: Godziszewo, Jaroszewy, Jezierce, Kleszczewo, Koźmin, Więckowy, Malary Głodowo, Junkrowy, Kobyle, Czernikowy, Kowalikowo, Brzęczek, Ryla i Deko. Po kilkunastu latach pobytu cystersi otrzymali nowe nadanie i przenieśli się do Pelplina (1276 r.) zatrzymując w swych rękach dobra klucza pogódzkiego.

Po zajęciu Pomorza przez Krzyżaków, Joannici przenieśli swą główną siedzibę z Lubiszewa do Skarszew, rozwijając wokół nich akcję osadniczą. Do wsi przez nich założonych należą między innymi Obozin, Czarnocin i Boże Pole. W 1370 roku Zakon Joannitów został zmuszony do odsprzedania swych ziem Krzyżakom a w rezultacie do wycofania się z Pomorza. Ekspansywna polityka Zakonu NMP doprowadziła do przejścia po 1309 roku również własności książęcej na Pomorzu.

Wielka własność feudalna, jaka wytworzyła się w XII i XIII wieku z nadań książęcych, popierała, co zrozumiałe, te formy gospodarowania, które przynosiły większy zysk. Proces zaludniania pustych terenów realizowany w XII wieku na prawie polskim uległ nasileniu pod wpływem form ustrojowych jakie przysły z zachodu i pod nazwą prawa niemieckiego rozpowszechniły się na terenie ziem polskich. Korzyści płynące z nowego systemu to przede wszystkim unormowanie praw chłopów (prawo dziedziczenia, własne sądownictwo i samorząd), przemiana licznych świadczeń w naturze i usługach na czynsz pieniężny i zbożowy, wprowadzenie systemu trójpolowego. Doprowadziło to w rezultacie do nowego podziału pól, powiększanie terenów upraw i powstania nowych osiedli na terenach dotąd niezamieszkałych. Początki wprowadzania prawa niemieckiego na Pomorzu sięgają XIII wieku, ale największe nasilenie tego procesu lokacji nastąpiło w wieku XIV.

Najbardziej aktywny był tu zakon krzyżacki i klasztory, słabiej proces ten postępował w dobrach rycerskich. Trzeba jednak zauważyć, że do XV wieku, do roku 1476 kiedy to król Kazimierz Jagiellończyk zniósł różnice w prawach, egzystowały równoległe osady na prawie polskim i niemieckim. W przypadku wsi takich jak Jaroszewy i Koźmin znana jest data jego zamiany. Polityka Zakonu zmierzała do podporządkowania sobie wszystkich dziedzin życia gospodarczego a szczególności handlu. Na tym tle powstał między innymi konflikt między miastami a władzami zakonu. W 1410 roku w Skarszewach odbył się zjazd przedstawicieli miast, którzy w 1440 zorganizowali się w tzw. związek Pruski i w lutym 1454 roku wypowiedzieli posłuszeństwo Zakonowi.

Po Pokoju Toruńskim 1466 roku posiadłości krzyżackie przeszły na własność Rzeczypospolitej i jako dobra koronne były zorganizowane klucze zwane starostwami. Na ogół wydzierzawiano je szlachcie lub oddawano miastom bądź rycerstwu za pożyczki udzielane królom. Skarszewy zostały siedzibą starostwa, które obejmowało swym zasięgiem 67 osad i 4 dobra szlacheckie. Nie należało więc do dużych ani bogatych. Trzonem dóbr były wsie: Szczodrowo, Boże Pole, Trzepowo, Kamierowo, Nygut i Demlin. Do starostwa należały też 3 wsie w południowej jego części Linowiec, Żabno i Czarnocin. Na zamku w Skarszewach miał też swą siedzibę sąd grodzki. W XVI wieku własność rycerska uległa dużemu powiększeniu, gdyż szlachta przejęła niejednokrotnie majątki kościelne i klasztorne. W tym okresie dokonał się istotny wzrost liczby folwarków. O ile w czasach krzyżackich

chłopi danej wsi płacili w zasadzie ten sam czynsz i dawali takie same daniny w naturze z łanu o tyle w gospodarce folwarcznej istotną stała się renta odrobkowa. Jej wymiar z czasem coraz bardziej się zwiększał. Na terenie Pomorza proces zakładania folwarków i zwiększania pańszczyzny przebiegał wolniej niż w innych częściach Rzeczypospolitej, niemniej zaczął się. Nastąpił proces ekonomicznego rozwarstwiania się stanu chłopskiego trwał przez XVII i XVIII wiek. Powstała grupa gburów (kmienci) odrabiających pańszczyznę - tych zwano szarwarkowymi i grupa tych, którzy przynależne im powinności opłacali pieniędzmi - czynszownikami. Skutki zniszczeń wojennych XVII i XVIII wieku stan chłopski odczuł bardzo dotkliwie. Wsie wyludniały się, niejednokrotnie były doszczętnie zniszczone a chłopcy nie posiadali ani narzędzi ani inwentarza. Aby nie dopuścić do wyludnienia dwory niejednokrotnie zaopatrywały chłopów w inwentarz jak i zboże na siew. Ogrom strat jakie poniosła gospodarka w pierwszej wojnie szwedzkiej (1626-1635) obrazują liczby gburów, np. w Bolesławowie i w Mirowie było 12 a zostało 0, w Szczodrowie było 7, w Demlinie 12, a zostało po 1. Po takich stratach trudno było podnieść gospodarkę. O folwarkach starościńskich we wsiach Kamirowo, Czarnocin czy Nygut lustracje XVII wieczne piszą na ogół, iż leżą odłogiem. Można więc powiedzieć, że wojny szwedzkie podkopały również byt dawnych folwarków pańszczyźnianych. Po zakończeniu pierwszej wojny szwedzkiej starostowie zaczęli sprowadzać osadników z Pomorza Zachodniego. W momencie gdy zaczęto odczuwać pozytywne skutki akcji osadniczej rozpoczął się Potop szwedzki. W 4 lata po jego zakończeniu przeprowadzono lustrację, która wykazała, że tym razem straty wyniosły około 70 %.

Gospodarka po kolejnych zniszczeniach podnosiła się z trudem. Rozpoczęto kolejną akcję osiedleńczą. Warunki dla osadników były dość korzystne. Płacili tylko czynsz lub w innych warunkach zobowiązani byli do czynszu i odrobku wymiarze nie większym niż 12 dni w roku. W XVII wieku miała też miejsce druga fala kolonizacji terenów uzyskanych dzięki wykarczowaniu lasów. Zagospodarowanie tzw. pustek odbywało się już znacznie wcześniej, ale dopiero teraz przybrało na sile. Akcje wypalania węgla drzewnego, smoły, potasu i szkła organizowano zarówno w dobrach królewskich, kościelnych jak i rycerskich. W 1682 roku w wizytacjach kościelnych zaczęły pojawiać się nazwy nowych osad, które uwzględniają szczegóły położenia topograficznego, czasem powtarzają nazwę wsi, do której dana osada należała, z dodatkiem "huta" lub "piec". Akcja ta, dzięki której powstało wiele nowych miejscowości, trwała do pierwszego rozbioru. Uczestniczyli w niej również osadnicy z Pomorza Zachodniego i jak twierdzą historycy, ludność ta przez długi czas nie asymilowała się i stanowiła grupę etnicznie obcą. Jednym z przykładów wsi pohnutnicznej jest w gminie Skarszewy Przerębska Huta, która tak jak większość osad tego typu charakteryzuje się nieregularnym, bezplanowym kształtem z jądrem placowym po środku i dośrodkowym układem dróg, które zbiegają się z różnych stron do osady.

Pomimo zniszczeń wojennych po najazdach Szwedów i stosunkowo słabych ziem teren starostwa skarszewskiego musiał być atrakcyjny gospodarczo dla nowych, licznie napływających osadników. Duża fala osadnictwa spowodowała z czasem, że z terenu starostwa skarszewskiego zniknęła grupa gburów pańszczyźnianych i szarwarkowych, zostali czynszownicy. Niżsi w hierarchii zagrodnicy i komornicy pracowali zarówno dla chłopów jak i dla właścicieli majątków, zaś zagrodnicy dworscy stanowili czeladź folwarczną. Na początku XVIII wieku przez teren Pomorza przetoczyła się kolejna wielka wojna - wojna północna (1700-1721). Do jej zniszczeń dołożyła się jeszcze klęska nieurodzaju lat 1710/11. Wszystko to spowodowało duże zubożenie chłopów i odbiło się na gospodarce. Z jednej strony powstała nieliczna warstwa bogatych chłopów, z drugiej zaś bardzo liczna biedota.

W drugiej połowie XVIII wieku rozpoczął się w Prusach Królewskich proces zwolnień z poddaństwa. Często za wysoką opłatą chłop pańszczyźniany kupował sobie i swojemu potomstwu wolność od tego momentu dotychczasowe stosunki społeczne zaczęły ulegać zmianie. Chłopi zaczęli walczyć o swoje prawa. Pod koniec XVIII wieku większość dóbr

starych rodów pomorskich zmieniała właścicieli. Zazwyczaj nowymi nabywcami byli junkrownie niemieccy bądź niemieccy kupcy. Proces wycofywania się szlachty polskiej z Pomorza pogłębił się po pierwszym rozbiórce Polski (1772) i przyłączeniu tych ziem do Prus. Zrujnowana szlachta polska przegrywała w konkurencji z napływającym kapitałem niemieckim. Jednocześnie posunięcia gospodarcze i polityczne Państwa Pruskiego osłabiały pozycję polskiego właściciela.

Po 1772 roku dokonano kasaty zakonów, a dobra klasztorne 1823 roku znalazły się w rękach rządu pruskiego. Skonfiskowane majątki kościelne i królewskie zorganizowano domenę skarszewską z siedzibą w Pogódkach. Ludność niemiecka, sprowadzana na Pomorze po pierwszym rozbiórce w celach germanizacyjnych, nie tworzyła nowych osad lecz zaludniała opustoszałe wsie lub powiększała już istniejące. Dla przykładu do wsi Nygut przybyły w tym okresie 4 a do Godziszewa i Siwiałki aż 34 rodziny wirtemberskich kolonistów. Pruska ustawa 1790 i późniejsze lat 1807 i 1810 rozpoczynały proces uwłaszczania chłopów, którzy otrzymali wolność i ziemię z gospodarstwem. Nadania te nie były równe dla wszystkich rodzin chłopskich, lecz zależały od przedstawienia historycznych praw do dziedziczenia ziemi i gospodarstwa. Gospodarstwa uwłaszczone musiały być dostatecznie duże, aby prowadzić samodzielną gospodarkę i utrzymać parę koni. Na skutek tych regulacji nastąpiło zmniejszenie własności chłopskiej na rzecz folwarcznej, gdyż część niepełnych gospodarstw, którym odmówiono uwłaszczenia włączono do wielkich majątków. Rząd pruski idąc na rękę junkrom, sprawił, iż chłopci płacili za otrzymaną ziemię, a środki te wpływały do rąk właścicieli ziemskich. Taki napływ gotówki pozwolił na nowo zorganizować gospodarkę folwarczną opartą zasady kapitalistyczne najemną siłą roboczą. Poczynania junkrów niemieckich wspierane były przez banki a pod koniec XIX wieku fundusz rozwoju tych ziem zasiliły kwoty z kontrybucji wojennych ściąganych z Francji.

Władze pruskie wiedząc, że Skarszewy jako gród pomorskich wojewodów były ważnym ośrodkiem życia politycznego, wyznaczyły temu miastu całkiem inną rolę. W porozbiorowej rzeczywistości Skarszewy weszły do powiatu starogardzkiego a z nim do regencji gdańskiej, później 1818 do powiatu kościerskiego. W 1885 roku włączono Skarszewy do sieci kolei Pomorza do większych majątków doprowadzono bocznicę kolejową lub linie lokalne. Rozwój sieci połączeń kolejowych pozwolił wywóz produktów rolnych na zachód Europy. Skarszewy nie pełniły żadnej funkcji administracyjnej i jako małe prowincjonalne miasto weszły w XX wiek.

Dnia 30 stycznia 1920 roku Skarszewy wraz okoliczną ziemią powróciły do Polski. W okresie międzywojennym ziemia skarszewska znalazła się w kręgu zainteresowań władz polskich. W drugiej połowie lat trzydziestych rząd polski prowadził akcję osadniczą we wsiach Malary, Bączek, Obozin. Powstawały stosunkowo duże gospodarstwa, na których osiedlali się rolnicy z centralnych, południowych i południowo - wschodnich ziem Polski. 1 września 1939 wraz z wybuchem wojny ziemia skarszewska znów znalazła się pod panowaniem niemieckim. W marcu 1945 roku miasto i okolica zostały wyzwolone spod okupacji hitlerowskiej.

3.4.2. Charakterystyka walorów kulturowych i historia poszczególnych miejscowości

Na stan dziedzictwa kulturowego miasta i gminy Skarszewy składają się następujące zabytki:

- 23 obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego;
- obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków (w formie zbioru kart adresowych zabytków), w tym obiekty wpisane do rejestru zabytków woj. pomorskiego oraz:
  - na terenie gminy: 287 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz 29 innych zabytków nieruchomości wyznaczonych przez Burmistrza Skarszew;

- na terenie miasta: 170 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz 2 inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Burmistrza Skarszew.
- obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a nie ujęte w GEZ, tj. układy ruralistyczne miejscowości, cmentarze, zespoły zabudowy, pojedyncze obiekty – łącznie 58 obiektów;
- zabytki archeologiczne: 13 zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych oraz 188 ujętych w ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków została przyjęta Zarządzeniem nr 32/WGliOŚ/2015 Burmistrza Skarszew z dnia 12 lutego 2015 r. w sprawie założenia Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Skarszewy. W październiku 2015 r. przyjęto zarządzenie wykreślające obiekt z przełomu XIX/XX w. - hali przemysłowej przy ul. Dworcowej 6 w Skarszewach, który został wykreślony ze względu na zły stan techniczny obiektu i pilną konieczność rozbioru (Zarządzenie nr 184/WGliOŚ/2015 Burmistrza Skarszew z dnia 19 października 2015 r.).

Gmina Skarszewy nie posiada aktualnego opracowania Programu Opieki nad Zabytkami; ostatnie opracowanie sporządzone było we wrześniu 2014r. na lata 2014-2018. Aktualnie (10.2021r) podjęto działania zmierzające do sporządzenia nowego dokumentu na lata 2022-2025.

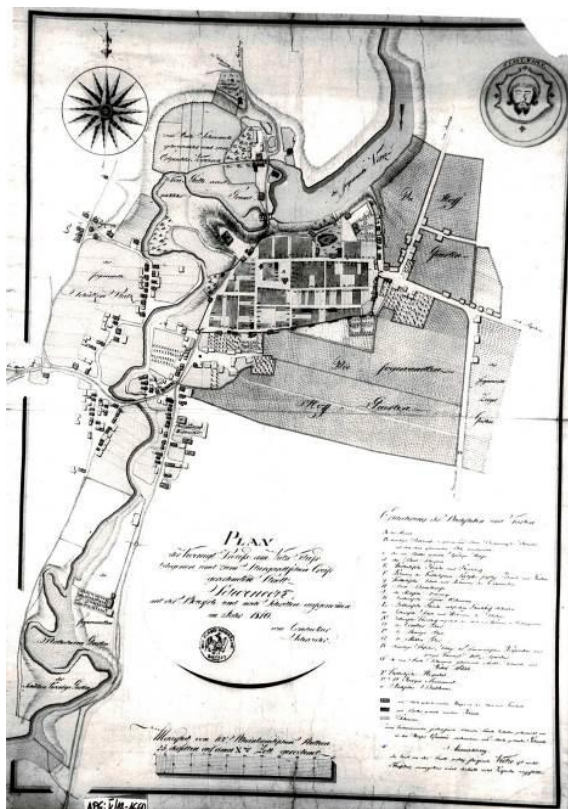
Spisy zabytków wpisanych do rejestru zabytków zestawiono w tabelach w rozdziale 3.4.4., zaś obiekty ujęte w ewidencji zabytków zawierają aneksy dołączone do dokumentu studium:

- wykaz obiektów i obszarów zabytkowych wraz z określeniem każdorazowo formy ochrony - odrębnie dla obszaru miasta i odrębnie dla obszaru gminy (Aneksy nr 1 i nr 2)
- wykaz obiektów archeologicznych (Aneks nr 3).

Poniżej scharakteryzowano poszczególne miejscowości gminy pod kątem występujących walorów kulturowych i historycznych w nich występujących.

I. MIASTO SKARSZEWEY

Początki miasta wiążą się z zaginioną wsią Równino oraz istnieniem w rejonie dzisiejszego miasta grodu o nazwie Grosna. Lokacja miasta z całą pewnością wiąże się ze sprowadzeniem w 1198r na te tereny Zakonu Joannitów. W tym czasie miasto zwane było Schöneck i taką nazwę posiadało także w czasach pruskich; tłumaczyć ją można jako zestawienie słów schön – piękny i die Ecke -kąć, czyli Piękny zakątek.

Ryc. 7 Plan miasta z 1810 r.
Źródło: Archiwum Państwowe w Gdańsku

Ryc. 8 Układ przestrzenny w 1910r.
Źródło: Archiwalne Mapy Pomorza Gdańskiego

ROZWÓJ PRZESTRZENNY MIASTA (ZARYS DZIEJÓW)

W 1198 roku książę pomorski Grzymisław wystawił akt darowizny, w którym nadał Zakonowi Joannitów gród Starogard z przyległymi dobrami aż po Skarszewy. Po przybyciu na nowe tereny Joannici budowali najpierw swoją siedzibę a później organizowali osadnictwo. Zamek skarszewski powstał przed 1305 rokiem, gdyż od tego czasu był już siedzibą baliwatu - okręgu administracyjno - wojskowego. Akt lokacji miasta został wydany w okresie późniejszym. W literaturze pojawiają się daty 1305 i 1320. Faktycznie znany jest dokument lokacyjny z 1341 roku, w którym mówi się o ziemi nadanej miastu przed 20 laty, stąd data 1320 może 1321 uchodzić może za datę pierwszej lokacji miasta. Dokument wspomnianej już powtórnej lokacji na prawie chełmińskim wystawił komtur Joannitów w Skarszewach Adolf von Schwalenberg. Określony w nim został majątek miasta oraz prawa i obowiązki mieszkańców wobec Zakonu i Kościoła. Obszar ziemi nadany miastu wynosił 110 włók, z których 6 należeć miało do Kościoła. Miasto mogło wybudować. łaźnię, jatki rzeźnicze, piekarskie, szewskie oraz inne. Zakon zobowiązał się pokryć połowę kosztów ich budowy w zamian za połowę zysków. Wyłącznie do Zakonu należało sądownictwo, rybołówstwo na określonym odcinku Więcisy i prawo budowy młynów. Przypuszcza się, że u podnóża zamku, po północnej stronie wzgórza, w zakolu rzeki istniało podzamcze gospodarcze. W pierwszej połowie XIV wieku Zakon bardzo podupadł, ponadto zaciągnięte długi i niekorzystna gospodarka spowodowały jego gospodarczy upadek. W 1366 roku kapituła Generalna Zakonu w Avinionie podjęła decyzję o sprzedaży Krzyżakom części posiadanych dóbr, na pokrycie długów.

W 1370 roku Skarszewy i reszta ziem joannickich przeszła na własność bardziej ekspansywnego w tym okresie Zakonu Krzyżackiego. W tymże samym roku Wielki Mistrz Zakonu Krzyżackiego potwierdził mieszkańcom Skarszew wszystkie dotychczasowe przywileje i prawa. Późniejsze źródła wykazują, że pod rządami Krzyżaków miasto

stopniowo się rozwijało. większą rolę zaczął odgrywać handel i rzemiosło. Miasto obsługiwało stosunkowo duży teren. Z dokumentów krzyżackich z pierwszej połowy XIV wieku wynika, że do obwodu miejskiego należało 12 jatek rzeźnickich, 12 piekarskich i 15 szewskich. Ponadto: folwarki - zamek skarszewski, Strzepowo, Nowy Dwór dobra lenne - Krąg, Gnosna tj. Junkrowy, Głodowo, Jaroszewy, Lindenberga, Lubieszyn, Płachty, Szumlis, Pogódki, Stary Wiec, Wartenberga, Więckowy, Wysin, wsie czynszowe - Pawłowo, Szczodrowo, Demlin, Nygut, Sinowiec, Mirowo, Schebin, Tomaszewo Skutki przegranej przez Krzyżaków wojny z Rzeczpospolitą w 1410 roku nie miały większego wpływu na rozwój gospodarczy miasta. Dopiero w 1433 roku, podczas napadu Husytów miasto zostało zniszczone i splądrowane.

W okresie Wojny Trzynastoletniej Skarszewy były miastem niejednokrotnie zdobywanym przez wojska obu walczących stron. Podpisanie Pokoju Toruńskiego w 1466 roku spowodowało przyłączenie Skarszew do Państwa Polskiego. W mieście utworzone zostało starostwo skarszewskie w ramach województwa malborskiego. Pierwszym starostą został Jan Bażyński - przywódca Związku Jaszczurczego na Pomorzu. W skład starostwa wchodziło 67 osad, 4 dobra szlacheckie: Bączek, Obozin, Pawłowo i Pawłówko. Był to okres bardzo pomyślny dla miasta. Wzrosło jego znaczenie administracyjne, a co za tym idzie i gospodarcze. Przez okres bez mała stu lat panował względny spokój. Miasto nie przeżywało żadnych poważniejszych klęsk. Dopiero czasy reformacji zachwiały miejscową stabilizację. Do tego czasu pozycja Kościoła katolickiego w mieście była bardzo silna. Posiadał on w zasadzie całą północno-zachodnią część miasta, mieszczanie zamieszkujący ją byli wyłączeni spod jurysdykcji miejskiej i podlegali miejscowemu proboszczowi. Nie korzystali tym samym z pełni praw miejskich a uprawiając rzemiosło nie mogli należeć do cechów i innych organizacji miejskich. Po wybuchu reformacji protestanci opanowali kościół parafialny i szpitalny oraz jego posiadłości i pozostały w ich władaniu do 1594 roku. W tymże roku w mieście przebywał król Zygmunt III Waza. Potwierdzając dotychczasowe przywileje dla miasta, król sprawił, że katolicy odzyskali swoje kościoły. Przez pewien czas protestanci dla celów kultowych używali pomieszczeń jednej z baszt w południowym ciągu murów obronnych. XVI wiek był także czasem, w którym miasto nawiedziły poważne klęski. W 1564 roku wybuchła dżuma a podczas walk króla Stefana Batorego z Gdańskiem, mieszkańcy Skarszew mocno ucierpieli od głodu.

Ważnym administracyjnym wydarzeniem było utworzenie w Skarszewach w 1613 roku Sądu Grodzkiego z siedzibą na zamku. Sędzią grodzkim był urzędujący starosta - w jednej osobie wojewoda pomorski a podlegali mu: burgrabia, sędzia, podsędzin i notariusz. Archiwum sądowe przechowywane było na zamku. Wojny szwedzkie nie ominęły Skarszew. W 1629 roku, podczas przemarszu wojsk Gustawa Adolfa, miasto zostało splądrowane, zniszczono zamek i spalono okoliczne dwory szlacheckie. Zniszczenia były tak dotkliwe, że Rada Miasta zwróciła się do Gdańska o pomoc materialną dla miasta: zmniejszenie obciążeń w daninach i darowanie drewna z lasów królewskich na odbudowę domów. W dokumentach z tego okresu wymieniane są: młyn pod zamkiem, tartak i folusz. W 1677 roku przywileje Skarszew potwierdził Jan III Sobieski.

Niewiele informacji z XVII wieku nie pozwala nam bliżej scharakteryzować jego gospodarki. Na początku XVIII wieku miasto nawiedziło szereg pożarów, kolejno w 1708, 1714, 1731 roku niszcząc je poważnie. Niepokoje religijne pomiędzy katolikami a protestantami trwały przez cały czas. W 1741 roku protestanci w ciągu jednej nocy wybudowali kościół z gotowych, drewnianych elementów przywiezionych z Gdańska. Katastry kontrybucyjne wykonane w latach 1771 - 1773 dla potrzeb rządu pruskiego bliżej określają miasto, jego zaludnienie i gospodarkę. Skarszewy po pierwszym rozbiore weszły w skład Państwa Pruskiego. W tym czasie miasto liczyło 573 mieszkańców, przedmieścia za Bramą Gdańską i Chojnicką zamieszkiwało 280 osób, z czego na Gdańskie przypadało tylko 25. Około 25% ludności zajmowało się rolnictwem. Wśród zawodów wymieniano: pastora, rektora szkoły

ewangelickiej, notariusza, winiarza, aptekarza, kupca korzennego, szynkarza i dwóch kowali. Wśród rzemieślników byli: szewcy, tkacze, stolarze, piekarze, rzeźnicy, krawcy, zduni i jeden murarz. W mieście nie wymieniano cegielni, z czego można wnioskować, że zabudowa była głównie drewniana. Rzemieślnicy nie należeli do najbogatszych, nie posiadali czeladników, zawód wykonywali sami. Ludność miasta była w większości polska i katolicka.

Na początku XIX wieku liczba jej wzrosła znacznie do 2492 osób. Miasto nadal pozostawało ośrodkiem zaspakajającym potrzeby okolicznych wsi i folwarków. Po wcieleniu do Prus, Skarszewy w dokumentach wymieniane są jako jeden z ważniejszych ośrodków okręgu starogardzkiego. Podczas wojen napoleońskich liczba mieszkańców znacznie zmalała i w 1807 roku wynosiła 1582 osoby. w mieście znajdowało się wówczas 196 domów, 73 stodoły, 50 działek niezabudowanych, 7 browarów i 2 gorzelnie. w 1848 roku Skarszewy liczyły 2 tysiące mieszkańców, wśród których było 1005 ewangelików, 832 katolików, 252 Żydów i 1 Menonita. Poza kościołem katolickim i ewangelickim była w mieście synagoga, sąd, młyn, tartak i 2 farbiarnie. Generalnie pierwsza połowa XIX wieku była dla miasta niekorzystna, można w skrócie rzec - panowała bieda. Liczne są podania o pracę a ludność zdaniem publicystów gazet gdańskich żyła w nędzy i strachu przed powtarzającymi się licznymi włamaniami, kradzieżami i rabunkami.

Sytuacja gospodarcza miasta poprawiła się dopiero nieznacznie po wybudowaniu w 1856 roku drogi Kościerzyna - Gdańsk -Tczew i Starogard - Skarszewy oraz linii kolejowej Pszczółki - Skarszewy, Starogard - Skarszewy w 1885 roku. W mieście powstały wówczas nowe budynki młyna, mleczarnia (1894), nowa gorzelnia, elektrownia wodna na Wierzycy (1906), fabryka cegły wapienno-piaskowej. Działało tu kilka hoteli i restauracji. Stan gospodarczy miasta znalazł odbicie w zabudowie z tego okresu: budynki w zespole dworca kolejowego, nowy gmach poczty, szkoła i domy mieszkalne.

30 stycznia 1920 roku wkroczył do Skarszew I batalion Hallerczyków i rozpoczął się nowy okres w życiu miasta. Pierwszą Radę Miejską powołał wojewoda pomorski, druga z kolei ukonstytuowana 10 października 1921 roku pochodziła już z wyboru. Zasiadało w niej 18 radnych w tym 4 przedstawiciele mniejszości niemieckiej. Pierwszy spis ludności przeprowadzony we wrześniu 1921 roku wykazał, że Skarszewy liczyły 3042 mieszkańców w tym 2135 Polaków, 869 Niemców i 38 Żydów. Władze polskie zajęły się na początku problemem szpitalnictwa. Wykupiono na ten cel nowoczesny hotel przy Dworcowej 5. W latach dwudziestych starano się pozyskać jak. najwięcej budynków będących niegdyś w rękach niemieckich (kamienica przy Rynku nr 16). Aby choć w części zaspokoić rosnące potrzeby mieszkaniowe, zbudowano dom robotniczy mieszczący 11 rodzin. w tym okresie zorganizowano też park miejski nad Więcisą z okazałym pawilonem muzycznym, boiskiem sportowym i placem tenisowym. Obsadzono drzewami ulice Młyńską i Chojnicką, w 1923 roku przebrukowano Rynek, ulicę Kościorską a w następnych latach ulice Górną, Wodną, Małą i Chojnicką. W związku z utworzeniem parku przeniesiono targowisko miejskie na obszerny plac przy dworcu. w mieście działało sporo organizacji społeczno-kulturalnych takich jak Towarzystwo Gimnastyczne "Sokół", Towarzystwo Ludowe, zespół śpiewaczy "Lutnia". W 1934 roku władze polskie zezwoliły na otwarcie w Skarszewach szkoły podstawowej - Goetheschule z niemieckim językiem wykładowym (dziś ul. Tczewska 2). Przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego Skarszewy pozostały niewielkim miasteczkiem rzemieślniczo - rolniczym o liczbie mieszkańców mieszczącej się w przedziale między 3000 - 5000 osób. Bliskość granicy z Wolnym Miastem sprawiała, że kwitł tu również przemysł.

Wybuch wojny we wrześniu 1939 roku rozpoczął się w Skarszewach od licznych egzekucji na obywatelach polskich najbardziej zaangażowanych w działalność patriotyczną w minionym okresie. Głównymi ośrodkami faszystów były dwa okoliczne majątki ziemskie Modrowów. Zimą 1945 roku wycofujące się oddziały niemieckie wysadziły wszystkie mosty na linii kolejowej oraz most przy Śluzach młyńskich, częściowo uszkodzono także most przy

ul. Kościerskiej. W tym okresie wysadzono też w powietrze wieżę ciśnień i skład amunicji przy torach kolejowych, w ich wyniku spłonął czworobok domów w Rynku i część południowej pierzei ul. Hallera (obecnie ul. Kościuszki). Zniszczenia tego okresu szacowano na 40 %.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Zawiera dołączony do opracowania aneks nr 1: „Wykaz obiektów i obszarów zabytkowych” – miasto Skarszewy.

II. CHARAKTERYSTYKA POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCI W OBSZARZE WIEJSKIM GMINY (w układzie alfabetycznym) zawiera dla każdej jednostki osadniczej:

- opis historycznych elementów miejscowości (nazwy miejscowości, lokacja, typ układu)
- fragment historycznej mapy topograficznej Messtischblatt (oryginalna skala 1:25000) z początku XX wieku – źródło: Archiwalne Mapy Pomorza Gdańskiego <http://www.mapy.eksploracja.pl>
- położenie miejscowości w gminie
- historia osadnictwa i właścicieli/zarządców miejscowości – zarys dziejów
- zestawienie obszarów i obiektów zabytkowych - wartości materialne
- wartości niematerialne, jeśli występują

1. BĄCZEK

NAZWA: Bączek - Gr. Bontzken, Gr. Bonschken

LOKACJA: średniowieczna

TYP: —

POŁOŻENIE

Wieś położona 5 km na południe od Skarszew nad rzeką Wierzycą.

ZARYS DZIEJÓW:

Wieś rycerska. Po Pokoju Toruńskim w 1466 weszła w skład starostwa skarszewskiego jako majątek szlachecki. w 2 poł. XVII wieku jej właścicielem był Jan Jerzy Wenda, od roku 1694 Andrzej Bystram i jego dzieci, w latach 1757-1815 Lewińscy jako spadkobiercy, następnie Ignacy von Rautenberg-Kliński. Jako ostatni, w końcu XIX wieku, weszli w jej posiadanie Modrowowie. Ostatni właściciel tutejszego folwarku Ernst Guenter w czasie okupacji był starostą Kościerzyny i jako zagorzały hitlerowiec zapisał się niechlubnie w miejscowej tradycji. Do miejscowości prawdopodobnie przynależał także dawna osada - folwark Zapowiednik z okazałym dworem.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
szkoła	1	1910	WEZ/GEZ
zespół dworsko-parkowy	10		rejestr 1524

zespół dworsko-parkowy - d. spichlerz	10	1890	rejestr 1524
zespół dworsko-parkowy - dwór	10	1901	rejestr 1524
zespół dworsko-parkowy - gorzelnia	10	koniec XIX w.	rejestr 1524
zespół dworsko-parkowy - budynek gospodarczy	10	XIX/XX w.	rejestr 1524
zespół dworsko-parkowy - park	10	XIX w.	rejestr 1524
dom mieszkalny podworski	12	1903	WEZ/GEZ
poniatówka	22	przed 1939	GEZ
budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego	30	XIX/XX w/	WEZ/GEZ
dworzec kolejowy - ob. budynek mieszkalny	30	1904	WEZ/GEZ
poniatówka	31	przed 1939	WEZ/GEZ
stodoła	21 (d. 28)	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	21 (d. 28)	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
poniatówka	21 (d. 28)	1937	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego	30a	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
d. dworzec PKP ob. dom mieszkalny	30a	pocz. XX w.	WEZ
transformator	obok nr 15	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
cmentarz żydowski	w lesie, na zach od linii kolejowej	nieznana	rejestr 1289
zespół dworsko-parkowy	Zapowiednik		rejestr nr 1428
dwór	Zapowiednik	pocz. XX w.	rejestr nr 1428
park dworski	Zapowiednik	pocz. XX w.	rejestr nr 1428

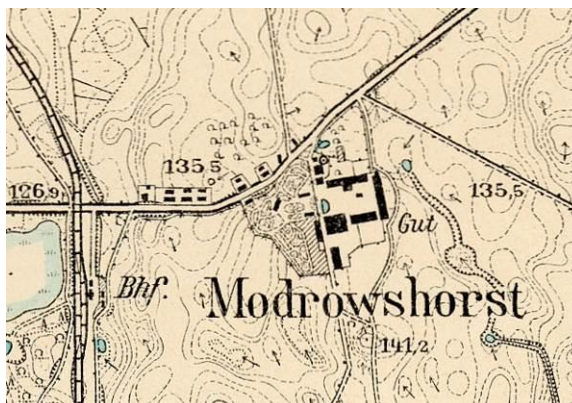
2. BOLESŁAWOWO

NAZWA: Bolesławowo -Ebeswalde (1341), Neugudt (1570), Nighuta (1664), Neuguth (1772), Nigut, Nygut, Modrowo (okres międzywojenny), Modrowhorst (okres okupacji)

LOKACJA: średniowieczna

TYP: ulicowo-placowa

POŁOŻENIE wieś położona 2 km na północny-wschód od Skarszew w pobliżu jeziora Rokitti

ZARYS DZIEJÓW:

Ziemie te w XIII wieku należały najprawdopodobniej do Zakonu Joannitów, po nich dostały się w ręce Krzyżaków. Po Pokoju Toruńskim w 1466 roku, jako dobra królewskie przeszły w ręce starostów skarszewskich, którzy tu rezydowali. Od XVI wieku istniała tu karczma a od XVII wieku stacja pocztowa. Od 1782 roku wieś znajdowała się w rękach prywatnych. Przed 1886 rokiem w wyniku przymusowej sprzedaży przeszła na własność Ziemskiego Banku Kredytowego w Berlinie. Około 1890 roku nabył ją na własność Georg Modrow, po nim majątek przejął syn Werner, który zapisał się niechlubnie w historii całej okolicy jako zbrodniarz hitlerowski. Po wojnie powstał we wsi PGR, a nazwa została przemianowana na Bolesławowo (na cześć Bolesława Bieruta).

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ
kapliczka - figura Matki Boskiej	skrzyżowanie - w kier. dworca	lata 20. XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego	1	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny w zespole dworca kolejowego	1	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	5	XIX/XX w.	GEZ
czworak	5	pocz. XX w.	GEZ
budynek gospodarczy	7	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	7	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny pofolwarczny	8	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	8	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	9	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
zespół dworsko-folwarczny - chlewnia	13	1899	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny - obora	13	1906	rejestr 1489

zespół dworsko-folwarczny - stodoła	13	1890	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny - magazyn zbożowy	13	1898	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny - kuźnia-stolarnia	13	1900	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny - stajnia i cielętnik; ob. ujeżdżalnia (ob. warsztaty??)	13	1906	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny - lodownia	13	pocz. XX w.	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny - budynek obecnych warsztatów szkolnych	13	1900	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny - wieża ciśnień	13	1902	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny - owczarnia	13	XIX/XX w.	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny - gorzelnia	13	1902	rejestr 1489
zespół pałacowo-parkowy - stodoła (drew.)	13		WEZ
zespół dworsko-folwarczny -paszarnia	13	1910	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny -oficyna (dom mieszkalny?)	14	1911	rejestr 1489
zespół pałacowo-parkowy	15		rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny -park (zespół pałacowo-parkowy??)	15	XIX w.	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny -dwór (pałac??)	15	1902	rejestr 1489
zespół dworsko-folwarczny -ogrodzenie	15	XIX/XX w.	rejestr 1489
budynek mieszkalny ("poniatówka")	27	lata 30. XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny ("poniatówka")	29	lata 30. XX w.	WEZ/GEZ
dworzec kolejowy	1a	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy szkoły	4a	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
szkoła	4a	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
brama wraz z fragmentem ogrodzenia cmentarza poewangelickiego		XIX/XX w.	GEZ
fragment kaplicy grobowej cmentarza poewangelickiego		koniec XIX w.	GEZ
cmentarz epidemiczny	na płn od drogi Skarszewy-Godziszewo, na		WEZ

	wzniesieniu		
cmentarz ewangelicki	w lesie przy stacji kolejowej Bolesławowo	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

WARTOŚCI NIEMATERIALNE

W odległości 1,5 km na południe od wsi, 60 m od brzegów jeziora Rokitki, znajduje się głaz narzutowy nazwany „Kamieniem Skarbów”, gdyż jak głosi legenda w jeziorze znajdują się zatopione skarby.

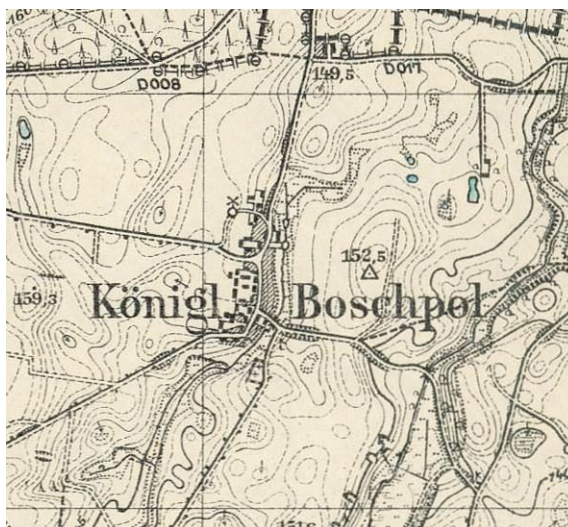
3. BOŻE POLE KRÓLEWSKIE

NAZWA: Boże Pole Królewskie - Boszpol, Boszpol

LOKACJA: joannicka w 1 połowie XIV wieku

TYP: ulicowa

POŁOŻENIE wieś położona ok. 6 km na północ od Skarszew.

ZARYS DZIEJÓW:

Wieś powstała w wyniku osadnictwa joannickiego, najprawdopodobniej w 1 połowie XIV wieku na prawie niemieckim. Po 1370 roku przeszła w ręce Krzyżackie. Po Pokoju Toruńskim była wsią folwarczną, należącą do starostwa skarszewskiego, oddawaną w dzierżawę.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ
cmentarz ewangelicki	na wzniesieniu, na pld od zabudowań wsi, po str zach drogi gruntowej Boże Pole - Skarszewy		WEZ
szkoła; ob. dom mieszkalny	1	1910	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	4	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	6	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

dom mieszkalny	7	pocz. XIX w.	GEZ
budynek mieszkalny; sklep	11	1900	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	31		WEZ
budynek mieszkalny	32		WEZ
budynek gospodarczy	32		WEZ

WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Tablica pamiątkowa upamiętniająca śmierć żołnierza polskiej straży granicznej – Budziewicza, zamordowanego przez Niemców.

4. CZARNOCIN

NAZWA: Czarnocin - Cernotino 1198, Czarnoczin (1772), Czarnotschin, Schwarzhof

LOKACJA: lokacja na prawie niemieckim w I poł. XIV w

TYP: ulicowa

POŁOŻENIE: wieś położona 4 km na południe od Skarszew.

ZARYS DZIEJÓW:

W 1198 roku jako ziemie księcia świeckiego Grzymisława darowana Joannitom. W pierwszej połowie XIV wieku Joannici dokonali lokacji wsi na prawie niemieckim. Od 1370 należała do Zakonu Krzyżackiego, po 1466 była wsią folwarczną w starostwie skarszewskim. W roku 1772 przeszła na własność skarbu pruskiego. w roku 1828 oddano ją włościanom w dzierżawę wieczystą.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ wsi w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ
dom mieszkalny	6	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
obora (dom mieszkalny???)	7	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	12	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	18	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	19	1912	GEZ
dom mieszkalny	21	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

dom mieszkalny	26	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
dawna karczma i sklep (ob.. Dom mieszkalny?)	32	1915	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	33	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	34	1914	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	34	XIX/XX w.	GEZ
kapliczka	obok 52	1946	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	55	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
szkoła podstawowa	57	1910	WEZ/GEZ
kapliczka przydrożna		1946; odnowiona	WEZ/GEZ
cmentarz ewangelicki, pow. 0,06 ha	położony po płd-wsch str drogi Skarszewy-Kleszczewo przy drodze do Czarnocina, od wsi oddalony na pł zach ok..400 m, na fragm. cmentarza usytuowany przystanek PKS		WEZ
cmentarz ewangelicki, pow. 0,13 ha	na ternie leśnym, na płd-wsch brzegu Wierzycy, od wsi oddalony ok. 2,8 km w kier płn-wsch		WEZ

5. CZARNOCIŃSKIE PIECE

NAZWA: Czarnocińskie Piece - Lindenhof
 LOKACJA: brak danych - początkowa ziemia przynależna do Czarnocina, folwark wymieniany w XVIII wieku .
 TYP: rozproszona - dawny folwark
 POŁOŻENIE wieś położona około 4 km na południe od Skarszew.

ZARYS DZIEJÓW:

Grunta wsi początkowo należały do Czarnocina. Początkowo prawdopodobnie folwark, który w 1831 roku został wydany na własność włościanom. Majątek ziemski w okresie międzywojennym należał do obywatela belgijskiego. Prowadzono tu uprawę ziemniaków, które eksportowano na zachód Europy.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

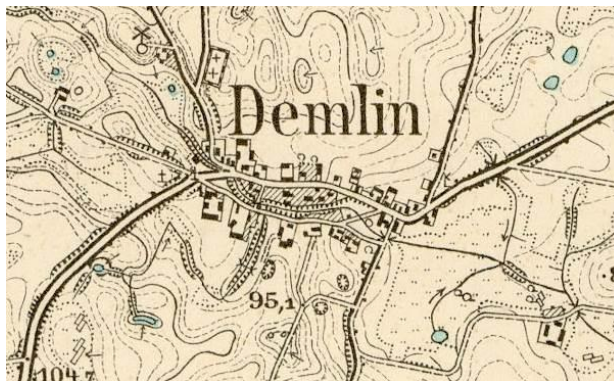
Obiekt	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej	WEZ

6. DEMLIN

NAZWA: Demlin - Demlina (1772),
Dęblin LOKACJA: średniowieczna,
najprawdopodobniej za czasów
Joannitów

TYP: ulicowo-placowa

POŁOŻENIE: wieś położona 5 km na
północnywschód od Skarszew, nad
potokiem wpadającym do pobliskiego
Jeziora Godziszewskiego.

ZARYS DZIEJÓW:

W 1198 roku dobra te otrzymali Joannici, którzy wybudowali tu drewniany kościół p.w. Św. Małgorzaty, zniszczony w XVII wieku. W 1326 roku na mocy przywileju wieś została oddana w dzierżawę włościanom. Następnie przejęli ją Krzyżacy. Od 1466 roku wieś była własnością starostów skarszewskich. W 1766 roku przywilej królewski dany w Warszawie potwierdził pierwsze nadanie dla włościan z 1326 roku.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ
cmentarz ewangelicki	na wzniesieniu , na skraju lasu przy drodze polnej , na płn od zabudowa wsi o ok..150 m		WEZ
dom mieszkalny	2	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny z chlewikiem	3	1900	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	5	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	15	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny w zespole pofolwarcznym	18	1907	GEZ
dom mieszkalny	19	1913	WEZ/GEZ
dom mieszkalny pofolwarczny	22	1907	GEZ
szkoła podstawowa	25	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

budynek mieszkalny	31	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	46	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	46	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	52	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
kapliczka		1937	GEZ
krzyż		XIX/XX w.	GEZ

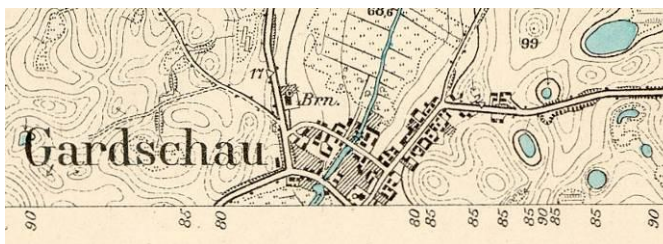
7. GODZISZEWO

NAZWA: Godziszewo + Garczau, Godziszau, Gardschau

LOKACJA: pierwsza lokacja na prawie polskim, w 1330 powtórna, na prawie niemieckim

TYP: wielodrożna

POŁOŻENIE: wieś położona około 8 km na północny-wschód od Skarszew, nad rzeką Styną, przy skrzyżowaniu szos Starogard Gdański - Gdańsk, Skarszewy — Tczew. W pobliżu Jezioro Godziszewskie, które w 1198 roku stanowiło granicę dóbr Joannitów.

ZARYS DZIEJÓW:

W 1258 roku wieś została nadana przez Sambora II cystersom z Pogódek. W 1301 odstąpiona biskupowi kujawskiemu Gerardowi. W 1328 roku, drogą wymiany za inne dobra, przeszła na własność klasztoru cysterskiego w Łądzie. W 1330 roku klasztor dokonał najprawdopodobniej powtórnej lokacji wsi na prawie niemieckim. Jako wieś klasztorna istniało Godziszewo do 1772 roku, następnie przejął wieś skarbu pruski i wydał na własność włościanom. Wieś mocno ucierpiała podczas wojny trzynastoletniej - została całkowicie zniszczona w latach 1454-1457. W 1627 podczas napadu Szwedów spalili się cała oprócz kościoła. W 1657 znów została splądrowana przez Szwedów, którzy spalili ją ponownie w 1710.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Ulica	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej				WEZ
budynek mieszkalny	Tczewska	23	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny/gospodarczy	Gdańska	1	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Gdańska	2	1915	WEZ/GEZ
zajazd Penzlak	Gdańska	3	pocz. XX w.; obiekt przebudowany	GEZ
dom mieszkalny	Gdańska	4	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	Gdańska	4	koniec XIX w.	WEZ/GEZ

dom mieszkalny	Gdańska	5	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Gdańska	6	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dawna karczma Wilhelmik, ob. szkoła	Gdańska	7	XIX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	Gdańska	8	XIX/XX w.	GEZ
budynek mieszkalny	Gdańska	17	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	Gdańska	13/15	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Gdańska	16/18	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
plebania	Ks. Sawickiego	1	1900	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy parafii	Ks. Sawickiego	1	1900	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	Ks. Sawickiego	2	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
młyn wodny	Młyńska	4	XIX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy przy młynie	Młyńska	4	XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Młyńska	5	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	Młyńska	8	XIX/XX w.	GEZ
budynek mieszkalny	Młyńska	8	XIX/XX w.	GEZ
d. gorzelnia	Młyńska	20	pocz. XX w .	WEZ/GEZ
przepust wodny	Młyńska		XIX w.	WEZ/GEZ
dawny dwór	Skarszewska	8	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy w zespole podworskim; ob. zajazd	Skarszewska	8	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
park w zespole dworsko-parkowym	Skarszewska	8	XIX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczo-mieszkalny	Skarszewska	10	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny - d. mleczarnia (Biblioteka Publiczna?)	Tczewska	1	1910	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Tczewska	4	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Tczewska	5	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	Tczewska	7	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	Tczewska	17	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	Tczewska	18	pocz. XX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	Tczewska	19	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny, dawna remiza	Tczewska	22	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Tczewska	26	XIX/XX w.	GEZ
ogrodzenie kościoła pw. św. Jana			XVIII/XIX w.	WEZ/GEZ
kościół parafialny pw. św. Jana Nepomucena			1748	rejestr nr 602
cmentarz przykościelny			geneza średniowieczna	WEZ/GEZ

cmentarz ewangelicki, pow. 0,1, ha	zlokalizowany po płu-wsch str cmentarza katolickiego przykościelnego przy drodze Godziszewo-Tczew. W centrum wsi			WEZ
cmentarz parafialny katolicki, pow 0,07 ha	położony poza wsią, na pld zach po zach str drogi Godziszewo-Starogard Gd.			WEZ

WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Święta Góra – wzgórze na południe od wsi, legenda opowiada o Krzyżakach poległych w latach 1454-1457. Znany jest też przekaz (zapis w kronice cysterskiej) o zatonięciu w Jeziorze Godziszewskim jazdy szwedzkiej w 1657r.

8. JAROSZEWY

NAZWA: Jaroszewy - Jarischau
 LOKACJA: lokacja na prawie polskim, potem od ok. 1354 - chełmińskim
 TYP: owalnicowa
 POŁOŻENIE wieś położona 3 km na wschód od Pogódek.

ZARYS DZIEJÓW:

Wieś wzmiankowana w dokumencie rezydującego w Świeciu księcia pomorskiego Grzymisława z 1198 roku. W 1258 roku darowana przez Sambora II klasztorowi cystersów z Pogódek, do których należała przez cały okres istnienia klucza pogódzkiego. W 1354 roku opat Eberard nadał wsi prwilej zmieniający dotychczasowe prawo polskie na tzw. prawo chełmińskie. W 1378 roku otrzymała przywilej na karczmę. W XVII wieku jej budynek stał nad samą Wierzycą i nosił nazwę "Barska Karczma" zapewne od nazwiska dzierżawcy. W 1624 roku dzierżawił Jaroszewy Krzysztof Rembowski. W 1741 roku opat Leski wystawił gospodarzom wspólny kontrakt, według którego mieli płacić po 12 złotych od włóki i składać się po równo na kontrybucje wojenne. W 1772 roku wieś i dobra klasztorne zostały przejęte przez administrację pruską, poczym oddane włościanom w indywidualne dzierżawy wieczyste. W latach osiemdziesiątych XIX wieku wieś liczyła 476 katolików, 232 ewangelików i 9 baptystów w tym 34 włościan i 43 zagrodników; domów mieszkalnych 82. W końcu XIX wieku powstała we wsi społeczno-narodowa organizacja "Straż".

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ
kapliczka przydrożna - fig. M. Boskiej, św. Rozalii i św. Rocha	obok domu nr 41	1948	WEZ/GEZ
kapliczka przydrożna - figura M. Boskiej	obok nr 72	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	2	1910	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	3	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	8	1912	WEZ/GEZ
dom mieszkalny/sklep	11	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	20	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
szkoła ; obecnie dom mieszkalny	21	III ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy d. szkoły	21	1910	WEZ/GEZ
dom mieszkalny - dawna piekarnia	32	1885	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	38	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	45	1900	WEZ/GEZ
szkoła	50	1910	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy szkoły	50	1910	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	65	1882	WEZ/GEZ
stodoła	65	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	72	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
stodoła	72	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	90	XIX w.	WEZ/GEZ
ogrodzenie d. cmentarza		XIX w.	WEZ/GEZ
cmentarz bezwyznaniowy	położony w pld-zach części wsi, graniczy z terenem cmentarza ewangelickiego		WEZ
cmentarz ewangelicki	położony w pld-zach części wsi,		WEZ

WARTOŚCI NIEMATERIALNE

W pobliskim lesie znajduje się płyta pamiątkowa w miejscu rozstrzelania przez hitlerowców 25X1939r 39-ciu mężczyzn z Jaroszew. Znane osoby urodzone we wsi to: Julian Milewski (1885-1930) - rzeźbiarz ludowy, mówca i śpiewak, Julian Burczyk (1883-1973) – zasłużony działacz niepodległościowy, Edmund Reduński (1889-1939) – historyk i dziennikarz.

9. JUNKROWY

NAZWA: Junkrowy - Jungferberg, Jankrowo, Jungfirowe, Jąkrowy, Jungferberg

LOKACJA: pierwsza lokacja na prawie polskim, w 1363 ponowna na prawie chełmińskim

TYP: owalnicowa

POŁOŻENIE: Wieś położona 5 km na zachód od Skarszew.

ZARYS DZIEJÓW:

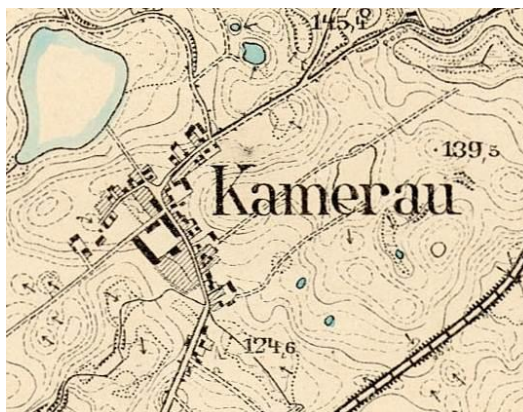
Wieś powstała prawdopodobnie na obszarze grodu Gnosna. W 1258 roku książę Sambor II przekazał wieś klasztorowi cystersów z Pogódek. Klasztor oddawał ją w dzierżawę. W 1599 roku dzierżawił wieś mieszczanin gdański Jerzy Beyerlingk, po nim Krzysztof Czarliński i Stanisław Bartliński. W 1619 roku w Junkrowach było 6 chałup i nowy dzierżawca zobowiązał się zbudować 4 nowe i dokończyć dwór rozpoczęty przez Beyerlingka. Pierwsza wojna szwedzka doszczętnie zniszczyła wieś, a włości junkrowskie przez 10 lat leżały odłogiem. W 1638 roku opat Rembowski wystawił nowy przywilej lokacyjny dla wsi, 1646 roku zbudowano karczmę. W 1672 roku było we wsi 7 gospodarzy. W 1753 roku nabył opróżnione sołectwo rybak klasztorny Marcin Wojewódka na 3 pokolenia. Po kasacie klasztoru przez władze pruskie w 1819 wieś nadano włościom.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ
kapliczka przydrożna - figura M. Boskiej	polna droga w stronę kolonii wsi	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
cmentarz ewangelicki wraz z ogrodzeniem	w centrum wsi	pol. XIX w.	WEZ/GEZ
kapliczka z krzyżem drewnianym	wjazd do wsi od Więckowych	1910	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	7	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	14	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	15	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	15	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	12 (d. 8)	poł. XIX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
nagrobek na cmentarzu poniemieckim		1910	WEZ/GEZ

10. KAMIEROWO

NAZWA: Kamierowo - Chamirowo,
Kamierowo, Kamerau
LOKACJA: średniowieczna
TYP: ulicowa
POŁOŻENIE: wieś położona 2 km na
północ od Skarszew.

ZARYS DZIEJÓW:

W 1198 książę Grzymisław podarował te ziemie joannitom, którzy w 1290 roku toczyli spór o dziesięciny biskupie z tej wsi. Po 1370 roku wieś należała do Krzyżaków. Po Pokoju Toruńskim, jako wieś folwarczna do starostów skarszewskich. W 1765 roku w Warszawie nadany został ostatni w czasach polskich przywilej dla wsi. W 1826 roku w Gdańsku wydano dokument nadający włościanom prawa własności. w latach 80 -tych XIX wieku było we wsi 23 gburów, 29 zagrodników; 115 katolików, 417 ewangelików.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ
budynek gospodarczy szkoły	5	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
d. szkoła podstawowa	5	1890	WEZ/GEZ
d. szkoła - świetlica	32	1910	WEZ/GEZ
obora	46	XIX w.	WEZ/GEZ
cmentarz ewangelicki	po płn str drogi Postołowo-Kamierowo, na płn od zabudowań wsi		WEZ

WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Wieś jest „gniazdem rodowym” Gliszczyńskich o przydomku de Chamier, drobnej szlachty kaszubskiej.

11. KAMIEROWSKIE PIECE

NAZWA: Kamierowskie Piece -
Kamerauerofen
LOKACJA: ---
TYP: ---
POŁOŻENIE: wieś położona 3 km na północ od Skarszew.

ZARYS DZIEJÓW:

Nazwa wsi wskazuje, iż powstała zapewne w wyniku XVIII kolonizacji pustek jako osada smolarzy lub węglarzy. Następnie niewielka wieś włościańska. Prawo własności zostało nadane w Gdańsku 19 czerwca 1822 roku. W końcu XIX wieku było we wsi 14 gburów, 5 zagrodników; 21 katolików, 166 ewangelików. Po 1945 roku we wsi utworzono PGR.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
obora	8	1910	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	8	1900	WEZ/GEZ

12. KOŻMIN

NAZWA: Koźmin - Kosmenin, Koziemin, Koschmin
LOKACJA: początkowo na prawie polskim, od 1350 na prawie chełmińskim
TYP: owalnicowa
POŁOŻENIE: wieś położona 9 km na południowy-zachód od Skarszew.

ZARYS DZIEJÓW:

Wieś położona początkowo na lewym brzegu Wierzycy. Należała do książąt pomorskich, lokowana była na prawie polskim. Od 1258 należała do cystersów z Pogódek, którzy zbudowali tu kościół. Po przeniesieniu opactwa do Pelplina pełnił on funkcje parafialne dla mieszkańców Pogódek. Wieś miała młyn i wiatrak. W 1350 roku cystersi przenieśli ją na prawy brzeg rzeki a opat Eberard nadał jej nowy przywilej chełmiński. W 1405 wieś miała swoją karczmę. W 1407 roku kościół leżał w gruzach, następnie został odbudowany,

jednak po kolejnych zniszczeniach w wojnach szwedzkich popadł w zupełną ruinę. Po sekularyzacji dóbr klasztornych rząd pruski oddał wieś właścicielom na mocy przywileju wydanego w Gdańsku 2 lutego 1819 roku.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ
dom mieszkalny	15	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	23	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
obora	23	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	26	II poł. XIX w.	GEZ
kapliczka	34	1946-1947	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	38	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	44	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	46	pocz. XIX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	48	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	50	1912	GEZ
budynek gospodarczy	53	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	53	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
szkoła podstawowa	57	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy przy szkole	57	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	59	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	64	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	64	1913	GEZ
dom mieszkalny	67	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	69	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy (dom mieszkalny???)	70	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	72	1904	GEZ
dom mieszkalny	74	XIX/XX w.	GEZ
dom mieszkalny	96	pocz. XX w.	GEZ
dom mieszkalny	37a	poł. XIX w.	WEZ/GEZ

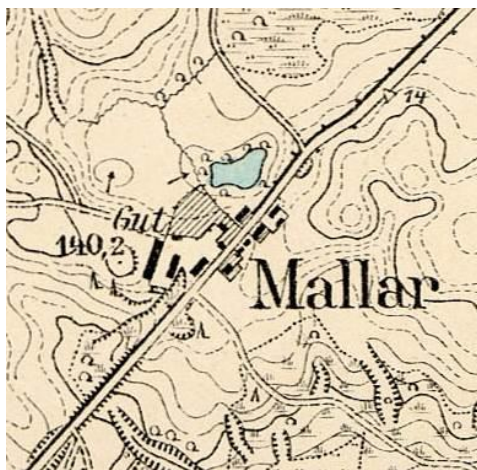
13. MALARY

NAZWA: Malary - Malarki, Malar, Malarek, Mallar

LOKACJA: XVI wiek

TYP: ulicowa

POŁOŻENIE: Wieś położona 4 km na południowy-zachód od Skarszew.

ZARYS DZIEJÓW:

W 1258 roku dobra darowane przez Sambora II klasztorowi cystersów z Pogódek. Nazwa pochodzi od pierwszego dzierżawcy, prawdopodobnie Moellera, który pod koniec XVI wieku wystawił zabudowania gospodarcze na czterech włókach należących do Więcków. W 1636 roku dzierżawcą był dawny krawiec Szymon Burchard z żoną Dorotą. Zabudowania folwarku spaliły się w 1647 roku. Wojna szwedzka przeszkodziła w ich odbudowie. W 1661 roku opustoszałe ziemie klasztor wydzierżawił na 6 lat Janowi Loechl, który po pół roku zrezygnował z dzierżawy. W 1662 roku na 10 lat wydzierżawił folwark Jan Bartels. w 1680 dzierżawę przejął nieznany z nazwiska owczarz a potem w latach 1691-1701 Joachim Repki. Po sekularyzacji dóbr klasztornych folwark przeszedł na własność skarbu pruskiego i od 1772 należał do domeny skarszewskiej.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ
budynek mieszkalny; d. sklep	6	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
kapliczka przydrożna	6	1948	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	7	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

14. MIROWO

NAZWA: Mirowo — Mierau, Gr. Mierau

LOKACJA: na prawie niemieckim ok. połowy XIV w.

TYP: ulicowa

POŁOŻENIE: wieś położona ok. 5 km na północ od Skarszew.

ZARYS DZIEJÓW:

Wieś rycerska, lokowana na prawie niemieckim ok. połowy XIV wieku. Wzmiankowana w 1790 roku jako dobra Jana Dawida Johannota von Chagnian. Później należała naprzemian do rodziny Rumińskich i von Chagnian. Od roku 1829 ostatnią spadkobierczynią majątku była Albertyna Zofia Wilhelmina von Chagnian. W latach 1915-1945 właścicielem wsi był Paul Hering.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
budynek mieszkalny	5	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	6	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny - poniatówka	26	lata 30. XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny - poniatówka	28	lata 30. XX w.	WEZ/GEZ
jałownik w zespole pałacowo-parkowym	16	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
obora w zespole pałacowo-parkowym	16	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy w zespole pałacowo-parkowym	16	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ

15. NOWY WIEC

NAZWA: Nowy Wiec - Neu Fietz

LOKACJA: średniowieczna

TYP: ulicowa

POŁOŻENIE

Wieś położona 8 km na północny-zachód od Skarszew, nad rzeczką Rutkownicą.

ZARYS DZIEJÓW:

Dobra rycerskie. Lustracja pruska z 1772 r. określała wieś jako dobra szlacheckie Wyczechowskich, na których gospodarowali: Jakuba Wyczechowskiego na 2 folwarkach sam i gospodarze Wawrzyniec Rybiński, Maciej, Andrzej i Wawrzyniec Wieccy. Ci ostatni zajmowali się też wożeniem drzewa do Gdańska. We wsi była karczma i kuźnia. W 1780 roku było 99 tu katolików i 10 ewangelików. W 1885 roku we wsi istniała szkoła katolicka; 14 domów, 23 dymy; 107 katolików i 12 ewangelików.

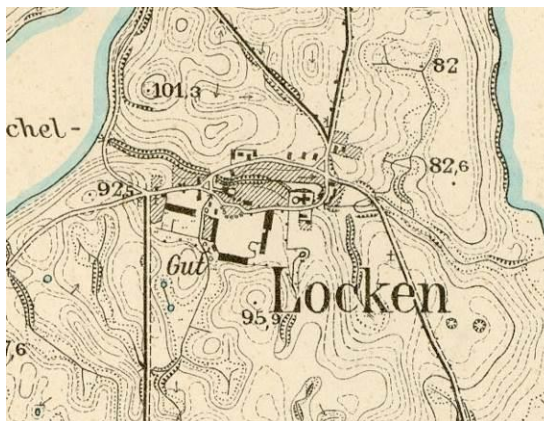
ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ
cmentarz ewangelicki	na pld-zach od wsi, od centrum		WEZ

	odległy ok. 1,2 km, po płn str drogi Nowy Wiec-Wysin		
budynek mieszkalny	18	1940-45	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	19	1940-45	WEZ/GEZ
dwór	22	XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny -bar	25	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
hala ludowa	25	lata 20. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	28	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
park podworski	22	XIX w.	WEZ/GEZ
kapliczka przydrożna	przy wjeździe od strony Skarszew	koniec XIX w.; odbudowana w 2006 r.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy k. kapliczki		XIX/XX w.	WEZ/GEZ

16. OBOZIN

NAZWA: Obozin - Thomaswalde, Lokken, Obozino, Locken
 LOKACJA: w 1335r. na prawie niemieckim
 TYP: ulicowa
 POŁOŻENIE wieś położona ok. 6 km na południowy-wschód . od Skarszew, na wzgórzu, nad potokiem wypływającym z Jeziora Duży Mergiel i wpadającym do Jeziora Godziszewskiego.

ZARYS DZIEJÓW:

Wieś powstała w wyniku osadnictwa joannickiego, w 1335 r. lokowana na prawie niemieckim z 8 letnim zwolnieniem od powinności. Była dużą wsią liczyła 60 łanów. Po 1370 przeszła w ręce Krzyżaków, zaś po Pokoju Toruńskim w 1466 jako dobra szlacheckie należała do starostwa skarszewskiego.

Dawna nazawa wsi Lokken pojawiła się w drugiej połowie XVI wieku od nazwiska jej ówczesnego właściciela Jana Locki. W 1772 roku wieś wraz z 15 zagrodnikami należała do Narzymskich. Wśród nich byli: karczmarz, kowal, młynarz, pisarz i stajenny. Do Narzymskich należał także folwark i trzy pustkowia, na których osadzonych było 13 zagrodników. Następnie folwark dzierżawił Józef Łyskowski. W 1861 we wsi mieszkało 175 osób i znajdowała się szkoła.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ

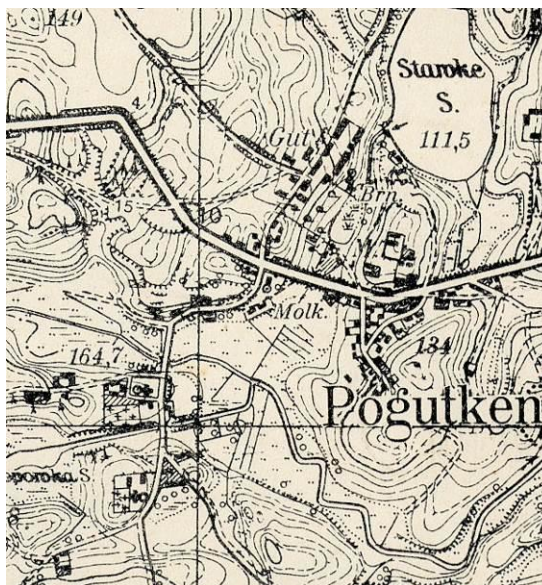
zespół dworsko-parkowy			WEZ
budynek gospodarczy	14	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
stodoła	14	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
stodoła	15	1937	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny ("poniatówka")	15	1937	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny ("poniatówka")	16	lata 30. XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny ("poniatówka")	17	1937	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny ("poniatówka")	20	1937	WEZ/GEZ
stodoła	20	1937	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	20	1937	WEZ/GEZ
stodoła	21	1937	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	21	1937	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny ("poniatówka")	21	1937	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny ("poniatówka")	22	1937	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	22	1937	WEZ/GEZ
stodoła	22	1937	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny ("poniatówka")	23	1937	WEZ/GEZ
stodoła	23	1937	WEZ/GEZ
dwór	14a	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
park dworski		XIX-XX w.	WEZ/GEZ
kościół filialny pw. św. Michała Archanioła		XVI-XVII w.	rejestr nr 256
cmentarz przykościelny			WEZ

WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Podczas powstania w 1863r. we wsi znajdowała się baza powstańców, z którymi współdziałał J. Łyskowski.

17. POGÓDKI

NAZWA: Pogódki-Pogodcou, Pogódcou
1198, Pogotechow i Pogothkowe 1258,
Pogutkaw 1570, Poguthkowi, Poguthkowo i
Poguthkowy 1583, Pogutken przed 1920 i w
okresie okupacji
LOKACJA: średniowieczna
TYP: wielodrożna
POŁOŻENIE: wieś położona 7 km na
południowy-zachód od Skarszew, nad rzeką
Wierzycą w pobliżu Jeziora Stawek.

ZARYS DZIEJÓW:

Wzmiankowana w 1198 roku w dokumencie księcia świeckiego Grzymisława jako wieś graniczna. W XII i XIII wieku przebiegał tędy szlak handlowy z południa przez Kiszewę do Skarszew i Gdańska. W 1258 roku książę Sambor II sprowadził do Pogódek zakon cystersów z Doberanu. 10 lipca 1258 został wystawiony w Tczewie dokument, na mocy którego książę przyznał zakonowi 600 łanów ziemi z lasami, pasiekami, wodami, prawem do polowań i rybołówstwa. Należały więc do klasztoru oprócz Pogódek jako siedziby opata i władz administracyjnych klucza: Jaroszewy, Jezierce, Kleszczewo, Koźmin, Więckowy, Malary, Junkrowy, Kobyle, Czernikowy, Kowalikowo, Brzęczek, Ryla i Deki. Sambor był też fundatorem kościoła, którego budowę rozpoczęto w 1258 roku. Klasztor, określany też jako "Samburia" lub "Novum Doberanum", w 1267 roku podniesiono do rangi opactwa. Po kilkunastu latach pobytu, cystersi postanowili zrezygnować z Pogódek, ze względu na małąurodzajne gleby i malaryczne powietrze. W 1274 roku otrzymali od księcia Mszczuja II nowe nadanie - Pelplin. W 1276 roku zakonnicy opuścili Pogódki, nie rezygnując z majątku, który zostawili w rękach swych administratorów. Niebawem przestał działać kościół klasztorny, a parafian przyłączono do kościoła w Koźminie. w 1371 roku we wsi wzmiankowana jest karczma. Od 1407 roku wieś jako folwark cysterski zaczęto oddawać w dzierżawę. w XVII wieku we wsi powstała cegielnia, reaktywowano też parafię, gdyż kościół w Koźminie popadł w ruinę. W 1701 roku przystąpiono do budowy nowego murowanego kościoła, który poświęcono dopiero w 1767 roku. Od 1710 działała szkoła parafialna. W XVIII wieku we wsi istniał młyn z tartakiem, dwa browary i gorzelnia. Dobra klucza pogódzkiego były w posiadaniu cystersów do czasu konfiskaty majątku klasztornego przez władze pruskie, następnie wraz z dobrami królewskimi zorganizowano je w tzw. domenę skarszewską. Pogódki stały się siedzibą intendenta tej domeny. W 1780 roku we wsi mieszkało 144 osoby w tym 123 katolików i 20 ewangelików. Od 1823 roku dzierżawcą domeny był Friedrich Wilhelm Engler potem jego syn Robert i w trzecim pokoleniu wnuk Rudolf. W 1887 roku we wsi istniała poczta, szkoła ewangelicka, 2 młyny, 2 karczmy i gorzelnia. Pod koniec wieku osuszono jezioro Popówko i osiedlono kilka rodzin kolonistów niemieckich. W 1899 roku zbudowano we wsi kościół ewangelicki, jego pierwszym pastorem do 1924 roku był Ernst Frantz. Od 1916 do 1921 roku dzierżawcą Pogódek był Max Neuman z Czernikowa.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Ulica	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej				WEZ
budynek dawnej mleczarni	Cystersów	1	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Cystersów	2	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny/sklep	Cystersów	4	1900	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Cystersów	7	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Cystersów	8	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
przedszkole	Cystersów	13	1900	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy przedszkola	Cystersów	13	1900	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Cystersów	19	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
kapliczka - figura Matki Boskiej	Cystersów	obok nr 23	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
ogrodzenie kościoła parafialnego i cmentarza przykościelnego	Cystersów		XVIII-XIX w.	WEZ/GEZ
cmentarz przy kościele pw. Św. Piotra i Pawła (katolicki)	Cystersów		XIX w.	WEZ/GEZ
kapliczka na cmentarzu przykościelnym	Cystersów		II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
kościół parafialny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła	Cystersów		XVIII w.	rejestr nr 257
budynek mieszkalny	Jeziorna	1	pocz. XX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Jeziorna	2	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Jeziorna	7	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	Jeziorna	8	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Jeziorna	8	1905	WEZ/GEZ
dwór	Jeziorna	12	poł. XIX w.; przebudowany	rejestr nr 729
dom mieszkalny	Jeziorna	4/6	1905	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy w zespole dworsko-folwarcznym -obecnie magazyn	Jeziorna		XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dawna gorzelnia w zespole dworsko - folwarcznym	Jeziorna		XIX/XX w.	WEZ/GEZ
park dworski	Jeziorna	12	XIX w.; zachowała się niewielka część parku	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	Jeziorna	4/6	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

budynek gospodarczy w zespole dworsko-folwarcznym -obecnie magazyn	Jeziorna		XIX/XX w.	WEZ/GEZ
plebania - budynek gospodarczy	Kellera	1	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
plebania - budynek gospodarczy	Kellera	1	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
plebania kościoła pw. Św. Piotra i Pawła	Kellera	1	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
stodoła w zespole plebanii	Kellera	1	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Kozi Rynek	4	XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Kozi Rynek	6	XIX/ XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Kozi Rynek	7	XIX/ XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	Kozi Rynek	8	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Kozi Rynek	8	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Kozi Rynek	11	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Kozi Rynek	13	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Kozi Rynek	14	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	Kozi Rynek	15	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Kozi Rynek	18	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Kozi Rynek	10/12	XIX/XX w.; częściowo przebudowa ny	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Ogrodowa	1	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
kościół poewangelicki	Sambora/Cystersów		1899	rejestr nr 1116
cmentarz ewangelicki przy kościele poewangelickim	Sambora/Cystersów			rejestr nr 1116
dom mieszkalny	Spacerowa	1	XIX/XX w.; przebudowa ny	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Spacerowa	6	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	Staromłyńska	3	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	Staromłyńska	3	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
szkoła podstawowa - biblioteka	Szkolna	1	XIX w.	WEZ/GEZ
szkoła	Szkolna	3	pacz. XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy szkoły	Szkolna	3	1910	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	Szturmowskiego	1	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	Szturmowskiego	5	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

dom mieszkalny	Szturmowskiego	5	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	Szturmowskiego	7	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Szturmowskiego	9	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Szturmowskiego	11	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Szturmowskiego	13	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny; dawna poczta	Szturmowskiego	16	1936	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	Szturmowskiego	17	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
grób Piotra Szturmowskiego	w lesie przy drodze leśnej w odl. 500 m od skrzyżowania z szosą Stara Kiszewa-Pogódki			WEZ

WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Szkoła w Pogódkach wzięła udział w głośnym na Pomorzu Gdańskim strajku szkolnym trwającym od października 1906r do wiosny 1907r. W okresie okupacji we wsi działała komenda gminna tajnej organizacji wojskowej „Gryf Pomorski” założonej w 1941r. przez Józefa Dambka, nauczyciela we wsi Kobyle. Znane osoby związane z wsią to: ks. Szczepan Keller (1827-1872) – proboszcz lokalnej parafii, folklorysta, miłośnik Kaszub i Kociewia, krzewiciel oświaty ludowej, Franciszek Nierzwicki (1821-1904) – chłop samouk, działacz społeczny, bibliofil, mąż zaufania Rządu Narodowego w powstaniu styczniowym, Piotr Szturmowski (-1939) – działacz społeczny, patriota piętnujący polityką zaborczą Hitlera, trzykrotny poseł na Sejm RP, Józef Kowalski (-1939) – działacz Polonii Gdańskiej.

18. PRZERĘBSKA HUTA

NAZWA: Przerębska Huta - Stare i Nowe Englery, Englershuetten
 LOKACJA: 1767 r.
 TYP: rozproszona
 POŁOŻENIE
 Wieś położona 2,5 km na północ od Skarszew.

ZARYS DZIEJÓW:

W 1767 roku starosta kościerski nadał Christianowi Englerowi zniszczony przez burzę las, kawał ziemi i prawo do zbudowania nad Przerębłą tartaku wodnego. W 1817 dobra puszczone w wieczystą dzierżawę.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
d. cmentarz ewangelicki	w płn-wsch części wsi, na wzniesieniu, oddalony ok. 100 m od szosy Skarszewy-Pawłowo		WEZ

dom mieszkalny	1	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	2	1900	WEZ/GEZ
stodoła	2	1900	WEZ/GEZ
obora	2	1900	WEZ/GEZ
chlew	2	1900	WEZ/GEZ
dom mieszkalny i obora	3	IV ćw. XIX w.	GEZ

19. SZCZODROWO

NAZWA: Szczodrowo - Scedrou, Szadrau, Schadrau

LOKACJA: w 1428 roku na prawie chełmińskim

TYP: ulicowo-placowa

POŁOŻENIE: Wieś położona 6 km na północ od Skarszew, nad rzeką Rutkownicą.

ZARYS DZIEJÓW:

W 1198 roku książę Grzymisław darował wieś zakonowi Joannitów, po nich w 1370 przeszła w ręce Krzyżaków, którzy w 1428 roku nadali wsi przywilej lokacyjny (chełmiński). W 1466 roku wieś weszła w skład Państwa Polskiego. Była wsią należącą do starostów skarszewskich. W XV wieku był tu kościół, karczma i młyn. Duże zniszczenia miały miejsce podczas wojen szwedzkich. W 1748 wieś otrzymał szambelan Narzymski od swego ojca starosty skarszewskiego na 30 lat. W 1779 roku folwark szczodrowski nabył dotychczasowy dzierżawca Józef de Rembliński. w 1886 roku sprzedano folwark i młyn za 36 tysięcy marek, jego właścicielem został Gustaw Lehmann.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Ulica	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej				WEZ
zespół dworsko-parkowy				WEZ
dwór	Dworska	2	XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Główna	9	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Główna	30	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Główna	34	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	Główna	36	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	Główna	40/42	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
kościół pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza	Główna		XV-XVI w.; 1687 - rozbudowa wieży; 1735 - wydłużenie prezbiterium	rejestr nr 126

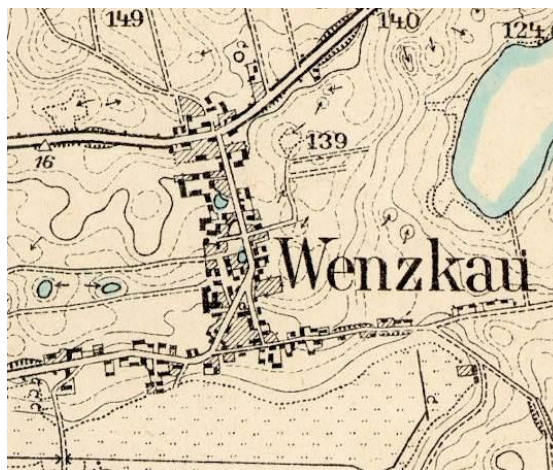
cmentarz przykościelny	Główna		geneza średniowieczna	rejestr nr 126
brama z fragm. ogrodzenia kościoła parafialnego i cmentarza przykościelnego	Główna		XVII w.	rejestr nr 126
krzyż przy kościele pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza	Główna		1826	GEZ
budynek mieszkalny	Słoneczna	3 (d. 19)	XIX/XX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
szkoła podstawowa	Szkolna	1	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
krzyż na rozstajach dróg	Szkolna/ Bajeczna		I poł. XX w.	GEZ
budynek mieszkalny	Skarszewska	d. 49	1910-12	WEZ/GEZ
stodoła	Skarszewska	d. 49	1917	WEZ/GEZ
relikty parku w zespole dworsko-parkowym			XIX/XX w.	WEZ/GEZ
cmentarz parafialny	w płn wsch część wsi, na małym wzniesieniu		XIX/XX w.	WEZ/GEZ

WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Tablica pamiątkowa w szkole upamiętniająca śmierć nauczyciela Edmunda Froelke zamordowanego przez Niemców w 1939 r.

20. WIĘCKOWY

NAZWA: Więckowy - Vanckovo 1241, Wentzkau, wienckowo, Wenzkau
 LOKACJA: średniowieczna
 TYP: ulicowo-placowa POŁOŻENIE
 Wieś położona 3 km na południowy-wschód od Skarszew.

ZARYS DZIEJÓW:

Najstarsza wzmianka pochodzi z 1241 roku, wieś powstała zapewne w wyniku kolonizacji książęcej. Leżała na szlaku handlowym biegnącym z południa przez Pogódki i Skarszewy do Gdańska. Od 1258 roku należała do cystersów pogódzkich, którzy wybudowali kaplicę. w 1405 roku wieś otrzymała przywilej na prowadzenie karczmy i była przez opatów wielokrotnie oddawana w dzierżawę. Lustracja pruska z 1772 roku podaje, iż mieszkańcami wsi są sami katolicy, utrzymujący się nie tylko z rolnictwa ale i z handlu

drzewem. W 1819 roku po konfiskacie majątków klasztornych nastąpiło uwłaszczenie chłopów. W 1823 roku osuszono jezioro Gost. Powstały na jego miejscu łąki, których akty przekazania sporządzono w języku polskim. W 1829 wybudowano szosę biegnącą przez północną część wsi. w 1863 roku spłonęła 1/4 zabudowy. W 1884 Więckowy otrzymały połączenie kolejowe.

ZESTAWIENIE OBSZARÓW I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Obiekt	Numer adresowy	Data powstania	forma ochrony
układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej			WEZ
kapliczka z figurką Matki Boskiej z Dzieciątkiem	1	1930	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	2	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	7	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	8	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	9	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	14	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	17	1910	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	20	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	21	1927	WEZ/GEZ
stodoła	29	I poł. XX w.	WEZ/GEZ
budynek gospodarczy	32	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	32	1870-1911	WEZ/GEZ
kapliczka z krzyżem dREW.	32	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	40	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	43	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
obora/stodoła	43	1900	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	48	XVIII/XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	53	XIX/XX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny; d. poczta	54	XIX/XX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	55	lata 20. XX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	58	I poł. XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny - d. karczma	59	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	60	1926.; przebudowany	WEZ/GEZ
budynek mieszkalny	75	1930	WEZ/GEZ
stodoła	75	1930	WEZ/GEZ

obora	75	1930	WEZ/GEZ
dom mieszkalny	95	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
stodoła	naprzeciw nr 32	przed 1939	WEZ/GEZ

WARTOŚCI NIEMATERIALNE

„Dolina Śmierci” miejsce w pobliżu wsi, w którym Niemcy w 1939r. zamordowali około 1000 Polaków i Żydów oraz 40 Cyganów; w 1961 r. ufundowano tablicę pamiątkową. Znane osoby związane z wsią to: z urodzenia Franciszek Nierzwicki (1821-1904) - działacz społeczny, bibliofil, mąż zaufania Rządu Narodowego w powstaniu styczniowym; Stanisław Rekowski – rzeźbiarz ludowy.

3.4.3. Stan zachowania środowiska kulturowego gminy

Wykształcony historycznie układ przestrzenny wsi pozostał w większości przypadków dobrze zachowany i jest zazwyczaj czytelny w głównych elementach, tj.:

- dawny układ komunikacyjny, zewnętrzny i wewnętrzny
- dawny sposób podziału przestrzeni wiejskiej - ulica, plac, owalnica
- układ działek
- tradycyjny sposób zabudowy - dom mieszkalny i budynki gospodarcze.

Struktura architektoniczna wsi zachowała się dość dobrze. W większości z nich skala i charakter zabudowy utrzymały się i nadal są czytelne w krajobrazie miejscowości. Zmienił się w części wygląd architektoniczny w tym szczególnie detal. Powojenne modernizacje, bieda, brak materiałów budowlanych i często przypadkowe, doraźne remonty spowodowały zmianę wyglądu budynków. Kamienne podmurówki często wzmocniono betonowymi opaskami. Ceglane ściany otynkowano, przemurowano drewniane szczyty i otynkowano je, zmieniono pokrycia dachowe - dachówkę zastąpiono tańszym i dostępnym powszechnie eternitem, zdekapitalizowaną stolarkę okienną i drzwiową zastąpiono nową, niejednokrotnie prostując przy tej okazji kształt otworu okiennego lub zmieniając jego proporcje. W wyniku tych przekształceń budynki historyczne utrzymały dotychczasową skalę lecz zmienił się ich wyraz architektoniczny. Największym zmianom uległa zabudowa gospodarcza, w dużej mierze się zdekapitalizowała i szybciej musiała sprostać nowym wymogom. Powstały nowe większe stodoły, zazwyczaj drewniane. Dawne budynki inwentarskie rozbudowano bądź zbudowano nowe Powiększone i ocieplone, często straciły swój pierwotny architektoniczny wyraz. Nową grupę zabudowy stanowią budynki współczesne wzorowane czasem na zalecanych w latach 70 i 80-tych typowych projektach. Większe od historycznych, z dachami o mniejszym kącie nachylenia. Sposób zabudowy historycznych działek pozostał tradycyjny. Dom mieszkalny usytuowany od frontu i budynki gospodarcze rozłożone wokół Podwórza gospodarczego. W niektórych wsiach wprowadzono nową zabudowę o tradycyjnej skali i formach, wykorzystującą współczesne nam materiały. Domy te nieźle wpisują się w krajobraz kulturowy wsi, np. Demlin, Obozin, Jaroszewy. W niektórych przypadkach pojawiły się obiekty wybitnie dysharmonijne, przekraczające swoją skalą i charakterem zabudowy najbliższe otoczenie. Domy pretendujące do miana miejskich właśnie poprzez swą skalę, charakter architektury a także zastosowany zestaw elementów architektonicznego wystroju, są najczęściej bardzo odległe od miejscowej tradycji. Wpływają one niekorzystnie a nawet szpecą istniejący krajobraz, np. we wsiach Czarnocin, Pogódki, Koźmin.

Dwory w Mirowie, Szczodrowie, Pogódkach, Nowym Wiecu i Obozinie to przykłady dość skromnej dziewiętnastowiecznej architektury rezydencjonalnej. Bączek, Zapowiednik i Bolesławowo reprezentują już okres dwudziestowieczny. Nie zachował się budynek dworu w Wolnym Dworze, rozebrany około 1970 roku, a dwory w Pogódkach i Nowym Wiecu zatraciły swe pierwotne cechy w wyniku powojennych remontów i adaptacji. Zespoły parkowe jakie towarzyszyły tej architekturze uległy degradacji. Stosunkowo najlepiej zachowały się w Zapowiedniku, Mirowie i Bączku. Zabudowania gospodarcze, jako jeden z głównych elementów XIX wiecznych kompleksów dworsko-folwarcznych, zachowały się szcążkowo przy większości wymienionych dworów. Cały zespół przetrwał jedynie w Bolesławowie i na jego podstawie można mieć wyobrażenie o pozostałych.

Oprócz różnych typów domów mieszkalnych z zestawem budynków gospodarczych, spotykamy w gminie historyczne budynki użyteczności publicznej czyli dawne szkoły, dawne stacje kolejowe i karczmy, a także budynki gospodarcze typowe dla dużych majątków folwarcznych jak np. w Bolesławowie.

Przeobrażeniom w najmniejszym stopniu uległy kościoły, które trwają w stosunkowo niezmiętej formie i dają świadectwo umiejętnie wykorzystanego warsztatu miejscowych mistrzów zarówno w odniesieniu do budownictwa jak i wyposażenia.

Miasto Skarszewy zachowało czytelną strukturę przestrzenną funkcjonującą w dobrych relacjach z naturalnym środowiskiem. Szczególnie wyróżniającą się formą są elementy średniowiecznego układu, tj.: zachowany w dużym stopniu XIII wieczny system obwarowań miejskich, wzgórze zamkowe z Zamkiem Joannitów, XIV wieczny kościół p.w. św. Michała Archaniola. Panoramy miasta dobrze wpisują się w krajobraz i są czytelne, zwłaszcza od strony południowej. Widok ten wymaga zdecydowanej dalszej ochrony, w szczególności poprzez zakaz zabudowy na przedpolu murów obronnych miasta, aż do ul. Kościerskiej. Dobrze zachowana jest sieć uliczek z charakterystyczną zabudową w poszczególnych częściach miasta. Szczególnie zabudowa pierzei Rynku oraz przyległych do niego uliczek zachowała jednorodny wyraz. W wyniku zmiany sposobów użytkowania terenów, np. likwidacja linii kolejowej czy likwidacja młynów następują przekształcenia zabudowy związanej kiedyś z tymi funkcjami. Jest to naturalny kierunek zmian, należy jedynie pamiętać o zachowaniu historycznych elementów zabudowy, zaś nową zabudowę w sąsiedztwie kształtować z poszanowaniem historycznej struktury, na zasadzie kontynuacji gabarytów obiektów.

3.4.4. Obiekty wpisane do rejestru zabytków

Tabl. 25 Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków woj. pomorskiego

Lp.	Nr rejestru zabytków woj. pomorskiego	Organ wpisujący do rejestru zabytków	Data wpisu	Nr dawnego rejestru zabytków	Obiekt	Adres	Miejscowość
OBSZAR MIASTA							
1.	258	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	08.12.1961	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego- nr 158	kościół parafialny p.w. Św. Michała Archaniola	ul. Ks. Ściegiennego 3	Skarszewy

Lp.	Nr rejestru zabytków woj. pomorskiego	Organ wpisujący do rejestru zabytków	Data wpisu	Nr dawnego rejestru zabytków	Obiekt	Adres	Miejscowość
2.	724	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	21.12.1972	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 601	zespół średniowiecznych obwarowań miejskich- ciąg wschodni i południowy	ul. Rzeczna, Ogrodowa, Zduńska, Szkolna	Skarszewy
3.	725	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	21.12.1972	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 602	zamek joannitów	ul. Zamkowa 1	Skarszewy
4.	726	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	21.12.1972	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 603	ratusz-ob. dom mieszkalny	Plac Gen. Hallera (d. Plac 8 Marca) 14 i 15	Skarszewy
5.	727	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	21.12.1972	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 604	kaplica cmentarna	ul. Kościuszki	Skarszewy
6.	866	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	25.04.1977	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 750	dom	Plac Gen. Hallera 8 (d. Plac 8 Marca)	Skarszewy
7.	867	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	25.04.1977	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 751	dom	Plac Gen. Hallera 9 (d. Plac 8 Marca)	Skarszewy
8.	868	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	25.04.1977	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 752	dom	Plac Gen. Hallera 10 (d. Plac 8 Marca)	Skarszewy
9.	869	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	25.04.1977	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 753	dom	Plac Gen. Hallera 11 (d. Plac 8 Marca)	Skarszewy
10.	870	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	25.04.1977	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 754	dom	Plac Gen. Hallera 12 (d. Plac 8 Marca)	Skarszewy

Lp.	Nr rejestru zabytków woj. pomorskiego	Organ wpisujący do rejestru zabytków	Data wpisu	Nr dawnego rejestru zabytków	Obiekt	Adres	Miejscowość
11.	871	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	25.04.1977	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 755	dom	Plac Gen. Hallera 13 (d. Plac 8 Marca)	Skarszewy
12.	903	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	07.04.1978	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 792	układ urbanistyczny miasta Skarszewy	Skarszewy	Skarszewy
13.	1879	Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków	14.11.2011		kościół ewangelicki ob. rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Maksymiliana Marii Kolbego wraz z działką, odcinkiem ogrodzenia wzdłuż jej granicy zach. oraz starodrzewem	ul. Szkolna 5	Skarszewy
OBSZAR GMINY							
14.	1542	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	30.05.1995	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 1125	zespół dworsko-parkowy z częścią folwarku : / dwór, magazyn zbożowy, stajnia , magazyn -(d. kościół ?) , park/	Bączek	Bączek
15.	1489	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	17.11.1994	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 1113	zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (park, dwór, mieszkalny budynek podworski, obora, owczarnia, kuźnia-stolarnia, budynek inwentarski; budynek obecnych warsztatów szkolnych, stodoła, chlewnia, magazyn zbożowy, gorzelnia, wieża ciśnień, lodownia)	Bolesławowo	Bolesławowo

Lp.	Nr rejestru zabytków woj. pomorskiego	Organ wpisujący do rejestru zabytków	Data wpisu	Nr dawnego rejestru zabytków	Obiekt	Adres	Miejscowość
16.	602	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	30.05.1972	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 478	kościół parafialny p.w. Św. Jana Nepomucena	ul. Tczewska	Godziszewo
17.	256	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	04.12.1961	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego- nr 156	kościół filialny p.w. Św. Michała Archanioła	Obozin	Obozin
18.	257	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	04.12.1961	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego- nr 157	kościół parafialny p.w. Św. Apostołów Piotra i Pawła	Pogódki	Pogódki
19.	729	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	21.12.1972	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 606	dwór	ul. Jeziorna 12	Pogódki
20.	1116	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	10.06.1986	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego- nr 960	kościół ewangelicki z cmentarzem	ul. Sambora	Pogódki
21.	1289	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	16.10.1989	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego- nr 1063	cmentarz żydowski	Skarszewy - Bączek	Skarszewy - Bączek
22.	126	Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków	29.06.2012	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 14-decyzja zmieniająca z dn.29-06-2012 r. sygn. 5240-6/82-3/2011/2012 - kościół parafialny p.w. Św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza wraz z cmentarzem przykościelnym i otaczającym go murem, położone na części działki o nr ewid.103	kościół parafialny p.w. Św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza wraz z cmentarzem przykościelnym i otaczającym go murem	Szczodrowo	Szczodrowo
23.	1428	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	07.12.1993	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 1106	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	Zapowiednik	Zapowiednik

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WKZ <https://www.ochronazabytkow.gda.pl/>

Lokalizację obiektów pokazano na załącznikach graficznych Studium – nr zgodny z powyższą tabelą.

Tabl. 26 Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych woj. pomorskiego

Lp.	Miejscowość	nr w rejestrze zabytków woj. pomorskiego / znak decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku o wpisie	rodzaj obiektu i jego chronologia	forma terenowa
1.	Junkrowy	84/Archeol. KI.IV/620/67/70 z dnia 08.01.1970 r.	Grodzisko datowane na okres wczesnośredniowieczny	własna forma krajobrazowa
2.	Pogódki	108/ Archeol. KI.IV/620/4138/70 z dnia 25.11.1970 r.	Grodzisko wyżynne, datowane na okres wczesnośredniowieczny wraz z osadą przygodową	własna forma krajobrazowa
3.	Pogódki	162/Archeol. KI.IV/6200/4143/71 z dnia 21.11.1971	Osada otwarta, datowana na okres późnego średniowiecza	stanowisko płaskie
4.	Obozin	163/Archeol. KI.IV/6200/4144/71 z dnia 21.11.1971	kurhan kamienny	własna forma krajobrazowa
5.	Malary	186/Archeol. KI.IV/6200/4555/71 z dnia 17.12.1971	Cmentarzysko płaskie grobów skrzynkowych datowane na wczesną epokę żelaza	stanowisko płaskie
6.	Malary	187/Archeol. KI.IV/6299/4553/71 z dnia 17.12.1971	Osada otwarta datowana na wczesną epokę żelaza	stanowisko płaskie
7.	Więckowy	226/Archeol. KI.IV/6200/5240/72 z dnia 05.12.1972	Cmentarzysko płaskie datowane jest na wczesną epokę żelaza	stanowisko płaskie
8.	Kamierowo	315/Archeol. KI.VI/6200/5565/76 z dnia 06.12.1976	Cmentarzysko płaskie grobów skrzynkowych kultury wschodniopomorskiej datowane na wczesny i środkowy okres laterński (IV - II w. p.n.e.)	stanowisko płaskie
9.	Obozin	326/ Archeol. KI.VI/6200/6491/77 z dnia 08.12.1977	Osada otwarta (st. 7) datowana na wczesną epokę żelaza (VII - II w. p.n.e.)	stanowisko płaskie
10.	Obozin	327/ Archeol. KI.VI/6200/6490/77 z dnia 08.12.1977	Osada otwarta (stan.8) datowana na okres wczesnośredniowieczny	stanowisko płaskie
11.	Szczodrowo	328/ Archeol. KI.VI/6200/6489/77 z dnia 08.12.1977	Osada otwarta datowana na wczesną epokę żelaza (VII - II w. p.n.e.)	stanowisko płaskie
12.	Godziszewo	329/Archeol. KI.VI/6200/6488/77 z dnia 09.12.1977	Cmentarzysko płaskie grobów skrzynkowych kultury wschodniopomorskiej datowane	stanowisko płaskie

			na wczesną epokę żelaza (VII - II w. p.n.e.)	
13.	Skarszewy	385/ Archeol. V/9716/29/83 z dnia 06.07.1983	Zachowany w fragmentach zamek i pozostałości osadnictwa wczesnośredniowiecznego i późnośredniowiecznego	własna forma krajobrazowa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Programu Opieki nad Zabytkami dla gminy Skarszewy na lata 2014-2018 oraz Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Starogardzkiego na lata 2014-2017

Lokalizację obiektów pokazano na załącznikach graficznych Studium – nr zgodny z powyższą tabelą.

3.5. Uwarunkowania wynikające ze warunków i jakości życia mieszkańców, w tym ochrony ich zdrowia

3.5.1. Warunki zamieszkiwania

Warunki zamieszkiwania wyrażone przeciętną powierzchnią użytkową mieszkania czy przeciętną powierzchnią użytkową na osobę w przypadku gminy Skarszewy odbiegają na niekorzyść od średniej na terenach gmin miejsko-wiejskich województwa. Przeciętna powierzchnia użytkowa na osobę w gminie wynosi 23,7 m² i jest prawie o 3,7 m² niższa od przeciętnej w tych gminach i o 4 m² niższa od przeciętnej w województwie, mimo iż w miastach generalnie mieszkania są mniejsze chociażby ze względu na rzadsze zjawisko wielopokoleniowości zamieszkiwania. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w gminie wynosi 80,6 m² i jest o ok. 5 m² mniejsza od przeciętnej w gminach miejsko-wiejskich, ale o około 8 m² większa od przeciętnej w województwie.

Tabl. 27 Gmina Skarszewy – wskaźniki zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych na tle województwa i porównywalnych gmin

Wyszczególnienie	Liczba mieszkań na 1000 ludności	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania	Przeciętna powierzchnia użytkowa na osobę	Przeciętna liczba osób	
				na mieszkanie	na izbę
Województwo pomorskie	383	72,3	27,7	2,6	0,7
Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego	320	85,7	27,4	3,1	0,7
Powiat starogardzki	317	81,2	25,7	3,2	0,8
Gmina Skarszewy	294	80,6	23,7	3,4	0,8
w mieście	327	71,3	23,3	3,1	0,8
na wsi	266	90,6	24,1	3,8	0,9
Gmina Pelplin	275	71,6	19,7	3,6	1,0
w mieście	328	60,1	19,7	3,1	0,9
na wsi	226	86,9	19,7	4,4	1,0

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Szacunkowy wskaźnik samodzielności zamieszkiwania wynosi około 1,07 w mieście i 1,14 na terenach wiejskich to znaczy, że 100 mieszkań przypada odpowiednio 107 i 114

gospodarstw domowych. W ostatnich 10-ciu latach widać jednak poprawę warunków zamieszkania. Średnia wielkość mieszkania zwiększyła się o blisko 4 m², przeciętna powierzchnia użytkowa na osobę o 2,5 m². Maleje przeciętna liczba osób na mieszkanie i przeciętna liczba osób na izbę.

Tabl. 28 Wskaźniki charakteryzujące warunki zamieszkiwania w gminie Skarszewy

Wyszczególnienie	2010	2014	2019
Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców	275	282	294
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m ²	77,0	79,3	80,6
Przeciętna powierzchnia użytkowa na osobę	21,2	22,4	23,7
Przeciętna liczba osób na mieszkanie	3,6	3,5	3,4
Przeciętna liczba osób na izbę	0,9	0,9	0,8

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

3.5.2. Stopień wyposażenia w infrastrukturę techniczną

Na koniec 2019 r. w gminie Skarszewy z sieci korzystało:

- sieć wodociągowa - 13971 mieszkańców, w tym w mieście – 6920, na terenach wiejskich – 7051; długość czynnej sieci rozdzielczej będącej w zarządzie gminy – 160,6 km, w tym w mieście – 56,5 km, na terenach wiejskich – 104,1km;
- sieć kanalizacyjna - 8434 osób, w tym: w mieście – 6386, na terenach wiejskich – 2048; długość czynnej sieci kanalizacyjnej będącej w zarządzie gminy 39,5 km w tym: w mieście – 24,9 km, na terenach wiejskich – 14,6 km;
- sieć gazowa – w mieście – 1, na terenach wiejskich – 2; długość czynnej sieci ogółem [m] – 3824, w tym: w mieście – 2875, na terenach wiejskich – 949.

Poziom wyposażenia w infrastrukturę techniczną (wodociąg, łazienka, centralne ogrzewanie) w gminie Skarszewy jest zbliżony do średniego wyposażenia na terenach gmin miejsko-wiejskich województwa pomorskiego.

Tabl. 29 Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w gminie Skarszewy na tle porównywalnych gmin woj. pomorskiego (stan na 31.12.2019 r.)

	Wodociąg	Kanalizacja - łazienka	Gaz
Gmina Skarszewy ogółem	93,6	56,5	0,1
Gmina Skarszewy w mieście	98,7	91,1	0,0
Gmina Skarszewy na wsi	89,1	25,9	0,1
Gmina Pelplin ogółem	96,2	77,9	7,2
Gmina Pelplin w mieście	93,3	97,8	10,9
Gmina Pelplin na wsi	98,9	59,7	3,9
Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego ogółem	94,9	73,1	26,0
Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego w miastach	97,5	92,3	39,2

Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego na wsi	91,9	52,0	10,2
---	------	------	------

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Tabl. 30 Mieszkania wyposażone w instalacje w % ogółu mieszkań (stan na 31.12.2019 r.)

Wyszczególnienie	Wodociąg	Łazienka	Centralne ogrzewanie
Gmina Skarszewy w mieście	99,0	94,1	78,4
Gmina Skarszewy na wsi	95,7	85,3	74,1
Gmina Pelplin w mieście	97,6	89,1	71,3
Gmina Pelplin na wsi	97,6	89,2	77,7
Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego w miastach	99,7	95,3	83,9
Gminy miejsko-wiejskie województwa pomorskiego na wsi	96,9	89,3	75,2

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

3.5.3. Rynek pracy

Aktywność zawodowa ludności

Informacje na temat aktywności zawodowej mieszkańców znamy tylko dla momentów przeprowadzania narodowych spisów powszechnych. Aktywność zawodową ludności w trakcie NSP 2002 (brak danych z NSP 2011) przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabl. 31 Aktywność zawodowa ludności gminy Skarszewy

Wyszczególnienie	Gmina Skarszewy	
Aktywni ekonomicznie w wieku 15 lat i więcej	10365	
Aktywni zawodowo	razem	5683
	pracujący	4218
	bezrobotni	1465
Bierni zawodowo	4507	
Nieustalony status na rynku pracy	175	
Współczynnik aktywności zawodowej ² w %	54,8	
Współczynnik aktywności zawodowej grupy w wieku produkcyjnym w %	69,8	
Wskaźnik zatrudnienia ³ w %	40,7	
Stopa bezrobocia ⁴ w %	25,8	

Źródło: opracowanie własne wg danych NSP 2002

² Udział ludności aktywnej zawodowo w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej lub danej grupy

³ Procentowy udział ludności pracującej w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej

⁴ Stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób aktywnych zawodowo

Miejsca pracy

Szacunkowa liczba miejsc pracy w gminie Skarszewy wynosi ok. 5550, z czego ok. 1000 osób zatrudnionych jest w rolnictwie indywidualnym, a ok. 2850 to pracujący w podmiotach gospodarczych o zatrudnieniu powyżej 9 osób, tzn. w podmiotach objętych statystyką zatrudnienia. Na 1000 mieszkańców gminy przypada około 190 miejsc pracy w podmiotach zatrudniających powyżej 9 osób. Pozostałe to miejsca pracy w rolnictwie i podmiotach o zatrudnieniu do 9 osób.

Na koniec 2020 r. na terenie gminy Skarszewy zarejestrowanych było 1380 podmiotów gospodarki narodowej, w tym 1297 w sektorze prywatnym.

Tabl. 32 Liczba podmiotów gospodarki narodowej w gminie zarejestrowanych w rejestrze Regon wg sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)

Działy gospodarki narodowej	Liczba podmiotów w w gminie	Sektor publiczny	Sektor prywatny
Ogółem	1380	65	1297
Rolnictwo leśnictwo i rybactwo	20		20
Górnictwo i wydobywanie	5		5
Przetwórstwo przemysłowe	155		155
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię i gaz	2	1	1
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz rekultywacja	4	1	3
Budownictwo	388		388
Handel hurtowy i detaliczny, naprawy pojazdów samochodowych i motocykli	250		250
Transport i gospodarka magazynowa	99		99
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	29	1	28
Informacja i komunikacja	19		19
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	16		16
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	74	35	39
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	58	2	56
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	45		45
Administracja publiczna, obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	13	2	11
Edukacja	34	19	15
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	47	2	45
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	16	2	14
Pozostała działalność usługowa	85		85

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na terenie gminy Skarszewy na koniec 2020 r. wyniosła 1092 osób. Liczba pracujących w podmiotach gospodarczych

o zatrudnieniu poniżej 9 osób (w podmiotach nie podlegającej statystyce) szacowana jest na ok. 1700 osób. Świadczy to, iż w małych podmiotach gospodarczych zatrudnienie jest również znaczące, jak w podmiotach objętych statystyką. Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosi ok. 370, co jest wielkością niewystarczającą i zmusza mieszkańców do szukania miejsc pracy poza gminą.

Tabl. 33 Osoby fizyczne prowadzące działalność (stan na 31.12.2020 r.)

Sekcje	Gmina Skarszewy		Gmina Pelplin	Powiat starogardzki
	Liczba	%	Liczba	Liczba
Ogółem	1092	100,0	1134	10353
Rolnictwo leśnictwo i rybactwo	18	1,6	13	202
Górnictwo i wydobywanie	3	0,3	1	4
Przetwórstwo przemysłowe	118	10,8	147	1076
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię i gaz	1	0,1	2	8
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz rekultywacja	2	0,2	0	26
Budownictwo	372	34,1	382	2505
Handel hurtowy i detaliczny, naprawy pojazdów samochodowych i motocykli	226	20,7	240	2752
Transport i gospodarka magazynowa	93	8,5	105	738
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	26	2,4	13	226
Informacja i komunikacja	18	1,6	21	181
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	16	1,5	21	290
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	6	0,5	6	65
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	50	4,6	57	697
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	42	3,8	25	277
Administracja publiczna, obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	1	0,1	8	2
Edukacja	9	0,8	0	152
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	41	3,8	36	576
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	5	0,5	7	76
Pozostała działalność usługowa	45	4,1	50	500

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Wielkość i struktura bezrobocia

W końcu grudnia 2020 roku w gminie Skarszewy było zarejestrowanych 365 bezrobotnych w tym 158 zamieszkałych na terenie miasta i 207 z terenów wiejskich. Kobiety stanowiły blisko 65% bezrobotnych. Młodzi ludzie w wieku do 25 lat to 24,4% bezrobotnych, a długotrwale bezrobotni - 31,2%. Stopa bezrobocia w gminie kształtuje się obecnie na poziomie 5,5% na terenie miasta i 6,5% na terenach wiejskich.

Struktura wykształcenia bezrobotnych w gminie przedstawia się następująco:

wykształcenie: wyższe	5,7%
policealne i średnie zawodowe	19,7%
średnie ogólnokształcące	11,2%
zasadnicze zawodowe	41,1%
gimnazjalne i poniżej	22,2%.

Ze statusu bezrobotnego najczęściej korzystają osoby o niskim wykształceniu – osoby te częściej niż wyżej wykształcone pracują w szarej strefie.

Tabl. 34 Liczba osób bezrobotnych w gminie Skarszewy w latach 2010-2020

Rok	Ogółem	Kobiety		Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w %
		Liczba	%	
2010	957	549	57,4	10,2
2011	1010	621	61,5	10,7
2012	1048	632	60,3	11,1
2013	1050	603	57,4	11,1
2014	805	506	62,9	8,6
2015	598	379	63,4	6,4
2016	441	297	67,3	4,7
2017	318	219	68,9	3,4
2018	271	185	68,3	2,9
2019	244	168	68,9	2,7
2020	365	237	64,9	3,9

Źródło: opracowanie własne

3.5.4. Usługi

W gminie Skarszewy dominują małe podmioty gospodarcze – działalności prowadzone przez osoby fizyczne i podmioty zatrudniające do 9 osób, świadczące usługi handlowe, transportowe, budowlane i obsługi dla rolnictwa. Do większych zakładów i instytucji działających na terenie gminy zaliczyć można:

- Zakład Produkcji Mebli „Feniks” w Wolnym Dworze;
- Gminna Energetyka Ciepła Sp. z o.o.;
- Gminne Wodociągi i Kanalizacja Sp. z o.o.;
- Ciecholewski – Wentylacje Sp. z o.o. w Koźminie;
- Izohan Sp. z o.o. w Skarszewach;
- Met- Lak Jerzy Suchomski w Skarszewach;
- Schwarz – okna i drzwi w Skarszewach;
- Folplast Sp. z o.o. – opakowania foliowe w Skarszewach;
- KAZ Dystrybucja – dystrybucja smarów i olejów w Skarszewach;
- Eurofoods Sp. z o.o. – przetwory owocowo-warzywne w Pogódkach;
- Urząd Miasta w Skarszewach;

- Zespół Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Zawodowego w Bolesławowie;
- Zespół Szkół Publicznych im. Mikołaja Kopernika w Skarszewach;
- Szkoła Podstawowa nr 1 im. Jana Pawła II w Skarszewach;
- Sklepy i dyskonty o dużych powierzchniach: Biedronka, Lidl, Dino, Polo, Mrówka, Media-Expert itp.

Przeważająca liczba usług skoncentrowana jest w Skarszewach. Zlokalizowane są tutaj usługi administracyjne (Urząd Miejski w Skarszewach), Komisariat Policji, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka Publiczna, Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji, Ośrodek zdrowia.

W generalnej ocenie poziom wyposażenia w usługi w gminie należy uznać za satysfakcjonujący, a w niektórych sferach za bardzo dobry:

- ochrona zdrowia – w mieście funkcjonuje Gminny Ośrodek Zdrowia, najbliższy szpital znajduje się w Starogardzie Gdańskim; w gminie funkcjonuje kilka niepublicznych zakładów zdrowotnych i gabinetów prywatnych; na terenie gminy zlokalizowane są 3 apteki, co daje wskaźnik 4975 osób na aptekę (jest to wynik lepszy od średniej dla całego woj. pomorskiego i porównywalnych gmin);
- handel i gastronomia - występuje szeroka oferta usługowa i wydaje się że ilość obiektów to tylko kwestia rentowności. Są małe sklepy oraz dyskonty, takie jak Biedronka czy Lidl, które przyczyniają się do spadku opłacalności małych sklepów; w Skarszewach usługi handlu i gastronomii koncentrują się w rejonie Placu Hallera oraz w centrum usługowo-handlowym zlokalizowanym w rejonie ulicy Starogardzkiej; w gminie działa kilkanaście punktów gastronomicznych, 2 stacji paliw, mają tu swoje przedstawicielstwo 2 banki; na dobrym poziomie zabezpieczone są usługi z branży kosmetyczno-fryzjerskiej, czy napraw pojazdów;
- baza noclegowa – uboga baza noclegowa o charakterze ogólnodostępnym; dla obsługi turystyki i rekreacji znaczący udział ma zabudowa rekreacji indywidualnej;
- usługi sportu i rekreacji – w Skarszewach znajduje się nowoczesna sala sportowo-widowiskowa w Skarszewskim Centrum Sportu, która zapewnia 280 miejsc siedzących, oraz trybunę składaną z 248 miejscami, możliwe jest tam organizowanie wydarzeń sportowych, kabaretowych, koncertowych czy konferencyjnych; ponadto na terenie miasta i w większych miejscowościach zlokalizowane są ogólnodostępne tereny sportowo-rekreacyjne, boiska i place zabaw;

3.5.5. Oświata i wychowanie

Wychowanie przedszkolne

Wychowanie przedszkolne w gminie realizowane jest w oddziałach przedszkolnych znajdujących się w szkołach podstawowych oraz w dwóch przedszkolach publicznych finansowanych przez gminę i jednym przedszkolu niepublicznym. Łącznie opieką przedszkolną w gminie w roku szkolnym 2020/2021 objętych było (wg UM) 486 dzieci w wieku 3-6 lat, uczących się w 23 oddziałach. Poziom uczestnictwa w opiece przedszkolnej dzieci wynosił około 67%, co jest wynikiem porównywalnym do innych gmin w województwie.

Tabl. 35 Wykaz placówek przedszkolnych poza placówkami w szkołach

Przedszkole	Liczba dzieci	Liczba oddziałów	Liczba etatów nauczycielskich
Przedszkole „Tęczowy Zakątek” w Skarszewach	190	8	27

Niepubliczne przedszkole i żłobek w Skarszewach	184	8	
Punkt Przedszkolny w Pogódkach	20	1	1

Źródło: opracowanie własne wg danych UM w Skarszewach

Szkolnictwo podstawowe

W gminie w roku szkolnym 2020/2021 w 7 szkołach podstawowych podporządkowanych samorządowi gminnemu uczyło się łącznie 1436 dzieci zorganizowanych w 81 oddziałach. Średnio na jeden oddział przypadało 17,7 uczniów.

Tabl. 36 Wykaz szkół podstawowych w gminie Skarszewy (stan na rok szkolny 2020/2021)

Szkoła	Liczba uczniów 1. oddziały przedszkolne 2. szkoła podst.	Liczba oddziałów 1. oddziały przedszkolne 2. szkoła podst.	Liczba etatów nauczycielskich łącznie	Szkoła posiada:
Zespół Szkół Publicznych im. Mikołaja Kopernika w Skarszewach Szkoła Podstawowa nr 2	373	18	49	boisko sala gimnastyczna biblioteka pracownia komputerowa
Szkoła Podstawowa nr 1 im. Jana Pawła II w Skarszewach	460	24	63	boisko sala gimnastyczna biblioteka pracownia komputerowa
Szkoła Podstawowa im. Piotra Szturmowskiego w Pogódkach	64 168	3 9	31	boisko sala gimnastyczna biblioteka pracownia komputerowa
Szkoła Podstawowa im. bł. s. Marty Wieckiej w Szczodrowie	12 115	1 8	19	boisko biblioteka pracownia komputerowa
Szkoła Podstawowa im. Franciszka Nierzwickiego w Więckowach	13 90	1 8	17	boisko biblioteka pracownia komputerowa

Szkoła Podstawowa im. ks. Franciszka Sawickiego w Godziszewie	219	12	38	boisko biblioteka pracownia komputerowa
Filia Szkoły Podstawowej nr 1 w Bączku	3 11	1 2		

Źródło: opracowanie własne wg danych UM w Skarszewach

Szkolnictwo ponadpodstawowe

Tabl. 37 Wykaz szkół ponadpodstawowych w gminie Skarszewy (stan na rok szkolny 2020/2021)

Szkoła	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Liczba etatów nauczycielskich	Szkoła posiada:
Zespół Szkół Publicznych im. Mikołaja Kopernika w Skarszewach Branżowa Szkoła I stopnia	192	8	49	boisko sala gimnastyczna biblioteka pracownia komputerowa

Źródło: opracowanie własne wg danych UM w Skarszewach

Zespół Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Zawodowego im. Józefa Wybickiego w Bolesławowie

Szkoła w gestii Starostwa Powiatowego. Kierunki kształcenia szkoły to techniki: rolnik, weterynarii, hodowli koni, pszczelarz, agrobiznesu, architektury krajobrazu i energetyki odnawialnej. Zespół szkół położony jest w kompleksie pałacowo-parkowo-folwarcznym, na terenie 270 hektarów w Bolesławowie. Naukę pobiera 445 uczniów. Kadra pedagogiczna liczy 60 nauczycieli. Zespół prowadzi również kształcenie dorosłych na Kwalifikacyjnych Kursach Zawodowych. Obecnie kształcą się 195 słuchaczy. Szkoła posiada internat o łącznej liczbie 225 miejsc noclegowych. Do dyspozycji uczniów jest szkolna sala gimnastyczna, siłownia oraz boisko szkolne. Mieszkańcy internatu mają możliwość korzystania z nauki jazdy konnej. Zespół Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Zawodowego w Bolesławowie decyzją dyrektora Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej jest Ośrodkiem Egzaminacyjnym egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe w zawodach rolniczych dla całego województwa pomorskiego.

3.5.6. Ochrona zdrowia

Zakłady Opieki Zdrowotnej

Podstawową opiekę zdrowotną na terenie gminy świadczy: Gminny Ośrodek Zdrowia w Skarszewach. Dysponuje on następującymi gabinetami: lekarza P.O.Z., pielęgniarki P.O.Z., położnej P.O.Z., zabiegowym, USG, poradnią ginekologiczno-położniczą, poradnią medycyny pracy, punktem szczepień i punktem pobrań. Ośrodek posiada filię w Pogódkach w którym przyjmują lekarze P.O.Z. pielęgniarka oraz jest punktem pobrań.

Gminny Ośrodek Zdrowia wynajmuje pomieszczenia prywatnym gabinetom lekarskim. Mają tu swoje gabinety stomatolog, świadczący również usługi w ramach N.F.Z. kardiolog, neurolog, dermatolog, laryngolog oraz ortopeda. Ponadto w gminie zlokalizowane są prywatne gabinety lekarskie, zlokalizowane głównie w Skarszewach.

Opiekę szpitalną w gminie zapewnia Kociewski Centrum Zdrowia w Starogardzie Gdańskim oraz szpitale w Kościerzynie i w Gdańsku.

Na terenie Skarszew można zaopatrzyć się w leki w 3 aptekach.

W Skarszewach działają ponadto 2 gabinety weterynaryjne.

Ośrodek pomocy społecznej

Pomoc społeczną w gminie świadczy Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Skarszewach, który m.in. zajmuje się rozdziałem zasiłków stałych i okresowych oraz zasiłków celowych.

Tabl. 38 Rzeczywista liczba rodzin i osób objętych pomocą społeczną w 2020 roku

Wyszczególnienie	Liczba osób którym przyznano świadczenie	Liczba rodzin ogółem	Liczba rodzin na wsi	Liczba osób w rodzinach
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i własnych. Ogółem	330	251	117	517
W tym świadczenia pieniężne	151	146	74	281
W tym świadczenia niepieniężne	211	155	57	354
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych	12	12	4	33
Świadczenia przyznane w ramach zadań własnych	318	240	113	486
Pomoc udzielona w postaci pracy socjalnej – ogółem	X	473	220	1166
W tym wyłącznie w postaci pracy socjalnej	X	264	127	735

Źródło: opracowanie własne wg danych GOPS

Głównymi powodami przyznania pomocy w 2020 r. były kolejno: długotrwała i ciężka choroba, niepełnosprawność, ubóstwo, bezrobocie, alkoholizm oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa i potrzeba ochrony macierzyństwa.

Na terenie gminy działają także 3 ośrodki wsparcia, wszystkie zlokalizowane na terenie miasta, są to:

- Środowiskowy Dom Samopomocy w Skarszewach, mieszczący się przy ulicy Kościerskiej. Jest ośrodkiem wsparcia dziennego, przeznaczonym dla 38 osób z zaburzeniami psychicznymi. Zadaniem Domu jest zapewnienie osobom chorym wsparcia społecznego pozwalającego na zaspokajanie ich potrzeb życiowych, usamodzielnienie i integrację społeczną, zmierzającą do osiągnięcia poprawy funkcjonowania i jakości życia;
- Dom dziennego pobytu Senior+ - przy ul. Gdańskiej; przeznaczony dla osób w wieku 60 lat i więcej, nieaktywnych zawodowo, zamieszkałych na terenie Gminy Skarszewy, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych;

- Klub Senior+ - przy ul. Dworcowej – miejsce spotkań towarzyskich seniorów z obszaru gminy; rolą Klubu jest aktywizacja starszych mieszkańców gminy.

3.5.7. Obiekty kultury

Gminny Ośrodek Kultury

Zasadnicza część działalności kulturalnej w gminie Skarszewy koncentruje się wokół Gminnego Ośrodka Kultury w Skarszewach, którego podstawowym celem jest włączenie społeczności gminy do aktywnego uczestnictwa w kulturze oraz jej współtworzenia poprzez organizację wydarzeń kulturalnych, edukację kulturalną i promocję kultury lokalnej. Na terenie ośrodka realizowane są działania z zakresu amatorskiego ruchu artystycznego oraz propagowania wiedzy z zakresu różnych dziedzin sztuki, w tym zajęcia: taneczne, wokalne, plastyczne, zajęcia z seniorami, wieczory autorskie, zajęcia nauki gry na instrumentach muzycznych, organizowanie wystaw, koordynowanie działalności świetlic wiejskich, współorganizowanie festynów wiejskich, czy organizowania imprez kulturalnych, np. Majówka Skarszewska, Konkurs Recytatorski Poezji Polskiej, Dzień Dziecka, Dni Skarszew, Przegląd Gwary Kociewskiej „Kociewski Skowronek”, Noc Muzeów itp. Ponadto w Ośrodku prowadzone są zajęcia Skarszewskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

Na terenie gminy Skarszewy działają ponadto świetlice wiejskie, w których organizowane są zajęcia i działania aktywizujące lokalne społeczności, zlokalizowane w: Bolesławowie, Szczodrowie, Kamierowie, Pogódkach, Wolnym Dworze, Czarnocinie, Bożym Polu Królewskim, Bączku, Jaroszewach, Koźminie, Więckowach, Kamierowskich Piecach, Godziszewie, Demlinie, Obozinie i w Nowym Wiecu.

Przy GOK Skarszewy działa Punkt Informacji Turystycznej.

Biblioteki

Biblioteka Publiczna w Skarszewach zintegrowana jest z Gminnym Ośrodkiem Kultury. Filia biblioteki znajduje się w Pogódkach. Działalność biblioteki poza popularyzacją literatury obejmuje także organizację różnego rodzaju imprez dla czytelników (w szczególności dla dzieci), w tym: spotkań autorskich, konkursów, wystaw, warsztatów itp. Prowadzone są ponadto różne formy pracy z czytelnikiem służące popularyzowaniu sztuki, nauki oraz upowszechnianiu dorobku kultury miasta i Kociewia.

Czynne obiekty sakralne i cmentarze

Na terenie gminy wierni wyznania rzymsko-katolickiego skupieni są w 5 parafiach i mają do dyspozycji 6 kościołów:

- p.w. św. Michała Archanioła w Skarszewach,
- p.w. św. Maksymiliana Kolbego w Skarszewach,
- p.w. św. Jana Nepomucena w Godziszewie,
- p.w. św. Piotra i Pawła w Pogódkach,
- p.w. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Szczodrowie,
- p.w. św. Michała Archanioła w Obozinie – kościół filialny parafii w Godziszewie.

Na jeden obiekt sakralny przypada średnio około 2,5 tys. mieszkańców gminy.

Zmarli w gminie chowani są na 6 cmentarzach. Przy każdym kościele znajduje się cmentarz przy parafialny. Aktualnie gmina nie posiada cmentarza komunalnego.

Obiekty sportowe i rekreacyjne

W gminie zlokalizowanych jest dość dużo obiektów sportowo-rekreacyjnych, w tym:

- Stadion Miejski przy ul. Wybickiego z 400 miejscami siedzącymi i pełnym zapleczem,
- boisko w Godziszewie,
- boisko „Orlik” w Skarszewach,
- boisko „Orlik” w Więckowach,
- wielofunkcyjne boisko w Szczodrowie,
- halę widowiskowo-sportową w Skarszewskim Centrum Sportu,
- halę sportową w Zespole Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Zawodowego w Bolesławowie,
- sale sportowe w szkołach w Pogódkach i szkołach podstawowych 1 i 2 w Skarszewach.

Ponadto w sołectwach na terenie gminy znajdują się ogólnodostępne place zabaw oraz w niektórych miejscowościach siłownie zewnętrzne, czy miejsca rekreacji dla mieszkańców wyposażone m.in. w ławki, stoły i wiaty rekreacyjne.

Baza noclegowa

Gmina Skarszewy posiada dość skromną bazę noclegową, głównie w kwaterach agroturystycznych i pokojach gościnnych. Ich wykaz przedstawia się następująco:

- Ośrodek „WCZASOWICZ” w Skarszewach – całoroczna oferta dla 120 osób. Pełne wyżywienie, pokoje z węzłem sanitarnym, sauna, sala fitness boisko czy możliwość organizacji imprez okolicznościowych
- Gospodarstwo agroturystyczne – Małgorzata i Sławomir Ziętarscy w Mirowie – oferujące wypoczynek sezonowy, w okresie letnim. W ofercie znajduje się 5 pokoi (13 miejsc noclegowych), a także wiele innych atrakcji, m.in.: nauka jazdy konnej, prywatne kąpielisko czy możliwość organizacji imprez okolicznościowych.
- Gospodarstwo agroturystyczne EKOLAND w Mirowie – wypoczynek sezonowy oferujący 8 miejsc noclegowych w 4 pokojach, naukę jazdy konnej, prywatne kąpielisko czy możliwość organizacji imprez okolicznościowych.
- Gospodarstwo agroturystyczne ZIELONA FALA w Godziszewie – całoroczny wypoczynek (5 pokoi), zaplecze kuchenne, dom przy Jeziorze Godziszewskim, możliwość zakupu produktów ekologicznych z farmy.
- AGROTURYZM „KAMIENNY ZDRÓJ” w Więckowach – oferujący pokoje noclegowe, wynajem sali biesiadnej na 120 osób i tradycyjną kuchnię.
- Winnica Żabi Raj w Więckowach – oferujący 4 pokoje noclegowe (10 miejsc noclegowych), możliwość śniadań.
- Gościniec nad Wietcisą w Skarszewach – 8 pokoi (21miejsc noclegowych), możliwość przyrządzania własnych posiłków, współpraca z restauracją Zamkowa.
- Ośrodek Turystyczno - Wypoczynkowy Borówno - 21 domków drewnianych 100 miejsc noclegowych czynny w okresie letnim.

3.6. Uwarunkowania wynikające z zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia

3.6.1. Zagrożenia przyrodnicze

Zagrożenie powodziowe

Dla obszaru gminy Skarszewy opublikowano mapy zagrożenia powodziowego i ryzyka powodziowego na Hydroportalu ISOK - wody.isok.gov.pl. Na zał. 1b *Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego* przedstawiono granice zasięgu zalewu wód powodziowych o prawdopodobieństwie przewyższenia 1% (woda 100-letnia). Występują one **w dolinach Wierzycy i Wietcisy**.

Ponadto, na terenie gminy Skarszewy okresowo mogą pojawiać się podtopienia w obrębie dolin pozostałych cieków oraz w podmokłych zagłębieniach terenu. Powodować je mogą intensywne opady atmosferyczne i roztopy śniegu.

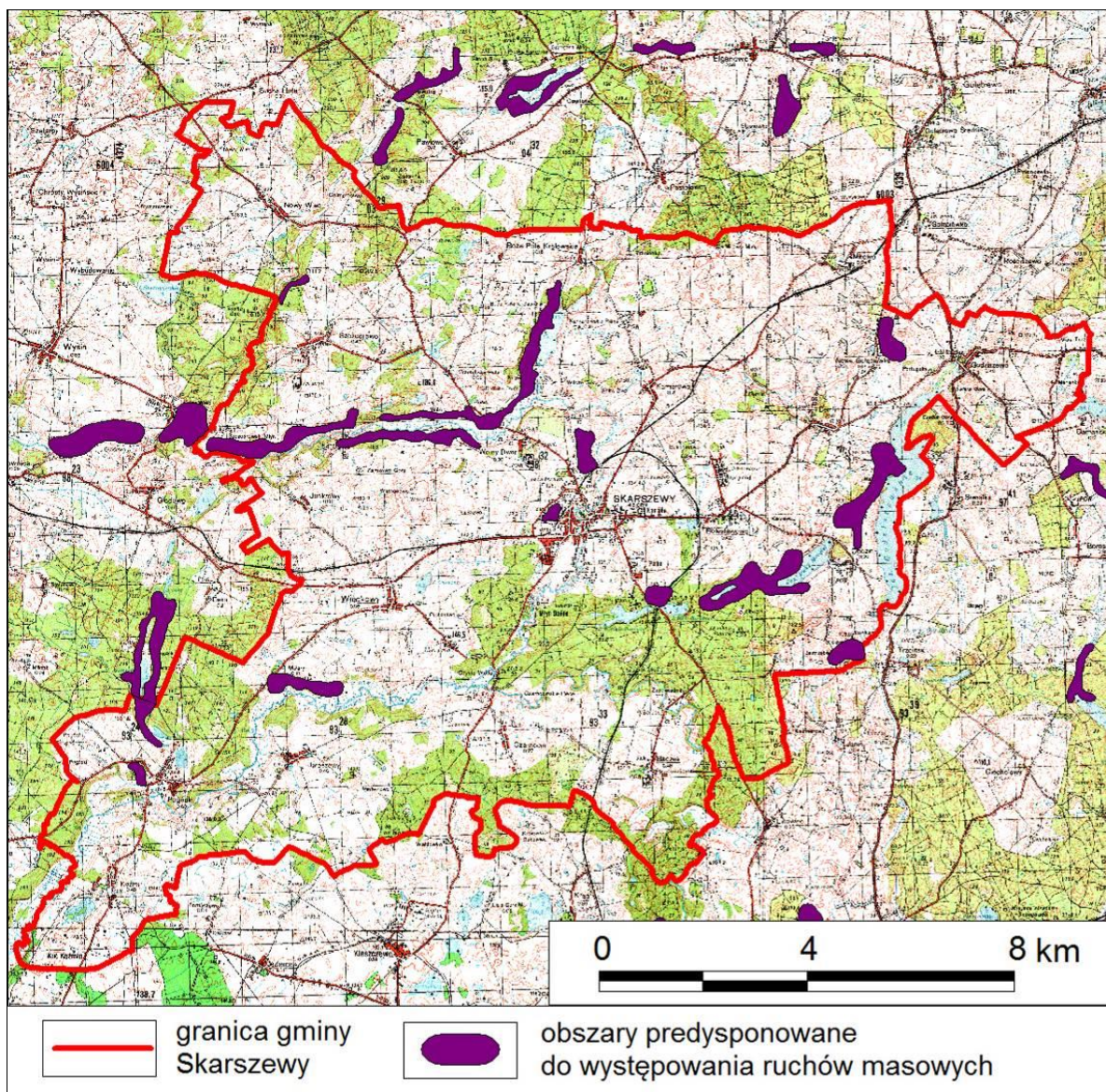
Zagrożenie osuwaniem się mas ziemi

Wg „Rejestracji i inwentaryzacji naturalnych zagrożeń geologicznych na terenie całego kraju (ze szczególnym uwzględnieniem osuwisk oraz innych zjawisk geodynamicznych)” **na obszarze gminy Skarszewy nie występują zarejestrowane osuwiska.**

Według danych Państwowego Instytutu Geologicznego (PIG)³ **na terenie gminy Skarszewy znajdują się obszary predysponowane do występowania ruchów masowych.** Informacje na temat tych obszarów mają jednak charakter poglądowy i według zaleceń PIG nie należy ich wykorzystywać przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego. Największe zgrupowanie obszarów predysponowanych do występowania ruchów masowych występuje w strefie zboczowej doliny Wietcisy oraz w otoczeniu rynny jezior Godziszewskiego i Duży Mergiel.

---

³ Państwowy Instytut Geologiczny, we współpracy z innymi instytucjami realizuje ogólnopolski projekt „System ochrony przeciwosuwiskowej” (SOPO). Jego podstawowym celem jest m.in. rozpoznanie, udokumentowanie i zaznaczenie na mapie w skali 1 : 10 000 wszystkich osuwisk oraz terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi w Polsce. Obecnie w trakcie realizacji jest II etap projektu (spośród zaplanowanych III etapów).

Ryc. 9 Gmina Skarszewy na tle obszarów predysponowanych do występowania ruchów masowych
 Źródło: „Opracowanie ekofizjograficzne...” na podstawie danych PIG (pgi.gov.pl)

Potencjalne zagrożenie morfodynamiczne na obszarze gminy Skarszewy występuje także na pozostałych obszarach o spadkach powyżej 10° . Duże wysokości względne i nachylenia zboczy dolin stwarzają zagrożenie morfodynamiczne zwłaszcza przy występowaniu naprzemian warstw utworów piaszczystych i gliniastych. Potencjalne zagrożenie potęgować mogą niewłaściwe lokalizacje obiektów, brak roślinności na stokach i występowanie sztucznych podcięć zboczy (skarp).

Ekstremalne stany pogodowe

Powszechnym zagrożeniem w warunkach środowiska przyrodniczego Polski są ekstremalne stany pogodowe, takie jak bardzo silne wiatry, długotrwałe, intensywne opady deszczu lub śniegu. Zapobieganie ekstremalnym stanom pogodowym jest niemożliwe, a likwidacja skutków jest kwestią organizacyjną.

3.6.2. Zmiany antropogeniczne

Do głównych przejawów antropizacji środowiska przyrodniczego obszaru gminy Skarszewy należą:

- tereny użytkowania rolniczego, czego efektem są m.in. synantropizacja roślinności, dewaloryzacja struktury ekologicznej terenu oraz specyfika krajobrazu o cechach kulturowego krajobrazu rolniczego;
- miasto Skarszewy i osadnictwo wiejskie, zwłaszcza wsie o zwartej zabudowie – źródła zanieczyszczeń do atmosfery ścieków komunalnych i gospodarczych oraz odpadów komunalnych i gospodarczych;
- zakłady produkcyjne;
- drogi wojewódzkie: nr 224 na odcinku Tczew - Skarszewy – Nowa Karczma, oraz nr 222 na odcinku Starogard Gdański – Gdańsk. drogi powiatowe, drogi gminne oraz drogi lokalne – komunikacja samochodowa jako źródło emisji zanieczyszczeń atmosfery i hałasu;
- oczyszczalnia ścieków w mieście Skarszewy;
- obiekty i efekty piętrzenia wody na Wierzycy dla potrzeb elektrowni wodnych;
- stacje bazowe telefonii komórkowej.

Do podstawowych, intensywnych i stale narastających oddziaływań antropogenicznych na środowisko przyrodnicze obszaru opracowania należą:

- **melioracje osuszające**, nieuwzględniające negatywnych skutków dla środowiska przyrodniczego i w rezultacie powodujące pogłębianie się przesuszenia terenu, w tym: niszczenie cennych biotopów, zbiorowisk i stanowisk gatunków, ubożenie flory i fauny; osłabienie przesuszonych lasów; postępujące przesuszenie łąk i torfowisk; obniżenie poziomu lustra wody w zbiornikach wodnych ze wszystkimi tego konsekwencjami, jak zanik nadbrzeżnych zbiorowisk roślinnych, zmiany w roślinności wodnej itp.;
- **źródła zanieczyszczeń atmosfery o znaczeniu lokalnym**, w tym zakłady produkcyjno-hodowlane, kotłownie lokalne, indywidualne źródła ciepła zabudowy mieszkaniowej i usługowej oraz komunikacja samochodowa;
- rozwój jednostek osadniczych, zwłaszcza wsi gminnej, prowadzący do **urbanizacji terenów wiejskich**, z niekorzystnymi skutkami funkcjonalno-przestrzennymi, sozologicznymi i krajobrazowymi;
- **wzrost skażenia chemicznego terenu** (wody, gleby, powietrza), związany głównie z intensyfikacją rolnictwa, wyrażający się zwłaszcza przez kumulowanie się pestycydów w glebie, ich spływ do wód powierzchniowych i przenikanie do wód podziemnych oraz skażenia związanego z napływem zanieczyszczonych mas powietrza (w tym m.in. kwaśne deszcze);
- z problemów typowo **sozologicznych** podstawowe zagrożenia związane są i będą z:
  - niedostatecznym rozwojem sieci kanalizacji sanitarnej;
  - intensyfikacją komunikacji samochodowej;
  - zanieczyszczeniem terenu odpadami, zwłaszcza trudnymi do rozłożenia w przyrodzie (plastik), proceder nielegalnego porzucania i składowania odpadów.

3.7. Uwarunkowania wynikające z potrzeb i możliwości rozwoju gminy

3.7.1. Ocena warunków fizjograficznych dla zabudowy i działań inwestycyjnych

Przydatność terenów dla zabudowy określają następujące cechy fizjograficzne:

- warunki geologiczne posadowienia budynków;
- stosunki wodne, a zwłaszcza głębokość pierwszego poziomu wody gruntowej;
- warunki biotopoklimatyczne;
- spadki terenu i morfodynamika.

Drugą podstawową grupę uwarunkowań rozwoju jednostek osadniczych tworzą właściwości ekologiczne terenu – rola poszczególnych ekosystemów w funkcjonowaniu środowiska na poziomie lokalnym lub regionalnym.

Trzecią grupę uwarunkowań stanowią ograniczenia prawne związane z występowaniem chronionych zasobów środowiska przyrodniczego (np. gleby wysokiej jakości, surowce, strefy ochronne ujęć wody itp.).

Ocenę potencjału transurbacyjnego gminy Skarszewy wykonano dla otoczenia wsi o zwartej zabudowie oraz dla miasta Skarszewy. Graficznym wyrazem oceny są prognozy ekofizjograficzne przedstawione na załączniku kartograficznym.

Prognozy te wskazują tereny, dla których występują istotne ograniczenia fizjograficzne lub ekologiczne, mogące utrudnić procesy inwestycyjne lub skomplikować funkcjonowanie przyszłych struktur osadniczych. Granicę terenów o takich cechach stanowią właśnie prognozy, których przekraczanie jest nieuzasadnione w aspekcie przyrodniczym, technicznym i ekonomicznym.

Dla miasta Skarszewy istotne ograniczenia rozwoju są związane przede wszystkim z:

- doliną rzeki Wietcisy, przepływającą przez miasto;
- terenami predysponowanymi do występowania ruchów masowych – o znacznych spadkach;
- terenami cennymi pod względem ekologicznym na południe od miasta, w tym obszarami form ochrony przyrody – OchK Doliny Wierzycy i obszarem Natura 2000 Dolina Wierzycy.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że główne kierunki rozwoju miasta Skarszewy to zachodni i wschodni.

Ocena potencjału transurbacyjnego obszaru gminy Skarszewy wykazała, że w większości wokół jednostek osadniczych o zwartej zabudowie występują umiarkowane ograniczenia fizjograficzne i ekologiczne ich przestrzennego rozwoju. Ograniczenia te wynikają przede wszystkim z występowania:

- gruntów nienośnych i podmokłych;
- cieków i zbiorników wodnych oraz zboczy ich dolin/rynien;
- zwartych kompleksów leśnych oraz zgrupowań zadrzewień z zakrzewieniami
- formami ochrony przyrody.

Przeprowadzona analiza wykazała, że generalnie w gminie Skarszewy występują umiarkowane możliwości rozwoju przestrzennego wsi.

3.7.2. Potencjał rekreacyjny

Gmina Skarszewy położona jest w pojeziernej strefie turystycznej. Dysponuje różnorodnymi walorami dla rozwoju turystyki. W stosunku do innych rejonów kraju największym atutem gminy jest dość **dobra jakość środowiska i możliwość prowadzenia różnych form działalności rekreacyjnej związanych z jego wykorzystaniem**. Przyrodniczy potencjał rekreacyjny gminy Skarszewy stanowią walory wynikające z występowania zwartych kompleksów leśnych, urozmaiconej, młodoglacjalnej rzeźby terenu oraz jezior i cieków. Potencjał rekreacyjny środowiska przyrodniczego obszaru gminy Skarszewy związany jest także z położeniem części gminy w obrębie obszarów prawnie chronionych, obejmujących tereny charakteryzujące się dużymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi. Szczególnie duże walory rekreacyjne w gminie Skarszewy występują w **dolinach Wierzycy i Wietcisy**. O ich atrakcyjności decydują walory krajobrazowe dolin i ich otoczenia. Przydatność rekreacyjna tego obszaru wynika m. in. z parametrów hydrologicznych rzek, które warunkują jej przydatność dla wędkarstwa i kajakarstwa.

Oprócz dolin rzecznych, rejony predysponowane przyrodniczo do rozwoju zagospodarowania turystycznego – bazy noclegowej oraz infrastruktury usługowej i informacyjnej występują w **rejonach Jezior Godziszewskiego oraz Mały i Duży Mergiel**.

Atrakcyjność turystyczną gminy Skarszewy podnoszą walory kulturowe, szlaki turystyczne (piesze, rowerowe i kajakowe) i inne atrakcje turystyczne.

Przez obszar gminy Skarszewy przebiegają szlaki turystyki pieszej, wyznaczone i oznakowane przez PTTK:

- szlak niebieski – „Szlak Rzeki Wierzycy” – o całkowitej długości 79,6 km; przebieg szlaku: Pogódki – Gniew;
- szlak zielony – „Szlak Skarszewski” – o całkowitej długości 81,8 km; przebieg szlaku: Sopot Kamienny Potok – Skarszewy;
- szlak czerwony – „Szlak Jezior Kociewskich” – odcinek północny – o całkowitej długości 38,2 km; przebieg szlaku: Skarszewy – Starogard Gdański.

Przez obszar gminy przebiegają szlaki turystyki wodnej – szlaki kajakowe rzeki Wierzycy i Wietcisy. Gmina Skarszewy brała udział w projekcie „Pomorskie Szlaki Kajakowe – Wierzycą przez Kaszuby na Kociewie”. W ramach przedsięwzięcia zrealizowano następujące zadania:

- przystań kajakowa z zagospodarowaniem terenu w Pogódkach;
- przystań kajakowa Pogódki – Jaroszewy;
- przystań kajakowa z zagospodarowaniem terenu w Czarnocinie;
- przenoska, przystań z zagospodarowaniem terenu przy elektrowni w Czarnocińskie Piece;
- miejsce startowe spływów Wietcisą w Skarszewach;
- przenoska przez młyn poniżej Skarszew.

Szlaki rowerowe przebiegające przez obszar gminy to:

- szlak rowerowy czarny – „Szlak Joannitów” - przebieg szlaku: Starogard Gdański - Skarszewy - Bączek - Czarnocin - Ciecholewy - Kokoszkowy - Krąg - Szpęgawsk - Żabno - Boroszewo – Wędkowy; długość ok. 35 km;
- szlak rowerowy zielony – „Szlak Jeziorny” – przebieg szlaku: Starogard Gdański - Bietowo - Lubichowo - Smolniki - Szteklin - Wda - Wilcze Błota - Zelgoszcz - Długie -

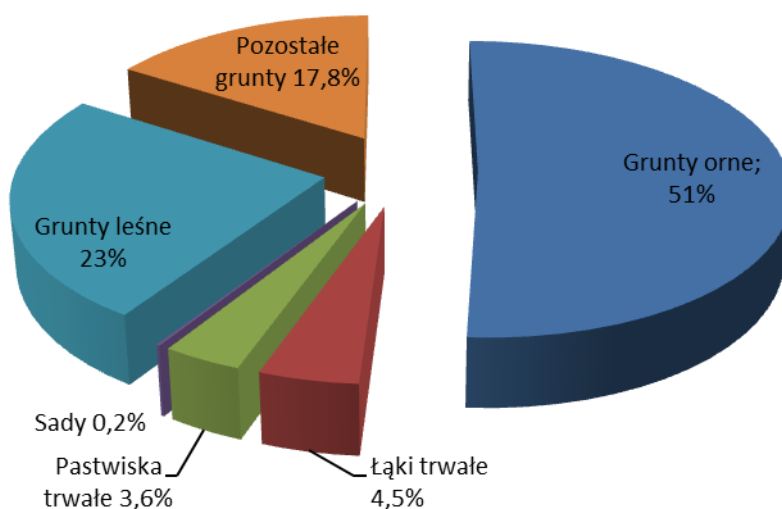
Kasparus - Osiek - Radogoszcz - Skórczenno - Skarszewy - Bolesławowo - Demlin - Obozin - Ciecholewy - Koteże - Rokocin - Rywałd - Sumin - Szpęgawsk – Trzcińsk; długość ok. 70 km.

Ponadto zgodnie z Planem zagospodarowania przestrzennego woj. pomorskiego 2030 (2016) przez obszar gminy Skarszewy przebiegają wyznaczone w Planie trasy:

- **międzyregionalna: trasa nr 12** (Trasa Zamków Polski Północnej): woj. kujawsko-pomorskie - Łalkowy (gm. Smętowo Graniczne) - Gniew - Gniew (m.) - Korzeniewo (gm. Kwidzyn) – Ryjewo - Biała Góra (gm. Sztum) - Sztumskie Pole (gm. Sztum) - Malbork - Malbork (m.) - Lichnowy - Tczew (m.) - Tczew - Starogard Gdański - **Skarszewy - Skarszewy (m.)** - Stara Kiszewa - Kościerzyna - Kościerzyna (m.) - Stężycza - Sulęczyno - Parchowo - Niezabyszewo (gm. Bytów) - Bytów (m.) - Lipnica - Konarzyny - Chojnice – Chojnice (m.) - Silno (gm. Chojnice) - woj. kujawsko-pomorskie oraz od Chojnice (m.) - Chojnice - Człuchów - Człuchów (m.) - Czarne - Czarne (m.) - woj. zachodniopomorskie;
- **regionalna: nr 117** - Gdańsk (m.) - Pruszcz Gdański (m.) - Pruszcz Gdański - Pszczółki – Trąbki Wielkie - Skarszewy - Skarszewy (m.) - Starogard Gdański - Starogard Gdański (m.) - Pelplin - Pelplin (m.) - Gniew - Gniew (m.).

3.7.3. Potencjał rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

W strukturze użytkowania gminy Skarszewy znaczący udział mają grunty rolne oraz grunty leśne, co przedstawia wykres zamieszczony poniżej. Wpływa to na charakter gminy, która pomimo umiarkowanych warunków glebowych (przewaga gruntów klas IV-VI) ma charakter gminy rolniczej

Ryc. 10 Struktura użytkowania gruntów w gminie Skarszewy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Skarszewach

Rolnictwo

POTENCJAŁ AGROEKOLOGICZNY

Na obszarze gminy Skarszewy występują następujące kompleksy rolniczej przydatności gleb:

- 2 – pszenney dobry (na małych powierzchniach);
- 3 – pszenney wadliwy (sporadycznie);
- 4 – żytni bardzo dobry (pszenno-żytni) (na znacznych powierzchniach);
- 5 – żytni dobry (na dużych powierzchniach);
- 6 – żytni słaby (na dużych powierzchniach);
- 7 – żytni bardzo słaby – żytnio-lubinowy (głównie na sandrze);
- 8 – zbożowo-pastewny mocny (na małych powierzchniach);
- 9 – zbożowo-pastewny słaby (na małych powierzchniach);
- 14 – gleby orne przeznaczone pod użytki zielone (na fragmentach stoków);
- 2z – użytki zielone średnie (mozaikowo w dnach dolin i obniżeń terenu);
- 3z – użytki zielone słabe i bardzo słabe (mozaikowo w dnach dolin i obniżeń terenu).

Do grupy o największym potencjale agroekologicznym w gminie Skarszewy należą kompleksy gruntów ornych 2., 3. i 4.

Kompleks 2. pszenney dobry charakteryzuje się trochę gorszymi warunkami glebowymi, niż kompleks 1. - przeważają gleby bardziej zwięźlejsze i cięższe do uprawy. Gleby te nie należą jednak do gleb wadliwych, gdyż ujemne cechy występują w nich tylko w nieznacznym stopniu. Na zaliczanych do tego kompleksu glebach udają się wszystkie rośliny uprawne, lecz otrzymywanie wysokich plonów uzależnione jest w pewnym stopniu od poziomu agrotechniki i przebiegu pogody.

Gleby kompleksu 3. pszennego wadliwego obejmują gleby, które nie są zdolne do magazynowania większych ilości wody i w pewnych okresach wykazują jej niedobór. Takie układy stosunków wodnych powodują bardzo duże wahania plonów roślin. W latach mokrych plony mogą być wysokie, w latach suchych zaś bardzo niskie.

W skład kompleksu 4. wchodzi najlepsze gleby wytworzone z piasków gliniastych mocnych i gliniastych. W wyniku zabiegów agrotechnicznych gleby te potrafią osiągać wysoki stopień kultury umożliwiające uprawy roślin charakterystycznych dla kompleksów pszennych.

Do grupy o umiarkowanym potencjale agroekologicznym w gminie Skarszewy należą kompleksy gruntów ornych 5., 6. i 8..

Kompleks 5. żytni dobry obejmuje gleby dość wrażliwe na suszę, przeważnie wylugowane i zakwaszone. Gleby te uważamy za typowo żytnio-ziemniaczane.

Kompleks 6. żytni słaby charakteryzuje się glebami nadmiernie przepuszczalnymi, mającymi słabą zdolność zatrzymywania wody, przez co dobór roślin uprawnych jest bardzo ograniczony, a plony zależą w dużym stopniu od ilości i rozkładu opadów.

Kompleks 8. zbożowo-pastewny obejmuje gleby potencjalnie żyzne, ale wadliwe na skutek nadmiernego okresowego uwilgotnienia, plony są z reguły wyższe w latach suchych.

Najslabsze warunki agroekologiczne występują na terenach kompleksu 7. Gleby kompleksu 7. są piaszczyste, ubogie w składniki pokarmowe, trwale za suche. Są to gleby żytnio-ziemniaczane, dające niskie plony, a ekonomiczna opłacalność ich uprawy jest zerowa lub ujemna

Spośród gleb użytków zielonych, na terenie gminy występują kompleksy 2z i 3z. Kompleks 2z użytków zielonych średnich obejmuje łąki dwukośne o wydajności siana 2,5 - 3 t z ha. Kompleks 3z. użytków zielonych słabych i bardzo słabych obejmuje użytki na glebach zbyt suchych lub zbyt wilgotnych.

STRUKTURA GOSPODARSTW ROLNYCH

Najbardziej dokładne dane na temat rolnictwa uzyskuje się z Powszechnych Spisów Rolnych (PSR), jednakże dane te nie do końca przedstawiają stan faktyczny. Wątpliwości spowodowane są przez następujące fakty. Wg PSR 2002 na terenie gminy było zarejestrowanych 1027 gospodarstw, gdy wg PSR 2010 - 812. W związku z tym, że nie ma jeszcze wyników spisu z roku 2020 najbardziej prawdopodobną liczbą gospodarstw rolnych w gminie będzie liczba podana przez Urząd Miasta wynikająca z ewidencji podatkowej. Podatek rolny w gminie płaci 1047 rolników.

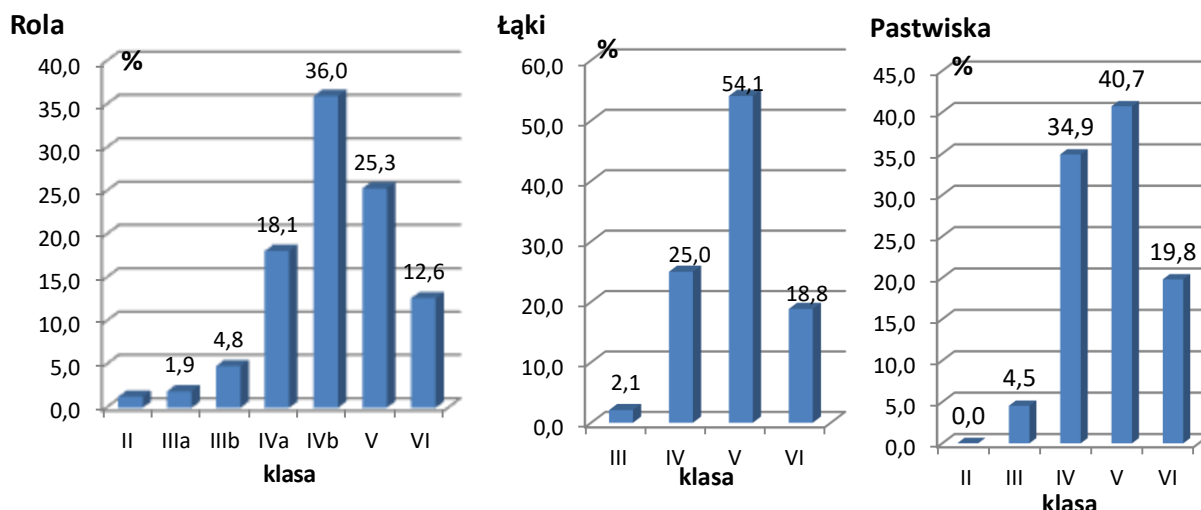
Z 1047 gospodarstw rolnych 565 to gospodarstwa do 5 ha, 316 od 5 do 15 a 166 to gospodarstwa powyżej 15 ha.

Większość gospodarstw prowadzi standardową produkcję roślinną. Coraz bardziej widoczna jest modernizacja i specjalizacja gospodarstw rolnych a także koncentracja produkcji. W strukturze zasiewów dominują uprawy mieszanek zbożowych, pszenżyta, żyta, rzepaku i roślin strączkowych. Na profil upraw zdecydowany wpływ ma jakość gleb. . Najkorzystniejsze warunki występują na terenach sołectw: Bączek, Bolesławowo, Demlin, Godziszewo, Kamierowo, Mirowo i Obozin.

Tabl. 39 Powierzchnia [ha] i struktura użytków rolnych w podziale na klasy bonitacyjne

Klasa bonitacyjna	Rola		Łąki		Pastwiska	
	ha	%	ha	%	ha	%
II					0,29	0,04
III			16,59	2,09	33,68	4,54
IV			198,00	24,99	259,08	34,90
V			428,57	54,09	302,27	40,72
VI			149,18	18,83	147,04	19,81
II	6,20	0,07				
IIIa	170,92	1,92				
IIIb	433,06	4,86				
IVa	1632,08	18,31				
IVb	3245,92	36,42				
V	2284,17	25,63				
VI	1141,27	12,80				

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Skarszewach

Ryc. 11 Struktura użytków rolnych w gminie w podziale na klasy bonitacyjne
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Skarszewach

Według danych z Powiatowego Zespołu Doradztwa Rolniczego w Starogardzie Gdańskim struktura zasiewów na rok 2020/2021 przedstawia się następująco:

Tabl. 40 Powierzchnie i struktura zasiewów na rok 2020/2021

Wyszczególnienie	Powierzchnia w ha	% powierzchni zasiewów
Pszenica ozima	600	8,7
Żyto	800	11,6
Jęczmień ozimy	500	7,3
Pszenżyto ozime	1050	15,2
Rzepak ozimy	300	4,4
Pszenica jara	290	4,2
Owies	300	4,4
Jęczmień jary	750	10,9
Pszenżyto jare	166	2,4
Mieszanki	1500	21,8
Kukurydza na ziarno	100	1,5
Groch na ziarno	80	1,2
Bobik	30	0,4
Łubiny	320	4,6
Kukurydza na kiszonkę	100	1,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Zespołu Doradztwa Rolniczego w Starogardzie Gdańskim

Utrzymuje się trend spadku liczby gospodarstw prowadzący chów i hodowlę zwierząt gospodarskich przy jednoczesnym wzroście koncentracji produkcji zwierzęcej, głównie trzody chlewnej i bydła mięsnego.

Leśnictwo

Lesistość gminy Skarszewy wg danych GUS wynosi 24,3%. Jest to wskaźnik niższy od średniej lesistości w kraju, która wynosi ok. 30 %. Dominują drzewostany iglaste, stanowiące ponad 75%. Przeszło 70% powierzchni lasów należy do Skarbu Państwa. Administrowane są przez Nadleśnictwa Starogard i Kolbudy (północne fragmenty obszaru gminy), należące Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Gdańsku.

Kompleksy leśne na terenie gminy Skarszewy stanowią w większości zwarte powierzchniowo płaty. Porastają przede wszystkim południową (w Dolinie Wierzycy) i zachodnią część gminy, a na pozostałym obszarze występują niewielkimi enklawami wśród użytków rolnych.

Część lasów posiada status lasów ochronnych – wodochronnych, glebochronnych, stanowiących ostoje zwierząt i ochronnych miast (Starogardu Gdańskiego). Lasy, poza funkcją fizjotaktyczną (przyrodniczą) i turystyczną pełnią na terenie gminy Skarszewy istotną funkcję gospodarczą.

Tabl. 41 Powierzchnie gruntów leśnych i lasów wszystkich form [ha] w gminie Skarszewy (stan na 2019 r.)

Powierzchnia	ha
Grunty leśne ogółem	4190,36
Grunty leśne publiczne ogółem	2970,69
Grunty leśne prywatne	1219,67
Lasy ogółem	4121,62
Lasy publiczne ogółem	2901,95
Lasy publiczne Skarbu Państwa	2886,51
Lasy publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych	2875,52
Lasy publiczne Skarbu Państwa w zasobie Własności Rolnej SP	2,91
Lasy publiczne gminne	14,39
Lasy prywatne ogółem	1219,67

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2015-2019 w gminie odnowiono i zalesiono 2,8 ha gruntów leśnych. Wszystko w lasach prywatnych. Z lasów pozyskano 6584 m³ grubizny, w tym 100% z lasów prywatnych.

W ogólnej ocenie potencjał leśny gminy Skarszewy jest umiarkowany.

3.7.4. Zasoby wód podziemnych i powierzchniowych

Zasoby wód powierzchniowych na terenie gminy Skarszewy związane są występującymi licznie ciekami oraz zbiornikami wodnymi.

Najważniejszymi rzekami przepływającymi w granicach gminy Skarszewy są Wierzyca i jej dopływy Więcisa oraz Styna. Spośród zbiorników wodnych, do największych należą jeziora Godziszewskie, Jez. Krawusińskie, Jez. Wielkie Borówno i Jez. Duży Mergiel. Zbiorniki wodne na terenie gminy występują również w postaci tzw. „oczek” o powierzchni poniżej 1 ha, o istotnej roli retencyjnej i ekologicznej.

W przypadku wód podziemnych największe znaczenie z punktu widzenia potrzeb gospodarczych i komunalnych ma czwartorzędowe piętro wodonośne. Zlokalizowane na terenie gminy Skarszewy ujęcia wód powierzchniowych czerpią wodę z piętra czwartorzędowego.

Gmina Skarszewy położona jest częściowo w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 117 „Gołębiewo”.

W ogólnej ocenie potencjał wodny gminy Skarszewy jest znaczny, głównie w zakresie wód podziemnych.

3.7.5. Zasoby surowców

Według danych Państwowego Instytutu Geologicznego – baza MIDAS (pgi.gov.pl – dane na dzień 03.02.2022 r.), w granicach gminy Skarszewy występują udokumentowane złoża surowców mineralnych – piasków i żwirów. Ich zestawienie zawiera tab. 42, a lokalizację przedstawiają załączniki graficzne.

Tabl. 42 Wykaz złóż piasków i żwirów w gminie Skarszewy

Lp.	Nazwa złoża	Zasoby geologiczne bilansowe [tys. ton]	Stan zagospodarowania złoża, w tym: R – złoża o zasobach rozpoznanych szczegółowo E – złoża eksploatowane T - złoża zagospodarowane, eksploatowane okresowo Z – złoża, z którego wydobywanie zostało zaniechane
1.	Boże Pole-Postołowo	6238	Z
2.	Bożepole Królewskie I	1021	R
3.	Bożepole Królewskie II	1143	R
4.	Bożepole Królewskie III	180	R
5.	Demlin	227	Z
6.	Demlin	216	R
7.	Demlin I	578	Z
8.	Demlin II	782	R
9.	Demlin III	284	T
10.	Demlin IV	300	E
11.	Demlin IX	2254	R
12.	Demlin V	643	T
13.	Demlin VI	1322	R
14.	Demlin VII	38	E
15.	Demlin VIII	8830	R
16.	Godziszewo	512	R
17.	Godziszewo I	4706	E

18.	Godziszewo II	342	R
19.	Gołębiewko II	2182	R
20.	Mirowo	12666	Z
21.	Mirowo I	726	T
22.	Mirowo V	2631	E
23.	Mirowo VI	527	Z
24.	Mirowo VIII	236	Z
25.	Mirowo X	1017	E
26.	Mirowo XII	1872	E
27.	Mirowo XIII	2098	E
28.	Mirowo XIV	4272	T
29.	Mirowo XIX	198	R
30.	Mirowo XV	5318	R
31.	Mirowo XVI	319	E
32.	Mirowo XVII	1189	E
33.	Mirowo XVIII	1208	E
34.	Mirowo XXI	b/d	b/d
35.	Postołowo III	556	R
36.	Skarszewy II	121	Z
37.	Szczodrowo	274	Z
38.	Szczodrowo III	216	E
39.	Szczodrowo IV	278	R
40.	Szczodrowo V	988	R
41.	Więckowy	876	R
42.	Wolny Dwór	249	Z
43.	Wolny Dwór II	b/d	Z
44.	Wolny Dwór IV	3053	E
45.	Wolny Dwór V	1379	R

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z pgi.gov.pl oraz „Bilansu zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31.12.2020” (2021).

3.7.6. Potencjał odnawialnych źródeł energii

Rozwój odnawialnych źródeł energii (OZE) nabiera coraz większego znaczenia w kwestiach zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego oraz walki z degradacją środowiska przyrodniczego. W dokumentach strategicznych zarówno na szczeblu unijnym, krajowym, jak i regionalnym znajdują się zapisy propagujące rozwój tych form pozyskiwania energii.

Możliwość wykorzystania odnawialnych źródeł energii jest zróżnicowana i zależy od lokalnych uwarunkowań.

Biomasa

Pod pojęciem biomasy rozumie się biodegradowalne frakcje produktów, odpadów i pozostałości z rolnictwa (włączając roślinne i zwierzęce substancje), leśnictwa i pokrewnych przemysłów, jak i biodegradowalne frakcje odpadów przemysłowych oraz rolniczych. Wykorzystanie biomasy w celach energetycznych może następować poprzez bezpośrednie spalanie biopaliw stałych (np. drewna, słomy, osadów ściekowych), przetwarzanie na paliwa ciekłe (np. estry oleju rzepakowego, alkohol) lub gazowe (np. biogaz rolniczy, biogaz z oczyszczalni ścieków, gaz wysypiskowy, gaz drzewny). Konwersja biomasy na nośniki energii może odbywać się metodami fizycznymi, chemicznymi oraz biochemicznymi.

W przypadku miasta i gminy Skarszewy największe znaczenie mogą mieć dwa rodzaje wykorzystania biomasy:

1) Spalanie bezpośrednie:

Pozyskanie drewna do celów energetycznych, głównie z lasów w postaci drewna opałowego i odpadów pozrębowych, pielęgnacji sadów i zieleni miejskich oraz zakładów przetwórstwa drewna.

Innym sposobem wykorzystania biomasy jest uprawa roślin energetycznych, np. wierzby energetycznej (nadaje się ona do produkcji peletów paliwowych), na gruntach ornych aktualnie niezagospodarowanych, bądź wykorzystanie słomy na potrzeby grzewcze indywidualnych odbiorców.

Według informacji pochodzących z Projektu założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe gminy Skarszewy na lata 2015-2030 (2015) w gminie w kotłowniach Gminnej Energetyki Ciepłej, pod względem ilości oraz wielkości mocy, źródła na biomasę (słoma, drewno, odpady z drewna) zajmowały trzecią pozycję z 10-procentowym udziałem w strukturze mocy zainstalowanej, natomiast w innych kotłowniach na terenie gminy w strukturze mocy zainstalowanej ich udział stanowił 15%.

2) Pozyskiwanie gazu z biomasy:

Odbywa się ono w tzw. biogazowniach (fermentacja) lub w przypadku małych instalacji w tzw. kotłach gazujących (termicznych) i polega na termicznym przekształceniu biomasy z formy stałej w gaz lub w procesie beztlenowej fermentacji biomasy. W zależności od materiału wsadowego wyróżnić można: biogaz rolniczy otrzymywany z surowców rolniczych (w tym m.in. płynnych lub stałych odchodów zwierzęcych, produktów ubocznych rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego oraz biomasy leśnej); biogaz wysypiskowy oraz biogaz z oczyszczalni ścieków.

W gminie Skarszewy największy potencjał ma pozyskiwanie biogazu z surowców rolniczych, przy czym potencjał pozyskiwania biogazu z ferm zwierzęcych ocenia się jako umiarkowany. Wykorzystanie osadów ściekowych w produkcji biogazu ma ekonomiczne uzasadnienie tylko w przypadku dużych oczyszczalni, w związku z czym nie przewiduje się wdrożenia tego typu przedsięwzięcia na terenie gminy.

Energia słońca

Energię słoneczną wykorzystuje się najczęściej w instalacjach solarnych, w skład których wchodzi takie urządzenia jak: kolektory słoneczne, zasobniki wody użytkowej lub zasobniki z przepływowymi wymiennikami ciepła. Drugi aktywny sposób wykorzystania energii

słonecznej to systemy fotowoltaiczne. Bazują one na fotoogniwach, czyli na urządzeniach służących do przemiany światła słonecznego w energię elektryczną.

Północny obszar Polski posiada bardzo dobre warunki dla wykorzystania energii słonecznej. Średnioroczne sumy promieniowania słonecznego całkowitego padającego na jednostkę powierzchni poziomej wynoszą dla województwa pomorskiego 1076 kWh/m²/rok. Dla porównania wartość ta dla Polski centralnej wynosi 985 kWh/m²/rok.

Potencjał gminy w zakresie wykorzystania energii słonecznej rekomendowany jest przede wszystkim dla celów gospodarstw domowych w celu zaspokojenia zapotrzebowania na ciepłą wodę użytkową w zabudowie mieszkaniowej jednorodzinnej i wielorodzinnej, a także w budynkach zamieszkania zbiorowego oraz obiektach użyteczności publicznej.

Na terenie gminy wydanych został szereg decyzji o warunkach zabudowy dla lokalizacji zespołów urządzeń fotowoltaicznych. Wykorzystanie systemów fotowoltaicznych w bilansie energetycznym gminy Skarszewy będzie przypuszczalnie wzrastać.

Energia wodna

Przez teren gminy Skarszewy przepływają ciekły wodne o dużych możliwościach wykorzystania energii wodnej do wytwarzania energii elektrycznej, tj. umożliwiające budowę małych elektrowni wodnych.

Aktualnie na terenie gminy funkcjonują 2 elektrownie wodne – w miejscowości Czarnocińskie Piece o mocy 136 kW oraz elektrownia „Młyn Skarszewy” o mocy 100 kW.

Energia geotermalna

Energia geotermalna jest to ciepło pozyskiwane z głębi ziemi w postaci gorącej wody lub pary wodnej. Energia geotermalna jest użytkowana bezpośrednio jako ciepło grzewcze dla potrzeb komunalnych oraz w procesach produkcyjnych w rolnictwie, a także do wytwarzania energii elektrycznej.

Aktualnie brak jest danych dotyczących możliwości wykorzystania energii geotermalnej na terenie gminy Skarszewy, natomiast najlepsze warunki dla wykorzystania energii geotermalnej w woj. pomorskim dotyczą zachodniej i południowo-zachodniej części Pomorza.

Możliwe jest wykorzystanie pomp ciepłych do celów grzewczych w gospodarstwach domowych oraz budynkach użyteczności publicznej.

Energia wiatru

Gmina Skarszewy według danych IMiGW zlokalizowana jest na granicy stref o bardzo korzystnych i korzystnych warunkach wiatru, o prędkości wiatru osiągającej wartości powyżej 4 m/s.

Pomimo korzystnych warunków wietrznych aktualnie na terenie gminy Skarszewy nie funkcjonują elektrownie wiatrowe. Zgodnie z dotychczasową polityką przestrzenną gminy nie przewiduje się lokalizacji elektrowni wiatrowych na obszarze gminy. Związane jest to m.in. z ograniczeniami wynikającymi z istniejącego zagospodarowania terenów oraz występowania obszarów prawnie chronionych. Wobec obowiązujących przepisów prawa i wymagań określonych w ustawie z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych lokalizacja tego typu przedsięwzięć na terenie gminy nie jest możliwa.

3.7.7. Prognoza liczby ludności miasta i gminy Skarszewy do 2045 r.

Ze względu na zdecydowanie różną sytuację demograficzną tendencje zmian dla obszaru miasta i terenów wiejskich sporządzono oddzielne prognozy ludnościowe dla każdego z tych obszarów. Do analizy wykorzystano następujące dane:

- struktura ludności wg płci i wieku dla gminy na dzień 31 XII 2019 r. na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego,
- tablice długości trwania życia na okres obecny najbardziej przystające do rejestrowanej w gminie liczby zgonów. Założono wydłużanie się średniej długości jego trwania, na skutek stopniowej poprawy jakości życia,
- wartości współczynników płodności kobiet przyjęte do prognozy urodzeń otrzymano również z „dopasowania” do wykazywanej liczby urodzeń w gminie. Przyjęto, że ten poziom dzietności utrzyma się do 2045 r. Jest to dzietność stosunkowo wysoka jednak nie zapewniająca reprodukcji prostej, czyli zastępowalności pokoleń.

Tabl. 43 Dane wyjściowe do prognozy ludności

Rok	Miasto			Wieś		
	Urodzenia	Zgony	Saldo migracji	Urodzenia	Zgony	Saldo migracji
2010	84	43	-4	104	63	-19
2011	74	67	-38	120	78	15
2012	98	53	-63	119	60	13
2013	79	57	-21	87	54	-9
2014	101	56	-45	104	76	-4
2015	123	61	0	75	65	0
2016	92	58	-26	64	61	-11
2017	86	51	-53	99	55	18
2018	90	64	-78	112	75	21
2019	82	59	-56	92	61	36

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Najtrudniejszym założeniem do sporządzenia prognozy jest określenie przyszłego strumienia migracji. Jak widać w przedstawionej powyżej tabeli w ostatnich latach mamy do czynienia ze zdecydowanie ujemnym saldem migracji w mieście i zmiennym, lecz średnio dodatnim na terenach wiejskich. Średnie saldo migracji w ostatnich 5 latach wynosiło minus 43 osoby w mieście i plus 13 na terenach wiejskich. Wydaje się, że faktyczne saldo migracji ze względu na rozluźnienie przepisów dotyczących obowiązku meldowania może różnić się od odnotowywanego w statystykach. Tysiące ludzi w kraju latami przebywają poza miejscem zameldowania, dlatego do danych statystycznych dotyczących migracji należy podchodzić z dużą rezerwą. Otwarcie zachodniego rynku pracy spowodowało wzrost wyjazdów do pracy za granicę, które w przypadku młodych roczników zakończyć się mogą całkowitą emigracją. **Do prognozy przyjęto ujemne saldo migracji wynoszące minus 40 osób dla miasta i plus 13 dla terenów wiejskich.**

W prognozie liczby gospodarstw domowych oparto się na prognozach GUS dotyczących przeciętnej liczby osób w gospodarstwie domowym w mieście i na terenach wiejskich.

Wyniki prognozy dla Skarszew

Tabl. 44 Prognoza liczby ludności m. Skarszewy wg społeczno- ekonomicznych grup wieku

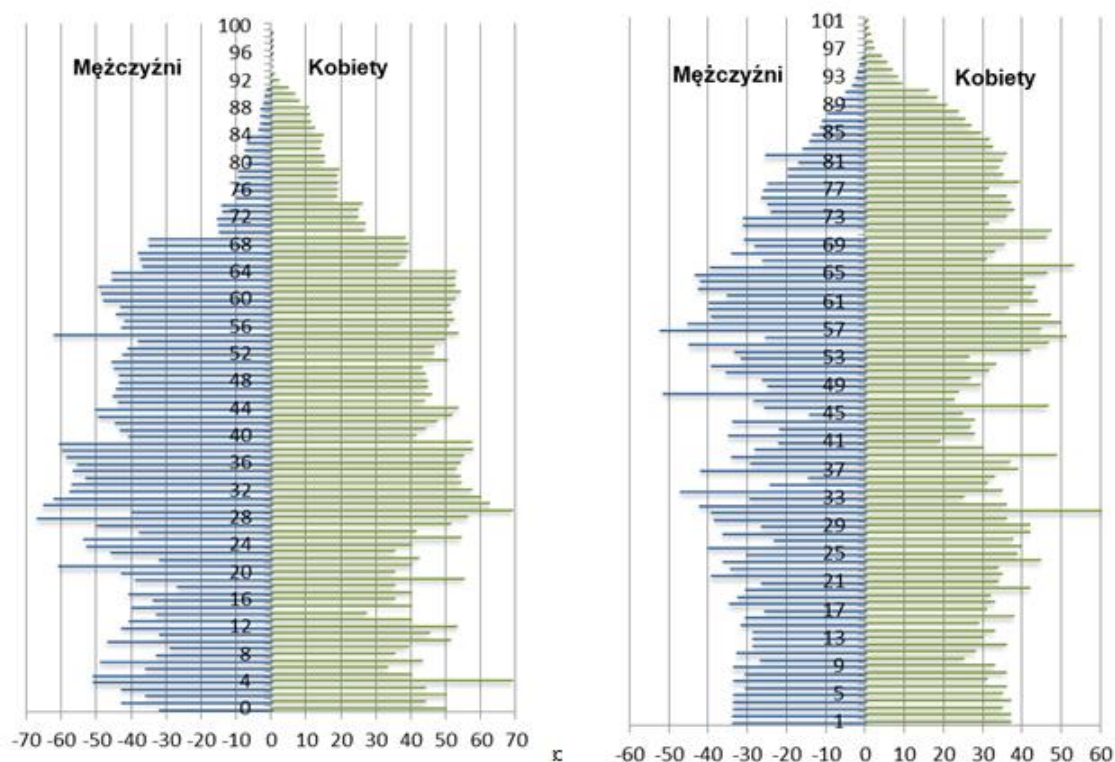
Funkcjonalne grupy wieku	Rok	2020	2025	2030	2035	2040	2045
	Ogółem	6995	6907	6736	6506	6242	5951
Żłobkowa	0-2	259	246	222	207	209	210
Przedszkolna, w tym:	3-5	281	263	226	210	192	206
Klasa zerowa	6	89	73	82	67	67	64
Szkoły podstawowej	12-14	651	665	634	592	532	490
Liceum profilowanego, szkoły zawodowej	15-18	289	325	341	305	292	257
	18	74	92	85	70	81	64
Studencka	19-23	415	358	379	413	367	355
Produkcyjna w tym:	18-59K/64M	4250	3982	3734	3542	3348	3111
Mobilna	18-44	2644	2474	2237	2031	1894	1807
Niemobilna	45-59/64	1606	1508	1497	1510	1453	1304
Poprodukcyjna	60/65 i więcej	1250	1445	1581	1655	1685	1678

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Tabl. 45 Struktura wieku ludności wg prognozy w mieście

Grupa wieku	2020	2025	2030	2035	2040	2045
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0-2	3,7	3,6	3,3	3,2	3,4	3,5
3-5	4,0	3,8	3,4	3,2	3,1	3,5
6	1,3	1,1	1,2	1,0	1,1	1,1
7-14	9,3	9,6	9,4	9,1	8,5	8,2
15-18	4,1	4,7	5,1	4,7	4,7	4,3
18	1,1	1,3	1,3	1,1	1,3	1,1
19-24	5,9	5,2	5,6	6,3	5,9	6,0
18-59/64	60,8	57,7	55,4	54,4	53,6	52,3
18-44	37,8	35,8	33,2	31,2	30,3	30,4
45-59/64	23,0	21,8	22,2	23,2	23,3	21,9
60/65-więcej	17,9	20,9	23,5	25,4	27,0	28,2

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Ludność miejska gminy Skarszewy według płci i wieku w roku
2019 2045

Tabl. 46 Dynamika zmian liczby ludności w mieście

	2019	2020	2025	2030	2035	2040	2045
ogółem	100,0	99,8	98,5	96,1	92,8	89,0	84,9
0-17	100,0	100,2	99,2	95,2	87,8	81,1	77,9
6-17	100,0	101,7	103,4	103,6	95,1	86,1	79,5
18-59/64	100,0	97,9	91,7	86,0	81,6	77,1	71,6
60/65 i więcej	100,0	106,2	122,7	134,2	140,5	143,1	142,4

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Tabl. 47 Prognoza liczby gospodarstw domowych

Rok	Liczba gospodarstw	Dynamika wzrostu rok 2019=100	Okres poprzedni = 100%
2019 szac.	2450	100,0	
2020	2470	100,8	100,8
2025	2500	102,0	101,2
2030	2550	104,1	102,0
2035	2500	102,0	98,0
2040	2400	98,0	96,0
2045	2250	91,8	93,8

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Tabl. 48 Prognoza aktywnych zawodowo na terenie miasta

Rok	Aktywni zawodowo	Dynamika wzrostu rok 2019=100	Okres poprzedni = 100%
2019 szac.	3050	100,0	
2020	3000	98,4	98,4
2025	2850	93,4	95,0
2030	2700	88,5	94,7
2035	2570	84,3	95,2
2040	2440	80,0	94,9
2045	2280	74,8	93,4

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Wyniki prognozy dla terenów wiejskich gminy Skarszewy

Tabl. 49 Prognoza liczby ludności wiejskiej w gminie Skarszewy o wg społeczno-ekonomicznych grup wieku

Funkcjonalne grupy wieku	Rok	2020	2025	2030	2035	2040	2045
	Ogółem	7959	8183	8421	8782	9102	8998
Żłobkowa	0-2	296	301	314	311	297	278
Przedszkolna, w tym:	3-5	260	293	310	315	306	293
Klasa zerowa	6	103	94	100	107	104	98
Szkoły podstawowej	12-14	912	811	816	829	849	839
Liceum profilowanego, szkoły zawodowej	15-18	516	468	379	417	417	436
	18	134	111	122	117	101	110
Studencka	19-23	568	638	591	483	516	522
Produkcyjna w tym:	18-59K/64M	4846	4994	5132	5136	5144	5106
Mobilna	18-44	3171	3252	3241	3055	3021	3063
Niemobilna	45-59/64	1675	1742	1891	2080	2123	2043
Poprodukcyjna	60/65 i więcej	1160	1332	1492	1785	2086	2058

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Tabl. 50 Struktura wieku ludności wiejskiej wg prognozy na terenach wiejskich

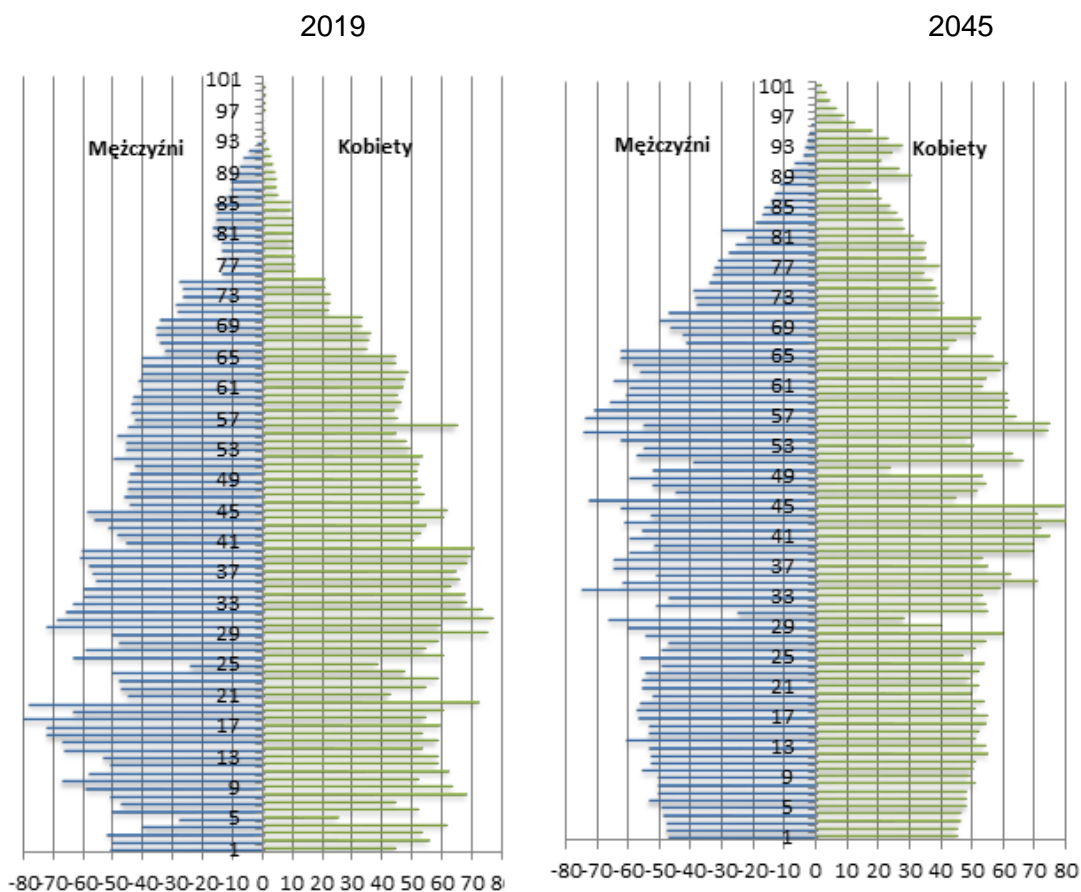
Grupa wieku	2020	2025	2030	2035	2040	2045
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0-2	3,9	3,7	3,7	3,7	3,5	3,3
3-5	3,2	3,3	3,6	3,7	3,6	3,4
6	1,2	1,3	1,2	1,2	1,2	1,1
7-14	11,9	11,5	9,9	9,7	9,4	9,3
15-18	6,5	6,5	5,7	4,5	4,7	4,6
18	1,6	1,7	1,4	1,4	1,3	1,1
19-24	6,8	7,1	7,8	7,0	5,5	5,7

18-59/64	60,7	60,9	61,0	60,9	58,5	56,5
18-44	39,9	39,8	39,7	38,5	34,8	33,2
45-59/64	20,9	21,0	21,3	22,5	23,7	23,3
60/65-więcej	14,2	14,6	16,3	17,7	20,3	22,9

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Ludność na terenach wiejskich gminy Skarszewy według płci i wieku w roku

Tabl. 51 Dynamika zmian liczby ludności obszarów wiejskich

	2019	2020	2025	2030	2035	2040	2045
ogółem	100,0	100,6	103,4	106,4	111,0	115,0	113,7
0-17	100,0	98,3	93,5	90,5	93,7	94,2	92,4
6-17	100,0	98,0	88,6	82,4	86,7	89,1	88,7
18-59/64	100,0	100,9	104,0	106,8	106,9	107,1	106,3
60/65 i więcej	100,0	103,4	118,7	133,0	159,1	186,0	183,4

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Tabl. 52 Prognoza liczby gospodarstw domowych na terenach wiejskich

Rok	Liczba gospodarstw	Dynamika wzrostu rok 2019=100	Okres poprzedni = 100%
2019 szac.	2400	100,0	
2020	2430	101,3	101,3
2025	2600	108,3	107,0
2030	2840	118,3	109,2
2035	3010	125,4	106,0
2040	3060	127,5	101,7
2045	3000	125,0	98,0

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Tabl. 53 Prognoza aktywnych zawodowo na terenach wiejskich

Rok	Aktywni zawodowo	Dynamika wzrostu rok 2019=100	Okres poprzedni = 100%
2019 szac.	3400	100,0	
2020	3420	100,6	100,6
2025	3520	103,5	102,9
2030	3650	107,4	103,7
2035	3670	107,9	100,5
2040	3690	108,5	100,5
2045	3700	108,8	100,3

Źródło: opracowanie własne wg danych GUS

Omówienie wyników prognozy

Przy spełnieniu się przyjętych założeń sytuacja demograficzna gminy Skarszewy będzie przedstawiała się następująco:

- Do roku 2045 łączna liczba mieszkańców gminy nie będzie ulegała większym zmianom i jej stan będzie zbliżony do obecnego. Przy prognozowanym znacznym spadku liczby ludności na ten rok dla Polski jest to bardzo optymistyczna prognoza. Jest ona wynikiem korzystnej obecnie „młodej” strukturą wieku mieszkańców, jak i stosunkowo wysokiej dzietności kobiet w stosunku do średniej dzietności w Polsce.
- Zmianie ulegną stany liczby ludności w mieście i na terenach wiejskich. Miasto będzie się stopniowo się wyludniać, a na terenach wiejskich mieszkańców będzie przybywać - tyle ile ubędzie ze stanu w mieście przybędzie na terenach wiejskich. Z prognozy wynika, że do końca prognozowanego okresu liczba mieszkańców na terenie miasta spadnie o około 1000 osób [15%].
- W latach 2019-2045 następować będą istotne zmiany w strukturze wieku ludności, które wpłyną w dużym stopniu na potrzeby społeczno-gospodarcze rozwoju gminy. Prognoza wykazuje, że liczba dzieci i młodzieży (0-17) spadnie o około 330 w mieście (ok. 22%) i około 150 na terenach wiejskich (ok. 7,6%). W sumie daje to spadek o około 14%. Podobny, bo około 15%-wy spadek w stosunku do stanu obecnego nastąpi w grupie szkolnej (6-17).

- Zmniejszaniu również będzie ulegała społeczność w grupie produkcyjnej (18-59/64). Liczba osób w tym przedziale wiekowym w gminie obniży się do roku 2045 około 900 osób, tj. o ok. 10%, z czego około 1200 osób w mieście (28%), natomiast na terenach wiejskich prognozuje się wzrost o ok. 300 osób (4%).
- Największe zmiany prognozowane są w grupie poprodukcyjnej (60/65 i więcej). Tu będzie następował znaczący przyrost liczebności, aby w końcu prognozowanego okresu wzrosnąć aż o około 1400 osób (60%) w stosunku do stanu obecnego. W tej grupie wiekowej zdecydowanie większy przyrost nastąpi na terenach wiejskich, bo blisko 85%. Dynamiczny wzrost najstarszej grupy wieku wymuszać będzie zwiększoną potrzebę rozwoju opieki nad grupą trzeciego wieku.

Prognoza zapotrzebowania terenów pod budownictwo mieszkaniowe

Jeżeli uznamy, że dane statystyczne dotyczące warunków zamieszkania mieszkańców gminy Skarszewy odzwierciedlają stan faktyczny, to stwierdzić należy, iż jak na gminę miejsko-wiejską stosunkowo niski jest wskaźnik samodzielności zamieszkania wynoszący około 1,1. Można powiedzieć, że w co dziewiątym mieszkaniu przebywają dwa gospodarstwa domowe. W związku z tym główną potrzebą będzie poprawa wskaźników zamieszkania, takich jak: przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania, czy przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na mieszkańca.

Oprócz budowy nowych domów zakładać należy nasilenie procesu modernizacji i rozbudowy istniejących obiektów na posiadanych działkach związanych z przejmowaniem ich przez kolejnych gospodarzy, następców.

3.7.8. Wnioski złożone do zmiany Studium

Po zawiadomieniu Burmistrza Skarszew o przystąpieniu do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego do Urzędu Miejskiego w Skarszewach wpłynęły wnioski, które można podzielić na cztery grupy:

- 1) wnioski osób fizycznych i prawnych – dotyczące zmiany przeznaczenia terenu, w większości na cele mieszkaniowe oraz na lokalizacje funkcji gospodarczych;
- 2) wniosek dotyczący lokalizacji farmy fotowoltaicznej wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną;
- 3) wnioski organów i instytucji - organy i instytucje po zawiadomieniu o przystąpieniu do zmiany studium przekazały pisma o charakterze ogólnoinformacyjnym lub nie wniosły wniosków do zmiany studium. Organy te są ustawowo zobowiązane do współpracy podczas sporządzania dokumentu studium.

Ponadto na potrzeby sporządzenia Studium analizie poddano wnioski archiwalne składane do UM w Skarszewach w latach 2008-2020, które rozpatrywano w aspekcie aktualnych uwarunkowań oraz zapotrzebowania gminy na ewentualne nowe tereny rozwojowe.

W studium uwzględniono także wnioski własne gminy, które związane są z potrzebami rozwojowymi, np. w zakresie rozwoju funkcji gospodarczych, a ponadto wnioski związane z realizacją celów publicznych, które ukazują potrzeby w zakresie zagospodarowania ważne dla jakości życia mieszkańców.

3.7.9. Potrzeby gminy w zakresie nowych terenów inwestycyjnych – wnioski z analiz

Na potrzeby niniejszego studium przeprowadzono analizy środowiskowe, społeczno-demograficzne, analizy wybranych zagadnień ekonomicznych oraz przeanalizowano

dokumenty strategiczne gminy. Zebrano ponadto wnioski (patrz rozdział powyżej), w tym na zagospodarowanie terenów istotnych dla zaspokojenia potrzeb gminy. Całość analiz zebrano w dokumencie pn. Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę, który stanowi odrębne opracowanie. Na podstawie wyników Bilansu określono maksymalne zapotrzebowanie na nową zabudowę, w tym przede wszystkim pod budownictwo mieszkaniowe.

Zapotrzebowanie terenów pod budownictwo mieszkaniowe:

Główne założenia przyjęte do określenia zapotrzebowania na nowe tereny inwestycyjne w zakresie budownictwa mieszkaniowego:

- poprawa wskaźnika samodzielności zamieszkiwania w gminie – obecnie jak na gminę miejsko-wiejską wskaźnik jest niski i wynosi 1,1 co oznacza, że w co dziewiątym mieszkaniu przebywają dwa gospodarstwa domowe (w mieście wskaźnik ok. 1,07, na terenach wiejskich ok. 1,14) – w stanie docelowym na 100 mieszkań przypadać będzie 100 gospodarstw domowych;
- poprawa wskaźnika powierzchni użytkowej przypadającej na osobę – obecnie przeciętna powierzchnia użytkowa na osobę w gminie jest prawie o 3,7 m² niższa od przeciętnej w tych gminach miejsko-wiejskich województwa i o 4 m² niższa od przeciętnej w województwie pomorskim – na potrzeby bilansu przyjmuje się utrzymanie dotychczasowego tempa wzrostu powierzchni mieszkaniowej przypadającej na mieszkańca (w latach 2010-2019 przyrost ten wyniósł 2,5 m²) - docelowo w roku horyzontalnym zakłada się wzrost powierzchni użytkowej przypadającej na osobę do 35 m²/os;
- na podstawie prognoz demograficznych przyjęto przeciętną wielkość gospodarstwa domowego w 2045 r.: w mieście – 2,64, na terenach wiejskich – 2,99;
- przyjęto średnią powierzchnię mieszkania w roku docelowym prognozy: w mieście – ok. 92 m², na terenach wiejskich – 140 m², przy czym część mieszkań, w szczególności na terenie miasta, realizowanych będzie jako zabudowa wielorodzinna;
- na terenie miasta zakłada się ubytek substancji mieszkaniowej na poziomie 1,5%.

Biorąc pod uwagę powyższe założenia, przeprowadzono następujące szacunki:

- zapotrzebowanie wynikające ze współczynnika samodzielności zamieszkiwania – w stanie istniejącym braki na terenie miasta - 159 mieszkań, a na terenie gminy – 298 mieszkań; przyjmując aktualną przeciętną powierzchnię mieszkania odpowiada to obecnemu zapotrzebowaniu na ok. 11 336 m² pow. użytkowej w mieście oraz ok. 26 998 m² pow. użytkowej zabudowy mieszkaniowej w gminie.;
- zapotrzebowanie wynikające ze zmiany liczby gospodarstw domowych - na terenach wiejskich dodatkowo 600 mieszkań, czyli ok. 84 000 m² pow. użytkowej;
- poprawa warunków zamieszkiwania – zapotrzebowanie w mieście na poziomie ok. 35 965 m² w mieście oraz ok. 118 565 m² na terenach wiejskich (przy założeniu budowy na wsi prawie wyłącznie zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej).

Podsumowując, łącznie **do roku 2045** szacuje się zapotrzebowanie na nową zabudowę o funkcji mieszkaniowej na poziomie **ok. 514 mieszkań w mieście** oraz **ok. 1744 mieszkań** na terenach wiejskich. Daje to odpowiednio powierzchnię użytkową zabudowy mieszkaniowej na poziomie **ok. 47 301 m² w mieście** i **ok. 244 160 m² na terenach wiejskich**.

Zapotrzebowanie terenów pod usługi:

Wraz z rozwojem zabudowy o funkcji mieszkaniowej prognozuje się wzrost zapotrzebowania na tereny o funkcji usługowej (usług komercyjnych) - handlowej, biurowej, rzemiosła itp. Szacuje się, iż zapotrzebowanie w tym zakresie może wynosić ok. 30 ha, czyli ok. 20 000 m² pow. usług. W znacznej mierze zabudowa usługowa realizowana będzie w mieście i na terenach położonych przy głównych ciągach komunikacyjnych.

Szacowane zapotrzebowanie na usługi z zakresu usług społecznych, w tym usług o charakterze publicznym, np. rozbudowę świetlic wiejskich, czy powstanie domów opieki dla osób starszych (szczególnie uzasadnione w świetle prognoz demograficznych), tereny i zabudowę związaną z usługami kultury oraz sportu i rekreacji, np. budowa/rozbudowa obiektów towarzyszących terenom sportu i rekreacji. Łącznie szacuje się zapotrzebowanie na zabudowę o funkcji usług społecznych na poziomie ok. 10 000 m² pow. usług.

Ponadto z uwagi na duży potencjał gminy w zakresie turystyki prognozuje się zapotrzebowanie na rozwój usług związanych z obsługą turystyki, w tym ogólnodostępnych obiektów bazy noclegowej, gastronomii i usług związanych z obsługą turystów, terenów i usług związanych z szeroko pojmowanymi atrakcjami turystycznymi. Szacuje się zapotrzebowanie na tego typu usługi na poziomie ok. 25 000 m² pow. usług.

Łącznie szacowane zapotrzebowanie na tereny o funkcji usługowej kształtuje się na poziomie **ok. 55 000 m² pow. usług, co może odpowiadać terenowi o powierzchni ok. 45 ha.**

Zapotrzebowanie terenów pod zabudowę o funkcji rekreacji indywidualnej:

Biorąc pod uwagę atrakcyjność turystyczną gminy rozwój terenów dla zabudowy rekreacyjnej może stanowić ofertę inwestycyjną dla osób spoza gminy. Wobec powyższego szacuje się zapotrzebowanie na nową zabudowę o funkcji mieszkaniowej letniskowej na docelowym poziomie **ok. 30 000 m²**, co odpowiada **ok. 300 budynkom rekreacji indywidualnej**, przy czym należy dążyć do koncentrowania nowej zabudowy na terenach z dostępem do sieci infrastruktury technicznej, a nowe tereny uruchamiać etapowo, w zależności od potrzeb i przy uwzględnieniu priorytetu ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazu.

Zapotrzebowanie terenów pod zabudowę o funkcji gospodarczej – usługowo-produkcyjnej, produkcyjnej, magazynów i składów:

Szacuje się zapotrzebowanie terenowe dla funkcji gospodarczych na poziomie **ok. 50 ha**, w tym na powiększenie obecnych terenów produkcyjno-usługowych (np. rozbudowa istniejących przedsiębiorstw), ale także dla nowych inwestycji o mniejszej skali, zlokalizowanych na obszarze całej gminy. Wskazany jest także uwzględnienie większej rezerwy terenowej o łącznej powierzchni **ok. 30 ha**, dla potencjalnych większych inwestorów, np. wskazanie 3 obszarów o zwartej powierzchni ok. 10 ha. Szacunkowo zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową można określić na poziomie **ok. 40 000 m² pow. użytkowej**. Odrębną grupę terenów stanowią obszary dla lokalizacji urządzeń wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych o mocy przekraczającej 500kW – istnieje potrzeba **aby w projekcie Studium odnieść się do kwestii odnawialnych źródeł energii, w szczególności lokalizacji farm fotowoltaicznych.**

Wskazanie w Studium nowych terenów dla lokalizacji funkcji gospodarczych jest zgodne z zapotrzebowaniem, przy czym każdorazowo należy mieć na względzie uwarunkowania wynikające z elementów chronionych (przyrodniczych, krajobrazowo-kulturowych).

Podsumowując, powyższe wnioski z przeprowadzonego Bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę stanowią podstawę przy formułowaniu kierunków rozwoju przestrzennego gminy Skarszewy.

3.8. Uwarunkowania wynikające ze stanu prawnego gruntów

Podstawową strukturę własności gruntów w obszarze wiejskim gminy i w mieście wg ewidencji przedstawiają poniższe tabele (stan na czerwiec 2021 r.).

Tabl. 54 Struktura własności gruntów w obszarze wiejskim gminy

Lp.	rodzaj własności	powierzchnia gruntów [ha]	% w ogólnej powierzchni
1	własność Skarbu Państwa z wył. gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	3582	22,59
	własność Skarbu Państwa przekazane w użytkowanie wieczyste	18	0,11
2	własność gmin i związków międzygminnych z wył. gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	344	2,17
3	własność gmin i związków międzygminnych w użytkowaniu wieczystym	1	0,01
4	własność osób fizycznych	10735	67,70
5	własność spółdzielni	3	0,02
6	własność kościołów i związków wyznaniowych	222	1,40
	własność powiatów	286	1,80
	własność województw	28	0,18
	własność spółek prawa handlowego	623	3,93
	własność pozostałych osób niewymienionych powyżej	15	0,09
	RAZEM (powierzchnia ewidencyjna)	15857	100%
	powierzchnia wyrównawcza	22	
	RAZEM (powierzchnia geodezyjna)	15879	

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Starogardzie Gdańskim

Tabl. 55 Struktura własności gruntów w mieście

Lp.	rodzaj własności	powierzchnia gruntów [ha]	% w ogólnej powierzchni
1	własność Skarbu Państwa z wył. gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	215	19,94
	własność Skarbu Państwa przekazane w użytkowanie wieczyste	19	1,76
2	własność gmin i związków międzygminnych z wył. gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	169	15,68
3	własność gmin i związków	19	1,76

	międzygminnych w użytkowaniu wieczystym		
4	własność osób fizycznych	619	57,42
5	własność spółdzielni	6	0,56
6	własność kościołów i związków wyznaniowych	3	0,28
	własność powiatów	6	0,56
	własność województw	2	0,19
	własność spółek prawa handlowego	19	1,76
	własność gminnych osób prawnych oraz grunty, których wł. są nieznani	1	0,09
	RAZEM (powierzchnia ewidencyjna)	1078	100%
	powierzchnia wyrównawcza	1	
	RAZEM (powierzchnia geodezyjna)	1079	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Starogardzie Gdańskim

3.9. Uwarunkowania wynikające z występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych

3.9.1. Ustawa o ochronie przyrody

Omówiono w rozdziale 3.3.3 - Ustanowione formy ochrony przyrody

3.9.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Omówiono w rozdziale 3.4

3.9.3. Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych

Zasoby leśne

Zgodnie z ustawą o ochronie gruntów rolnych i leśnych chronione są wszystkie grunty leśne. Przeznaczenie ich na cele nieleśne następuje wyłącznie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego za zgodą, odpowiednio:

- gruntów leśnych stanowiących własność Skarbu Państwa – właściwego Ministra (Środowiska);
- pozostałych gruntów leśnych – marszałka województwa wyrażonej po uzyskaniu opinii izby rolniczej.

Zgodnie z art. 11 pkt 1 w/w ustawy wyłączenie z produkcji gruntów leśnych przeznaczonych na cele nieleśne - wymaga wydania decyzji zezwalającej na takie wyłączenie. Procedura wyłączenia gruntów leśnych przeznaczonych na cele nieleśne nie jest związana z opracowaniem planu miejscowego.

Zasoby glebowe

Zgodnie z Ustawą z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych ochronie podlegają użytki rolne klas I-III. Grunty klas chronionych występują na niewielkim obszarze gminy. Najwięcej gruntów klas chronionych występuje w otoczeniu wsi Więckowy, Obozin i Godziszewo.

W przypadku konieczności przeznaczenia gruntów klas chronionych na cele pozarolnicze będą one wymagały:

- przeznaczenia na cele nierolnicze w miejscowym planie zagospodarowania;
- uzyskania zgody ministra właściwego do spraw rozwoju wsi.

3.9.4. Ustawa o lasach

Znaczna część lasów na terenie gminy Skarszewy stanowią lasy Skarbu Państwa. W granicach gminy lasy Skarbu Państwa administrowane są przez Nadleśnictwa Starogard i Kolbudy (północne fragmenty obszaru gminy), należące Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Gdańsku.

Część lasów położonych w granicach gminy posiada status lasów ochronnych: wodochronnych, glebochronnych, lasów stanowiących ostoje zwierząt oraz lasów ochronnych miast (Starogardu Gdańskiego).

Zgodnie z Ustawą z dn. 28.09.1991 r. o lasach (Dz.U 2021, poz.1275 ze zm.):

Art. 15.

Za lasy szczególnie chronione, zwane dalej "lasami ochronnymi", mogą być uznane lasy, które:

- 1) *chronią glebę przed zmywaniem lub wyjąłowieniem, powstrzymują usuwanie się ziemi, obrywanie się skał lub lawin,*
- 2) *chronią zasoby wód powierzchniowych i podziemnych, regulują stosunki hydrologiczne w zlewni oraz na obszarach wododziałów,*
- 3) *ograniczają powstawanie lub rozprzestrzenianie się lotnych piasków,*
- 4) *są trwale uszkodzone na skutek działalności przemysłu,*
- 5) *stanowią drzewostany nasienne lub ostoje zwierząt i stanowiska roślin podlegających ochronie gatunkowej,*
- 6) *mają szczególne znaczenie przyrodniczo-naukowe lub dla obronności i bezpieczeństwa Państwa,*
- 7) *są położone:*
  - a) *w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców,*
  - b) *w strefach ochronnych uzdrowisk i obszarów ochrony uzdrowiskowej w rozumieniu ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz.U. Nr 167, poz. 1399, z 2007 r. Nr 133. Poz. 921 oraz z 2009 r. Nr 62, poz. 504),*
  - c) *w strefie górnej granicy lasów.*

Art. 16.

1. *Minister właściwy do spraw środowiska, w drodze decyzji, uznaje las za ochronny lub pozbawia go tego charakteru, na wniosek Dyrektora Generalnego, zaopiniowany przez radę gminy – w odniesieniu do lasów stanowiących własność Skarbu Państwa.*
  - 1a. *Starosta, po uzgodnieniu z właścicielem lasu i po zasięgnięciu opinii rady gminy, w drodze decyzji, uznaje las za ochronny lub pozbawia go tego charakteru – w odniesieniu do pozostałych lasów.*
2. *Rada gminy powinna wyrazić opinię w ciągu dwóch miesięcy od dnia otrzymania wystąpienia o jej wyrażenie. W razie upływu tego terminu uważa się, że rada gminy nie zgłasza zastrzeżeń.*

Art. 17.

Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady i tryb uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowe zasady prowadzenia w nich gospodarki leśnej.

3.9.5. Ustawa Prawo wodne

Omówiono w rozdziale 3.6.1 Zagrożenia przyrodnicze

3.9.6. Ustawa Prawo geologiczne i górnicze (tereny i obszary górnicze)

Według „Prawa geologicznego” (...) **obszarem górniczym** jest przestrzeń, w granicach której przedsiębiorca jest uprawniony do wydobywania kopaliny objętej koncesją, (...) **terenem górniczym** jest przestrzeń objęta przewidywanymi wpływami robót górniczych zakładu górniczego.

Według danych Państwowego Instytutu Geologicznego – baza (pgi.gov.pl – dane na dzień 03.02.2022 r.) w granicach gminy Skarszew znajdują się udokumentowane złoża surowców mineralnych wymienione w rozdz. 3.7.5. *Zasoby surowców*. Dla części z nich wyznaczono obszar i teren górniczy; występują następujące tereny górnicze:

1. Bożepole Królewskie III,
2. Demlin III A3,
3. Demlin IV/A,
4. Demlin IX,
5. Demlin VA,
6. Demlin VI,
7. Godziszewo I,
8. Mirowol/B,
9. Mirowo V,
10. Mirowo X – Pole A/2,
11. Mirowo X – Pole B/1,
12. Mirowo XI A,
13. Mirowo XI B,
14. Mirowo XII,
15. Mirowo XIII,
16. Mirowo XIV pole N,
17. Mirowo XIV pole S/1,
18. Mirowo XVI,
19. Mirowo XVII,
20. Mirowo XVIII,
21. Szczodrowo II,
22. Szczodrowo III,
23. Wolny Dwór IIIA,
24. Wolny Dwór IV A.

Nadzór nad terenami i obszarami górnictwami sprawuje Okręgowy Urząd Górniczy w Gdańsku.

3.10. Uwarunkowania wynikające z występowania obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych

Wg „Rejestracji i inwentaryzacji naturalnych zagrożeń geologicznych na terenie całego kraju (ze szczególnym uwzględnieniem osuwisk oraz innych zjawisk geodynamicznych)” **na obszarze gminy Skarszewy nie występują zarejestrowane osuwiska.**

Według danych Państwowego Instytutu Geologicznego (PIG)⁴ **na terenie gminy Skarszewy znajdują się obszary predysponowane do występowania ruchów masowych.** Informacje na temat tych obszarów mają jednak charakter poglądowy i według zaleceń PIG nie należy ich wykorzystywać przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego.

3.11. Uwarunkowania wynikające z występowania udokumentowanych złóż kopalin oraz zasobów wód podziemnych

Omówiono w rozdziale 3.7.4 i 3.7.5 – Uwarunkowania wynikające z potrzeb i możliwości gminy – Zasoby wód podziemnych i powierzchniowych; Zasoby surowcowe

3.12. Uwarunkowania wynikające z występowania terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych

Omówiono w rozdz. 3.9.6 Ustawa Prawo geologiczne i górnicze (tereny i obszary górnicze)

3.13. Stan systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopień uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami

3.13.1. Transport

Sieć drogową

Na sieć drogową na obszarze gminy Skarszewy składa się system dróg obsługujących powiązania regionalne oraz powiązania wewnętrzne – lokalne, istotne dla funkcjonowania gminy. Sieć dróg publicznych obejmuje: drogi wojewódzkie, drogi powiatowe i drogi gminne.

Drogi wojewódzkie przebiegające przez obszar gminy to:

- **droga nr 222** – stanowiąca szlak transportowy na trasie Gdańsk – **Godziszewo** – Starogard Gdański – Skórcz; w granicach gminy droga przebiega we wschodniej części gminy, w układzie północ-południe;

---

⁴ Państwowy Instytut Geologiczny, we współpracy z innymi instytucjami realizuje ogólnopolski projekt „System ochrony przeciwosuwiskowej” (SOPO). Jego podstawowym celem jest m.in. rozpoznanie, udokumentowanie i zaznaczenie na mapie w skali 1 : 10 000 wszystkich osuwisk oraz terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi w Polsce. Obecnie w trakcie realizacji jest II etap projektu (spośród zaplanowanych III etapów).

- **droga nr 224** – stanowiąca szlak transportowy na trasie Wejherowo – Kartuzy – Nowa Karczma – **Więckowy** – **Skarszewy** – **Godziszewo** – Tczew; trasa przebiega przez centralny obszar gminy w układzie wschód-zachód.

Drogi powiatowe przebiegające przez obszar gminy to:

Tabl. 56 Wykaz dróg powiatowych przebiegających przez obszar wiejski gminy Skarszewy

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi (przebieg)	Długość (km)
1.	2207G	(Borowina) – Nowy Wiec – Skarszewy /ul. Gdańska-Młyńska-Kościuszki/	11,1
2.	2212G	(Gołębiewko) – Mirowo – Skarszewy /ul. Kamierowska/	7,55
3.	2414G	(droga wojewódzka Nr 214 – Deka) – Pogódki – Koźmin – (Góra)	7,75
4.	2416G	(Stara Kiszewa) – Pogódki – Więckowy – droga wojewódzka Nr 224	9,59
5.	2419G	(Stary Wiec) – Szczodrowo – Przerębska Huta	5,07
6.	2703G	Skarszewy /ul. Kleszczewska/ – Kleszczewo – Karolewo – droga krajowa Nr 22	13,80
7.	2705G	Czarnocin – Linowiec	5,18
8.	2706G	Bączek – Krąg – Starogard Gd.	8,49
9.	2707G	Skarszewy /ul. Starogardzka/ – Linowiec – Starogard Gdański	7,2
10.	2708G	Bolesławowo – Obozin – Trzcina	4,29
11.	2713G	Godziszewo - (Damaszka)	1,86
12.	2714G	Marianka - (Damaszka-Swarożyn)	1,38

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji ZDP Starogard Gdański (https://www.pzdsg.pl/wykaz_drog.php)

Tabl. 57 Wykaz dróg powiatowych przebiegających przez obszar miasta Skarszewy

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi (ulicy)	Długość (km)
1.	2207G	Gdańska	0,79
2.	2212G	Kamierowska	1,214
3.	2703G	Kleszczewska	3,020
4.	2707G	Starogardzka	1,770
5.	2764G	Drogowców	1,402

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji ZDP Starogard Gdański (https://www.pzdsg.pl/wykaz_drog.php)

Drogi gminne:

Zgodnie z Uchwałą Rady Miejskiej w Skarszewach nr XIII/113/2011 z dnia 18 listopada 2011 r. na obszarze gminy Skarszewy znajdują się następujące drogi publiczne:

Tabl. 58 Wykaz dróg gminnych na obszarze wiejskim gminy Skarszewy

Lp.	Nazwa drogi	Nr drogi	Długość w km
1	Jaroszewy - Wałdowko (do granicy gminy)	197150G	2,818
2	Jaroszewy - Kleszczewo (do granicy gminy)	197151G	2,605
3	Szczodrowo - Pawłowo - Bożepole Królewskie	197152G	5,952
4	Bożepole Królewskie -Wilcze Góry - Skarszewy	197153G	4,622
5	Kamierowo - Kamierowskie Piece- droga 197153 G	197154G	2,651
6	Przerębska Huta - Bożepole Królewskie (droga 197153G)	197155G	3,207
7	Bolesławowo -Kamierowo	197156G	2,174
8	Junkrowy- Łaszewo	197157G	3,418
9	Nowy Wiec - Wysin (do granicy gminy)	197158G	1,975
10	Nowy Wiec - Stary Wiec (do granicy gminy)	197159G	1,396
11	Droga 197163G - droga 197151G	197160G	1,600

12	Więckowy - Junkrowy	197161G	2,681
13	Bączek - Zapowiednik	197162G	2,192
14	Pogódki - Jaroszewy - Czarnocin	197163G	6,466
15	Koźmin - droga 197163 G	197164G	2,744
16	Godziszewo - Kobierzyn (do granicy gminy)	197165G	0,830
17	Droga 2414G (Koźmin) - Nowy Dworzec (do granicy gminy)	197166G	0,540
18	Koźmin - Kobyle	197167G	2,402
19	Koźmin - Nowy Dworzec (do granicy gminy)	197168G	1,059
20	Koźmin - Jezierce (do granicy gminy)	197169G	1,253
21	Koźmin - Pinczyn (do granicy gminy)	197170G	1,470
22	Obozin - Janin (do granicy gminy)	197171G	2,525
23	Szczodrowo - Nowy Wiec	197172G	2,490
24	Droga 197163 G (skrzyżowanie z drogą Pogódki - Czarnocin) - Tomaszewo (do granicy gminy)	197173G	1,411
25	Czarnocin - Krag (do granicy gminy)	197174G	1,689
26	Nowy Wiec - Szatarpy (do granicy gminy)	197175G	0,917
27	Pogódki (skrzyżowanie z drogą Pogódki - Koźmin) - Tomaszewo (do granicy gminy)	197176G	1,850
28	Nowy Wiec - Sucha Huta (do granicy gminy)	197177G	1,172
29	Nowy Wiec - Drzewina (do granicy gminy)	197178G	1,467
30	Zamkowa Góra - Junkrowy	197179G	1,004
31	Skarszewy - elektrownia	197180G	3,865
32	Godziszewo - Mirowo D.	197181G	3,193
33	Pogódki - Białe Błota (do granicy gminy)	197182G	1,388
34	Pogódki - Milonki (do granicy gminy)	197183G	1,230
35	Pogódki - Garczyn (do granicy gminy)	197184G	1,380
	Razem drogi publiczne		79,636

Źródło: dane UM w Skarszewach

Zestawienie gminnych dróg publicznych na obszarze miasta Skarszewy na podstawie Uchwał Rady Miejskiej w Skarszewach: nr XVI/124/03 z dnia 2 grudnia 2003r.; nr XIII/112/2011 z dnia 18 listopada 2011r. (ul. Na Wzgórzu i Zakładowa) przedstawia tabela poniżej.

Tabl. 59 Wykaz dróg gminnych (ulic) na obszarze miasta Skarszewy

Lp.	Nr drogi	Nazwa ulicy	Długość [m]
1		Młyńska	627,0
2		Starogardzka	242,0
3		Dworcowa	862,0
4	197039G	Plac Hallera	227,0
5	197040G	Wybickiego	307,0
6	197041G	Chojnicka	2905,0
7	197038G	Kościuszki	732,0
8	197001G	Akacyjowa	260,0
9	197002G	Bednarska	122,0
10	197003G	Brzozowa	244,0
11	197004G	Bukowa	527,0
12	197005G	Cisowa	560,0
13	197006G	Dębowa	1160,0
14	197007G	Działkowa	1248,5
15	197008G	Górna	350,0

16	197009G	Św. Jana	170,0
17	197010G	Jaśminowa	108,0
18	197011G	Kasztanowa	185,0
19	197012G	Klonowa	102,0
20	197013G	Kopernika	250,0
21	197014G	Kościelna	93,0
22	197015G	Kowalska	100,0
23	197016G	Krótką	52,5
24	197017G	Kwiatowa	49,0
25	197018G	Leśna	109,0
26	197019G	Łąkowa	49,0
27	197020G	Grobla Mickiewicza	340,0
28	197022G	Ogrodowa	120,0
29	197023G	Polna	1279,0
30	197024G	Putynkowskiego	440,0
31	197025G	Różana	204,0
32	197026G	Rzeczna	182,0
33	197027G	Rzemieślnicza	215,0
34	197028G	Słoneczna	580,0
35	197029G	Sobieskiego	340,0
36	197030G	Sosnowa	315,0
37	197031G	Spichrzowa	125,0
38	197032G	Spokojna	545
39	197033G	Nad Stawem	714,0
40	197034G	Szkolna	275,0
41	197035G	Ks. Ściegiennego	75,0
42	197036G	Os. Gen. Wł. Sikorskiego	1145,0
43	197037G	Targowa	70,0
44	197038G	Wąska	300,0
45	197039G	Wczasowa	583,0
46	197040G	Wodna	130,0
47	197041G	Wichrowa	386,0
48	197042G	Wrzosowa	416,0
49	197043G	Zamkowa	144,0
50	197044G	Zduńska	300,0
51	197045G	Zielona	230,0
52	-	Na Wzgórzu	284,0
53	-	Zakładowa	235,0
Razem drogi publiczne			21 433 mb

Źródło: dane UM w Skarszewach

Układ drogowy gminy Skarszewy zapewnia połączenia regionalne, z pozostałym obszarem województwa na dobrym poziomie. Układ dróg publicznych uzupełniany jest przez drogi wewnętrzne pełniące w układzie rolę dojazdów do terenów zainwestowanych na obszarze wiejskim i w mieście. Aktualny przebieg dróg, ich gęstość i rozmieszczenie zapewnia prawidłowe możliwości obsługi poszczególnych części gminy w zakresie powiązań transportem kołowym. Wraz z rozwojem nowych terenów inwestycyjnych, w szczególności w obrębie miasta i terenów do niego przyległych może nastąpić konieczność rozwoju sieci dróg dla obsługi nowych terenów rozwojowych, w szczególności o funkcji mieszkaniowej.

Wyznaczona w dotychczasowym dokumencie Studium rezerwa dla realizacji drogi pełniącej funkcję obwodnicy miasta nie została zrealizowana. Wobec trwających procesów

inwestycyjnych, a także wydanych decyzji administracyjnych dalsze utrzymywanie takiej rezerwy nie znajduje uzasadnienia. Częściowo funkcję obsługi transportu kołowego zachodniej części miasta przejęła ul. Drogowców.

Stan dróg wojewódzkich jest zadowolający, trwają prace modernizacyjne na drodze nr 224, na odcinkach Godziszewo – gm. Tczew, Godziszewo – Bolesławowo. Zakończyła się także przebudowa i modernizacja drogi wojewódzkiej nr 222 na odcinku Godziszewo – Starogard Gdański. Drogi powiatowe w znacznej mierze posiadają nawierzchnie asfaltową, jednakże część odcinków wymaga remontów i modernizacji. Największe zróżnicowanie w zakresie stanu technicznego cechuje drogi gminne. Część dróg w dalszym ciągu posiada nawierzchnię gruntową, częściowo drogi pokryte są nawierzchnią bitumiczną bądź utwardzone są płytami betonowymi lub kostka betonową. Poprawy wymagają także parametry dróg gminnych, w tym ich szerokość oraz wyposażenie, w szczególności w obrębie terenów zainwestowanych.

Istotne zagadnienie w zakresie transportu kołowego stanowi kwestia parkowania pojazdów. Na terenach wiejskich, w zwartych jednostkach osadniczych obsługa ta jest zapewniona na poziomie zadowolającym. Również w mieście obsługa pojazdów w zakresie dostępności miejsc parkingowych w ramach ogólnodostępnych parkingów aktualnie jest wystarczająca. W obrębie centrum miasta zlokalizowane są parkingi obsługujące przyjezdnych. Usługi generujące zwiększone zapotrzebowanie na miejsca parkingowe, w szczególności w rejonie centrum usługowo-handlowego przy ul. Kościerskiej zapewniają wystarczającą liczbę miejsc dla obsługi klientów. Również na terenach zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej zapewnione są miejsca parkingowe dla mieszkańców, co częściowo związane jest z dość dużą liczbą budynków garażowych znajdujących się w rejonach osiedli mieszkaniowych.

Transport kolejowy

Na terenie gminy Skarszewy brak jest czynnych linii kolejowych. Przez obszar gminy przebiegają trasy nieczynnych linii, tj.:

- linia kolejowa nr 233 – Pszczółki – Skarszewy – Kościerzyna – ruch pasażerski zamknięto w latach 1994-2000, ruch towarowy zamknięto w 2002 r.
- linia kolejowa nr 243 – Skarszewy – Starogard Gdański – ruch pasażerski zamknięto w 1989 r., ruch towarowy zamknięto w 1991 r.

Obie linie zostały zlikwidowane, częściowo wykorzystywane są jako trasy urządzonych ścieżek rowerowych.

Najbliższy przystanek czynnej linii kolejowej znajduje się w Starogardzie Gdańskim.

Transport autobusowy

Na terenie miasta, w rejonie ul. Dworcowej znajduje się dworzec autobusowy. Z przystanku w Skarszewach PKS Starogard Gdański realizuje połączenia z następującymi miejscowościami: Bolesławowo, Gdańsk, Godziszewo, Góra, Kościerzyna, Koźmin, Owidz, Stara Kiszewa, Starogard Gdański.

Trasy rowerowe omówiono w rozdziale 3.7.2. Potencjał rekreacyjny

3.13.2. Gospodarka wodno-ściekowa

Zaopatrzenie w wodę

Według danych GUS procent osób korzystających z systemów wodociągowych na koniec 2019 r. wynosił łącznie ok. 93,6%, w mieście korzystało ok. 98,7% mieszkańców, a na terenie wiejskim gminy ok. 89,1%.

Długość sieci wodociągowej na dzień 31.12.2020 r. (wg danych UM w Skarszewach) wynosiła ogółem 160 km, z czego w mieście było 56,5 km, a na obszarze wiejskim 103,5 km. Liczba odbiorców w lipcu 2021 r. wynosiła 3212.

Na terenie gminy aktualnie funkcjonują następujące komunalne ujęcia wód:

- Skarszewy, 4 studnie głębinowe dz. nr 45/11, 45/8 obr.4, pozwolenie wodnoprawne ważne do 01.10.2022 r., zasięg obsługi: Skarszewy, Malary, Więckowy, Wolny Dwór, Bolesławowo, Kamierowo, Obozin, Demlin, Nowe Gołębiewko, Mirowo Duże.
- Godziszewo, 2 studnie głębinowe dz. nr 53/1, pozwolenie wodnoprawne ważne do 06.02.2024 r., zasięg obsługi: Godziszewo, Marianka.
- Bożepole Królewskie, 2 studnie głębinowe dz. nr 108/3, pozwolenie wodnoprawne ważne do 07.08.2023 r., zasięg obsługi: Bożepole Królewskie, Kamierowskie Piece, Przerębska Huta, Wilki.
- Junkrowy, 1 studnia głębinowa (druga nieczynna) dz. nr 81/1-studnia, 88/1-budynek SUW, pozwolenie wodno prawne ważne do 01.10.2022 r., zasięg obsługi: Junkrowy, Zamkowa Góra.
- Koźmin, 1 studnia głębinowa dz. nr 373/1, 450/2, pozwolenie wodnoprawne ważne do 30.07.2023 r., zasięg obsługi: Koźmin.
- Nowy Wiec , 2 studnie głębinowe, dz. nr 56/9 pozwolenie wodnoprawne ważne do 10.06.2041 r.- na pobór wód, do 10.06.2031 r. - na odprowadzanie ścieków popłucznych., zasięg obsługi: Nowy Wiec.
- Pogódki, 2 studnie głębinowe dz. nr 120/1-studnia nr 1, 122/3-studnia nr 2, 116/2-budynek SUW, 114/1 – zbiornik retencyjny, pozwolenie wodno prawne ważne do 30.07.2023 r., zasięg obsługi: Pogódki.
- Szczodrowo, 2 studnie głębinowe dz. nr 108/8, pozwolenie wodno prawne ważne do 26.11.2036 r., zasięg obsługi: Szczodrowo, Szczodrowski Młyn, Celmerostwo.
- Czarnocin, 2 studnie głębinowe, dz. nr 89/4, pozwolenie wodno prawne ważne do 31.03.2023 r., zasięg obsługi: Czarnocin, Bączek, Zapowiednik, Jaroszewy.

Charakterystyka sieci wodociągowej:

- Skarszewy - sieć w dużej mierze wykonana jest z rur AC ok. 1600 mb oraz z żeliwa i PVC oraz niewielkie ilości z PE; rocznie ok. 10 awarii wodociągowych występuje na sieci wodociągowej wykonanej rur żeliwnych;
- Bożepole Królewskie - długość sieci z AC wynosi ok. 5400 mb., pozostałe odcinki wykonane są z rur PVC;
- Wolny Dwór - sieć wodociągową w centrum „starej” wsi wykonano z AC - długość ok.550 mb, pozostałe odcinki wykonano z rur PVC;

- Pogódki - sieć azbestowa o długości ok. 3000 mb., pozostałe odcinki wykonane są z rur PVC;
- Nowy Wiec - odcinek ok. 100 m wykonany jest z AC, pozostałe odcinki z PVC;
- Koźmin - ok. 1000 mb wykonanych jest z AC, pozostałe odcinki z PVC;
- Junkrowy - ok. 400 mb wykonanych jest z rur AC, pozostałe odcinki z rur PVC;
- Godziszewo - ul. Boroszevska - sieć wodociągowa wykonana jest z AC, pozostałe odcinki z PVC i PE;
- w pozostałych miejscowościach sieć wykonano z rur PVC – sieć mało awaryjna.

Najbliższe zaplanowane inwestycje w zakresie sieci wodociągowej zakładają wykonanie odcinka sieci wodociągowej o długości ok. 1800 mb łączącej sieć wodociągową w miejscowości Jaroszewy (ujęcie wody Czarnocin) z siecią wodociągową w Koźminie i docelowe wyłączenie stacji uzdatniania wody w Koźminie.

Podsumowując, stan zaopatrzenia w wodę miasta jest dobry, a istniejący stan urządzeń wodociągowych zapewnia zaopatrzenie w wodę nowych terenów inwestycyjnych. Należy dążyć do dalszej rozbudowy systemów wodociągów w kierunku zaopatrzenia w wodę mieszkańców, którzy w stanie obecnym korzystają ze studni indywidualnych, aby zwiększyć odsetek zwodociągowania obszaru wiejskiego. Ponadto należy sukcesywnie wymieniać wodociągi z rur a-c na inny materiał.

Odprowadzanie ścieków

Według danych GUS procent osób korzystających z systemów kanalizacyjnych na koniec 2019 r. wynosił łącznie ok. 56,5%, w mieście korzystało ok. 91,1% mieszkańców, a na terenie wiejskim gminy ok. 25,9%. Liczba przyłączy kanalizacyjnych wg stanu na lipiec 2021 r. wyniosła łącznie 1181, z czego blisko 74% dotyczyła miasta, a 26% obszaru gminy.

Długość sieci kanalizacyjnej wg Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (2020) wyniosła:

- Kanalizacja sanitarna grawitacyjna - 39,4 km,
- Kanalizacja ogólnospławna – 4,6 km,
- Kanalizacja sanitarna tłoczna – 6,3 km.

Na terenie gminy Skarszewy działa **Miejska Oczyszczalnia Ścieków w Skarszewach**. Oczyszczalnia ścieków zlokalizowana jest na obrzeżach miasta Skarszewy w odległości ok. 500 metrów od skrajnych zabudowań mieszkalnych. Obiekty oczyszczalni wybudowane zostały na działkach nr 57/1 i 57/3 należących do Gminy Skarszewy. Dla terenu lokalizacji oczyszczalni nie obowiązuje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Oczyszczalnia obsługuje gminę Skarszewy.

Technologia oczyszczalnia ścieków przewiduje:

- odbiór ścieków dowożonych taborem asenizacyjnym,
- usuwanie większych zanieczyszczeń pływających i wleczonych
- usuwanie zawiesin mineralnych - sedymentacja w piaskowniku,
- biologiczne, zintegrowane usuwanie zanieczyszczeń organicznych oraz związków azotu i fosforu, w jednoosadowym procesie osadu czynnego prowadzonym w dwóch równolegle pracujących reaktorach biologicznym w technologii 3- fazowych Bardenpho z modyfikacją Barnarda. Reaktory charakteryzują się zmiennymi

warunkami tlenowymi panującymi w poszczególnych komorach reaktora. Zachowanie odpowiedniej sekwencji okresów beztlenowych, niedotlenionych i tlenowych zapewnia efektywny przebieg biologicznych procesów usuwania węgla organicznego, nityfikacji, denityfikacji i defosfatacji.

Wszystkie procesy oczyszczania ścieków realizowane są w obiektach zblokowanych konstrukcyjnie (oddzielenie dla części mechanicznej i biologicznej) z grawitacyjnym przepływem ścieków. Recyrkulacja ścieków i osadów realizowana jest pompowo.

Modernizację oczyszczalni przeprowadzono w latach 2015-2019. Zwiększono przepustowość oczyszczalni, która obecnie wynosi:

a) dla sezonu letniego:

- RLM = 13 730
- $Q_{d\acute{s}r} = 1\,630\text{m}^3/\text{d}$
- $Q_{h\text{max}} = 272\text{m}^3/\text{h}$
- $Q_{obl.} = 102\text{m}^3/\text{h}$
- $Q_{\acute{s}r} = 68\text{m}^3/\text{h}$

b) poza sezonem letnim:

- RLM = 12 610
- $Q_{d\acute{s}r} = 1\,500\text{m}^3/\text{d}$
- $Q_{h\text{max}} = 250\text{m}^3/\text{h}$
- $Q_{obl.} = 94\text{m}^3/\text{h}$

Zgodnie z aktualnym pozwoleniem wodnoprawny GD.ZUZ.4.421.89.3.2020.SS z dnia 24 sierpnia 2020 r. na usługę wodną - odprowadzanie oczyszczonych ścieków do rzeki Więcisa w ilości :

$$Q_{\text{max/s}} = 0,072 \text{ m}^3/\text{s}$$

$$Q_{\acute{s}r/\text{d}} = 1565 \text{ m}^3/\text{dobę}$$

$$Q_{\text{dob/r}} = 571\,225 \text{ m}^3/\text{rok}$$

Dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń w ściekach wprowadzanych do rzeki podczas normalnej eksploatacji nie będą przekraczały:

- Zawiesiny ogólne $\leq 35 \text{ mg/l}$,
- Azot ogólny $\leq 15 \text{ mg/l}$,
- Fosfor ogólny $\leq 2 \text{ mg/l}$,
- Substancje ekstrahujące się eterem naftowym $\leq 20 \text{ mg/l}$,
- Węglowodory ropopochodne $\leq 15 \text{ mg/l}$,
- BZT₅ $\leq 25,0 \text{ mg/l}$,
- ChZT_{Cr} $\leq 125,0 \text{ mg/l}$.

Obecnie średni przepływ oscyluje w granicach 1000 m³/db, natomiast obciążenie ładunkiem zanieczyszczeń waha się w granicach ~9800-14000RLM. Reasumując, względem wartości projektowych - oczyszczalnia ścieków jest przeciążona ładunkiem zanieczyszczeń, natomiast pod względem hydraulicznym oczyszczalnia jest nie dociążona.

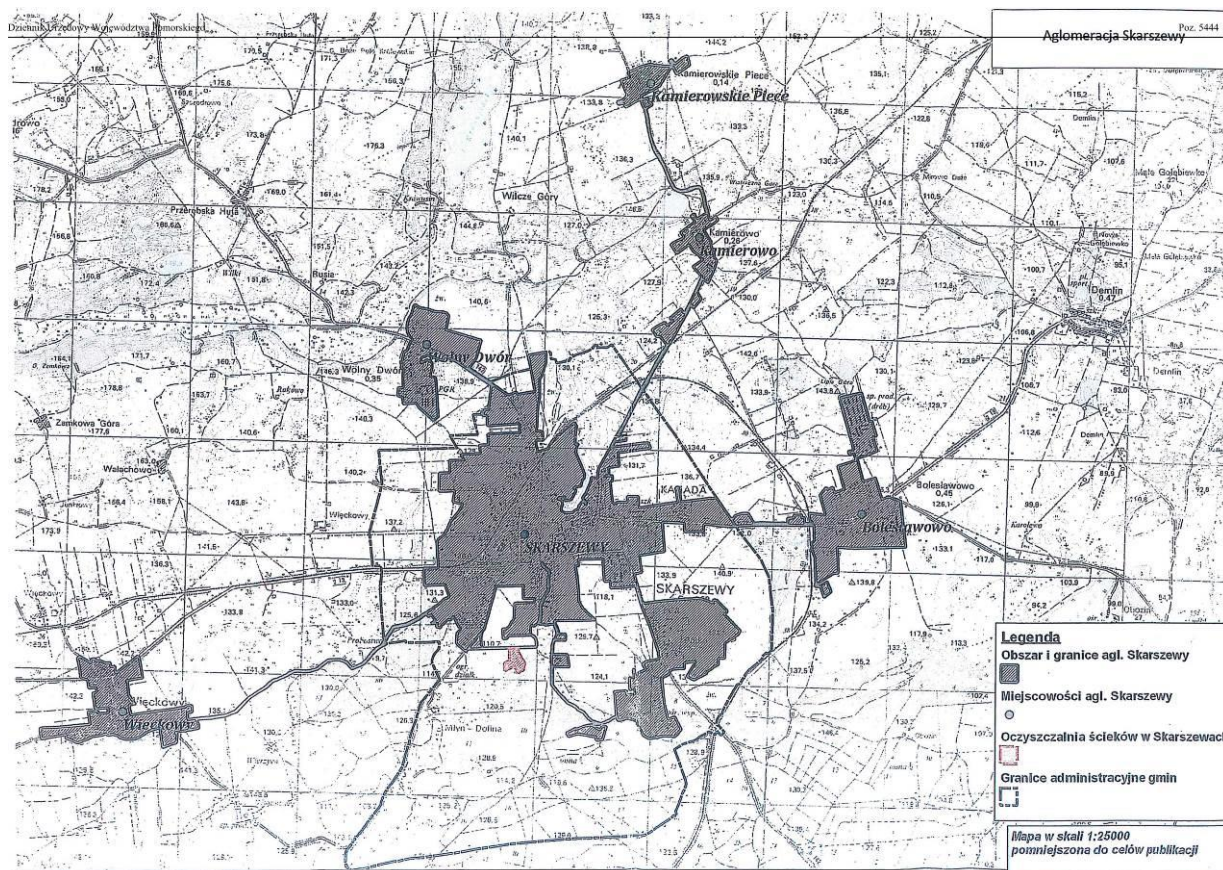
Na terenie gminy zlokalizowanych jest 21 przepompowni ścieków.

Tabl. 60 Wykaz istniejących przepompowni ścieków

Lp.	Rodzaj obiektu	Miejscowość - lokalizacja	Nr działki
1	Przep. Ścieków	Chojnicka	391 obr. 9
2	Przep. Ścieków	Kleszczewska	61 obr.9
3	Przep. Ścieków	Kościerska	113/2 obr. 8
4	Przep. Ścieków	Działkowa	2/21 obr. 4
5	Przep. Ścieków	Gdańska	53/8 obr. 4
6	Przep. Ścieków	Wolny Dwór - stara	88/12
7	Przep. Ścieków	Wolny Dwór - nowa	370/96
8	Przep. Ścieków	Pólko	132/1 obr. 10
9	Przep. Ścieków	Więckowy - PS1	283/3
10	Przep. Ścieków	Więckowy - PS2	160/2
11	Przep. Ścieków	Więckowy - PS3	361
12	Przep. Ścieków	Kamierowo - PS1	201/1
13	Przep. Ścieków	Kamierowo - PS2	207/1
14	Przep. Ścieków	Kamierowskie Piece	113/1
15	Przep. Ścieków	Bolesławowo - bloki	91/3
16	Przep. Ścieków	Bolesławowo - działki	85/17
17	Przep. Ścieków	Bolesławowo - szosa	13/4
18	Przep. Ścieków	Bolesławowo - za szkołą	211/14
19	Przep. Ścieków	Bolesławowo - RSP	194
20	Przep. Ścieków	Bolesławowo -	16/7
21	Przep. Ścieków	Bolesławowo – „Piękny Zakątek”	10/35
	oczyszczalnia	Mirowo	30/25

Źródło: dane UM w Skarszewach

Na obszarze gminy funkcjonuje **aglomeracja ściekowa** – Aglomeracja Skarszewy ustanowiona Uchwałą Nr XXV/222/2020 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 30 listopada 2020 r. w sprawie wyznaczenia obszaru i granic aglomeracji na terenie gminy Skarszewy. Aglomerację wyznaczono dla równoważnej liczby mieszkańców RLM 9562 z oczyszczalnią ścieków w Skarszewach. Zasięg aglomeracji obejmuje miejscowości: Skarszewy, Bolesławowo, Kamierowo, Kamierowskie Piece, Wolny Dwór, Więckowy.

Ryc. 102 Mapa zasięgu aglomeracji Skarszewy

Źródło: załącznik do Uchwały Nr XXV/222/2020 Rady Miejskiej w Skarszewach z dnia 30 listopada 2020 r.

Odprowadzanie wód opadowych

Teren miasta Skarszewy (z wyjątkiem rejonu ul. Pólko, ul. Młyńskiej, ul. Dworcowej, Drogowców, Gdańskiej) jest uzbrojony w kanalizację deszczową, której odbiornikiem jest rzeka Wietcisa.

Główny kolektor miasta (fi.: 800-1000-1200) przebiega wzdłuż ulic: Starogardzkiej i Kościarskiej. Jest on w dobrym stanie technicznym. Mniejsze przewody są w nieco gorszym stanie, miejscami załamane lub mają przewężoną przepustowość. Podobny problem dotyczy niektórych studni pośrednich oraz wpustowych. Zaplanowane inwestycje w realizowane w ramach rewitalizacji obszaru miasta mają przyczynić się do rozwiązania tego problemu. Innym problemem dotyczącym kanalizacji deszczowej jest wiek infrastruktury oraz istnienie wielu odcinków będących siecią kanalizacji ogólnospławnej (planowane częściowe uporządkowanie w czasie rewitalizacji miasta).

Gmina sukcesywnie rozbudowuje sieć deszczową w ramach prowadzonych inwestycji drogowych (np. os. Kleszczewskie: ul. Bukowa-Sosnowa, Akacyjowa oraz planowane w najbliższym okresie - ul. Różana oraz ul. Kasztanowa z ul. Zieloną).

Pozostała część Gminy Skarszewy, z wyjątkiem wsi Szczodrowo, nie posiada kanalizacji deszczowej.

3.13.3. Gospodarka odpadami

Zgodnie z Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2022 gmina Skarszewy położona jest w rejonie południowym gospodarki odpadami z Regionalną instalacją do przetwarzania odpadów komunalnych RIPOK Stary Las - Zakładem Utylizacji Odpadów Komunalnych Sp. z o.o. „Stary Las” zlokalizowaną na terenie gminy wiejskiej Starogard Gdański.

Odbiorem i transportem odpadów komunalnych z terenu gminy Skarszewy zajmuje się Gminne Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o. Przedsiębiorstwo odbiera odpady komunalne w podziale na 5 frakcji: zmieszane, plastik, papier, szkło i bio. Odpady transportowane są do RIPOK „Stary Las” w celu ich utylizacji. Na terenie miasta działa Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów przy ul. Gdańskiej, który odbiera posegregowane odpady, m.in. odpady wielkogabarytowe, elektrośmieci, opakowania wielomateriałowe, zużyte leki, chemikalia, odpady poremontowe, zużyte opony.

Zagadnienia związane z utrzymaniem porządku i czystości na terenie poszczególnych nieruchomości, w tym rodzaju i wielkości pojemników do gromadzenia odpadów, utrzymania miejsc do gromadzenia odpadów, rodzaju i pojemności pojemników lub worków do zbierania odpadów, opłat regulują przepisy lokalne - uchwały Rady Miejskiej dotyczące utrzymania czystości i porządku na terenie gminy.

3.13.4. Gospodarka energetyczna i elektroenergetyka

Zaopatrzenie w energię elektryczną

Przez obszar gminy Skarszewy przebiegają napowietrzne linie elektroenergetyczne najwyższych i wysokich napięć:

1. przesyłowe najwyższych napięć, eksploatowane przez Polskie Sieci Elektroenergetyczne:
  - linia 220kV relacji Jasiniec – Pelplin – Gdańsk I – z możliwością likwidacji w późniejszym terminie,
  - linia 2x400kV relacji Grudziądz – Pelplin – Gdańsk Przyjaźń.
2. dystrybucyjne, wysokich napięć, eksploatowane przez ENERGA – OPERATOR SA Oddział w Gdańsku:
  - linie 110kV (nr 1443 i 1442) na trasie Kościerzyna – Skarszewy – Starogard Gdański.

Na terenie gminy Skarszewy znajduje się Główny Punkt Zasilania GPZ „Skarszewy” 110/15kV zlokalizowany w mieście Skarszewy. Jest to stacja elektromagnetyczna, wyposażona w dwa transformatorowy o mocy jednostkowej 10MVA. Stan techniczny GPZ oraz linii przesyłowych i dystrybucyjnych jest dobry, a ciągłość dostaw energii elektrycznej jest zachowana.

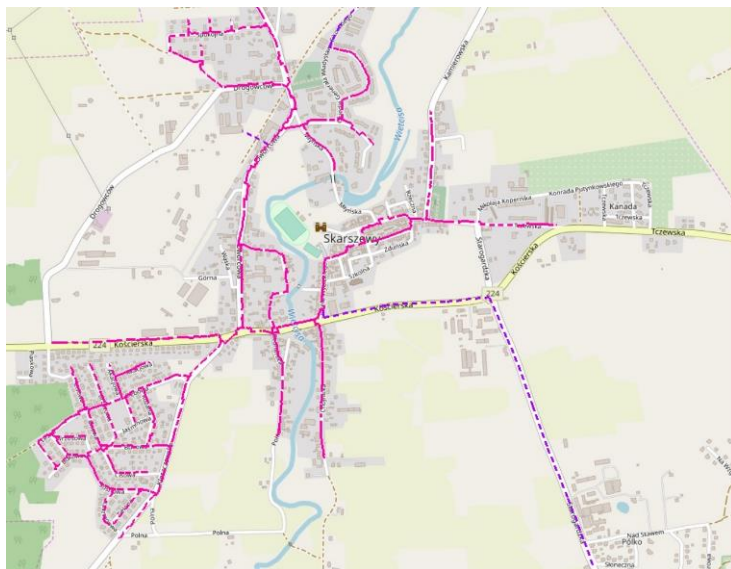
Ponadto na obszarze gminy znajdują się sieci dystrybucyjne średniego i niskiego napięcia (SN 15kV, nn 0,4kV), w tym linie kablowe oraz stacje transformatorowe SN/nn, które zapewniają dostawy energii elektrycznej odbiorcom na terenie gminy.

Na terenie gminy funkcjonują dwie elektrownie wodne zlokalizowane: w Czarnocińskich Piecach na rzece Wierzycy oraz „Młyn Skarszewy” w Skarszewach na rzece Wiectisie.

Zaopatrzenie w gaz

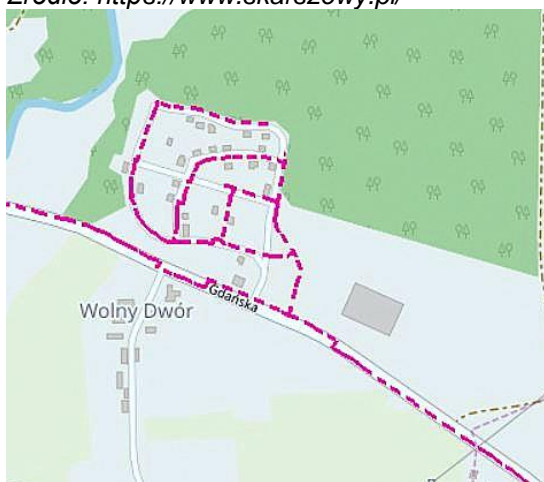
Aktualnie na terenie gminy gazyfikacją objęta jest część miasta Skarszewy gazociągiem z miejscowości Pawłowo (gm. Trąbki Wielkie). Gazociąg ten docelowo zaopatrywać ma także osiedle mieszkaniowe zabudowy jednorodzinnej w Wolnym Dworze.

Ponadto w przyszłości istnieje możliwość gazyfikacji miejscowości Godziszewo przy współpracy z gminą Trąbki Wielkie.

Ryc. 113 Schemat docelowego zaopatrzenia w sieć gazową na terenie miasta Skarszewy

Źródło: <https://www.skarszewy.pl/>

Ryc. 124 Schemat docelowego zaopatrzenia w sieć gazową na terenie Wolnego Dworu

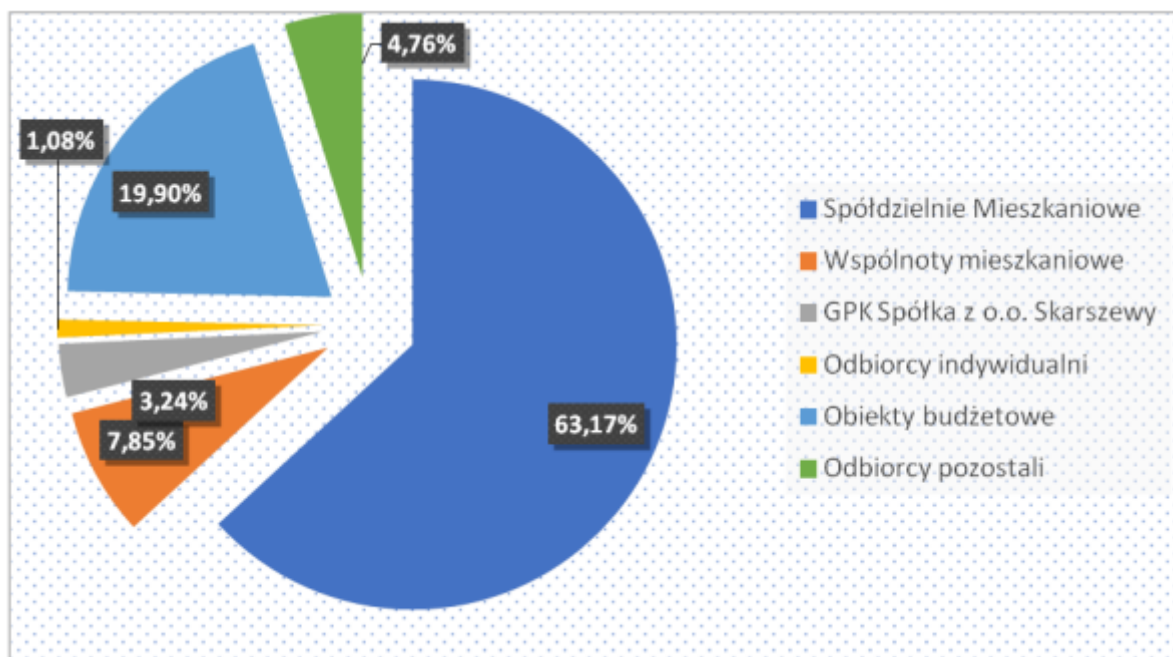
Źródło: <https://www.skarszewy.pl/>

Zaopatrzenie w ciepło (

Centralny system ciepłowniczy na terenie gminy obsługuje Gminna Energetyka Ciepła sp. z o.o. Zorganizowany system zaopatrzenia w ciepło dotyczy części obszaru miasta Skarszewy w oparciu o kotłownię miejską KM-1 na Osiedlu Sikorskiego oraz miejscowości Kamierowskie Piece, w której funkcjonuje lokalna kotłownia olejowa eksploatowana przez tamtejszą wspólnotę mieszkaniową.

Długość sieci przesyłowej i rozdzielczej wraz z przyłączami wynosiła na koniec 2019 r. 5336 mb. Sieć ciepłownicza jest sukcesywnie modernizowana. Główne grupy odbiorców ciepła w gminie to:

- budownictwo mieszkaniowe, przede wszystkim budynki wielorodzinne, budynki jednorodzinne i mieszkania komunalne;
- budynki użyteczności publicznej,
- budynki usługowe, handlowe i przemysłowe,
- inne (np. kościoły).

Ryc. 135 Struktura sprzedaży energii cieplnej – struktura klientów w GEC Skarszewy w 2019 r.
Źródło: Raport o stanie gminy Skarszewy 2019

Ponadto na terenie gminy zlokalizowane są lokalne źródła ciepła, m.in. w: placówkach oświatowo-wychowawczych, placówkach służby zdrowia, budynkach mieszkalnych, większych zakładach produkcyjnych i usługowych oraz w obiektach użyteczności publicznej.

Podsumowując, zaspokojenie potrzeb cieplnych w gminie Skarszewy odbywa się w oparciu o:

- zorganizowany system zaopatrzenia w ciepło;
- lokalne kotłownie opalane węglem, gazem ziemnym, olejem opalowym i biomasą, zasilające wielorodzinne budynki mieszkalne, obiekty użyteczności publicznej i produkcyjne;
- indywidualne źródła głównie w domach mieszkalnych jedno i wielorodzinnych oraz obiektach usługowych, na gaz ziemny, paliwa stałe – głównie węgiel oraz drewno i jego odpady, dostarczające energię cieplną na potrzeby centralnego ogrzewania i przygotowania ciepłej wody;
- inne urządzenia grzewcze zasilane energią, w tym z odnawialnych źródeł energii, jak na razie o znikomym udziale w bilansie ciepła.

Spis rycin:

Ryc. 1 Schemat podziału administracyjnego gminy.....	25
Ryc. 2 Struktura użytkowania gruntów na terenach wiejskich	26
Ryc. 3 Struktura użytkowania gruntów na terenie miasta	27
Ryc. 4 Schemat pokrycia planistycznego gminy	37
Ryc. 5 Schemat rozmieszczenia obszarów koncentracji wydawanych decyzji o warunkach zabudowy	38
Ryc. 6 Struktura sieci osadniczej w gminie Skarszewy.....	43
Ryc. 7 Plan miasta z 1810 r.....	71
Ryc. 8 Układ przestrzenny w 1910r.....	71
Ryc. 9 Gmina Skarszewy na tle obszarów predysponowanych do występowania ruchów masowych	120
Ryc. 10 Struktura użytkowania gruntów w gminie Skarszewy	124
Ryc. 11 Struktura użytków rolnych w gminie w podziale na klasy bonitacyjne	127
Ryc. 12 Mapa zasięgu aglomeracji Skarszewy	155
Ryc. 13 Schemat docelowego zaopatrzenia w sieć gazową na terenie miasta Skarszewy	157
Ryc. 14 Schemat docelowego zaopatrzenia w sieć gazową na terenie Wolnego Dworu.....	157
Ryc. 15 Struktura sprzedaży energii cieplnej – struktura klientów w GEC Skarszewy w 2019 r.	158

Spis tabel:

Tabl. 1 Użytkowanie gruntów na terenach wiejskich w czerwcu 2021 r. [ha]	26
Tabl. 2 Użytkowanie gruntów w mieście w czerwcu 2021 r. [ha].....	27
Tabl. 3 Wykaz obowiązujących mpzp	28
Tabl. 4 Zestawienie wydanych decyzji wz w latach 2010-2021	36
Tabl. 5 Gęstość zaludnienia w gminie Skarszewy na tle woj. pomorskiego	41
Tabl. 6 Ludność gminy Skarszewy w poszczególnych miejscowościach (stan na 31.12.2020 r.).....	41
Tabl. 7 Zmiany liczby ludności gminy Skarszewy w latach 2010-2019.....	43
Tabl. 8 Ruch naturalny i wędrownkowy w mieście Skarszewy w latach 2010-2019.....	44
Tabl. 9 Ruch naturalny i wędrownkowy na terenach wiejskich w gminie Skarszewy w latach 2010-2019	44
Tabl. 10 Uśrednione wskaźniki ruchu naturalnego w gminie Skarszewy na tle województwa pomorskiego oraz gmin miejsko-wiejskich woj. pomorskiego w latach 2010-2019	45
Tabl. 11 Współczynniki dynamiki demograficznej w 2019 r.	45
Tabl. 12 Migracje na pobyt stały w ruchu wewnętrznym i zagranicznym.....	45
Tabl. 13 Migracje na pobyt stały wg kierunku (gmina, wieś).....	46
Tabl. 14 Ludność gminy Skarszewy w 2019 r. według funkcjonalnych grup wieku	46
Tabl. 15 Udział ludności w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym - stan na koniec 2019 roku	47
Tabl. 16 Udział ludności w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w gminie Skarszewy w latach 2010-2019.....	47
Tabl. 17 Obciążenie ludności grupy produkcyjnej grupami nieprodukcyjnymi	48
Tabl. 18 Struktura poci mieszkańców gminy Skarszewy na tle struktury wojewódzkiej i gmin miejsko-wiejskich województwa w 2019 r.	48
Tabl. 19 Struktura wykształcenia wg NSP 2002.....	49
Tabl. 20 Struktura wykształcenia (%) w gminie Skarszewy	49
Tabl. 21 Główne źródło utrzymania gospodarstw domowych wg NSP 2002	50
Tabl. 22 Dane morfometryczne jezior o powierzchni ponad 10 ha w gminie Skarszewy	53
Tabl. 23 Spis gatunkowy ichtiofauny Wierzycy	56
Tabl. 24 Wykaz pomników przyrody na terenie gminy Skarszewy	60
Tabl. 25 Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków woj. pomorskiego	102
Tabl. 26 Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych woj. pomorskiego	106
Tabl. 27 Gmina Skarszewy – wskaźniki zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych na tle województwa i porównywalnych gmin	107
Tabl. 28 Wskaźniki charakteryzujące warunki zamieszkiwania w gminie Skarszewy	108
Tabl. 29 Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w gminie Skarszewy na tle porównywalnych gmin woj. pomorskiego (stan na 31.12.2019 r.)	108

Tabl. 30 Mieszkania wyposażone w instalacje w % ogółu mieszkań (stan na 31.12.2019 r.)	109
Tabl. 31 Aktywność zawodowa ludności gminy Skarszewy	109
Tabl. 32 Liczba podmiotów gospodarki narodowej w gminie zarejestrowanych w rejestrze Regon wg sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)	110
Tabl. 33 Osoby fizyczne prowadzące działalność (stan na 31.12.2020 r.)	111
Tabl. 34 Liczba osób bezrobotnych w gminie Skarszewy w latach 2010-2020	112
Tabl. 35 Wykaz placówek przedszkolnych poza placówkami w szkołach	113
Tabl. 36 Wykaz szkół podstawowych w gminie Skarszewy (stan na rok szkolny 2020/2021)	114
Tabl. 37 Wykaz szkół ponadpodstawowych w gminie Skarszewy (stan na rok szkolny 2020/2021) ..	115
Tabl. 38 Rzeczywista liczba rodzin i osób objętych pomocą społeczną w 2020 roku	116
Tabl. 39 Powierzchnia [ha] i struktura użytków rolnych w podziale na klasy bonitacyjne.....	126
Tabl. 40 Powierzchnie i struktura zasiewów na rok 2020/2021	127
Tabl. 41 Powierzchnie gruntów leśnych i lasów wszystkich form [ha] w gminie Skarszewy (stan na 2019 r.)	128
Tabl. 42 Wykaz złóż piasków i żwirów w gminie Skarszewy.....	129
Tabl. 43 Dane wyjściowe do prognozy ludności.....	133
Tabl. 44 Prognoza liczby ludności m. Skarszewy wg społeczno- ekonomicznych grup wieku.....	134
Tabl. 45 Struktura wieku ludności wg prognozy w mieście	134
Tabl. 46 Dynamika zmian liczby ludności w mieście	135
Tabl. 47 Prognoza liczby gospodarstw domowych	135
Tabl. 48 Prognoza aktywnych zawodowo na terenie miasta	136
Tabl. 49 Prognoza liczby ludności wiejskiej w gminie Skarszewy o wg społeczno-ekonomicznych grup wieku.....	136
Tabl. 50 Struktura wieku ludności wiejskiej wg prognozy na terenach wiejskich	136
Tabl. 51 Dynamika zmian liczby ludności obszarów wiejskich.....	137
Tabl. 52 Prognoza liczby gospodarstw domowych na terenach wiejskich.....	138
Tabl. 53 Prognoza aktywnych zawodowo na terenach wiejskich.....	138
Tabl. 54 Struktura własności gruntów w obszarze wiejskim gminy	142
Tabl. 55 Struktura własności gruntów w mieście.....	142
Tabl. 56 Wykaz dróg powiatowych przebiegających przez obszar wiejski gminy Skarszewy	147
Tabl. 57 Wykaz dróg powiatowych przebiegających przez obszar miasta Skarszewy.....	147
Tabl. 58 Wykaz dróg gminnych na obszarze wiejskim gminy Skarszewy.....	147
Tabl. 59 Wykaz dróg gminnych (ulic) na obszarze miasta Skarszewy	148
Tabl. 60 Wykaz istniejących przepompowni ścieków	154

Aneks nr 1**Wykaz obiektów i obszarów zabytkowych - MIASTO SKARSZEWY**

Lp.	Miejscowość	Ulica	Nr	Obiekt	Czas powstania	WEZ/GEZ
1	Skarszewy			układ urbanistyczny	XIV/XV w.	rejestr nr 903
2	Skarszewy	Bednarska	2	dom mieszkalny i gospodarczy	1925	WEZ/GEZ
3	Skarszewy	Bednarska	8	dom mieszkalny	początek XX w.	WEZ/GEZ
4	Skarszewy	Bednarska	10	dom mieszkalny	początek XX w.	WEZ/GEZ
5	Skarszewy	Chojnicka	1	dom mieszkalny	początek XX w.	WEZ/GEZ
6	Skarszewy	Chojnicka	2	dom mieszkalny	początek XX w.	WEZ/GEZ
7	Skarszewy	Chojnicka	3	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
8	Skarszewy	Chojnicka	6	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
9	Skarszewy	Chojnicka	7	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
10	Skarszewy	Chojnicka	8	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
11	Skarszewy	Chojnicka	28	dom mieszkalny	przed 1939 r.	WEZ/GEZ
12	Skarszewy	Drogowców	1	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
13	Skarszewy	Dworcowa	2	d. gorzelnia	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
14	Skarszewy	Dworcowa	4	d. mleczarnia	1900; przebudowany	WEZ/GEZ
15	Skarszewy	Dworcowa	4	magazyn d. mleczarni		WEZ
16	Skarszewy	Dworcowa	8	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
17	Skarszewy	Dworcowa	9	d. dom mieszkalny ob. przedszkole	1920	WEZ/GEZ
18	Skarszewy	Dworcowa	10	dworzec PKP	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
19	Skarszewy	Dworcowa	12	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
20	Skarszewy	Dworcowa	12	budynek gospodarczy	1900	WEZ/GEZ
21	Skarszewy	Dworcowa	13	dom mieszkalny	1910	WEZ/GEZ
22	Skarszewy	Dworcowa	14	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
23	Skarszewy	Dworcowa	14	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
24	Skarszewy	Dworcowa	15	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
25	Skarszewy	Dworcowa	16	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
26	Skarszewy	Dworcowa	20	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
27	Skarszewy	Dworcowa	21	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
28	Skarszewy	Dworcowa	23	dom mieszkalny	1890-95	WEZ/GEZ
29	Skarszewy	Dworcowa	25	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
30	Skarszewy	Dworcowa	27	szkoła	1910	WEZ/GEZ
31	Skarszewy	Dworcowa	29	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
32	Skarszewy	Dworcowa	30	dom mieszkalny	1906	WEZ/GEZ
33	Skarszewy	Dworcowa	34	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
34	Skarszewy	Dworcowa	36	dom mieszkalny	1906	WEZ/GEZ
35	Skarszewy	Dworcowa	41	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
36	Skarszewy	Dworcowa	50	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
37	Skarszewy	Dworcowa	50	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
38	Skarszewy	Dworcowa	52	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
39	Skarszewy	Dworcowa		d. cmentarz ewangelicki z ogrodzeniem i starodrzewem	XIX-XX w.	WEZ/GEZ
40	Skarszewy	Dworcowa		d. kaplica cmentarna	1910	WEZ/GEZ

41	Skarszewy	Gdańska	9	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
42	Skarszewy	Gdańska	13	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
43	Skarszewy	Grobla Mickiewicza	1	dom mieszkalny	1935-36	WEZ/GEZ
44	Skarszewy	Grobla Mickiewicza	3	dom mieszkalny	1910	WEZ/GEZ
45	Skarszewy	Grobla Mickiewicza	5	dom mieszkalny z d. kaplicą	1880	WEZ/GEZ
46	Skarszewy	Grobla Mickiewicza	6	dom mieszkalny	1916	WEZ/GEZ
47	Skarszewy	Grobla Mickiewicza	10	dom mieszkalny	1910-15	WEZ/GEZ
48	Skarszewy	Kamierowska	18	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
49	Skarszewy	Kamierowska	18	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
50	Skarszewy	Kleszczewska	11	dom mieszkalny	lata 20/30. XX w.	WEZ/GEZ
51	Skarszewy	Kleszczewska	15 (?)	zespół młyna		WEZ
52	Skarszewy	Kleszczewska	17	dom mieszkalny w zespole młyna "Dolina"	1877	WEZ/GEZ
53	Skarszewy	Kleszczewska	19	młyn "Dolina"	lata 70. XIX w.	WEZ/GEZ
54	Skarszewy	Kleszczewska	2/4	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
55	Skarszewy	Kleszczewska		obelisk przy d. cmentarzu wojennym z czasów napoleońskich	pocz. XIX w.	WEZ/GEZ
56	Skarszewy	Kościelna	2	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
57	Skarszewy	Kościelna	3	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
58	Skarszewy	Kościelna	4	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
59	Skarszewy	Kościelna	6	dom mieszkalny	XIX/XXw.	WEZ/GEZ
60	Skarszewy	Kościelna	10	dom mieszkalny	1897	WEZ/GEZ
61	Skarszewy	Kościelna	10	budynek gospodarczy	1910	WEZ/GEZ
62	Skarszewy	Kościelna	12	budynek gospodarczy	1891	WEZ/GEZ
63	Skarszewy	Kościelna	12	dom mieszkalny	1 poł. XIX w.	WEZ/GEZ
64	Skarszewy	Kościerska	4	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
65	Skarszewy	Kościerska	6	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
66	Skarszewy	Kościerska	29	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
67	Skarszewy	Kościerska	31	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
68	Skarszewy	Kościszki	1	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
69	Skarszewy	Kościszki	3	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
70	Skarszewy	Kościszki	5	budynek gospodarczy (od ul. Spichlerzowej)	1900	WEZ/GEZ
71	Skarszewy	Kościszki	5	dom mieszkalny	I cw. XIXw.	WEZ/GEZ
72	Skarszewy	Kościszki	7	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
73	Skarszewy	Kościszki	7	budynek gospodarczy (od ul. Spichlerzowej)	1900	WEZ/GEZ
74	Skarszewy	Kościszki	9	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
75	Skarszewy	Kościszki	11	dom mieszkalny	1910-20	WEZ/GEZ
76	Skarszewy	Kościszki	13	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
77	Skarszewy	Kościszki	14	dom mieszkalny	II poł. XIX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
78	Skarszewy	Kościszki	15	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
79	Skarszewy	Kościszki	16	dom mieszkalny	XIX w.	WEZ/GEZ

80	Skarszewy	Kościuszki	17	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
81	Skarszewy	Kościuszki	22	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
82	Skarszewy	Kościuszki	23	dom mieszkalny	1906	WEZ/GEZ
83	Skarszewy	Kościuszki	24	dom mieszkalny	1910-15	WEZ/GEZ
84	Skarszewy	Kościuszki	24	dom mieszkalny	XIX/XX w.	GEZ (?)
85	Skarszewy	Kościuszki	27	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
86	Skarszewy	Kościuszki	31	dom mieszkalny	1910-12	WEZ/GEZ
87	Skarszewy	Kościuszki	34	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
88	Skarszewy	Kościuszki		cmentarz katolicki z ogrodzeniem i starodrzewem	XIX-XX w.	WEZ/GEZ
89	Skarszewy	Kościuszki		kaplica cmentarna	1823	WEZ/GEZ
90	Skarszewy	Kościuszki		kapliczka cmentarna	1823	rejestr nr 727
91	Skarszewy	Kościuszki		krzyż na cmentarzu	1904	GEZ
92	Skarszewy	Kościuszki	18/20	dom mieszkalny	II poł XIX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
93	Skarszewy	Kościuszki	19-21	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
94	Skarszewy	Kościuszki	19-21	budynek gospodarczy	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
95	Skarszewy	Ks. Ściegiennego	1	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
96	Skarszewy	Ks. Ściegiennego		kościół pw. św. Michała Archanioła z ogrodzeniem	pocz. XIV w.; 1341; 1728	rejestr nr 258
97	Skarszewy	Ks. Ściegiennego		d. cmentarz przykościelny ze starodrzewem	geneza średniowieczna	WEZ/GEZ
98	Skarszewy	Młyńska	5	młyn z ogrodzeniem	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
99	Skarszewy	Młyńska	24	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
100	Skarszewy	Młyńska	24	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
101	Skarszewy	Ogrodowa	3	dom mieszkalny z fragmentem murów miejskich	XIX/XX w. (mury - XIV w.)	WEZ/GEZ
102	Skarszewy	Ogrodowa, Rzeczna		fragm. murów miejskich	XIV w.	rejestr nr 724
103	Skarszewy	Plac Hallera	1	dom mieszkalny	I poł. XX w.	WEZ/GEZ
104	Skarszewy	Plac Hallera	1	budynek gospodarczy I (od ul. Spichlerzowej)	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
105	Skarszewy	Plac Hallera	1	budynek gospodarczy II (od ul. Spichlerzowej)	pocz. XXw.	WEZ/GEZ
106	Skarszewy	Plac Hallera	2	budynek gospodarczy (od ul. Spichlerzowej)	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
107	Skarszewy	Plac Hallera	2	dom mieszkalny/sklep	1896	WEZ/GEZ
108	Skarszewy	Plac Hallera	3	dom mieszkalny/sklep	pol. XIX w.	WEZ/GEZ
109	Skarszewy	Plac Hallera	3	budynek gospodarczy (od ul. Spichlerzowej)	1900	WEZ/GEZ
110	Skarszewy	Plac Hallera	4	dom mieszkalny	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
111	Skarszewy	Plac Hallera	6	dom mieszkalny	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
112	Skarszewy	Plac Hallera	7	dom mieszkalny	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ

113	Skarszewy	Plac Hallera	8	dom mieszkalny	II poł. XIX w.	rejestr nr 866
114	Skarszewy	Plac Hallera	9	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
115	Skarszewy	Plac Hallera	9	dom mieszkalny	II poł. XIX w.	rejestr nr 867
116	Skarszewy	Plac Hallera	9	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
117	Skarszewy	Plac Hallera	10	dom mieszkalny	I poł. XIX w.	rejestr nr 868
118	Skarszewy	Plac Hallera	11	dom mieszkalny/sklep	1900	rejestr nr 869
119	Skarszewy	Plac Hallera	12	dom mieszkalny/sklep	XIX w.	rejestr nr 870
120	Skarszewy	Plac Hallera	13	dom mieszkalny/sklep	IV ćw. XIX w.	rejestr nr 871
121	Skarszewy	Plac Hallera	16	dom mieszkalny/sklep	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
122	Skarszewy	Plac Hallera	17	dom mieszkalny/sklep	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
123	Skarszewy	Plac Hallera	18	d. sąd, ob. Urząd Miasta	1912-13	WEZ/GEZ
124	Skarszewy	Plac Hallera	14/15	d. ratusz, ob. dom mieszkalny	IV ćw. XVIII w.	rejestr nr 726
125	Skarszewy	Polna	2	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
126	Skarszewy	Polna	3	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
127	Skarszewy	Polna	4	dom mieszkalny	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
128	Skarszewy	Polna	5	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
129	Skarszewy	Polna	6	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
130	Skarszewy	Rzeczna	5	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
131	Skarszewy	Sikorskiego		cmentarz katolicki ze starodrzewem	XIX-XX w.	WEZ/GEZ
132	Skarszewy	Sobieskiego	2	dom mieszkalny	1910	WEZ/GEZ
133	Skarszewy	Sobieskiego	5	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
134	Skarszewy	Sobieskiego	7 (6?)	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
135	Skarszewy	Sobieskiego	8 (7?)	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
136	Skarszewy	Sobieskiego	13	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
137	Skarszewy	Sobieskiego	22	dom mieszkalny	koniec XIX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
138	Skarszewy	Starogardzka	1	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
139	Skarszewy	Starogardzka	3	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
140	Skarszewy	Starogardzka	11	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
141	Skarszewy	Szkolna	1	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
142	Skarszewy	Szkolna	2	dom mieszkalny	XVIII/XIX w.	WEZ/GEZ
143	Skarszewy	Szkolna	3	dom mieszkalny z fragm. murów miejskich	II poł. XIX w. (XIV w. - mury/basza)	WEZ/GEZ
144	Skarszewy	Szkolna	5	d. kościół ewangelicki, ob. rzymsko-katolicki pw. św. M.M. Kolbego	1879-81	rejestr nr 1879
145	Skarszewy	Szkolna	9	d. szkoła ob. GOPS, biblioteka	1915-25	WEZ/GEZ
146	Skarszewy	Szkolna	11	magazyn II d. tartaku	1900	WEZ/GEZ
147	Skarszewy	Szkolna	11	magazyn I d. tartaku	1900	WEZ/GEZ
148	Skarszewy	Szkolna	11	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ

149	Skarszewy	Szkolna		zach. fragment ogrodenia kościoła	koniec XIX w.	rejestr nr 1879
150	Skarszewy	Szkolna/Wybickiego		fragment murów miejskich (przy domu Wybickiego 19a)	XIV w.	rejestr nr 724
151	Skarszewy	św. Jana	5	dom mieszkalny	1908	WEZ/GEZ
152	Skarszewy	św. Jana	12	dom mieszkalny	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
153	Skarszewy	św. Jana	13	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
154	Skarszewy	św. Jana	14	dom mieszkalny	I poł. XIX w.	WEZ/GEZ
155	Skarszewy	św. Jana	15	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
156	Skarszewy	św. Jana	16	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
157	Skarszewy	św. Jana	18	dom mieszkalny	1910	WEZ/GEZ
158	Skarszewy	św. Jana	19	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
159	Skarszewy	św. Jana	20	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
160	Skarszewy	św. Jana	22	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
161	Skarszewy	św. Jana	26	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
162	Skarszewy	Tczewska	2	d. szkoła	1934	WEZ/GEZ
163	Skarszewy	Tczewska	2	ogrodenie z budynkami gospodarczymi	lata 30. XX w.	WEZ/GEZ
164	Skarszewy	Tczewska	10	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
165	Skarszewy	Wybickiego	1	dom mieszkalny	1910-20	WEZ/GEZ
166	Skarszewy	Wybickiego	5	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
167	Skarszewy	Wybickiego	6	dom mieszkalny	1920	WEZ/GEZ
168	Skarszewy	Wybickiego	7	dom mieszkalny/sklep	1920	WEZ/GEZ
169	Skarszewy	Wybickiego	11	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
170	Skarszewy	Wybickiego	12	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
171	Skarszewy	Wybickiego	14	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
172	Skarszewy	Wybickiego	16	dom mieszkalny	XIX/XXw.	WEZ/GEZ
173	Skarszewy	Wybickiego	18	dom mieszkalny	1900; przebudowany	WEZ/GEZ
174	Skarszewy	Wybickiego	19	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
175	Skarszewy	Wybickiego	21	budynek gospodarczy d. tartaku	1900	WEZ/GEZ
176	Skarszewy	Wybickiego	24	dom mieszkalny	1910-20	WEZ/GEZ
177	Skarszewy	Wybickiego	26	budynek gospodarczy	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
178	Skarszewy	Wybickiego	26	poczta	1890	WEZ/GEZ
179	Skarszewy	Wybickiego	28	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
180	Skarszewy	Wybickiego		muszla koncertowa	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
181	Skarszewy	Zamkowa	1	zamek joannitów	XIV w.	rejestr nr 725
182	Skarszewy	Zamkowa	2	zajazd	1900	WEZ/GEZ
183	Skarszewy	Zamkowa	4	dom mieszkalny	1800	WEZ/GEZ
184	Skarszewy	Zduńska	1	dom mieszkalny z fragm. murów miejskich	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
185	Skarszewy	Zduńska	3	dom mieszkalny z fragm. murów miejskich	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
186	Skarszewy	Zduńska	4	budynek gospodarczy	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
187	Skarszewy	Zduńska	4	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ

188	Skarszewy	Zduńska	5	budynek mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
189	Skarszewy	Zduńska	5	fragm. murów miejskich	XIV w.	WEZ/GEZ

Aneks nr 2**Wykaz obiektów i obszarów zabytkowych OBSZAR WIEJSKI GMINY SKARSZEWO**

Lp.	Miejscowość	Ulica	Numer	Obiekt	Data	WEZ/GEZ
1.	Bączek		1	szkoła	1910	WEZ/GEZ
2.	Bączek		10	zespół dworsko-parkowy		rejestr 1524
3.	Bączek		10	zespół dworsko-parkowy - d. spichlerz	1890	rejestr 1524
4.	Bączek		10	zespół dworsko-parkowy - dwór	1901	rejestr 1524
5.	Bączek		10	zespół dworsko-parkowy - gorzelnia	koniec XIX w.	rejestr 1524
6.	Bączek		10	zespół dworsko-parkowy - budynek gospodarczy	XIX/XX w.	rejestr 1524
7.	Bączek		10	zespół dworsko-parkowy - park	XIX w.	rejestr 1524
8.	Bączek		12	dom mieszkalny podworski	1903	WEZ/GEZ
9.	Bączek		22	poniatówka	przed 1939	GEZ
10.	Bączek		30	budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego	XIX/XX w/	WEZ/GEZ
11.	Bączek		30	dworzec kolejowy - ob. budynek mieszkalny	1904	WEZ/GEZ
12.	Bączek		31	poniatówka	przed 1939	WEZ/GEZ
13.	Bączek		21 (d. 28)	stodoła	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
14.	Bączek		21 (d. 28)	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
15.	Bączek		21 (d. 28)	poniatówka	1937	WEZ/GEZ
16.	Bączek		30a	budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
17.	Bączek		30a	d. dworzec PKP ob. dom mieszkalny		WEZ
18.	Bączek		obok nr 15	transformator	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
19.	Bączek-Skarszewo	w lesie, na południe od Skarszew, w obrębie wsi Bączek, na zach od linii kolejowej		cmentarz żydowski		rejestr 1289
20.	Bolesławowo			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
21.	Bolesławowo	skrzyżowanie - w kier. dworca		kapliczka - figura Matki Boskiej	lata 20. XX w.	WEZ/GEZ
22.	Bolesławowo		1	budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
23.	Bolesławowo		1	dom mieszkalny w zespole dworca kolejowego	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
24.	Bolesławowo		5	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	GEZ

25.	Bolesławowo		5	czworak	pocz. XX w.	GEZ
26.	Bolesławowo		7	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
27.	Bolesławowo		7	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
28.	Bolesławowo		8	budynek mieszkalny pofolwarczny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
29.	Bolesławowo		8	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
30.	Bolesławowo		9	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
31.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - chlewnia	1899	rejestr 1489
32.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - obora	1906	rejestr 1489
33.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - stodoła	1890	rejestr 1489
34.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - magazyn zbożowy	1898	rejestr 1489
35.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - kuźnia- stolarnia	1900	rejestr 1489
36.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - stajnia i cielętnik; ob. ujeżdżalnia (ob. warsztaty??)	1906	rejestr 1489
37.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - lodownia	pocz. XX w.	rejestr 1489
38.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - budynek obecnych warsztatów szkolnych	1900	rejestr 1489
39.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - wieża ciśnień	1902	rejestr 1489
40.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - owczarnia	XIX/XX w.	rejestr 1489
41.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - gorzelnia	1902	rejestr 1489
42.	Bolesławowo		13	zespół pałacowo- parkowy - stodoła (drew.)		WEZ
43.	Bolesławowo		13	zespół dworsko- folwarczny - paszarnia	1910	rejestr 1489
44.	Bolesławowo		14	zespół dworsko- folwarczny -oficyna (dom mieszkalny?)	1911	rejestr 1489
45.	Bolesławowo		15	zespół pałacowo- parkowy		rejestr 1489
46.	Bolesławowo		15	zespół dworsko- folwarczny -park (zespół pałacowo- parkowy??)	XIX w.	rejestr 1489

47.	Bolesławowo		15	zespół dworsko-folwarczny -dwór (pałac??)	1902	rejestr 1489
48.	Bolesławowo		15	zespół dworsko-folwarczny -ogrodzenie	XIX/XX w.	rejestr 1489
49.	Bolesławowo		27	budynek mieszkalny ("poniatówka")	lata 30. XX w.	WEZ/GEZ
50.	Bolesławowo		29	budynek mieszkalny ("poniatówka")	lata 30. XX w.	WEZ/GEZ
51.	Bolesławowo		1a	dworzec kolejowy	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
52.	Bolesławowo		4a	budynek gospodarczy szkoły	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
53.	Bolesławowo		4a	szkoła	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
54.	Bolesławowo			brama wraz z fragmentem ogrodzenia cmentarza poewangelickiego	XIX/XX w.	GEZ
55.	Bolesławowo			fragment kaplicy grobowej cmentarza poewangelickiego	koniec XIX w.	GEZ
56.	Bolesławowo	na ptn od drogi Skarszewy-Godziszewo, od wsi bolesławowo w odl.1,2 km, na wzniesieniu		cmentarz epidemiczny		WEZ
57.	Bolesławowo	w lesie przy stacji kolejowej Bolesławowo		cmentarz ewangelicki	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
58.	Bożepole Królewskie			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
59.	Bożepole Królewskie	na wzniesieniu, na pld od zabudowań wsi, po str zach drogi gruntowej Boże Pole - Skarszewy		cmentarz ewangelicki		WEZ
60.	Boże Pole		1	szkoła; ob. dom mieszkalny	1910	WEZ/GEZ
61.	Boże Pole		4	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
62.	Boże Pole		6	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
63.	Boże Pole		7	dom mieszkalny	pocz. XIX w.	GEZ
64.	Boże Pole		11	budynek mieszkalny; sklep	1900	WEZ/GEZ
65.	Bożepole Królewskie		31	budynek mieszkalny		WEZ
66.	Bożepole Królewskie		32	budynek mieszkalny		WEZ
67.	Bożepole Królewskie		32	budynek gospodarczy		WEZ
68.	Czarnocin			układ wsi w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
69.	Czarnocin		6	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

70.	Czarnocin		7	obora (dom mieszkalny???)	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
71.	Czarnocin		12	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
72.	Czarnocin		18	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
73.	Czarnocin		19	dom mieszkalny	1912	GEZ
74.	Czarnocin		21	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
75.	Czarnocin		26	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
76.	Czarnocin		32	dawna karczma i sklep (ob.. Dom mieszkalny?)	1915	WEZ/GEZ
77.	Czarnocin		33	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
78.	Czarnocin		34	dom mieszkalny	1914	WEZ/GEZ
79.	Czarnocin		34	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	GEZ
80.	Czarnocin		obok 52	kapliczka	1946	WEZ/GEZ
81.	Czarnocin		55	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
82.	Czarnocin		57	szkoła podstawowa	1910	WEZ/GEZ
83.	Czarnocin			kapliczka przydrożna	1946; odnowiona	WEZ/GEZ
84.	Czarnocin	położony po płd-wsch str drogi Skarszewy-Kleszczewo przy drodze do Czarnocina, od wsi oddalony na pł zach ok..400 m, na fragm. cmentarza usytuowany przystanek PKS		cmentarz ewangelicki, pow. 0,06 ha		WEZ
85.	Czarnocin	na ternie leśnym, na płd-wsch brzegu Wierzycy, od wsi oddalony ok. 2,8 km w kier płn-wsch		cmentarz ewangelicki, pow. 0,13 ha		WEZ
86.	Czarnocińskie Piece			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
87.	Cztery Włóki (d. osada)	na wzniesieniu , po str płd drogi gruntowej z Zamkowej Góry do Wolnego Dworu, od którego jest oddalony na zach o ok..2 km		cmentarz ewangelicki, pow. 0,04 ha		WEZ
88.	Demlin			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
89.	Demlin	na wzniesieniu , na skraju lasu przy drodze polnej , na płn od zabudowa wsi o ok..150 m		cmentarz ewangelicki		WEZ
90.	Demlin		2	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
91.	Demlin		3	dom mieszkalny z chlewikiem	1900	WEZ/GEZ
92.	Demlin		5	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

93.	Demlin		15	dom mieszkalny	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
94.	Demlin		18	dom mieszkalny w zespole pofolwarcznym	1907	GEZ
95.	Demlin		19	dom mieszkalny	1913	WEZ/GEZ
96.	Demlin		22	dom mieszkalny pofolwarczy	1907	GEZ
97.	Demlin		25	szkoła podstawowa	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
98.	Demlin		31	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
99.	Demlin		46	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
100.	Demlin		46	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
101.	Demlin		52	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
102.	Demlin			kapliczka	1937	GEZ
103.	Demlin			krzyż	XIX/XX w.	GEZ
104.	Godziszewo			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
105.	Godziszewo	Tczewska	23	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
106.	Godziszewo	Gdańska	1	budynek mieszkalny/gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
107.	Godziszewo	Gdańska	2	dom mieszkalny	1915	WEZ/GEZ
108.	Godziszewo	Gdańska	3	zajazd Penzlak	pocz. XX w.; obiekt przebudowany	GEZ
109.	Godziszewo	Gdańska	4	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
110.	Godziszewo	Gdańska	4	budynek gospodarczy	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
111.	Godziszewo	Gdańska	5	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
112.	Godziszewo	Gdańska	6	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
113.	Godziszewo	Gdańska	7	dawna karczma Wilhelmik, ob. szkoła	XIX w.	WEZ/GEZ
114.	Godziszewo	Gdańska	8	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	GEZ
115.	Godziszewo	Gdańska	17	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
116.	Godziszewo	Gdańska	13/15	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
117.	Godziszewo	Gdańska	16/18	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
118.	Godziszewo	Ks. Sawickiego	1	plebania	1900	WEZ/GEZ
119.	Godziszewo	Ks. Sawickiego	1	budynek gospodarczy parafii	1900	WEZ/GEZ
120.	Godziszewo	Ks. Sawickiego	2	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
121.	Godziszewo	Młyńska	4	młyn wodny	XIX w.	WEZ/GEZ
122.	Godziszewo	Młyńska	4	budynek gospodarczy przy młynie	XIX w.	WEZ/GEZ
123.	Godziszewo	Młyńska	5	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
124.	Godziszewo	Młyńska	8	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	GEZ
125.	Godziszewo	Młyńska	8	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	GEZ
126.	Godziszewo	Młyńska	20	d. gorzelnia	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
127.	Godziszewo	Młyńska		przepust wodny	XIX w.	WEZ/GEZ
128.	Godziszewo	Skarszewska	8	dawny dwór	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
129.	Godziszewo	Skarszewska	8	budynek gospodarczy w zespole podworskim; ob. zajazd	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ

130.	Godziszewo	Skarszewska	8	park w zespole dworsko-parkowym	XIX w.	WEZ/GEZ
131.	Godziszewo	Skarszewska	10	budynek gospodarczo-mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
132.	Godziszewo	Tczewska	1	dom mieszkalny - d. mleczarnia (Biblioteka Publiczna?)	1910	WEZ/GEZ
133.	Godziszewo	Tczewska	4	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
134.	Godziszewo	Tczewska	5	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
135.	Godziszewo	Tczewska	7	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
136.	Godziszewo	Tczewska	17	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
137.	Godziszewo	Tczewska	18	budynek mieszkalny	pocz. XX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
138.	Godziszewo	Tczewska	19	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
139.	Godziszewo	Tczewska	22	budynek mieszkalny, dawna remiza	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
140.	Godziszewo	Tczewska	26	dom mieszkalny	XIX/XX w.	GEZ
141.	Godziszewo			ogrodzenie kościoła pw. św. Jana	XVIII/XIX w.	WEZ/GEZ
142.	Godziszewo			kościół parafialny pw. św. Jana Nepomucena	1748	rejestr nr 602
143.	Godziszewo			cmentarz przykościelny	geneza średniowieczn a	WEZ/GEZ
144.	Godziszewo	zlokalizowany po płn-wsch str cmentarza katolickiego przykościelnego przy drodze Godziszewo- Tczew. W centrum wsi		cmentarz ewangelicki, pow. 0,1, ha		WEZ
145.	Godziszewo	położony poza wsią, na pld zach po zach str drogi Godziszewo- Starogard Gd.		cmentarz parafialny katolicki, pow 0,07 ha		WEZ
146.	Jaroszewy			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
147.	Jaroszewy	obok domu nr 41	41	kapliczka przydrożna - fig. M. Boskiej, św. Rozalii i św. Rocha	1948	WEZ/GEZ
148.	Jaroszewy	obok nr 72	72	kapliczka przydrożna - figura M. Boskiej	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
149.	Jaroszewy		2	dom mieszkalny	1910	WEZ/GEZ
150.	Jaroszewy		3	dom mieszkalny	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
151.	Jaroszewy		8	dom mieszkalny	1912	WEZ/GEZ
152.	Jaroszewy		11	dom mieszkalny/sklep	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
153.	Jaroszewy		20	dom mieszkalny	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
154.	Jaroszewy		21	szkoła ; obecnie dom mieszkalny	III ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
155.	Jaroszewy		21	budynek gospodarczy d. szkoły	1910	WEZ/GEZ

156.	Jaroszewy		32	dom mieszkalny - dawna piekarnia	1885	WEZ/GEZ
157.	Jaroszewy		38	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
158.	Jaroszewy		45	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
159.	Jaroszewy		50	szkoła	1910	WEZ/GEZ
160.	Jaroszewy		50	budynek gospodarczy szkoły	1910	WEZ/GEZ
161.	Jaroszewy		65	dom mieszkalny	1882	WEZ/GEZ
162.	Jaroszewy		65	stodoła	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
163.	Jaroszewy		72	dom mieszkalny	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
164.	Jaroszewy		72	stodoła	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
165.	Jaroszewy		90	budynek gospodarczy	XIX w.	WEZ/GEZ
166.	Jaroszewy			ogrodzenie d. cmentarza	XIX w.	WEZ/GEZ
167.	Jaroszewy	położony w pld- zach części wsi, graniczy z terenem cmentarza ewangelickiego		cmentarz bezwyznaniowy		WEZ
168.	Jaroszewy	położony w pld- zach części wsi,		cmentarz ewangelicki		WEZ
169.	Junkrowy			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
170.	Junkrowy	polna droga w stronę kolonii wsi		kapliczka przydrożna - figura M. Boskiej	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
171.	Junkrowy	w centrum wsi		cmentarz ewangelicki wraz z ogrodzeniem	pol. XIX w.	WEZ/GEZ
172.	Junkrowy	wjazd do wsi od Więckowych		kapliczka z krzyżem drewnianym	1910	WEZ/GEZ
173.	Junkrowy		7	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
174.	Junkrowy		14	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
175.	Junkrowy		15	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
176.	Junkrowy		15	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
177.	Junkrowy		12 (d. 8)	dom mieszkalny	poł. XIX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
178.	Junkrowy			nagrobek na cmentarzu poniemieckim	1910	WEZ/GEZ
179.	Kamierowo			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
180.	Kamierowo		5	budynek gospodarczy szkoły	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
181.	Kamierowo		5	d. szkoła podstawowa	1890	WEZ/GEZ
182.	Kamierowo		32	d. szkoła - świetlica	1910	WEZ/GEZ
183.	Kamierowo		46	obora	XIX w.	WEZ/GEZ
184.	Kamierowo	po ptn str drogi Postołowo- Kamierowo, na ptn od zabudowań wsi		cmentarz ewangelicki		WEZ
185.	Kamierowskie Piece		8	obora	1910	WEZ/GEZ
186.	Kamierowskie Piece		8	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ

187.	Koźmin			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
188.	Koźmin		15	dom mieszkalny	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
189.	Koźmin		23	dom mieszkalny	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
190.	Koźmin		23	obora	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
191.	Koźmin		26	dom mieszkalny	II poł. XIX w.	GEZ
192.	Koźmin		34	kapliczka	1946-1947	WEZ/GEZ
193.	Koźmin		38	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
194.	Koźmin		44	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
195.	Koźmin		46	dom mieszkalny	pocz. XIX w.	WEZ/GEZ
196.	Koźmin		48	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
197.	Koźmin		50	dom mieszkalny	1912	GEZ
198.	Koźmin		53	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
199.	Koźmin		53	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
200.	Koźmin		57	szkoła podstawowa	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
201.	Koźmin		57	budynek gospodarczy przy szkole	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
202.	Koźmin		59	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
203.	Koźmin		64	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
204.	Koźmin		64	budynek gospodarczy	1913	GEZ
205.	Koźmin		67	dom mieszkalny	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
206.	Koźmin		69	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
207.	Koźmin		70	budynek gospodarczy (dom mieszkalny???)	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
208.	Koźmin		72	dom mieszkalny	1904	GEZ
209.	Koźmin		74	dom mieszkalny	XIX/XX w.	GEZ
210.	Koźmin		96	dom mieszkalny	pocz. XX w.	GEZ
211.	Koźmin		37a	dom mieszkalny	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
212.	Malary			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
213.	Malary		6	budynek mieszkalny; d. sklep	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
214.	Malary		6	kapliczka przydrożna	1948	WEZ/GEZ
215.	Malary		7	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
216.	Marianka (Godziszewo)		6	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
217.	Marianka (Godziszewo)		7	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
218.	Marianka (Godziszewo)		10	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
219.	Mestwinowo			leśniczówka		WEZ
220.	Mestwinowo			obora/stodoła leśniczówki		WEZ
221.	Mirowo Duże			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
222.	Mirowo		5	budynek mieszkalny	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
223.	Mirowo		6	budynek mieszkalny	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
224.	Mirowo		26	budynek mieszkalny - poniatówka	lata 30. XX w.	WEZ/GEZ
225.	Mirowo		28	budynek mieszkalny - poniatówka	lata 30. XX w.	WEZ/GEZ

226.	Mirowo Duże			zespół pałacowo-parkowy		WEZ
227.	Mirowo Duże			zespół pałacowo-parkowy - gorzelnia		WEZ
228.	Mirowo		16	jałownik w zespole pałacowo-parkowym	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
229.	Mirowo		16	obora w zespole pałacowo-parkowym	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
230.	Mirowo		16	budynek gospodarczy w zespole pałacowo-parkowym	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
231.	Mirowo Duże			park dworski	XIX w.	WEZ/GEZ
232.	Nowe Gołębiewko		7	budynek mieszkalny	1907	WEZ/GEZ
233.	Nowe Gołębiewko		18	budynek mieszkalny	1907	WEZ/GEZ
234.	Nowe Gołębiewko			fragment parku z aleją		WEZ
235.	Nowe Gołębiewko			zespół dworsko-parkowy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
236.	Nowy Wiec			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
237.	Nowy Wiec	na pld-zach od wsi, od centrum odległy ok. 1,2 km, po pln str drogi Nowy Wiec-Wysin		cmentarz ewangelicki		WEZ
238.	Nowy Wiec		18	budynek mieszkalny	1940-45	WEZ/GEZ
239.	Nowy Wiec		19	budynek mieszkalny	1940-45	WEZ/GEZ
240.	Nowy Wiec		22	dwór	XIX w.	WEZ/GEZ
241.	Nowy Wiec		25	dom mieszkalny -bar	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
242.	Nowy Wiec		25	hala ludowa	lata 20. XX w.	WEZ/GEZ
243.	Nowy Wiec		28	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
244.	Nowy Wiec		22	park podworski	XIX w.	WEZ/GEZ
245.	Nowy Wiec	przy wjeździe od strony Skarszew		kapliczka przydrożna	koniec XIX w.; odbudowana w 2006 r.	WEZ/GEZ
246.	Nowy Wiec			budynek gospodarczy k. kapliczki	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
247.	Obozin			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
248.	Obozin			zespół dworsko-parkowy		WEZ
249.	Obozin		14	budynek gospodarczy	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
250.	Obozin		14	stodoła	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
251.	Obozin		15	stodoła	1937	WEZ/GEZ
252.	Obozin		15	budynek mieszkalny ("poniatówka")	1937	WEZ/GEZ
253.	Obozin		16	budynek mieszkalny ("poniatówka")	lata 30. XX w.	WEZ/GEZ
254.	Obozin		17	budynek mieszkalny ("poniatówka")	1937	WEZ/GEZ

255.	Obozin		20	budynek mieszkalny ("poniatówka")	1937	WEZ/GEZ
256.	Obozin		20	stodoła	1937	WEZ/GEZ
257.	Obozin		20	budynek gospodarczy	1937	WEZ/GEZ
258.	Obozin		21	stodoła	1937	WEZ/GEZ
259.	Obozin		21	budynek gospodarczy	1937	WEZ/GEZ
260.	Obozin		21	budynek mieszkalny ("poniatówka")	1937	WEZ/GEZ
261.	Obozin		22	budynek mieszkalny ("poniatówka")	1937	WEZ/GEZ
262.	Obozin		22	budynek gospodarczy	1937	WEZ/GEZ
263.	Obozin		22	stodoła	1937	WEZ/GEZ
264.	Obozin		23	budynek mieszkalny ("poniatówka")	1937	WEZ/GEZ
265.	Obozin		23	stodoła	1937	WEZ/GEZ
266.	Obozin		14a	dwór	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
267.	Obozin			park dworski	XIX-XX w.	WEZ/GEZ
268.	Obozin			kościół filialny pw. św. Michała Archanioła	XVI-XVII w.	rejestr nr 256
269.	Obozin			cmentarz przykościelny		WEZ
270.	Pogódki			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
271.	Pogódki	Cystersów	1	budynek dawnej mleczarni	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
272.	Pogódki	Cystersów	2	dom mieszkalny	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
273.	Pogódki	Cystersów	4	dom mieszkalny/sklep	1900	WEZ/GEZ
274.	Pogódki	Cystersów	7	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
275.	Pogódki	Cystersów	8	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
276.	Pogódki	Cystersów	13	przedszkole	1900	WEZ/GEZ
277.	Pogódki	Cystersów	13	budynek gospodarczy przedszkola	1900	WEZ/GEZ
278.	Pogódki	Cystersów	19	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
279.	Pogódki	Cystersów	obok nr 23	kapliczka - figura Matki Boskiej	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
280.	Pogódki	Cystersów		ogrodzenie kościoła parafialnego i cmentarza przykościelnego	XVIII-XIX w.	WEZ/GEZ
281.	Pogódki	Cystersów		cmentarz przy kościele pw. Św. Piotra i Pawła (katolicki)	XIX w.	WEZ/GEZ
282.	Pogódki	Cystersów		kapliczka na cmentarzu przykościelnym	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
283.	Pogódki	Cystersów		kościół parafialny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła	XVIII w.	rejestr nr 257
284.	Pogódki	Jeziorna	1	budynek mieszkalny	pocz. XX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
285.	Pogódki	Jeziorna	2	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
286.	Pogódki	Jeziorna	7	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

287.	Pogódki	Jeziorna	8	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
288.	Pogódki	Jeziorna	8	dom mieszkalny	1905	WEZ/GEZ
289.	Pogódki	Jeziorna	12	dwór	poł. XIX w.; przebudowany	rejestr nr 729
290.	Pogódki	Jeziorna	4/6	dom mieszkalny	1905	WEZ/GEZ
291.	Pogódki	Jeziorna		budynek gospodarczy w zespole dworsko- folwarcznym -obecnie magazyn	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
292.	Pogódki	Jeziorna		dawna gorzelnia w zespole dworsko - folwarcznym	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
293.	Pogódki	Jeziorna	12	park dworski	XIX w.; zachowała się niewielka część parku	WEZ/GEZ
294.	Pogódki	Jeziorna	4/6	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
295.	Pogódki	Jeziorna		budynek gospodarczy w zespole dworsko- folwarcznym -obecnie magazyn	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
296.	Pogódki	Kellera	1	plebania - budynek gospodarczy	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
297.	Pogódki	Kellera	1	plebania - budynek gospodarczy	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
298.	Pogódki	Kellera	1	plebania kościoła pw. Św. Piotra i Pawła	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
299.	Pogódki	Kellera	1	stodoła w zespole plebanii	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
300.	Pogódki	Kozi Rynek	4	dom mieszkalny	XIX w.	WEZ/GEZ
301.	Pogódki	Kozi Rynek	6	dom mieszkalny	XIX/ XX w.	WEZ/GEZ
302.	Pogódki	Kozi Rynek	7	dom mieszkalny	XIX/ XX w.	WEZ/GEZ
303.	Pogódki	Kozi Rynek	8	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
304.	Pogódki	Kozi Rynek	8	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
305.	Pogódki	Kozi Rynek	11	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
306.	Pogódki	Kozi Rynek	13	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
307.	Pogódki	Kozi Rynek	14	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
308.	Pogódki	Kozi Rynek	15	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
309.	Pogódki	Kozi Rynek	18	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
310.	Pogódki	Kozi Rynek	10/12	dom mieszkalny	XIX/XX w.; częściowo przebudowany	WEZ/GEZ
311.	Pogódki	Ogrodowa	1	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
312.	Pogódki	Sambora/Cystersów		kościół poewangelicki	1899	rejestr nr 1116
313.	Pogódki	Sambora/Cystersów		cmentarz ewangelicki przy kościółce poewangelickim		rejestr nr 1116
314.	Pogódki	Spacerowa	1	dom mieszkalny	XIX/XX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
315.	Pogódki	Spacerowa	6	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
316.	Pogódki	Staromłyńska	3	budynek gospodarczy	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
317.	Pogódki	Staromłyńska	3	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

318.	Pogódki	Szkolna	1	szkoła podstawowa - biblioteka	XIX w.	WEZ/GEZ
319.	Pogódki	Szkolna	3	szkoła	pacz. XX w.	WEZ/GEZ
320.	Pogódki	Szkolna	3	budynek gospodarczy szkoły	1910	WEZ/GEZ
321.	Pogódki	Szturmowskiego	1	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
322.	Pogódki	Szturmowskiego	5	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
323.	Pogódki	Szturmowskiego	5	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
324.	Pogódki	Szturmowskiego	7	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
325.	Pogódki	Szturmowskiego	9	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
326.	Pogódki	Szturmowskiego	11	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
327.	Pogódki	Szturmowskiego	13	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
328.	Pogódki	Szturmowskiego	16	budynek mieszkalny; dawna poczta	1936	WEZ/GEZ
329.	Pogódki	Szturmowskiego	17	budynek mieszkalny	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
330.	Pogódki	w lesie przy drodze leśnej w odl. 500 m od skrzyżowania z szosą Stara Kiszewa-Pogódki		grób Piotra Szturmowskiego		WEZ
331.	Pogódki Jastrzębce		1	leśniczówka		WEZ
332.	Pogódki Jastrzębce		1	stodoła leśniczówki		WEZ
333.	Pogódki Jastrzębce		1	obora leśniczówki		WEZ
334.	Przerębska Huta			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
335.	Przerębska Huta	w płu-wsch części wsi, na wzniesieniu, oddalony ok. 100 m od szosy Skarszewy-Pawłowo		d. cmentarz ewangelicki		WEZ
336.	Przerębska Huta		1	dom mieszkalny	IV ćw. XIX w.	WEZ/GEZ
337.	Przerębska Huta		2	dom mieszkalny	1900	WEZ/GEZ
338.	Przerębska Huta		2	stodoła	1900	WEZ/GEZ
339.	Przerębska Huta		2	obora	1900	WEZ/GEZ
340.	Przerębska Huta		2	chlew	1900	WEZ/GEZ
341.	Przerębska Huta		3	dom mieszkalny i obora	IV ćw. XIX w.	GEZ
342.	Rusia		1	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
343.	Szczodrowo			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
344.	Szczodrowo			zespół dworsko-parkowy		WEZ
345.	Szczodrowo	Dworska	2	dwór	XIX w.	WEZ/GEZ
346.	Szczodrowo	Główna	9	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
347.	Szczodrowo	Główna	30	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

348.	Szczodrowo	Główna	34	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
349.	Szczodrowo	Główna	36	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
350.	Szczodrowo	Główna	40/42	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
351.	Szczodrowo	Główna		kościół pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza	XV-XVI w.; 1687 - rozbudowa wieży; 1735 - wydłużenie prezbiterium	rejestr nr 126
352.	Szczodrowo	Główna		cmentarz przykościelny	geneza średniowieczna	rejestr nr 126
353.	Szczodrowo	Główna		brama z fragm. ogrodzenia kościoła parafialnego i cmentarza przykościelnego	XVII w.	rejestr nr 126
354.	Szczodrowo	Główna		krzyż przy kościele pw. św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza	1826	GEZ
355.	Szczodrowo	Słoneczna	3 (d. 19)	budynek mieszkalny	XIX/XX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
356.	Szczodrowo	Szkolna	1	szkoła podstawowa	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
357.	Szczodrowo	Szkolna/ Bajeczna		krzyż na rozstajach dróg	I poł. XX w.	GEZ
358.	Szczodrowo	Skarszewska	d. 49	budynek mieszkalny	1910-12	WEZ/GEZ
359.	Szczodrowo	Skarszewska	d. 49	stodoła	1917	WEZ/GEZ
360.	Szczodrowo			relikty parku w zespole dworsko-parkowym	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
361.	Szczodrowo	w płn wsch część wsi, na małym wzniesieniu		cmentarz parafialny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
362.	Szczodrowski Młyn		2	dom obok młyna	lata 20. XX w.	WEZ/GEZ
363.	Szczodrowski Młyn		1a	młyn wodny	1920; ruina	GEZ
364.	Wilcze Góry		7	budynek mieszkalny		WEZ
365.	Więckowy			układ ruralistyczny w obrębie historycznej niwy siedliskowej		WEZ
366.	Więckowy		1	kapliczka z figurką Matki Boskiej z Dzieciątkiem	1930	WEZ/GEZ
367.	Więckowy		2	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
368.	Więckowy		7	dom mieszkalny	koniec XIX w.	WEZ/GEZ
369.	Więckowy		8	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
370.	Więckowy		9	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
371.	Więckowy		14	dom mieszkalny	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
372.	Więckowy		17	dom mieszkalny	1910	WEZ/GEZ
373.	Więckowy		20	dom mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ/GEZ
374.	Więckowy		21	dom mieszkalny	1927	WEZ/GEZ
375.	Więckowy		29	stodoła	I poł. XX w.	WEZ/GEZ
376.	Więckowy		32	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	WEZ/GEZ

377.	Więckowy		32	dom mieszkalny	1870-1911	WEZ/GEZ
378.	Więckowy		32	kapliczka z krzyżem dREW.	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
379.	Więckowy		40	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
380.	Więckowy		43	dom mieszkalny	poł. XIX w.	WEZ/GEZ
381.	Więckowy		43	obora/stodoła	1900	WEZ/GEZ
382.	Więckowy		48	dom mieszkalny	XVIII/XIX w.	WEZ/GEZ
383.	Więckowy		53	dom mieszkalny	XIX/XX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
384.	Więckowy		54	budynek mieszkalny; d. poczta	XIX/XX w.; przebudowany	WEZ/GEZ
385.	Więckowy		55	dom mieszkalny	lata 20. XX w.	WEZ/GEZ
386.	Więckowy		58	dom mieszkalny	I poł. XIX w.	WEZ/GEZ
387.	Więckowy		59	dom mieszkalny - d. karczma	II poł. XIX w.	WEZ/GEZ
388.	Więckowy		60	dom mieszkalny	1926.; przebudowany	WEZ/GEZ
389.	Więckowy		75	budynek mieszkalny	1930	WEZ/GEZ
390.	Więckowy		75	stodoła	1930	WEZ/GEZ
391.	Więckowy		75	obora	1930	WEZ/GEZ
392.	Więckowy		95	dom mieszkalny	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
393.	Więckowy		naprzeci w nr 32	stodoła	przed 1939	WEZ/GEZ
394.	Wilki		2	budynek mieszkalny		WEZ
395.	Wolny Dwór		4	dom mieszkalny	XIX/XX w.	GEZ
396.	Wolny Dwór		7	zespół dworsko- parkowy		WEZ
397.	Wolny Dwór		7	dawna stajnia w zespole folwarcznym	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
398.	Wolny Dwór		7	dawna obora w zespole folwarcznym	IV ćw. XIX w.	GEZ
399.	Wolny Dwór		7	park podworski	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
400.	Wolny Dwór		7	dawny spichlerz w zespole folwarcznym	XIX/XX w.	WEZ/GEZ
401.	Wolny Dwór		1	budynek mieszkalny		WEZ
402.	Wolny Dwór		1	obora		WEZ
403.	Wolny Dwór		1	stodoła		WEZ
404.	Zamkowa Góra	po pld str drogi gruntowej z Zamkowej Góry do Wolnego Dworu, na wzniesieniu, odległy od Góry Zamkowej o 1 km		cmentarz ewangelicki		WEZ
405.	Zamkowa Góra		2	dom mieszkalny		WEZ
406.	Zapowiednik		1	zespół dworsko- parkowy		rejestr nr 1428
407.	Zapowiednik		1	dwór	pocz. XX w.	rejestr nr 1428
408.	Zapowiednik		1	zespół dworsko- parkowy - park dworski	pocz. XX w.	rejestr nr 1428

Aneks nr 3**Wykaz stanowisk archeologicznych włączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków**

L.P.	Miejscowość	Nr stan.	Rodzaj stanowiska	Chronologia	nr ob. AZP; nr st.
1	SZCZODROWO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
2	SZCZODROWO	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	
3	SZCZODROWO	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	
4	SZCZODROWO	4	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
5	SZCZODROWO	5	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
6	SZCZODROWO	6	CMENTARZYSKO KURHANOWE	WCZESNA EPOKA BRĄZU	
7	SZCZODROWO	7	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE;	
8	SZCZODROWO	8	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT	
9	SZCZODROWO	9	CMENTARZYSKO KURHANOWE	V OKRES EPOKI BRĄZU	
10	SZCZODROWO	10	ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA BRĄZU	
11	SZCZODROWO	11	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	
12	SZCZODROWO	12	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	
13	BĄCZEK	1	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA	19-42;97;
14	BĄCZEK	2	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	19-42;98;
15	BĄCZEK	3	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	19-42;99;
16	BĄCZEK	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	

17	BĄCZEK	5	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
18	BĄCZEK	6	ZNALEZISKO LUŻNE	HALLSTATT	
19	BĄCZEK	7	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT	
20	BĄCZEK	8	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
21	BĄCZEK	9	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE;	
22	BĄCZEK	10	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
23	DEMLIN	1	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE/PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE;	17-43;23;
24	DEMLIN	2	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	17-43;10;
25	DEMLIN	3	OSADA; ZNALEZISKO LUŻNE	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNA EPOKA ŻELAZA	17-43;26;
26	DEMLIN	4	OSADA	PRADZIEJE	17-43;4;
27	DEMLIN	5	OSADA	PRADZIEJE	17-43;5;
28	DEMLIN	6	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;7;
29	DEMLIN	7	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;8;
30	DEMLIN	8	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;9;
31	DEMLIN	9	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; OSADA	PRADZIEJE; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;11;
32	DEMLIN	10	ŚLAD OSADNICTWA;	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE;	17-43;12;

			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
33	DEMLIN	11	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; OSADA	OKRES PREHISTORYCZNY; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;13;
34	DEMLIN	12	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;14;
35	DEMLIN	13	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;15;
36	DEMLIN	14	OSADA; OSADA	PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;16;
37	DEMLIN	15	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;18;
38	DEMLIN	16	OSADA; OSADA; OSADA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;19;
39	DEMLIN	17	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;20;
40	DEMLIN	18	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;21;
41	DEMLIN	19	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; OSADA; PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;22;
42	DEMLIN	20	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;24;
43	DEMLIN	21	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;25;
44	DEMLIN	22	OSADA	PÓŻNY OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	17-43;98;

45	MIROWO DUŻE	1	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	16-43;1;
46	MIROWO DUŻE	2	OSADA; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNA EPOKA ŻELAZA	16-43;2;
47	MIROWO DUŻE	3	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;31;
48	MIROWO DUŻE	4	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;32;
49	MIROWO DUŻE	5	OSADA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;33;
50	MIROWO DUŻE	6	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;34;
51	MIROWO DUŻE	7	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;35;
52	MIROWO DUŻE	8	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;36;
53	MIROWO DUŻE	9	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;37;
54	MIROWO DUŻE	10	CMENTARZYSKO GRO- BÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	17- 43;103;
55	MIROWO DUŻE	11	OSADA?; OSADA	MŁODSZA EPOKA BRĄZU; MŁODSZA EPOKA BRĄZU /WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-42;
56	NOWE GOŁĘBIEWKO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; NEOLIT	17-43;28;
57	NOWE GOŁĘBIEWKO	2	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;17;

58	NOWE GOŁĘBIEWKO	3	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;27;
59	NOWE GOŁĘBIEWKO	4	OSADA	PRADZIEJE	17-43;29;
60	NOWE GOŁĘBIEWKO	5	OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	17-43;30;
61	GODZISZEWO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	17-43;99;
62	GODZISZEWO	2	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	17-43;50;
63	GODZISZEWO	3	PUNKT OSADNICZY; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; MŁODSZA EPOKA BRĄZU	17-43;66;
64	GODZISZEWO	4	ZNALEZISKO LUŻNE; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;47;
65	GODZISZEWO	5	ZNALEZISKO LUŻNE	V OKRES EPOKI BRĄZU	17-43;90;
66	GODZISZEWO	6	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA; ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH?; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE/OKRES NOWOŻYTNY; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;73;
67	GODZISZEWO	7	OSADA PRODUKCYJNA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;42;
68	GODZISZEWO	8	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;43;
69	GODZISZEWO	9	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;44;
70	GODZISZEWO	10	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMS- KICH; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;45;
71	GODZISZEWO	11	OSADA; CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	17-43;46;
72	GODZISZEWO	12	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;48;
73	GODZISZEWO	13	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;49;

74	GODZISZEWO	14	PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE	17-43;65;
75	GODZISZEWO	15	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;67;
76	GODZISZEWO	16	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;68;
77	GODZISZEWO	17	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;69;
78	GODZISZEWO	18	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	17-43;70;
79	GODZISZEWO	19	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;71;
80	GODZISZEWO	20	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;72;
81	GODZISZEWO	21	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;74;
82	GODZISZEWO	22	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	17-43;75;
83	GODZISZEWO	23	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;76;
84	GODZISZEWO	24	OSADA; OSADA	EPOKA BRĄZU/WCZESNA EPOKA ŻELAZA-; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	17-43;84;
85	GODZISZEWO	25	OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	17-43;85;
86	GODZISZEWO	26	PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE	17-43;86;
87	GODZISZEWO	27	ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA BRĄZU	17- 43;100;
88	GODZISZEWO	28	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	17- 43;101;

89	GODZISZEWO	29	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	17- 43;102;
90	OBOZIN	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
91	OBOZIN	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
92	OBOZIN	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	
93	OBOZIN	4	CMENTARZYSKO KURHANOWE; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D; HALLSTATT D	
94	OBOZIN	5	CMENTARZYSKO KURHANOWE	EPOKA NIEOKREŚLONA	
95	OBOZIN	6	OSADA; OSADA; OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE	
96	OBOZIN	7	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
97	OBOZIN	8	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
98	OBOZIN	9	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	EPOKA KAMIENIA; PRADZIEJE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;1;
99	OBOZIN	10	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	17-43;2;
100	OBOZIN	11	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;3;
101	OBOZIN	12	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	17-43;6;
102	OBOZIN	13	ZNALEZISKO LUŻNE	-	
103	OBOZIN	14	ZNALEZISKO LUŻNE	HALLSTATT D	
104	OBOZIN	15	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT	
105	OBOZIN	16	ZNALEZISKO LUŻNE	ŚREDNIOWIECZE	

106	OBOZIN	17	ZNALEZISKO LUŻNE	MŁODSZY OKRES PRZEDRZYMSKI	
107	BOLESŁAWOWO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	
108	BOLESŁAWOWO	2	CMENTARZYSKO	-	
109	BOLESŁAWOWO	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
110	BOLESŁAWOWO	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	-	
111	BOLESŁAWOWO	5	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
112	BOŻE POLE KRÓLEWSKIE	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH;	HALLSTATT D; WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI	
			CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH		
113	CZARNOCIN	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
114	CZARNOCIN	2	ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA KAMIENIA	
115	CZARNOCIN	3	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA KAMIENIA; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
116	CZARNOCIN	4	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT; WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
117	JAROSZEWY	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT; HALLSTATT D	
118	JAROSZEWY	2	ZNALEZISKO LUŻNE	ŚREDNIOWIECZE	

119	JAROSZEWY	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI	
120	JAROSZEWY	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI	
121	JAROSZEWY	5	BUDYNEK	OKRES NOWOŻYTNY	
122	JAROSZEWY	6	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
123	JAROSZEWY	7	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
124	JAROSZEWY	8	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT	
125	JAROSZEWY	9	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT	
126	JAROSZEWY	10	ZNALEZISKO LUŻNE	-	
127	JAROSZEWY	11	CMENTARZYSKO KURHANOWE	EPOKA NIEOKREŚLONA	
128	JUNKROWY	1	GRODZISKO WYŻYNNE; -	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; -	
129	JUNKROWY	2	GRODZISKO WYŻYNNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
130	JUNKROWY	3	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
131	JUNKROWY	4	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
132	KAMIEROWO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	
133	KAMIEROWO	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
134	KAMIEROWO	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	

135	KAMIEROWO	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
136	KAMIEROWSKIE PIECE	1	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
137	MALARY	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
138	MALARY	2	CMENTARZYSKO; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
139	MALARY	3	OSADA?; OSADA?	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
140	NOWY WIEC	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
141	NOWY WIEC	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	
142	NOWY WIEC	3	ZNALEZISKO LUŻNE;	V OKRES EPOKI BRĄZU; -; -	
143	NOWY WIEC	4	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE	
144	NOWY WIEC	5	ZNALEZISKO LUŻNE	ŚREDNIOWIECZE	
145	NOWY WIEC	6	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
146	NOWY WIEC	7	ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA NIEOKREŚLONA	
147	NOWY WIEC	8	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
148	NOWY WIEC	9	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	

149	NOWY WIEC	10	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	
150	POGÓDKI	1	GRODZISKO WYŻYNNE; OSADA PRZYGRADOWA; ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
151	POGÓDKI	2	OSADA PRZYGRADOWA; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE	
152	POGÓDKI	3	ZNALEZISKO LUŻNE; OSADA OTWARTA; OSADA OTWARTA; OSADA OTWARTA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; NEOLIT; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE	
153	POGÓDKI	4	OSADA?; ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA NIEOKREŚLONA; NEOLIT	
154	POGÓDKI	5	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
155	POGÓDKI	6	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
156	POGÓDKI	7	OSADA; OSADA; OSADA	NEOLIT; ŚREDNIOWIECZE;	
157	POGÓDKI	8	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT	
158	POGÓDKI	9	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
159	POGÓDKI	10	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
160	POGÓDKI	11	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT	
161	POGÓDKI	12	GRÓDEK STOŻKOWATY (stanowisko o własnej formie terenowej)	EPOKA NIEOKREŚLONA	

162	SKARSZEWY	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI	
163	SKARSZEWY	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI	
164	SKARSZEWY	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	
165	SKARSZEWY	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
166	SKARSZEWY	5	CMENTARZYSKO	-	
167	SKARSZEWY	6	SKARB MONET	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	
168	SKARSZEWY	7	MIASTO	ŚREDNIOWIECZE	
169	SKARSZEWY	8	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE/PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
170	SKARSZEWY	9	ZAMEK	ŚREDNIOWIECZE	
171	SKARSZEWY	10	ZNALEZISKO LUŻNE	ŚREDNIOWIECZE	
172	SKARSZEWY	11	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
173	SKARSZEWY	12	OSADA OTWARTA	ŚREDNIOWIECZE	
174	SKARSZEWY	13	CMENTARZYSKO KURHANOWE	EPOKA NIEOKREŚLONA	
175	SKARSZEWY	14	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT	
176	SKARSZEWY	15	ZNALEZISKO LUŻNE	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH?	
177	SKARSZEWY	16	OSADA MIEJSKA	OKRES NOWOŻYTNY	
178	SKARSZEWY	17	MIASTO	OKRES NOWOŻYTNY	
179	STRZYŻEWO	1	ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA ŻELAZA	

180	STRZYŻEWO	2	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT	
181	WIĘCKOWY	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
182	WIĘCKOWY	2	SKARB	HALLSTATT D	
183	WIĘCKOWY	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
184	WIĘCKOWY	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATENSKI;	
185	WIĘCKOWY	5	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
186	WIĘCKOWY	6	CMENTARZYSKO KURHANOWE	EPOKA NIEOKREŚLONA	
187	WILCZE GÓRY	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
188	SZCZODROWSKI MŁYN	1	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	